

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Erindringer fra 1864

af Fyrskipper Johan Peter Larssen, Høien pr. Skagen
#ill1

Illustration 1: Kort over Sønderjylland - 1864

#112

Niels Otto Larssen &
Duus.Communications ApS - 2014

Redaktion: Søren Duus Østergaard
Design og Lay Out : Anders Duus Østergaard

Forord:

Siden min barndom har jeg hørt om Onkel Peter (Johan Peter Larssen f. 1822 i Sæby d. 1896 i Gl. Skagen). Især min faster, tante Nusse, fortalte om fyrskipperen på Læsø Rende Fyrskib og om hans udskårne møbler, møbler som familie Larssen og Skagen By-og Egnsmuseum nyder godt af.

Min tipoldefar kom fra Arendal i Norge, var kaper under Englandskrigen, gik i land i Sæby, giftede sig og blev agtværdig borger med mange sønner. Deriblandt min oldefar og hans brødre Johan Peter (Onkel Peter i familien) og Otto Kaalund Larssen.

Begge var med ved Dybbøl i krigen 1864.

Da Onkel Peter kom tilbage til sit Fyrskib nedskrev han sine "Erindringer fra 1864".

I 1964 fik jeg bogen (i afskrift) af min onkel Kay, barnebarn til Otto Kaalund.

1964 skrev Honnens de Lichtenberg på sin meget informative bog "Larssen fra 64" og tilfældigvis fik han kendskab til Onkel Peters "Erindringer fra 1864" og lånte den af mig til færdiggørelse af sin bog.

Tom Buk-Swienty har på flere sider i sin bog "Slagtebænk Dybbøl" skrevet om Onkel Peter.

Efter deltagelse i et foredrag af T B-S lånte jeg ham Onkel Peters Erindringer og efter læsning udtalte han sin begejstring og anbefalede en udgivelse.

I TV serien "1864" har Onkel Peter været til inspiration for Søren Mallings figur.

Ved uvurderlig og nødvendig hjælp af min tidligere elev, Søren Duus Østergaard, kan resultatet nu ses som e-bog.

Mit håb er, at især familiens ungdom vil viderebringe historien om Onkel Peter ved læsning af "Larssen fra 64" og hans "Erindringer fra 1864".

En interessant, excentrisk og nationalsindet mand af format. Måske til efterfølgelse??

Niels Otto Larssen

Kapitel 1 - Indledning

Baggrund - om 'Onkel Peters' beretning fra 1864

Fyrskipper Johan Peter Larssen deltog såvel i den 1. slesvigske krig fra 1848-1850 som i krigen i 1864.

Denne bog indeholder hans egenhændigt nedskrevne beretninger om begivenhederne, som han oplevede dem i 1864. Ved hjælp af Jørgen Peder Clausager fra Nordjyllands Kunstmuseum foreligger de nu renskrevet.

Johan Peter var født i Sæby i 1822 som søn af Peder Jacob Larssen, købmand i Sæby og som under Englandskrigene var blevet udstyret med kaperbrev og gjorde god fyldest indtil han blev gift med Laurentze Marie og blev købmand i Sæby. De fik sammen 10 børn, hvoraf 3 døde som små. 4 af dem, heriblandt J.P. blev skibsførere, og den yngste, Otto Kaalund blev Ingenieurofficer.

Johan Peter havde i 1847 sammen med bror Lars overtaget familiens Købmandsforretning - men da han var meget optaget af skibsfart, overtog J.P. sin fars job som lodsoldermand i Sæby.

Da den Slesvig-Holstenske krig brød ud i 1848 søgte han orlov fra lodstjenesten og ansøgte om at måtte komme til at tjene i orlogsflåden. Så i april 1848 blev han så optaget som aspirant på Nyholm, den 7. maj 1848 blev han udnævnt til 'månedsløjtnant' og blev derefter chef for en bombekanonchaloup, der blev sendt til kampzonen. Fra hans krigsdeltagelse 1848-1850 foreligger dels hans egne nedskrevne beretninger, og dels skibsjournaler fra de kanonbåde, som han kommanderede. G. Honnens de Lichtenberg skrev i 1964 en bog herom baseret på de nedskrevne kilder. (Marinehistorisk Selskabs Skrift nr. 8).

Denne bog omtaler også en række af J.P.'s senere gøremål - som fyrskipper, som medstifter af Kongelig Dansk Yachtklub, som sejskibskonstruktør, som aktiv støtte for redningsvæsenet og meget mere - og i en kort form det, som er emnet for denne bog: Johan Peter Larssens oplevelser i 1864.

De enkelte kapitler er alle direkte afskrift af originalmaterialet. For at hjælpe læseren med at tids- og stedfæste det, som Johan Peter skriver om, har vi foran hvert afsnit skrevet et lille resumé, der sætter begivenheder i relief og i forhold til krigsudviklingen.

Endelig har vi som bilag angivet dels det kronologiske forløb af begivenhederne op til, under og efter krigen i 1864 samt en oversigt over andre kilder og materiale, der vil kunne anvendes til selvstudier eller til undervisningsbrug.

Billedmaterialet er hentet fra en række af de officielle kilder, og hvor det drejer sig om private billeder er kilden angivet.

Om Fyrskipper Johan Peter Larssen, veteran fra 1. Slesvigske krig

Efter sin hjemkomst fra krigen i 1850 nedlagde J. P. Larssen købmandsforretningen i Sæby og drog til søs. I 1852 fik han meddelelse fra Marineministeren Steen Bille om at han ville blive ansat som skibsfører på det første danske fyrskib, der senere samme år blev udlagt i Læsø rende. Det rolige liv som skibsfører på et fyrskib krydrede J. P. med bådebyggeri når han var hjemme i Sæby, og ved mange rejser - dels i Danmark dels i udlandet. I 1862 deltog han i den såkaldte Løvefest på Flensborg Kirkegård, hvor Istedløven blev indviet.

Postgangen til Fyrskibet var begrænset - kun ca. 1 gang ugentlig fik han meddelelser om rigets tilstand. Men J. P. fulgte opmærksomt med i den situation, der var under udvikling i efteråret 1863 og som kulminerede, da den nye konge, Christian IX, underskrev den såkaldte Novemberforfatning. Forfatningen brød efter Preussens opfattelse med de aftale, der var indgået mellem Danmark Østrig og Preussen i 1851-52 efter den 1. Slesvigske krig. Begge hævdede at det derfor var i strid med den traktat, der var indgået i London med stormagterne i 1852. Den danske regering forsøgte at få den danske grundlov til at gælde Danmark og Slesvig. Herved delte man så Holsten fra Slesvig, og det var den

direkte årsag til at Preussen, anført af Bismarck, krævede forfatningen annulleret. I modsat fald ville Preussen erklære Danmark krig. Regeringen havde først troet at man kunne få en forsvarsalliance med Sverige/Norge, men det sagde den svenske regering nej til. Og Rusland, der havde støttet Danmark i 1. Slesvigske krig, var ikke kommet til kræfter efter Krim Krigen med England. Så denne gang stod Danmark alene.

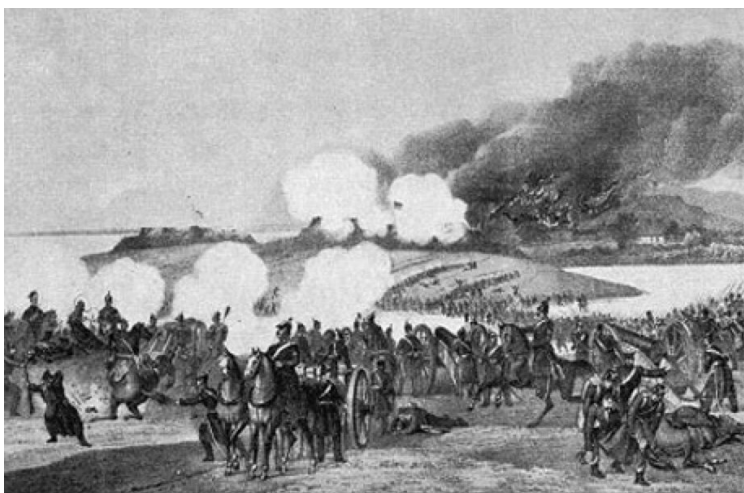
Den 23. december går preussiske tropper over Elben og ind i Holsten. Den danske hær trækker sig tilbage til Dannevirke-stillingen og forlader Rendsborg, der var det gamle danske militære hovedkvarter.

Den 1. februar går Preussiske tropper over Ejderen, nu ledsaget af Østrigske tropper.

Den 2. februar finder den første alvorlige træfning sted ved Mysunde stillingen syd for Slesvig, hvor det danske artilleri med held afviser angreb fra en langt større Preussisk angrebsstyrke. (Se billedet).

Den 4. februar beslutter det danske krigsråd under ledelse af General De Meza at rømme Dannevirke, da vinteren havde medført, at de tyske tropper nu kunne omgå stillingen ved at over den tilfrosne Slien eller gennem det tilfrosne marskland. Denne rømning, der reddede en væsentlig del af den danske slagstyrke, blev modtaget med chok af den danske befolkning, og også af J. P. Larssen, da han hørte om dette. Danskerne opfattede Dannevirke som uindtageligt.

Det medvirkede til J.P. Larssens brændende ønske om at deltage i krigen. #ill0

Illustration 2: Slaget ved Mysunde den 2. februar 1864. På grund af tågen skød Preusserne over sknasen og ramte Mysunde by, der brød i brand. Danskerne vandt dette første slag

Kapitel 2 - Hvordan J. P. Larssen kom med i krigen, blev menig artillerist, og hvordan soldaterlivet i Dybbøl Skanser udfoldede sig i april 1864

Johan Peter Larssen har siden krigsudbruddet fulgt med i beretningerne, så godt det lader sig gøre, når man kun får post en gang om ugen

“Fjenden gik over Eideren i Gaar, men blev strax drevet tilbage igjen af Vore!” Saaledes lød den første Efterretning, som jeg modtog fra Krigsskuepladsen ved en forbiseilende Skonnert den 2den Februar. Der gik nu 10 lange Dage hen inden Baaden fra Sæby bragte mig Budskabet om de hæderlig afslaaede Angreb paa vor Stilling - og - Dannevirkes Rømning! Der er talt og skrevet saameget om dette Sorgens Budskab, at jeg blot skal indskrænke mig til den Udtalelse, at det gjorde om mulig et stærkere Indtryk paa mig, end Efterretningen om vore stolte Skibes Nederlag d. 5te April 1849.

(Kommentar: Den 5. april 1849 led den danske flåde nederlag ved Eckernförde, hvor linieskibet Christian VIII og fregatten Gefion blev nedkæmpet af det Slesvig-Holstenske artilleri)

Jeg mindes endnu saa grant den feberagtige Begjærlighed hvormed jeg imødesaa Ordre til at gaae ind i Eckernfördefjord med Kanonbaadene og hævne det lidte Nederlag - men nei! den kolde Forsigtigheds-Beregning dikterede den Ordre til Flaaden - “at bruge større Forsigtighed herefter”!

Nu Dannevirkes Rømning. Dette ældgamle Bolværk for vort skjønne Fædreland, som stod dér, dobbelt stærk ved Armeens Tillid til dets Holdbarhed, havde man ladet den løbe fra efter hæderlig afslaaede Angreb! Skulde denne Skændselsdaad ikke hævnes, eller vilde Overkommandoen ogsaa her befale yderligere Forsigtighed? Var Armeen da vanslægtet, slog der endnu ikke et trofast dansk Hjerte i Soldatens Bryst? Alt dette løb i et Virvar rundt i Hovedet paa mig, kun Et stod nu aldeles klart for mig, og det var, at jeg maatte og skulde være med, og det snarest muligt. #ill3

Illustration 3: Dannevirke i januar 1864

Jeg indgav nu min Begjæring til Ministeriet om Permission for at træde i activ Krigstjeneste i Marinen, hvilket jeg ifølge nogle “Stormænds” tidligere Løfte, ei tvivlede om jo strax vilde blive bevilget, men efter 14 Dages pinlig Venten fik jeg det Svar “at det var meget pent, at jeg vilde gaae med, men Ministeriet ønskede ikke, at jeg i denne urolige Tid forlod Skibet, som det vidste trygt i mine Hænder” .

Jeg lod nu en 3 Ugers Tid gaae hen og skrev da atter ind til Ministeriet, at da nu en “roligere Aarstid” var indtraadt, fornyede jeg mit tidligere Andragende og bad om, at jeg senest d. 1ste April naar mit Aarsregnskab var indsendt, maatte overlevere Skib og Gods til Styrmanden for at gaae i aktiv Krigstjeneste.

Jeg ventede længe forgjæves paa Svar og skrev derfor privat til Ministerens Adjutant, som svarede mig officielt, "at Ministeriet ønskede ikke at jeg forlod Skibet i denne bevægede Tid, og at Marinen for Tiden ingen Ansættelse havde for mig".

Imidlertid havde jeg skrevet til Otto og bedet ham forhøre hos Captain Hagerup "om en Mand, der ikke var aldeles uvant med Kanonexercits, kunde blive antaget til Tjeneste strax ved Dybbølskandser", og derpaa faaet et saavidt bekræftende Svar. Den 1ste April indsendte jeg Skibets Aarsregnskab, og den 4de April et Andragende om 8 Dages Permission for mundtlig at kunne afhandle med Ministeriet, dette Brev tog jeg i Lommen og reiste næste Dag med det til Kjøbenhavn. Ved min Ankomst dertil d. 6te April Morgen lagde jeg det i Brevkassen og gik derpaa til Fyringenieuren og fortalte ham hvorledes jeg havde baaret mig ad, og bad ham udvirke min Afsked strax.

Om Middagen traf jeg ham efter Aftale i Ministeriet, han havde da talt med Ministeren og Directeuren og ved sin Indflydelse bevirket det Resultat, at jeg kunde faae Permission (uden Gage) saalænge Krigen varede. Jeg gik nu ind til Directeuren, og paa hans Forespørgsel om jeg vilde vente til Imorgen, svarede jeg rask nei - kan jeg faae min Afsked i Dag, vil jeg ikke vente til Imorgen, da jeg alt havde ventet altfor længe! han lo saa smaat og sagde "De vil maaske have den med strax"? Jeg svarede: ja helst! og derpaa blev mit Permissionspas strax udfærdiget, og jeg fik nu travlt med at ekvipere mig som Soldat. Hue, Buxer og en deilig stor Kappe med uldent Foer fik jeg snart fat i, Frakke derimod kunde jeg ikke faae færdig saa hurtigt. Om Aftenen pakkede jeg min Randsel og næste Morgen fulgte Broder Jens "Landsoldaten" (d.v.s. Johan Peter, der jo i 1. Slesvigske krig var i marinen) paa Banegaarden.

7. april - J. P. Larssen ankommer til Hørup Hav - landgangsområdet på Sydals. Han har endnu ikke fået en ordentlig uniform eller mundering og er uden pas. Men J. P. kender mange mennesker, og går fortrøstningsfuldt ind til sin 2. Slesvigske krig.

Alt om Eftermiddagen Kl. 4 hørte og saae jeg de første Skud fra de Skandser, - som jeg i mit stille Sind havde lovet at staae eller falde med - , ved Indseilingen til Hørup Hav. - Det var en heel ny og høist interessant Verden, som her udfoldede sig for mit Blik, omtrent 200 større og mindre Krigs- og Koffardiskibe laae her tilankers. Joller og Baade færdedes i travl Virksomhed imellem dem og Land; paa den lange Bro, som Dampskibet laae til, herskede der det travleste Liv, her laae Skibe under Losning og Ladning med Armeens Materiel, Jagter laae i lange Rækker med Mad og Drikkevare, Tobak etc. etc., alt til Armeens Brug; Militærer af alle Vaabenarter og Klasser færdedes her i broget Vrimmel, Artilleri- og Ægtvogne krydsede hinanden, Ordonantser fore afsted, og Gendarmerne kigede mistroisk paa enhver Civil, for i ham at opdage en Spion. Imidlertid kneb jeg dog - Pasløs som jeg var - forbi disse Sporhunde, og kom gennem denne frygtelige Hurlumhei med min Ven Overfyrværkeren (én af Capt. Hagerups Folk) ind i Kroen, hvor Trængselen var endnu større, og hvor der fra tidlig Morgen til sildig Aften uafbrudt flyder en Syndflod af hvid Rompunsch og Kaffe til 4 Skilling Spølkummen, som gaaer fra Haand til Haand; jeg begyndte alt hér at faae en god Forsmag paa "Soldatens glade Liv" i Felten.

Min Ven Fyrværkeren, som kjendte Skjørteveien, skaffede os endog en Siddeplads i det Allerhemmeligste, hvor vi i Mag kunde nyde vor Forfriskning; Vognen blev imidlertid spændt for, og vi kjørte nu paa den næsten til det utrolige overfyldte Vei op til Capt. Hagerups Artilleripark. Strax indenfor Gjærdet udmærkede sig en lille Brædehytte med en smal Dør og Vindue forsynet Ende, derudfor holdt Vognen; min tro Ven Hagerup kom ud af sit Pallads, udbrydende "*Hvad Fanden vil Du her? Du er jo gal Menneske!*"

Efter denne Modtagelse, traadte jeg ind i hans gjæstfrie Stue, circa 3 Alen lang og 6 Alen bred, den øvrige Deel af Hytten vel dobbelt saa lang beboedes af Krigsraad Halvorsen og 5 Underofficerer, og tjente til Soveværelse og Contoir. Major de Jonquieres (Chef for Dybbølstillingen), var just gaaet bort derfra, Hagerup skrev ham derfor et Par Ord til og meldte ham, at jeg ønskede Ansættelse, han havde forud sagt mig, at han kunde have god Brug for mig i Parken, men jeg vilde helst i Stillingen.

Hagerup sagde mig, "Nu i Nat kan Du bo hos mig, men kommer Capt. Bartholin, som er ude i Skandserne tilbage Imorgen, da har jeg ingen Plads til Dig", jeg svarede ham, at jeg fra Imorgen haabede at have min Post i Skandsen No. 2.

Jeg gik nu en Tour ind i Sønderborg og fik mig en Passiar snart med en, snart med en anden Soldat, men jeg løi skammelig, naar jeg vilde sige, at disse Samtaler havde forøget min Entusiasme for Soldaten, imidlertid syntes jeg alt at være bleven indviet i Feltlivets Mysterier og var inderlig tilfreds ved endelig at være kommen med.

Hos Hagerup tilbragte jeg nu en meget interessant Aften, deels ved at høre hans rolige besindige Dom om Stillingen og dens Holdbarhed, deels ved at see den Virksomhed, som mod Aftenens Frembrud udviklede sig i Parken; nu skulde der afsendes Granater og Krudt til No. 2, ny Kanon til No. 4, Lavet til No. 6, Haandspig og Laderedskaber til No. 8, Kran til No. 9 og saaledes gik den Nat - som saamange foregaaende, men desværre kun faa efterfølgende - hen med at supplere Skandserne med hvad de i Løbet af Dagen havde faaet skudt itu; Vognene bragte tilbage igjen til Parken det ituskudte Materiale fra Skandserne.

(Kommentar: Artilleriparken, som Hagerup stod for, rummede alle reservedele og ekstra kanoner, tømmer, krudt, som artilleriets i skanserne kunne få brug for. Denne park var anbragt på Als, udenfor skudvidde af projsernes kanoner. Typisk benyttede man natten til at foretage reparationer og sende nyt udstyr frem til erstatning for det ødelagte)

8. April - Hvor J. P. Larssen officielt bliver ansat som artillerisoldat - og hvor de forskellige befalingsmænd højlydt diskuterer, hvor han kan gøre bedst nytte.

Næste Morgen Kl. 7 da jeg gik hen for at melde mig til Majoren, møder jeg just Otto, som kom fra sit natlige Arbeide, og nu skulde til sin Captain; først nu fik han Oplysning om, hvem det var der vilde gaae Artilleriskolen igjennem paa Dybbølskandser. #1114

Illustration 4: Kort over Dybbøl skanser og de Preussiske stillinger april 1864

Majoren kom just gaaende, saa vi henvendte os strax til ham (jeg kunde gjenkende Manden fra Krigsaaret 48, da jeg oftere kom sammen med ham ved Arnkilsøre) - , Paa den Maade han modtog mig, mærkede jeg strax, at jeg som Capt. Hagerups Ven og Lieutenant Larssens Broder var vel anbefalet, han takkede mig venligt fordi jeg vilde give dem en Haandsrækning: *“Vi trænge just til flinke folk derovre i denne Tid”*; han tilbød mig strax at blive No. 1 ved en Kanon, men jeg bad om at begynde fra nederste Ende, hvortil han svarede: *“Ja efter Deres Ønske”*; han gav mig nu Ordre at melde mig til Artillerikommandoen, som boede 1/2 Mils Vei borte.

Otto gjenkendte Adjutanten dér og gav mig et Par Ord med til ham, som havde tilfølgelge, at jeg strax blev expederet, idet jeg fik et Brev til Major Rosen (Souschef ved Hovedkvarteret). #ill5

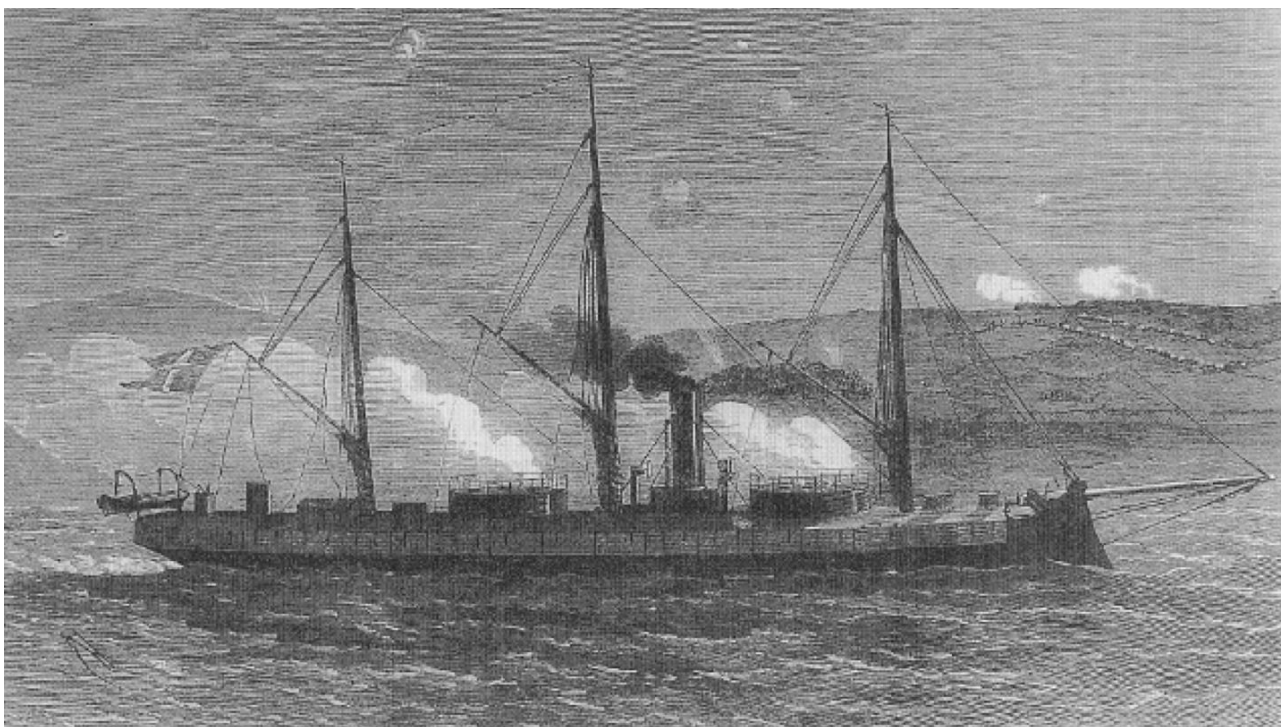

Illustration 5: Rolf Krake - Panserkrydser; som Preusserne havde stor respekt for

Med dette begav jeg mig paa Veien og var heldig nok til at træffe Majoren i hans private Bolig; han læste Brevet og sagde derpaa meget forekommende: *“Det fornøier mig, at De vil træde ind i vor Tjeneste, vi have Brug for Dem, har De noget bestemt Ønske om hvilken Skandse De vil gjøre Tjeneste i?”* Jeg svarede ham ja, jeg ønskede at komme i Skandsen No. 2; hvorfor i Skandsen 2? spurgte han, jeg svarede ham da: for det første fordi Lt. Ancker kommanderer dér, dernæst fordi min Broder er Ingenieur ved den Skandse, samt fordi jeg derfra vilde kunne se Rolf Krakes Manøvre, naar han kom ind i Vemmingbund, der som Sømand vil have megen Interesse for mig.

Han svarede mig derpaa: *“Ja, naar De bestemt ønsker det, skal det ske, men jeg ønsker helst og vil bede Dem at gaae i Skandsen 6, dér kan De gjøre meest Nytte, thi i 2 have vi et Par overmaade flinke Officerer - ja det have vi ogsaa i de andre Skandser, tilføiede han hurtig - , men Skandsen 6 kommer herefter til at spille Hovedrollen, 2 har tildeels udspilt sin Rolle!”*

I det samme gik Døren op og Stabschefen Major Stjernholm traadte ind.

Rosen siger til ham, *“Jeg staaer her og taler med Larssen, der har meldt sig som frivillig til Skandserne om, hvilken han helst bør gaae til, han ønsker selv at komme i 2, men jeg raader ham til at gaae i 6, som herefter vil blive den vigtigste”*, *“Nei 4”* svarer Stjernholm, *“han bør gaae i 4”*.

Nu opstod der en for mig særdeles interessant Disput imellem de 2 Herrer i hvis Hænder Stillingens og tildels hele Armeens Ve og Vel hovedsagelig laae. Kortet blev lagt frem, den Ene paastod, at dér vilde Hovedangrebet ske, den Anden, at det vilde ské dér, og endelig sluttede denne for mig saa høist interessante Debat med de Ord af Rosen: *“Det er Skandsen 6, som kommer til at afslaae Stormen”*. Rosen spurgte mig derpaa naar jeg var kommen til Als og naar jeg vilde træde i Tjeneste. Jeg sagde ham, at jeg stod aldeles klar til strax at gaae ud, han viste mig derpaa den Forekommenhed strax at lade udfærdige Ordre til Major de Jonquieres og derved spare mig for at gaae tilbage gjennem Artillerikommandoen igjen, og ønskede mig *“Lev vel i Skandsen 6”*. Jeg gik nu strax til Majoren med Overkommandoens Brev og fik nu Ordre til om Aftenen ved Afløsningstid at gaae ud i Skandsen 6 og melde mig til vagthavende Captain.

Altsaa nu stod jeg indrulleret som Menig Constabel af 4de Fæstningscompagni med 68 Skilling Lønning hver 5te Dag, samt Naturalforpleining, som jeg ikke modtog, og Uniformering, som ikke fandtes. Imidlertid fik jeg dog paa Contoiret de vigtigste Ting, Tornyster, Sabel med Gehæng og Feldtflaske, samt Løfte om den første Artillerists Frakke, som blev skudt. Foureren gav mig den Trøst, at der rimeligvis nok inden Aften paa den Maade vilde blive en Frakke ledig, og bad mig derfor høre ind senere; jeg hørte derind, jo ganske rigtig var der en Frakke, men den var skudt helt i Laser, jeg maatte altsaa vente til en Constabel var saa honnet at lade sig skyde i Hovedet og spare Frakken.

Jeg skulde nu ud i Parken til Capt. Hagerup, hos hvem jeg havde mit Tøi staaende, her pakkede jeg min Tornyster, omgjordede mig med mit Sværd. og præsenterede mig nu for ham og min fremtidige Captain (Bartholin), som om Formiddagen var kommen ind fra Skandserne, - i Pelsfrakke med stor lodden Krave og Opslag, store Jagtstøvler med grønne Kraver, en meget lang og viid Officerskappe (som Distinktionerne naturligvis vare tagne af), - og kunde ikke tilbageholde den Yttring *“Hvor Tiderne dog forandre sig, nu staaer jeg hér stolt af den Ære at være Soldat, som jeg for 20 Aar siden ansaae for det værste Skjældsord”*.

Hagerup og Bartholin trykkede mig venligt i Haanden til Afsked, og med et medlidende Smil om Munden, siger Hagerup: *“Farvel Dit stakkels Bæst! Tak, Farvel!”*

8. april 1864 - Christian IX's fødselsdag - J.P. forbereder sig på at afløse i Skanse VI. Inden krigsudbruddet havde han sejlet langs de jyske fjorde og tidligere set skanserne. Nu var de ramponerede og allerede den 8. april i dårlig forfatning.

Jeg søgte nu efter Aftale med Otto om Morgenens hans Logi op og traf ham i hans lille straatækte Bolig i Søndre Brohoved paa Sundevedsiden, som han delte med Ingenieurcaptain Hedemann, hans 2 Lieutenanter Høncke og Bærentsen (den sidste hæderlig bekjendt fra Frederiksstads Forsvar i forrige Krig), som vare ansatte ved Brovæsenet, samt Lt. H.P. Larsen ved Skandserne. Boligen var tarvelig og Bohavet derefter, men Beboerne uforlignelige.

Capt. Hedemann og Lt. Bærentsen kjendte jeg lidt til fra tidligere Tid, Høncke og Larsen stiftede jeg paa Feltlivets Viis snart fortroligt Bekjendtskab med, saa jeg snart indsaae, at jeg hér havde fundet et uskatteligt Hjem, hvor Lt. Bærentsen som Husmoder udviklede exempelløs Virksomhed. Efter en god Affodring kom Punschen paa Bordet, et lyst Hoved kom just i Tanker om, at det var Hans Majestæts Fødselsdag [8. april]og stillede til Afstemning om man skulde drikke hans Skaal. To drak paa Kongens, de Øvrige paa Skandsernes Velgaaende, og dermed sluttede den første glade Aften paa Feltfod.

Det var nu bleven mørkt og de forskjellige Afløsninger og Arbeidscommandoen stillede nu i Brohovederne til Afmarsch i Stillingen; jeg fulgte med Otto ud til Dybbøl Mølle, her skildtes vi ad; han til venstre Fløi til 1 og 2, jeg til Courtinen i 6. - Medens jeg fortsatte min Vandring over til Skandsen,

kan jeg ikke nægte, at jeg følte en vis Samvittighedsnag med Hensyn til Otto; det var ikke som "Menig Soldat" at han havde ventet at se mig deltage i Landets Forsvar; var det Indbildning at det gjorde ham ondt at se mig med Tornysteren paa Nakken, eller var jeg selv flov derover? Jeg kunde ikke bestemt afgjøre det, men sikkert var det, at jeg følte Kraft og Villie hos mig selv til at hævde min Stilling uden Skam!

Under slige krydsende Tanker og Granaternes Sprængning, snart fjern, snart nær, traadte jeg med megen Forbauselse ind i den Skandse, som jeg sidste Sommer havde seet i sin hele pyntelige Skikkelse, saa man dengang fristedes til - som man fortæller om nogle af de hollandske Byer: at trække Støvlerne af og tage Pampusser paa for ei at tilsmudse Gaderne. - Nu laae disse pyntelige Volde og Gange saa sønderrevne af sprængte Granater og lappede med Sandsække, at de vare mig heelt ukjendelige. #ill6

Illustration 6: Skanse VI - Blokhuset i baggrunden - Marts 1864

Ingen Dødningshule kunde være mere uhyggelig at betræde, end dette første natlige Besøg i Skandsen 6. Besætningen gik tause og stille hen i de mørke Gange, som nu endelig oplystes lidt ved en Granats Sprængning. Jeg søgte og fandt Captainen for at melde mig; han saae om mulig endnu tristere og mørkere ud end den Skandse han commanderede, som jeg senere hørte af ham, var han der mod sin Villie som Stedfortræder for Capt. Hertel, der dengang var syg. Jeg fik nu min Post anviist som No. 5 (No. 6 er sidste Mand) ved den lette 84 paa nordre Fløi ved Krudtmagazinet No. 4. Entreen var heller ikke smilende, Brystværn og Traverser vare saa forskudte, at Kanonen stod der urokkelig imellem nedskudte Faskiner, Skandsekurve og Sandsække. Mit Forslag til Kanonbesætningen, strax at

tage fat paa at rydde op og faae Kanonen klar, mødte afgjort Modstand, nei lad det kun beroe til Ingenieurerne komme; imidlertid fik jeg dog ved venlige Ord og Forestillinger at Par troskyldige Landsmænd (Jyder) til at hjælpe mig, og ½ Timestid senere, da Ingenieurerne kom, havde vi ryddet tilside, saa vi atter kunde komme til at bygge op. - Her fik jeg nu min første Underviisning i Skandsebygning med Sandsække; det er hurtig lært, og Underofficeren, der var en flink Mand, indsaae nok at vi senere kunde være hinanden til Nytte, hvorfor vi tog os en Taar af Feldtflasken paa nærmere Bekjendtskab. #ill7

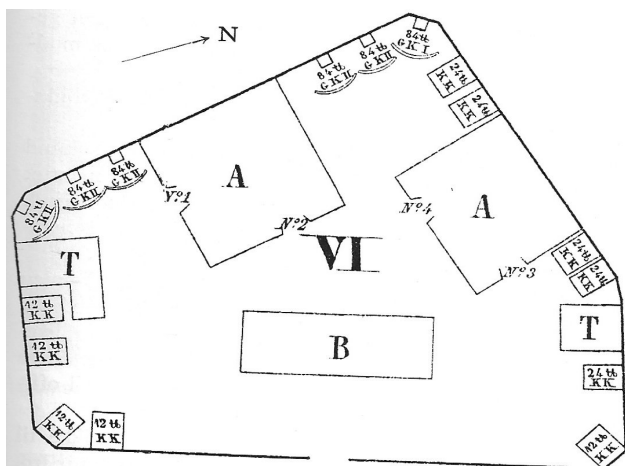

Illustration 7: Skanse VI - A: Ammunitionsdepoter, B: Blokhús, T: Traverser

Arbeidet blev jevnlig afbrudt ved det fordømmelige "Dæk!", saa Broager Dæk! saa Aunbjerg Dæk! Det kunde i sin Tid, da Skydningen om Natten indskrænkede sig til enkelte Skud i Timen, vist være fuldkommen rigtig at de udstillede Poster varskoede Dækning, men nu og senere, da Skydningen tiltog saa stærk, at jeg oftere har seet 5 Granater krydse hinanden paa éngang, og saa tør man vel nok at regne, at der paa samme Tid var ligesaamange om ikke flere Percussionsgranater (sorte, som ikke sees) i Farvandet, da var det tilvisse et stort Misgreb med den varskoene "Dæk!" Det demoraliserede Folkene, og det nødvendigste Arbejde kunde paa den Maade ikke udføres i Løbet af Natten.

Senere da jeg forestod Arbeidet ved min Kanon, skyndte jeg mig altid saasnart der af Skildvagten var raabt "Dæk!" - at raabe: "*Aah Sludder, den Granat er jo slet ikke til os, den er til 7 eller 8*"; paa den Maade holdt jeg oftere Arbeidet i stadig Gang, undertiden blev jeg ogsaa skjældt Huden fuld, naar det viste sig at Granaten var til os, men Hensigten var dog opnaaet.

Da vi hen paa Natten vare færdige med Arbeidet ved min Kanon og det tilstødende Krudtmagazin, hvortil der vel var medgaaet circa 500 Stk. Sandsække, satte jeg Vagten. Skjønt jeg i den senere Tid hjemme var bleven vant til at ligge paa Krølhaars Fjeder Madratts med Edderdunstæppe, sov jeg dog neppe saa hurtig og fast ind dér, som nu indsvøbt i min Kappe siddende paa en fugtig Sandsæk med Hovedet støttende til det nylig opførte Brystværn.

Jeg vaagnede ved Ottos Stemme; han var kommen over for at gjøre mig en Visit i mit nye Hjem; jeg fulgte ham et lille Stykke udenfor Skandsen, og vi vare fuldkommen enige om, at der blev gjort for megen Væsen af "*det frygtelige Liv i Skandserne*", jeg havde alt nu været længe nok derude til at indse det ugrundede i min Frygt for at jeg ikke skulde kunne bevare den tilbørlige Koldblodighed ligeover for mine mere krigsvante Kammerater, saa de i den Retning skulde kunne mærke paa mig, at jeg var en "*Newcomer*". Jeg satte Vagten igjen og med Undtagelse af de paa Grund af Kulden nødvendige Smaamotioner af og til om Natten, passerede intet.

9. april 1864 - J.P. inspicerer Skanse VI i dagslys - og får lejlighed til at vise sit kendskab til artilleri - og kommer under kraftig beskydning i arbejdet.

Morgenen var smuk og venlig, jeg gjorde mig i Dagningen en Ronde omkring i Skandsen og kunde først nu ret sé den betydelige Forandring den var undergaaet. - Oprindelig var den paa 16 Kanoner, men nu kun paa 12, de 4 vare tagne bort for at gjøre Plads til Traverserne til Dækning af Skyts og Mandskab. Den Masse Faskiner og Skandsekurve, som det Indvendige af Skandsen oprindelig var opbygget af, havde nu tildeels vejet Pladsen for Sandsække; Jordbedækningen paa Blokhuset var der ikke stort tilbage af, derimod vare de 4 Krudtmagaziners Jorddækning vel vedligeholdte med Sandsække.

Indgangen til de 2, som vendte ud mod Broager, vare blænderede med flere Lag 12 Tom. Bjælker, samt Faskiner og Jordopkastninger. Der var paa denne min første Ronde Stof nok til Forundring, men hvad der dog meest forundrede mig var, at heele Artilleribesætningen var borte, de laae sammenstuede nede i Krudtmagazinerne, og kun enkelte Infanterister stode paa Udkig. Jeg kan ikke nægte, at denne Tjenestegang slog mig i høieste Grad, og jeg fik den fulde Følelse af, at hér er complet Mangel paa Orden og Disciplin.

Hen paa Formiddagen gav Capt. Sick, som Kl. 8 havde afløst Capt. Salto, Ordre til, at den svære 84, hvis Slæde var forskudt, skulde begraves for at gjøre Plads for en ny lettere Kanon. Han, Lieutenanten og de to Aspiranter stode og saae til paa Arbeidet, som vi vare en halv Snes Mand til at udføre; jeg havde paa god Sømandsviis - til Moro for Selskabet - kastet Frakken og arbejdede i mine blaa uldne Skjorteærmer.

Efterat have arbejdet en Timestid, gjør en af Folkene opmærksom paa at Fjenden kunde se os arbejde gennem det aabne Skydeskaar, som nu blev dækket med Sandsække, men kort efter suser en Granat hen over os. Captainen siger strax "*Det var fra ny opkjørt Felttskyts, de have ganske rigtig lagt Mærke til os, læg Redskaberne og lad os anstille Arbeidet til siden.*" Mandskabet gik nu ud derfra, jeg trak min Frakke paa og havde lige faaet Foden udenfor, da den næste Granat kom, som nok saa smukt tog Kammen af Brystværnet og sprang hvor vi nylig havde staaet 14-16 Mand i en Klynge; jeg kunde ikke afholde mig fra at takke Captainen fordi han saa betimelig havde faaet os fra den Lussing. Skydningen fortsattes nu livlig paa dette Punkt.

Det var to 4-pundige Feltkanoner, som de senere beholdt paa samme Plads og gjorde os megen Skade, det var de to Kanoner jeg havde den meste Respekt for af alt deres Artillerie, de stode kun 1200 Alen fra vor Skandse og deres Skudsikkerhed var beundringsværdig. Jeg stod en Dag og saae 25 à 26 Skud i Træk paa vort Blokhuse og de pillede Bjælke for Bjælke væk; ja - naar man ikke selv maatte undgælde saa haardt derfor, var det unægtelig en sand Fornøielse af bivaane en slig Skydeprøve.

Jeg spadserede nu en Tour omkring i Skandsen med Capt. Sick; han fortalte mig, at han havde hørt, at jeg var en Broder til Lt. O. Larssen, *“som forøvrigt er en stor Rakkerpukkel! Men naar Deres Broder siger til N.N., “Hør N.N. nu skal vi have gjort det og det (her efterbede han fortræffelig Ottos sagte, sindige Maade at give sine Ordre paa), saa kan man s’gu ogsaa stole paa, at det bliver gjort.”*

Han inviterede mig nu til Frokost og var i det Hele taget saa forekommende, at jeg tildeels glemte den dybe Kløft mellem Captainen og Soldaten, og foreslog ham, at vi reparerede den svære 84 istedetfor at begrave den; vi gik hen og saae paa den og mit Forslag vandt Bifald, foreløbig var altsaa Livet reddet paa min Nabo og sværeste Kanon i Skandsen, som jeg havde en vis Forkjærlighed for. Da foruden Slædens Beskadigelse, det ene Baghjul var skudt bort, kunde Reparationen ikke foretages før næste Dag, da vi skulde have et nyt Hjul fra Parken, samt Vægtbomme til at lette Slæden med, som først til Natten kunde komme ud. Dagen gik hen, saavidt jeg mindes, uden noget særligt Nyt, om Aftenen begyndte vi at bygge op igjen, hvad der i Løbet af Dagen var skudt ned. Det var 4de Regiment vi havde til Arbejde den Aften, og da jeg hørte, at en god Bekjendt af mig, Armeens “ældste Menige”, Baron Rosenkrands, laae ude i Løbegravene mellem 6 og 5, bad jeg om Tilladelse til at aflægge ham en Visit.

Gjennem de snirklede, fidede Løbegrave, der i Nattens Mørke var vanskelig nok for en Uindviet at finde sig til Rette i, fandt jeg endelig Manden, der i Selskab med sin yngre Broder Bataillonscommandeuren - røgte deres Aftenpibe i en liggende Stilling af Mangel paa tilstrækkelig Høide til Loftet (Riskviste og Græs); han sagde jo nok, at *“det var en temmelig anstrængende Tjeneste for en gammel Cavaleer”*, men hans Ydre tydede paa Sundhed og Tilfredshed. Jeg kjender ham fra Gaasejagten under Læsø, dér var han vor første Skytte, og det skal han nok ogsaa have været i Armeen, den 28de Marts saae man 6 falde for hans Skud. I forrige Krig tjente han ligeledes som Menig; en Mand med hans elskværdige Karakter og rolige Besindighed, afholdt af Enhver, maa have gjort megen Nytte i sit Regiment. Visiten var kun kort, da jeg skulde tilbage og have fat paa mine Sandsække. Natten gik hen uden videre Mærkværdigt, Logiet var som foregaaende Nat, jævnlige krydret med en Motion, for at skaffe Liv i Fødderne.

10/4 - J.P. får repareret kanonen - kommenterer officerernes varierende kvalitet - og indretter sig et kontor bag kanonen.

Om Morgenen bleve vi en halv Snes Mand kaldte sammen af Aspirant Weidemeyer, der skulde lede Arbejdet ved Reparationen af Slæden; jeg gjorde Mine til at udføre det efter mit Hoved, men den unge Mand lod til at ville vise sin Myndighed og Uduelighed, saa Følgen blev, at Arbejdet efter ½ Times Forløb blev opgivet; da jeg senere traf Captainen, beklagede han, at det ikke kunde lade sig gjøre, jeg svarede: *“Jo, jeg havde endnu fuldkommen Tillid til at det lod sig udføre med det Materiale, som stod til vor Raadighed!”* Kort efter denne Samtale kom Skandsecommandøren Lieutenant Tillge hen til mig og bad mig tage Mandskab med for om mulig at bringe Kanonen i Orden. Nu hørte og saae jeg ikke mere til nogen Veileder i Arbejdet, og inden ¼ Time kunde jeg melde, at Kanonen var i Orden.

Weidemeyer var et upraktisk Barn; den 10de, blev han en af Dybbøls Helte! Vor anden Aspirant i 6, var endnu større Barn, og ham gjorde de til Lieutenant, vor Herre bevare os i Krigstid for slige Officerer!

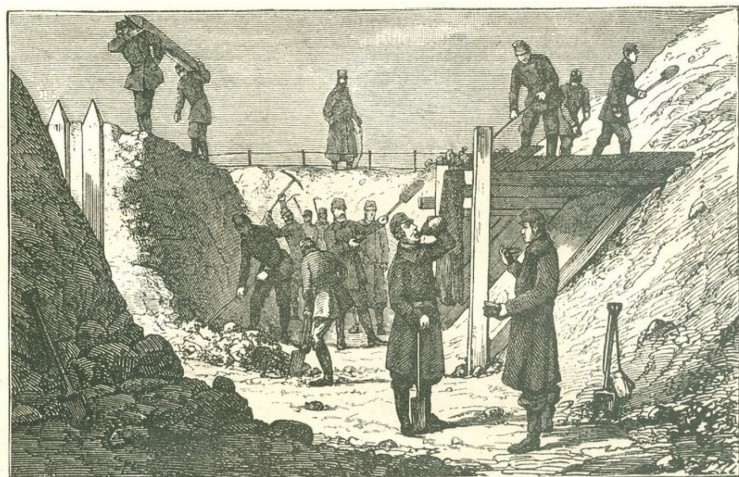

Illustration 8: Skanserne repareres om natten

#ill8

Da jeg havde gjort mig en Ronde i Skandsen og faaet mig mangen luun Passiar med mine Kammerater i og ved Hulerne, gik jeg tilbage til min Kanon for at indrette mig et Contoir; det var snart bragt i Orden, en Sandsæk var Stol og to 84-pundige Kardætsker stillet ovenpaa hinanden - Bord; jeg tog nu mit Skrivetøj frem og skrev et Brev paa fulde 4 Sider; under dette Arbeide sad jeg med Kappen løs over Hovedet og Skrivebordet, da jeg flere Gange blev heelt tildænget med Snavs af Granater, som slog ned omkring mig, flere Gange fyldtes min Stue med den hæslelige Svovldamp.

Mod Slutningen af Brevet, viste det sig meget tydeligt, at Ilden den Dag navnlig var rettet mod Krudtmagazinet No. 4 hvorved jeg sad, jeg kan derfor ikke nægte, at jeg undlod at læse Brevet igjennem og skyndte mig endog med at lægge det i Convolut for at søge mig et fredeligere Opholdssted; jeg tog min Tornyster med mig og gik hen til Krudtmagazinet No. 3. Jeg vil ikke nægte, at den Tanke paakom mig, at bliver du haardt saaret hér, kunde jeg godt resikere at blive liggende til Aften inden det blev opdaget. Det var kun ganske enkelte Minutter efter at jeg havde forladt den Plads, hvor jeg vel havde siddet støt et Par Timer, at en Granat slog ned gennem Traversen jeg havde siddet op mod, sprængte, og begravede aldeles mit Skrivebord, saa havde jeg givet mig Tid til at gjenlæse mit Brev (jeg gad gjerne vidst om det Brev existerer endnu, det var skrevet til Vogelius, men blev vist sendt til Lars) - , havde jeg uundgaelig ligget lemlæstet og begravet dér.

Infanteristerne i Skandsen (forskjelligt fra 50 til 150 Mand) havde hovedsagelig deres Standkvarter i en tæt Klynge bag Blokhuset; efter de ulykkelige Begivenheder i Blokhusene 1 og 2, hvor 30 Mand bleve dræbte og saarede af én Granat, kom Mandskabet ikke mere ind i disse farlige Fælder, men selv Pladsen bag dem var et dumt Opholdssted; jeg havde just staaet og talt med dem om, at det var meget urigtigt, at de dyngede dem sammen dér, hvor Ilden hovedsagelig var rettet imod, men det hjalp intet, Soldaten er som Strudsen, naar han blot faaer Hovedet godt dækket, troer han sig sikker; hvor ofte har jeg ikke skjældt de Bæster ud for denne Dumhed, som ofte har kostet en Mand sit Liv og Lemmer, som kunde være sparet, naar han i det Sted havde brugt sine Øine og Fornuft.

Jeg traf kort efter Captainen og spurgte ham, om han ikke vilde forbyde Mandskabet at ligge dér, *“Tænk Dem, dersom der kom en Granat gennem Hullet der midt paa Blokhuset, saa vilde der jo ské en frygtelig Ulykke i den store Klynge, som ligger der bag ved!”* Han svarede mig: *“Nei, jeg vil ikke paatage mig noget Ansvar i den Retning, men maa overlade til Enhver at søge sin Dækning hvor han selv finder det for godt”*, og lige i det samme slaaer en Granat gennem det omtalte Hul og springer paa den anden Side!

Det var det første gribende Øieblik for mig; i ét nu stillede Ottos Beskrivelse af Ulykken i Skandsen 1 sig saa tydelig i min Erindring (Kommentar: Et stort antal soldater blev dræbt af et enkelt kanonskud), at jeg her saae denne Ulykke gjentaget i endnu større Udstrækning; jeg foer derhen og hvor stor var ikke min Overraskelse, da jeg saae 4 Mand med Næseblod, og ikke en Mand saaret. Jeg spurgte Folkene, om de ikke deri vilde sé et Fingerpeg til at sprede dem noget mere.

”Nei tværtimod” svarede mig en raptunget Fyr, *”det viser just, at Pladsen er god”*, og efterat have rystet Jord og Snavs af dem, indtog de igjen den samme Plads. - Senere hen paa Dagen sagde Captainen til mig, *”Jeg skal hilse Dem fra Majoren, han var herude, men vilde ikke kalde paa Dem da De sad og sov saa trygt ved Deres Kanon”*. Jeg var lidt flov over den Maade at gjøre Honnør paa for første Gang for min Major, men jeg trøstede mig med, at jeg, siden jeg kom derud, var den af Artilleristerne, der bedst havde opfyldt sin Pligt, jeg havde endnu ikke sat min Fod ned i de underjordiske Huler.

Denne Aften havde jeg efter Tour Afløsning, men jeg havde bestemt at blive derude de første 3 Nætter da der blandt flere af Mandskabet blev hylet forfærdeligt over det barbariske i *”at lade Enkelte af dem holde ud i 3 Dage”*; jeg kunde da saa let stoppe Munden paa de Skabhalse senere med de Ord, *”skammer I unge Knægte Jer ikke ved at klage over Anstrængelse, naar en gammel Karl som jeg ikke klager, og der er dog ingen af Jer, som har seet mig krybe under Tag endnu”*; det slog dem, og jeg hørte dem ikke oftere klage derover.

J. P. tager over broen til Als for at få et par 'ordentlige' træsko i stedet for sine gnavende soldaterstøvler og en ordentlig soldaterfrakke. J. P. benytter lejligheden til at mødes med gamle bekendte inden turen igen går tilbage til Skanse VI samme aften

Min ene Fod var bleven skammelig daarlig, saa Støvlen, som jeg ikke i nogle Dage havde haft af, generede mig meget; jeg tog derfor Anledning af Captainens Paamindelse om at forskaffe mig en Militair Frakke, som han ansaa aldeles nødvendig for mig, for at blive behandlet som Krigsfange, ifald jeg skulde falde i Fjendens Hænder, til at bede om *”Landlov”*. - Min første Tour gjaldt naturligvis Otto, han havde samme Nat faaet et Slag i Hovedet, men sluppet med en Bule, som skjønt det forvoldte ham i nogen Hovedpine, dog ikke afholdt ham fra at passe sin Tjeneste - , dernæst til Capt. Hagerup, hvor Otto fulgte mig ud; vi traf hér Majoren, der som altid var meget venlig, han siger til os, at han havde tænkt paa at lade Skandsen 1 sprænge i Luften, naar han dertil kunde finde en behjertet Mand; jeg tilbød mig da strax, og fra nu af var jeg hans Mand, som saa ofte viste sig senere ved den Tillid han viste mig.

Min Reise gjaldt nu Frakken. Ja, Foureren havde nu en gammel luvslidt, fedtet, smalarmet Frakke til mig, som jeg, for at faae den paa over min stærk ophovnede høire Haand, maatte sprætte op lige til Albuen; derfra gik jeg hen og købte mig et Par Træsko med blanke Blikkræmper og aflagde nu et Besøg paa Ambulancen hos Emil Heiberg, der i nogen tid havde gjort Tjeneste der som Frivillig; hans Kone og to yndige Børn kunde jeg bringe ham en temmelig ny Hilsen fra. Han var jo den samme elskværdige gamle Ven, og det gottede ham rigtig at se mig som Soldat; hans Collegaer kom til, de vare alle meget venlige og gave mig det Løfte, *”at jeg skulle faae en hurtig og reel Behandling, ifald jeg faldt i deres Kløer”* (gjennem deres Hænder gik alle Saarede fra Stillingen).

Emil vilde naturligvis - paa hans Moders gamle Vis - ikke lade mig gaae uden at have forsynet mig med Et eller Andet, han saa sig om - der maatte da være Noget jeg kunde bruge - og hans Øie faldt paa en Flæskeskinke! Dér havde vi det! Han skar den ene Skive efter den anden, saa jeg gik bort med mine Træsko fulde af Skinke. Efter nu at have faaet min Feltflaske fyldt med Bayersk Øl (Brændevinsflaske holdt jeg ikke) og et godt Foder saavel i Maven som i Tornysteren, begav jeg mig atter paa Vandring til min Skandse.

Ved min Ankomst dér, mærkede jeg strax, at jeg alt ved mit korte Ophold derude havde skaffet mig en heel Deel Venner; jeg havde snart et helt Selskab om mig, som vilde høre Nyt fra Yderverdenen, navnlig spurgte Alle om Conferencen i London endnu ikke var traadt sammen, kun den stolede de Alle paa, som den frelsende Engel.

Skydningen havde været heftig medens jeg havde været borte og desværre havde Lavetten paa min Trøster faaet en meget slem Skamfiling, dog var den endnu brugelig, men Brystværnet og Traversen var stygt medtaget. Jeg søgte nu at samle Kanonbesætningen for at begynde Oprydningsarbejdet, men to

Mand vare krøbne saa dybt ned i et af Krudtmagazinerne, at de hverken med det Gode eller Onde var til at faae Ord af; jeg blev hidsig og skjældte dem ud for de værste Kujoner og utaknemmelige Bæster, som ikke vilde hjælpe til da jeg var kommen ned for at hjælpe dem, det hjalp forsaavidt, at et Par Mand kom ud og sagde; *“De har Ret, vi ville gaae frivillig med Dem”*, jeg spurgte om hvad Landsmænd de vare, - ja det [var] naturligvis et Par Jyder!

Vi toge nu rask fat paa Arbeidet, skjønt Ilden var voldsom den Aften; da vi vare færdige, trakterede jeg dem med Øl og lovede dem Punsch, naar vi næste Aften kom ind til Sønderborg. Jeg holdt mit Løfte; næste Aften gik jeg med dem ind i en Kneipe og drak Punschen.

11. april. Skydningen tager til, men det viser sig at være falsk alarm, for Preusserne angriber ikke denne gang. J. P. viser at man ikke behøver have officersrang for at sætte sig i respekt. 'Den Gamle' kan sagtens få 'mandtugt'. Smuttur til Artilleriparken og besøg hos Otto i brohovedet.

Henad Dagingen skete der en almindelig Alarmering, Geværkuglerne susede som store Oldenborre sværme ind over os, alle Mand til Kanonerne; mine Kammerater vare 5 gamle Forstærkningsmænd, og jeg maa sige til deres Roes, at de nu, da de troede at det var Alvor at Fjenden ville storme, bleve saa livlige, at det var en Lyst, og vi lovede hinanden, at vise de Unge, at de gjorde os Uret naar det hed sig, at de Gamle ikke holdt Stand. Vi vare alle saa overbeviste om, at vi skulde nok give Prøiserne en Velkomst, som den han fik 2den Paaskedag [28. marts].

Det var et overmaade interessant Øieblik, den voldsomme Geværild fortsattes, accompagneret af stadig Hurraraaben fra Fjenden, men da Dagen brød frem, viste det sig, at de Skurke ganske roligt havde ligget og raabt Hurra i Løbegravene og skudt derfra - og vi, som vilde børste dem saa grundigt af, fik en lang Næse.

Jeg tog mig nu en god Morgenluur ovenpaa den Forskrækkelse og tilbragte Dagen, hvori der, saavidt jeg erindrer, ikke passerede noget særdeles Nyt, med at passiare, navnlig med Jyderne og Slesvigerne, som jeg sluttede mig meest til - de vare unægtelig Kjærnen af Armeen - og at skrive Breve.

Jeg havde foreslaaet for mine 3 Kammerater, at vi skulde give vore 2 utro Kammerater, som om Aftenen ikke vilde møde til Arbeide, en ordentlig følelig Lussing, og havde i den Anledning lavet og god seig Faskinstok til, for rigtig at klø deres dovne Rygstykker ordentlig igjennem; Captainens Bifald til denne Lynchjustits havde jeg alt sikkert mig.

Vi fik nu fat i Synderne, som paastode, at de ikke havde hørt jeg kaldte paa dem, de vare faldne saa haardt i Søvn og derfor vare de ikke strax mødte om Aftenen, min Paastand *“at det var lutter Løgn”* og de skulde have deres Prygl hjalp ikke, mine godmodige Meddommere syntes det var Synd; imidlertid lovede Fyrene at passe bedre paa herefter. Paa den Maade engang imellem med Alvor, men i Almindelighed med godmodig Spøg og Samtale om Hjemmet og vel ogsaa ved den fortrolige Maade Officererne omgikkes mig paa, fik jeg en betydelig Indflydelse hos Mandskabet; *“den Gamle”*, som jeg stadig hed mellem dem, blev altid hilset venlig af dem, og vilde jeg have drukket af alle de Feltflasker, som bleve budte mig, saa havde det seet galt ud. De gamle Jyder sagde næsten alle Du til mig, det var dem alle en uopløselig Gaade, at jeg var en Frivillig og ikke havde høiere Lønning end dem. *“Do er int baang”*, den Doucør har jeg ofte faaet af dem derude; jeg svarede dem næsten altid: *“De modigste Folk slippe altid bedst, læg blot Mærke til det”*. -

Da jeg det sidste Etmaal havde været derude, som en Extraforføielse, betænkte jeg mig ikke paa at bede om Tilladelse til at gaae ind medens det endnu var lyst af Dagen; jeg opnaaede derved at kunne see mig lidt om i Terrainet, tale med Infanteristerne i Løbegravene og høre hvorledes det var gaet dem i Løbet af Dagen, og være sammen med Otto en halv Timestid inden han gik til sit Arbeide.

Jeg kan ikke undre mig over, at saavel de, der kjendte mig, som de, der ikke kjendte mig, alle gloede paa mig ved Forbigangen, thi en Soldat med Peltsfrakke over Uniformsfrakken, Tornyster med et Par store Støvler uden paa, en lang Kappe kastet skjødesløs over venstre Skulder og store Træskoer med Blikkramper, der skinnede i Solen, der kom hinkende frem - var jo et temmelig aparte Optog. #ill10

Illustration 9: Major Jonquires - øverstkommanderende artillerichef - inspicerer skanserne. Her skanse II

Da jeg kom ind til Otto (det var altid med en vis Ængstelse jeg saae paa Oppassernes Ansigter idet jeg kom ind og spurgte efter ham), havde der været en Ordonants fra Majoren med Ordre til mig at komme op til ham; nu hjalp der ingen "kjære Mo'er", jeg maatte nu pine mig i de fordømte Støvler igjen, skjønt Foden sad i det blodige Kjød; komme frem for min Major i store Træskoer vilde jeg ikke. - Han tog imod mig med udsøgt Venlighed, og de Ord: "Nu, Larssen, kan jeg stole paa Artilleristerne?" Jeg sagde, "Ja, det kan De"; efter nu at have talet Noget om Skandsen 6, sagde han mig, at han nu havde tænkt paa, at Skandsene 1, 2 og 3 skulde sprænges i Luften; Anker vil selv sprænge sin Skandse, tilføiede han, maa jeg bede Dem Imorgen at gaae

ud i Parken til Capt. Hagerup for der at lave de nødvendige Sprængningsapparater til; han inviterede mig nu til at drikke The hos sig, som jeg afslog og humpede hjem det bedste jeg kunde for at faae Støvlerne af.

Der var megen Munterhed i Huset den Aften, den glade Johansen (Artillericaptain) havde været derinde en halv Timestid og de havde muntret dem ved en Toddy. "Der er Larssen, nu faaer vi en Toddy til" sagde Capt. Hedemann, og ved den nød jeg ogsaa godt af glade Johansens Besøg, da nogle af hans Historier bleve gjentagne.. Endnu forinden vi havde tømte vore Glas, kom der Melding: "Nu kom de bærende ind med Johansen!" Det gjorde et dybt Indtryk paa os Alle i Øieblikket.

Han døde faa Dage efter paa Augustenborg og efter mine Begreber om simpel Menneskepligt kan jeg ikke forstaae, at det kan være tilstrækkelig Undskyldning for Lægerne, der ikke saae til ham de sidste 20 Timer af hans Liv, fordi de vidste han ikke kunde leve; hans Oppasser var i den Tid det eneste Menneske han havde om sig.

12.4 Tilbage i Artilleriparken - Forsøg med miner til sprængning af skanser i tilfælde af Preussisk angreb - og tilbage i Skanse VI om natten under usædvanligt heftigt bombardement

Næste Morgen mødte jeg saa i Parken; Hagerup gav mig en alvorlig Irettesættelse for min høist uanstændige Paaklædning (Træskoer og den til Albuen opsprættede Frakke), han kaldte strax paa Christensen (hans fortræffelige Oppasser), som maatte frem med sin gode Frakke, for at skaffe mig anstændig paaklædt. -

Vore Forsøg vare ikke heldige, Sprængningsapparaterne vare for complicerede, saa man risikerede at de slukkedes inden Ilden kom frem til Minen, og det vilde jeg for alt i Verden ikke resikere; jeg proponerede derfor for Majoren den simple men ufeilbarlige Maade, "at sætte et Lys i Krudttønden"; han ansaae det for at være for farligt og vilde ikke gaae ind derpaa endskjønt jeg forsikkrede ham, at han

trygt kunde stole paa min Forsigtighed. - Nu, saa maatte vi forsøge paa en anden Maade; det var sammensatte Granatbrændrør vi havde eksperimenteret med, nu skulde vi gjøre Forsøg med Svamp. Det var heldigere, dog blev jeg ved at fastholde min Methode med Lys, og det er aldeles vist, at havde Planen kommen til Udførelse, havde jeg for at være aldeles sikker paa min Sprængning brugt Lys ved Siden af Svampen. Men det skulde nu desværre ikke ske!

Noget før Aften begav jeg mig igjen paa Vandring ud til min Skandse, som jeg den Nat nær havde kommet til at ombytte med No. 1; Majoren sagde nemlig til mig om Eftermiddagen, at han kunde ønske at jeg gik i Skandsen 1 i Nat istedetfor i 6, da Ibsen (Frivillig i 1) ikke var der mere, *“men De vil maaske helst til Deres gamle Kammerater i 6?”*, tilføjede han strax, jeg sagde ja, og derved blev det saa, og det var særdeles heldigt for mig, da jeg derved kom til at opleve den interessanteste Dag i mit Liv.

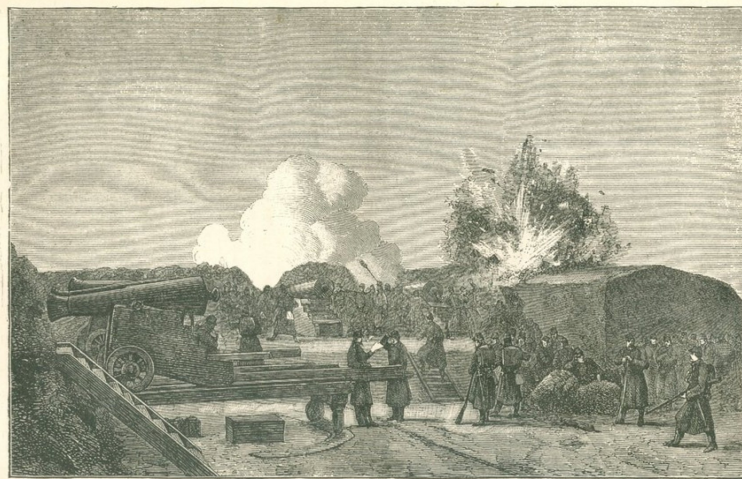

Illustration 10: Skanserne beskydes

#ill9

Skydningen var heftig, da jeg gik derud, Skandsen var dygtig medtaget, der havde aabenbart kun været arbeidet daarligt sidste Nat, Krudtmagasinerne 3 og 4 vare slemt medtagne. Ilden vedvarede hele Natten, Arbejdsmandskabet var meget trevent og da man ikke som tidligere turde lade dem gaae ud i Gravene for at fylde Sandsækkene af Frygt for at de skulde løbe deres Vei, lod man dem fylde inde i Skandsen, og derved kom der en Mængde Granatstykker i Sandsækkene, som vi senere kom til at undgælde for, da vi ved Sprængning af Granater i Sandsækkene, fik dem

anden Gang over os.

Jeg fik med Besvær Traversen og Brystværnet ved min Kanon nogenlunde ordentlig forsynet, hvorimod Magasinet No. 4 ved siden af ikke blev forsynet med en eneste Sæk. For nogenlunde at faae Magazinet No. 3 dækket, udlovede Captainen 10 Rdl. i Doucør til Mandskabet, og saa almægtig er Pengenes Magt, at der nu blev en Travlhed, som om man gik i det fredeligste Arbeide. Aldrig er vist 10 Rdl. bleven bedre anvendt; af og til hørte man at en Enkelt var saaret.

13. april. Skydningen mod skanserne tager til. Det bliver vanskeligere at holde moralen oppe hos infanteristerne. J. P. får nye venner. Efter en nat uden mulighed for at reparere skanserne ordentligt, mener J. P. nu at det fornuftigste vil være at rømme dem.

Dagen brød endelig frem og Skydningen tiltog mod Skandsen 6; jeg havde siddet og skrevet, men hvert Øieblik rystede Jorden ved Granaternes Sprængning, der kastede Sandsække, Tornystre, Laderedskaber - og Gud ved hvad det var altsammen - til alle Sider.

Jeg forlod min ensomme Plads, og gik hen foran Krudtmagasinet No. 3, hvor der stod en enkelt Mand, ellers saae jeg ikke en Mand, Alle vare enten trængte ned i Hulerne eller løbne ud af Skandsen. Endnu inden jeg var gaaet fra min Kanon kom et Par Infanterister løbende i vild Forstyrrelse ind til mig, i det samme springer en Granat tæt ved os og dænger os over med Jord, det gjorde dem endnu mere forstyrrede og de sige, *“Hvor skal vi da være, derovre er ikke til at være og her er det jo ligesaa galt”*, jeg svarede dem ganske rolig, *“Dér hvor I have Eders Post Folk, der skal I være, der er det sikreste Sted! Jeg er her paa min Post og anseer mig for sikker her”*. De fortalte mig at de skulde have været afløste om Morgen, men Afløsningen kom ikke, og næsten alle deres Kammerater vare løbne ud af Skandsen, desuden vare de sultne og havde intet at spise. Her kom Emil Heibergs Skinke ret tilpas.

Brød laae der - skammelig nok - nok af og drev omkring (ja, en Aspirant blev endog en Dag saaret i Siden af et Brød). Jeg fik nu Tornysteren frem og dækkede op for mine Gjæster, som kjendelig begyndte at befinde dem vel hos mig; den ene (en troskyldig Jyde fra Salling) rev endog den Brander af sig under Maaltidet, da en Granat slog ned og dængede hans Flæsk til med Snavs, - *“Naa fæk a da Peber nok!”* her kunde man med Sandhed sige, *“uden Mad og Drikke, er Helten ingen Ting!”*

De gik nu tilbage til deres Post og om Aftenen kom de Begge til mig, gav mig et hjerteligt Haandslag og takkede mig for mit gode Raad. Min nye Kammerat, en smuk ung Karl fra Adsbøl i Sundeved (Infanterist) og jeg fik os en lang Passiar sammen, han godtgjorde tilfulde Sandheden af min tidligere Erfaring, at den slesvigske Bonde er langt intelligentere end den jydsk; han vidste meget godt hvorom Sagen dreiede sig; *“Prøiserne kalde sig vore Venner”*, sagde han, *“ja Gud hjælpe os for det Venskab, nei, de ville selv have os og da faae vi kun Herremænd og Slaver i Slesvig igjen, de taale ikke at Bonden er fri.” #ill11*

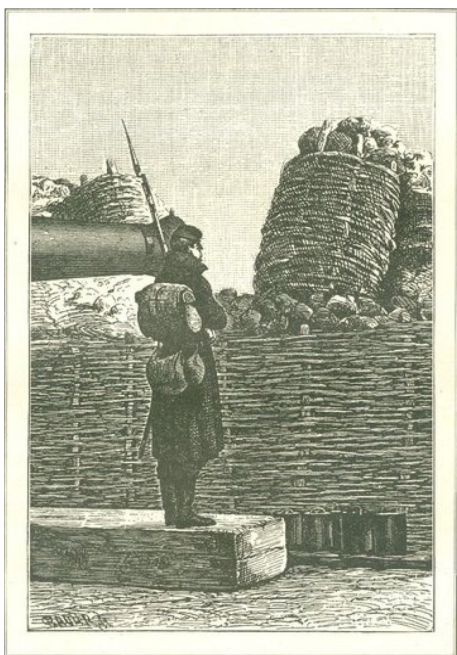

Illustration 11: Vagt ved kanon - Dybbøl

I Løbet af et Par Timer vi stode sammen der, tør jeg med Bestemthed sige, at der faldt over et halvt Hundrede Granater indenfor en Afstand af 20 Alen fra os. Der var hér jeg stod og beundrede den mesterlige Skydning paa Blokhuset; det led ogsaa mere den Dag, end under hele den tidligere Beskydning; alt imellem blev en Brandgranat kastet derind, men som heldigvis ikke antændte.

Det var en farlig Brandsats der var i disse Granater, den fløi i Stykker om til alle Sider og var saa brændbar, at man kunde træde Satsen ned i Jorden uden at slukke den; det havde blæst haardt den Dag, saa Ilden vilde have været meget farlig; ja det kunde have blevet en luun Bestilling at slukke Ilden den Dag. Blandt de mange Granater, jeg den Dag saae falde, var der fornemmelig to, som har fæstet sig i min Erindring. Den Ene slog ind for Enden af Blænderingen til Magasinet No. 4 og sprang dér; strax hørte vi den ynkeligste Raaben og Skrigen; jeg kaldte paa Skandsecomman-deuren Lt. Wolff og maa tilstaae, at jeg paa Grund af hans Ufortrødenhed ved denne Leilighed ved at faae de Saarede ud og bortskaffet, blev aldeles forsonet med ham, som jeg ikke tidligere havde kunnet lide; thi

enten var det *“hu, hei! saa hér, saa dér!”*, noget der hverken var Hoved eller Hale ved, eller ogsaa laae han i Hulen. Der var 3 Døde (hvoraf de 2 havde siddet *indenfor* Døren til Magasinet), 1 Haardtsaaret, som døde kort efter, og 6 mindre haardt Saarede; derimellem var Mikkell, en halv Idiot af en Blaamand (Blaamænd eller Forglemmigeier hed de gamle Forstærkningsfolk af Infanteriet, som ikke havde Vaabenfrakker, men af de gamle lyseblaa Kapper), han var bleven saaret i Hovedet og det havde maaske gjort ham endnu mere tosset, han løb og steilede rundt om i Skandsen, som han sagde *“for at lede efter sin Brødpose”*; jeg søgte et Par Gange at tale ham tilrette og formaae ham til at holde sig i Ro og søge Dækning, men kort efter saae jeg Mikkell paa Spil igjen *”efter Brødposen”*; jeg fik ham da endelig holdt fast ved en Skildvagt indtil han kunde komme afsted til Lazarettet.

Den næste Granat jeg omtalte var en 84-pundig Bombe, der slog lige mod Endebjælken, rettere mod en Bjælkeende paa Blokhustaget og fik derved et Afslag saa den rullede tilbage og blev liggende faae Alen lige ned for os; i en Hast lukkede jeg Døren i til Krudtmagasinet, og siger til min Kammerat, *“det bli’r en drøi Lussing den!”* Jeg holdt stadig Øie med ham og Bomben; endnu havde jeg ikke seet en Mine forandre sig i hans Ansigt og skulde heller ikke se det nu; han sagde kort efter, *“den bli’r vi fri for, den vil ikke springe”*; det kan man kalde Held, thi havde den sprunget, som den laae dér heelt oven paa Jorden, vare vi upaatvivlelig komne skidt derfra. Det havde jo staaet mig frit for at have sprunget indenfor Døren inden jeg lukkede til, men det forekom mig at være en Slags Troløshed mod en tapper

Kammerat, og det var unægtelig denne Slesviger.

Henimod Kl. 7 kom Ordonantserne fra de andre Skandser med Meldinger til Captainen om, hvad der var passeret i Løbet af Dagen; jeg holdt mig da til for at tale med dem. Nu kom med stolte lange Skridt Ordonantsen fra No. 4, en frygtelig Rod af en ægte Kjøbenhavnsk Toldbodrotte med gulgraae hævede Kinder, Artilleriuniform og Dandsestøvler med store Lufthuller; med Armen i en Retvinkel ud fra Huen og Brystet fremskudt afleverer han med venstre Haand Rapporten med de Ord - *"melder mig Hr. Captain!"* (med den mest rustne Brændevinsstemme), i det samme slaaer en Granat ind mod Blokhuset ved Siden af, knuser en Bjælke, han dreier sig halvt om med sin stive militairiske Holdning, sigende: *"Tillykke med Arbeidet!"* Umiddelbart derefter knuses atter en Bjælke paa den anden Side, han dreier sig igjen, med samme stive Holdning og alvorlige Mine og udbryder: *"Deres Huus seer noget fattigt ud!"* Nu kunde jeg tiltrods for al hans stive Militairiskhed og Alvor ikke holde mig længere fra at udbryde i en hjertelig Latter. - Fyren gik igjen ligesaa stolt som han kom, men Dagen efter mistede han sin høire Arm. Se, den slags Folk er jo ubetalelige i en Skandse. #ill12

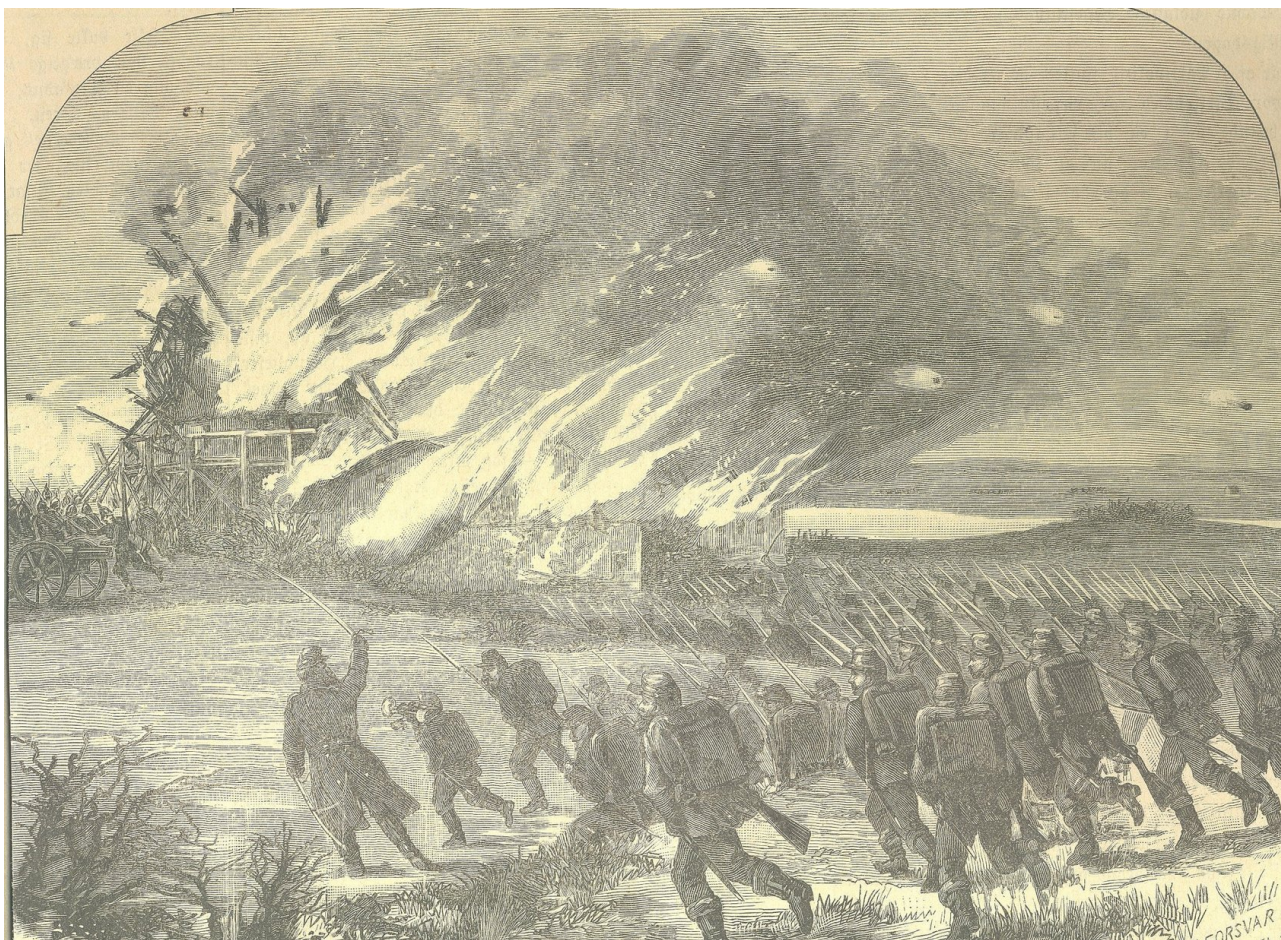

Illustration 12: Dybbøl Mølle brænder 13. april 1864

Lige som han var gaaet bort med sine majestætiske Skridt, som om han var Manden for det Hele, kom der en lille Fyr løbende med Tungen ud af Halsen saa forpustet, at han neppe kunde "melde sig" og saa svedig, at Vandet løb ham ned af Kinderne, lige inden han kom hen mod Krudtmagasinet, faldt der en Granat tæt bag ved ham, som gav ham yderligere Fart og Forskrækkelse. Jeg spurgte ham, hvorledes de havde det i Skandsen No. 9. *"Aah, vi have det skidt!"* *"Saa, saa, hvorfor have I det skidt, hvad er der da i Veien?"* *"Der er det i Veien",* sagde han, *"at Igaar gjorde vi 3 Skud og saa fik vi 48 igjen, i Dag gjorde vi 1, og saa dængede (her fægtede han med begge Arme, som saae høist kuriøst ud) de os saaledes til at vi ingen Steder kunde være, Kanonen skjød de strax bort!"* Denne Forklaring over Tilstanden i Skandserne var egentlig meget betegnende; der var i den senere Tid Ordre til ikke at skyde om Dagen, men derimod sørge for at dække Kanonerne saa godt som muligt for at kunne virke saa

meget desto bedre naar Stormen kom. Denne Ordre vakte almindelig Mistillid, navnlig hos Infanteriet, som ikke kunde og vilde indsee Grunden, men stadig opæggede sig selv og andre med den ondsksfulde almindelige Talemaade: *“Ja det er jo tydeligt, at vi kun er her for at slagtes”*. Jeg gjorde hvad der stod i min Magt for at modarbejde Misfornøielsen, men fra den Dag tabte jeg aldeles Tilliden til Dybbølstillingens Holdbarhed i ret mange Dage. Der var Dagen før kommen et nyt Artilleriskolehold paa 300 Mand over, saa vi nu skulde afløses hver anden Aften; der var Sang og Lystighed i Skandsen den første Aften de løste af, men ogsaa kun den første Aften! Den første Nat blev 4 af de nye Ankomne saarede, de havde en kortvarig Glæde af deres Krigerliv.

Paa Veien hjem mødte jeg Ingenieurcaptain Good og nogle flere Officerer; han standsede mig og spurgte hvorledes det stod til i 6; jeg svarede ham: *“Kun slet! Der var arbeidet daarligt de 2 sidste Nætter, navnlig havde Magasinet No. 4 lidt betydeligt og var ikke bleven repareret”*; strax var der en Stemme som udbrød: *“Det er Løgn, det har været repareret!”* Det var Ingenieuren Asmussen. *“De maa saa vide det bedre end jeg”*, var mit Svar, og dermed gik jeg lige ud til Capt. Hagerup og sagde til ham i fuld Alvor: *“Vil du nu tro mig at det er skidt med vore Affairer derovre, lyd nu mit Raad og lad din Kone reise til Kjøbenhavn Imorgen den Dag, gjør saa hvad du formaar hos Majoren for at faae ham til at forlade Stillingen; en Dags og Nats Skydning til som den sidste vil være meget farlig, Krudtmagasinerne blive gennemskudte.”*

Den officielle Rapport lød paa, *“at der de sidste 24 Timer var faldet cirka 700 Granater i Skandsen No. 6”*, saa jeg troer nok jeg kan sige, at jeg har været i Ilden! Fra Hagerup gik jeg op til Majoren, som havde ladet mig kalde; paa hans sædvanlige Spørgsmaal *“Kan jeg stole paa Artilleristerne?”*, svarede jeg *“Nei!”* Han sagde strax *“Hvad er der i Veien, De seer mig saa alvorlig ud i Dag?”* Jeg sagde ham, at Efterretningen om, at Konferencen ikke traadte sammen før den 20de alt var bekjendt i hele Armeen og havde gjort et meget nedslaaende Indtryk paa Soldaterne, som godt indsaae det Umulige i at holde Stillingen til den Tid, at Arbeidet gik slet om Natten, saa Dækningerne led betydeligt og Krudtmagasinerne stode [i] Fare for at blive gennemskudte. Han havde ei før hørt mig udtale Betæneligheder, saa jeg mærkede tydeligt paa ham, at han reflekterede paa mine Ord.

(kommentar: Londonkonferencen var indkaldt af den engelske udenrigsminister Russel og omfattede de krigsførende lande, Danmark, Preussen, Østrig og Frankrig, Rusland, Sverige-Norge samt det tyske forbund. Formålet var at slutte fred, men startdatoen blev udskudt. Den 10. april var kun den danske delegation mødt, og startdatoen var nu udskudt til den 20. april. Det var hensigten, at der skulle være väbenhvile medens Konferencen fandt sted, men mødet blev yderligere udsat, da kun de danske repræsentanter var mødt op den 20. april)

Jeg kom paa Grund af disse to Besøg lidt silde hjem og Ingenieurerne Otto og H. Larsen stode alt klare til at gaae, dog i halv Disput. H.L. vilde nemlig tage Ottos Vagt den Nat og havde alt gjort Aftale med Capt. Good derom, da Otto unægtelig var en Deel medtaget af sin meget anstrængende Tjeneste som jo forværredes ved den Tøre (hoste?) han havde faaet. H.L. vilde absolut have ham til at blive hjemme og gaae i Seng strax, men Otto erklærede bestemt at ville gaae en Tour ud med i Stillingen først for at sætte sine Folk i Arbeide, og med de Ord til mig af H. Larsen, *“Saa kan De lægge Dem i min Seng i Nat, da Deres Broder kommer hjem”*, gik de ud i Skandserne.

14. april. Ottos kollega er dræbt. Dagen benyttes til udflugt til Augustenborg. Brødrene stifter bekendtskabet med Lazarettet og får et mørkt syn på lægestanden. J. P. møder en gammel ven fra 'Løvefesten' ved indvielsen af Istedløven - og passer natarbejdet i Skanse VI.

Om Morgenens, da Otto kom ind, var han meget trist og bleg, han sagde strax: *“H. Larsen er faldet i Nat”*. Vi gik nu sammen hen paa Telegrafcontoiret og telegraferede til Broderen i Kjøbenhavn. - Da de to Venner kom ud i Stillingen aftenen før, viste det sig, at der var Arbeide nok for dem Begge, hvorfor Otto blev derude; da de paa en af Tourene gik fra Skandsen 3 for at gaae tilbage til 2 Kl. 2 ½ Morgen, slaer en Granat ned og springer lige for dem; de faldt Begge om, og da Krudtdampen drev bort, saae Otto sin opoffrende Ven ligge livløs ved hans Side; et Granatstykke var gaaet gennem Tindingen ud af modsatte Kind, selv slap han med et blaat Øie og en hævet Overlæbe. Han forrettede nu den sidste sørgelige Pligt mod Vennen, idet han skaffede Liget ind til Sønderborg. Det var en daarlig Rekreation

min kjære Broder havde den Nat, der hørte virkelig en Karl med stærkt Helbred til at holde det ud, og der skulde dog sættes yderligere Prøve paa hans Udholdenhed.

Veiret var den Dag overordentlig smukt, jeg foreslog derfor Otto, at vi skulde gjøre en Tour til Augustenborg. Vi afmalede os et meget smukt Billede: Medens Otto gik med Melding til Capt. Good, skulde jeg gaae til Hagerup og laane hans Vogn, vi skulde da kjøre til Augustenborg, tage os et varmt Bad, imidlertid skulde en god solid Frokost (varm naturligvis) være lavet, hvortil vi skulde have os en Flaske Viin, og derpaa en ordentlig Formiddagsluur paa nogle timer; vi nøde alt i Tankerne dette romerske Vellefnet og saae igjen Verden om os i et lysere Skjær; det var Illusioner! Ja, kunde man altid leve deri, men den varer saa kort og den profane Virkelighed griber os med sine profane Hænder igjen.

Efter en halv Times Forløb mødtes vi hos Hagerup (Tjenstagtigheden selv i høieste Potens); hans prægtige Gangere stode snart stampende for hans egen Stadsvogn og vi jollede hurtig til den forjættede By. Byen selv eiede ingen Badeindretning, den maatte søges paa Slottet. Vi gik altsaa til Slottet. Ja, Ingenieurcapt. Petersen havde i November Md. begyndt paa Anlæget af en Badeindretning til Lazarettet, men den vilde neppe blive færdig "inden et halvt Aar". Vi forsøgte nu at faae et Kammer eller endog blot et Udhuus, hvor vi kunde faae os vadske i det mindste, men nei - alt var overfyldt og optaget. Nu den deilige Frokost! Paa Gjæstgivergaarden sagde den brutale Vært, "*at Frokosttiden alt var forbi og at vi Kl. 2 kunde spise ved table d'hote, for Tiden var der ikke Mad at faae.*" Skjønt Gud skal vide, at Ingen af os vare oplagte til at se mild ud, toge vi dog det meest smilende Ansigt paa os vi formaede og henvendte os med det til Jomfruen i Kjøkkenet, som ogsaa lod sig bevæge til at love os Karbonade om en Time! #ill13

Illustration 13: Augustenborg Slot (Ældre maleri)

Med den Fortrøstning gik vi en Tour ned i den deilige Augustenborg Skov og nød rigtig Synet af den frodig fremspirende Skovgrund; vi laae os paa Skrænten ved Fjorden og Otto udbryder: "*Det er dog en mærkelig Følelse at ligge her og vide sig udenfor Skudvide!*" Selv jeg følte det tilfulde, skjønt jeg kun

saa faa Dage havde været *indenfor*. Medens vi laae her, kom en Bekjendt af Otto - Doctor Tolderlund, han sagde os, at Capt. Johansen, som var kommen dertil, havde ham et mistænkeligt gulgraae Udseende, endskjøndt han jo kun var forholdsvis let saaret (hans ene Fod amputeret). Da han havde mistet den, sagde han nok saa flot, "*Aah, den Stump kan jeg taale at miste*", men faa Dage efter døde han dog!

Doctoren fortalte os nu flere Historier om Letsaarede, der døde, og Haardtsaarede, som levede. "*Saaledes kom der i Mandags (fortalte han) en Karl ind, hans Lunger, Tarme - og Gud veed hvad det var altsammen han regnede op - saae saa og saa ud; han maatte naturligvis snart dø! Vi lagde ham altsaa hen; nogle Timer efter jeg kommer paa Stuen, seer jeg til min Forundring, at han lever endnu, da jeg kom ind næste Morgen, lever Mennesket ikke alene endnu, men vil have noget at spise! Han spiste og det smagte ham godt, Dagen gik hen, han vilde ikke dø, og endnu i Morges jeg kommer derind, seer jeg til min store Forbauselse at Manden lever endnu! og jeg maa oprigtig tilstaae, at jeg nu næsten ikke veed, hvad jeg skal tro om ham.*"

Paa hvad Maade de Herrer Doctorer senere har behandlet denne eller lignende halstarrige Saarede som ikke vilde dø efter deres Uhre, veed jeg ikke, men at dette Indblik i Lazarethlivets Mysterier gjorde et uhyggeligt Indtryk paa os er vist, og jeg for min Part tænkte "*Gud fri mig dog for at komme i disse Slagteres Hænder og være Prøveklud for dem.*" Deres Griseri med henslængte afskaarne Lemmer var nok temmelig almindelig deroppe.

Et måltid mad på kroen - og tilbage over pontonbroen til brohovedet på Dybbøl-siden. Brev til Løjtnant Larsens enke.

Efter denne mindre opbyggelige Underholdning af vor gode Doktor, søgte vi igjen til Kroen, da Timen var omme; her maatte vi naturligvis igjen vente en god Stund paa den Mad, som vi bleve nødsagede til at sidde i den sjofleste Krostue mellem drukne Bønder og Soldater, der sang og støiede, for at fortære den; Sulten drev os til at finde os i denne Behandling, vi skyndte os at blive færdige og forlode da hurtig denne Grav for vore skjønne Illusioner om Morgenens og kjørte tilbage til Sønderborg.

Omtrent Kl. 2 sad vi igjen i vor lille Stue i Brohovedet, Otto havde pakket Lt. Larsens Tegnebog og Papirer ind og sad nu ved den sørgelige Beskjæftigelse at skrive til sin faldne Vens Kone; da jeg mærkede det kneb for ham, foreslog jeg ham, at jeg sluttede Brevet og sagde, at han havde faaet Forfald. Han tog derimod og laae sig nu paa Sengen for at hvile de trætte Lemmer, som han atter til Natten skulde stole paa; neppe havde han lagt sig hen før Ruderne klirre i Stuen bag ved og Huset rystede af en Granat, som sprang i Gaarden; strax efter suser den næste over vort Huus og slaaer ned i Sundet; han reiste sig op med de Ord, "*Jeg vil dog ikke ligge og blive saaret i min Seng.*" Aftalen blev nu, at han vilde gaae ned og lægge sig ved Kysten udenfor Skudlinien, og dér skulde jeg purre ham Kl. 6.

Nu besørgede jeg Brevet og Papirerne paa Posthuset og Klokkeren var alt henad 6, saa jeg gik ud for at søge ham op; jeg traf ham alt paa Benene, Veiret var nok smukt, men meget koldt. Paa denne Tour blev jeg behagelig overrasket ved at træffe paa en gammel Ven, Apotheker Speier, nu midlertidig Sergeant. For 2 Aar siden ved Løvefesten i Flensborg havde jeg i Selskab med ham og to Brødre til besøgt Dannevirkestillingen, og vi lovede dengang hinanden at give Møde naar den Tid kom, "*den skulde prøves*"; det glædede mig derfor meget at sé ham hér og høre af ham, at begge Brødrene ogsaa havde holdt Ord. - Han fortalte mig nu en ret komisk lille Historie fra foregaaende Dag han var paa Forpost paa venstre Fløi. Han gik ud for at inspicere Posterne i Skyttegravene og træffer dér en østrigsk Officer, som sidder ganske gemtyligt med en af hans Forposter! Speiers Godmodighed - Ridderlighed - i al Venskab at vise ham tilbage hvor han kom fra, fandt jeg at være utidigt!

Medens Otto besørgede sine Forretninger hos Captainen, besørgede jeg min Udproviantering til min forestaaende Vagt, og vi mødtes saa igjen hjemme til Theebordet. - Denne Aften var den sædvanlige Munterhed borte, vor Ven H. Larsens Stol stod tom, og dette Indtryk var endnu for frisk; Capt.

Hedemann kom jo nok med en enkelt Brander, f. Expl. Forespørgsel til Lt. Bærentsen om det var den Slags Æg man kaldte "Skidenæg", som han trakterede med i Aften, men det var dog kun et flygtigt Smil det fremkaldte.

Vi fulgtes nu ad ud ad Skandserne til; den Aften havde vi nye Ingenieurer i 6, den gamle flinke Underofficer var syg og hans Stedfortræder var en ung og vigtig Herre, som jeg strax kom paa Kant med; jeg vilde naturligvis ikke for Exemplets Skyld vise nogen aabenbar Uhøflighed mod en Foresat, taug derfor stille, men søgte Lieutenant Ahrendrup (der den Nat var der som Frivillig i H. Larsens Sted) op og bad ham om at faae leveret det nødvendige Antal Sandsække paa den Plads, jeg skulde bruge dem; nu var der intet i Veien og jeg fik mit Arbeide fra Haanden; Skydningen var ikke meget heftig den Nat; vi havde Jyder til Arbeide og Ahrendrup var overmaade aktiv, saa Skandsen blev godt forseeet den Nat. - Det gjorde mig saa ondt at høre, at Ahrendrup var bleven saaret om Natten derude; jeg hørte han løb saa dristig og glad om overalt.

15. april. Om glæden ved at få varmt øl til morgenmad - Hvorlænge kan skanserne holde til beskydningerne?

Den Morgen i Dagningen blev jeg behagelig overrasket ved at én af mine Kammerater kom og bød mig varm Øl; jeg hørte først nu, at Dampkjøkkenet hver Nat, naar Skydningen ikke var altfor voldsom, kjørte om med varm Øl til Folkene i Stillingen. - Det smagte s'gu godt, jeg begyndte egentlig først nu at blive rigtig bekjendt med alle Herlighederne i Stillingen; saaledes havde jeg ogsaa først den Nat opdaget, at Skandsen eiede Masser af Tæpper, som man kunde laane derude, og jeg, som saa mange Gange bittert havde beklaget at jeg glemte mit Tæppe i Kjøbenhavn; paa den Maade kunde man jo have det Pokkers komfortabelt. Der blev kjælet paa alle Maader for Mandskabet i Stillingen, det fik foruden Extraforpleining og det varme Øl om Morgenens oftere Bayersk Øl om Aftenen, og dog vare de Bæster nu saa misfornøiede, at man ikke kunde tale dem til Rette meer; stadig maatte jeg høre, "*Dette Slagteri er jo dog ingen Nytte til, vi kan jo da umulig holde os her til Conferencen træder sammen den 20de, og holder vi os saa endelig til den 20de, saa bliver den nok udsat igjen, nei Kjøbenhavnerne skulle herover og stikke Næsen indenfor blot en Timestid, saa fik de nok andre Tanker.*" Saaledes lød Passiaren derude, og det hjalp kun lidt at jeg vilde forklare dem, at Hjælpen var nærmere end man troede, og at hver time vi holdt Stillingen, maatte være af Vigtighed for os, siden vi holdt den.

Om Formiddagen kom der Bud til mig fra Captainen om jeg vilde komme hen og drikke et Glas Portvin i Krudtmagazinet; det var første Gang jeg havde været der, og fandt mig derfor kun daarligt tilrette i dette sorte Huus; kort efter jeg kom ind, blev der spurgt mig, "*Er Deres Navn ikke Larssen, jeg synes at kjende Stemmen?*" "*Hvem er De, Deres Stemme kjender jeg ikke, og sé Dem kan jeg ikke?*" Han var Lieutenant Petersen fra Siverslet, som jeg kjendte lidt til fra Sæby og gjerne fik mig en Passiar med nu om fælleds Bekjendte deroppe.

Jeg kunde ikke trives i denne Hule, og kom snart ud igjen og søgte min gamle Station for at sætte mig til at skrive. Medens jeg gik og lavede min Skrivestue til, kommer en Mand gaende over mod mig; han styrter bag over i det samme og vil hæve Hænderne op mod Hovedet, men de vare kun komne halvt op før Stivkrampen havde taget ham, han var Steen død; dér laae han med et høist ubetydeligt trekantet Hul i Tindingen, hvorfra en enkelt Draabe Blod var løbet halvt ned paa Kinden. "*Det var dog en deilig let Død Du fik min Ven*" udbrød jeg uvilkaarlig. Man saae desværre næsten altid de frygteligste Lemlæstelser af disse Granatstumper, saa det formelig gjorde godt, at see en Mand faae en honnet Død

Senere paa Dagen besøgte Major Rosen Skandsen; jeg kom til at høre Noget af hans Samtale med Captainen; denne siger til ham, "*Kan og vil Du da ikke indsé, Rosen, at det er afsindigt af os at tænke paa at holde Stillingen længere, nu seer du selv hvorledes den seer ud.*" Rosen svarede ham de Ord, "*Som Ven og Kammerat kan jeg give Dig Ret, som Diplomat maa jeg tie.*" Jeg drog deraf den Slutning, at det var Regjeringens Skyld at man forhalede Tiden med at forlade Stillingen.

Illustration 14: Et herremåltid
#ill14

Henimod Aften kom Corporal Jensen med Invitation til mig igjen fra Captainen; denne Gang var det ikke til noget mindre end til "Fricadeller med brunede Kartofler"; jeg troede naturligvis det var Spøg, indtil jeg kom ind og saae disse deilige Sager staae opdækkede paa en Krudttønde. Da jeg spurgte om Grunden til denne Overdaadighed fik jeg at høre, at Captainens Oppasser (Bagermester i Kjøbenhavn) havde faaet sin Kone over fra Kjøbenhavn, og hun havde lavet den deilige Mad til og sendt Manden ud med den. Det var et smukt Beviis paa hans Hengivenhed for sin Herre, men det fortjente han ogsaa; det var første Gang jeg saae en Artilleriofficers Oppasser i Skandsen; de lode dem altid blive hjemme og bar selv eller lod en af Afløsningen bære deres Gods, for ikke at udsætte dem for deres egen Skyld. - Det blev temmelig seent inden jeg kom afsted den Aften, men desto smukkere saae det ud med de Gaarde som brændte paa Als, og de Granater, som af og til sprang i Luften. Paa sædvanlig Viis gik jeg bag ind og hørte hos Oppasserne at alt var vel, og efterat have faaet mig vadsket, stod Thebordet dækket.

Den Aften kom der et Liv i Kludene igjen, den fortræffelige Reservelieutenant (Overauditeur) Tvede af 6te Regiment, som kom fra Forpost, kom ind, og hvor han var fulgte der Liv med; hans Folk vare maaske de Eneste af hele Armeen, som laae og sang Kvartetter i Løbegravene i de Dage. Vi havde en meget munter Aften; det er Krigens store Gode, at Indtrykkene vexle saa hurtig; Tabet af H. Larsen var nu fortrængt af nyere Indtryk.

16. april. Sprængning af skanserne diskuteres - J.P. siger igen nej tak til forfremmelse til skansekommandør. Og får 'hjælp' af en gammel smed til at reparere sin kanon.

Næste Dag fik jeg en Ridehest hos Hagerup for at gjøre en Tour ned til Hørup Hav; jeg var hovedsagelig dernede for at slaae en Handel af med en af Søfolkene om en blaa Skjorte. Da jeg kom tilbage hørte jeg, at han havde fulgt mit Raad og ladet Konen reise Dagen før.

Illustration 15: Major Henry de Jonquières - Øverste artillerichef ved Dybbøl

#ill15. Jeg gik nu op til Majoren og havde en lang Samtale med ham; han sagde mig, at han havde talt med Overcommandoen om Sprængningen af Skandserne, men var ei enig med dem i Maaden det skulde ske paa; han sagde mig nu Overcommandoens Mening (som jeg ikke holder mig for berettiget til at nedskrive) og spurgte mig om min. Jeg svarede ham meget bestemt, *“Jeg tør og kan ingen Mening have i denne Sag, jeg er Menig og saaledes uden al Ansvar; men den Ordre, jeg faaer af Dem som min Foresatte, den skal jeg sikkert udføre, men jeg maa tillade mig at udbede mig den skriftlig”*; han svarede mig, *“Ja, jeg vil tale med Overcommandoen igjen.”* Derefter gik han over til at tale med mig om at avancere: *“Jeg ønsker De gjør det, da jeg gjerne vil have Dem til Skandse-commandør”*; jeg svarede nei, jeg antog desuden, at jeg gjorde mere Nytte ved at være Kammerat med Folkene, end ved at comman-dere dem paa den Maade, som jeg vilde tage det.

Han gav mig nu den for mig temmelig ømfindtlige Commission, at gaae lidt tidlig ud i Skandsen om Eftermiddagen for at undersøge Broen om den var stærk nok til at bære en Kanon, samt om der var Plads i Skandsen til at faae den kjørt frem; jeg skulde lade ham det vide med et Par Ord, som jeg skulde sende en Mand ind med. Ude hos min

Ven Hagerup, hvor jeg strax efter traf Majoren igjen, var jeg saa heldig at blive fri for den - lige overfor min Captain og Skandsecommandør - meget ubehagelige Commission.

Hos Løitnant Pedersen, der commanderede Haandværkeretaten, havde jeg bestilt en tyk Jernskinne til min Lavet, om Aftenen vilde han sende en Smed med mig ud, som skulde slaae den paa; med Smeden og en Mand, som fulgte med for at bære noget af Godset, gav jeg mig paa Vandring hen mod Aften. Det var et tragisk comisk Syn at sé den gamle Smeds Angst for hvert Skud der faldt, dog denne Angst naaede først Høidepunktet, da han kom ind i Skandsen. Manden rystede paa Haanden saa han ikke kunde styre Boret, hvormed han skulde bore Hullerne i Lavetten; jeg beholdt Værktøiet og lod ham traske af, og det var i høieste Grad griinagtig at see den gamle Mand paa over 60 Aar, løbe som en ung Knægt ud af *“dette Helvede”* som han kaldte det.

Den Jernskinne gjorde godt, nu kunde jeg stole paa min Trøster igjen, Artilleristen kommer til at holde af sin Kanon, som Infanteristen af sit Gevær. Skydningen havde heller ikke den Dag været videre heftig og var det heller ikke om Natten, saa Skandsen blev, uagtet Folkene var trevne nok, dog temmelig ordentlig forseet. Som sidste Nat jeg havde været derude, kom Corporal Bork (en flink Karl fra Odense) og spurgte mig, om jeg snart igjen vilde hjælpe ham at skyde med Morteren, han kunde ikke faae nogen af Constablerne ud af Hulerne; ja, naturligvis med Glæde, vi morede os nu med at dænge Prøiserne over med 24-pundige Granater, lige til Lieutenanten forbød at skyde mere, og Gud ved hvorfor! da han sad nede i Hulen hele Tiden og var kun i Veien med sine lange Skanker hver Gang jeg hentede Skarp.

J.P. møder 2 infanterister, der udviser væsentligt større mod end artilleristerne. De viser sig naturligvis at være jyder. J.P. møder et helt regiment, der nægter at indtage deres plads i skanserne.

Om Morgenen kom der igjen en velvillig Kammerat med varm Øl til mig. Jeg var om formiddagen gaaet hen i Skandsen og saae derfra en Granat slaae ned ved min Kanon, og i den stærke Krudtdamp, som temmelig længe havde holdt sig inde mellem Traverserne og Brystværnet, saa jeg Folkene komme

støtende ud paa Nakken af hinanden. Der havde just været en hel Forsamling derinde, jeg løb jo strax derhen og saa 2 Mænd staae ganske rolig tilbage, det var Infanteristerne, som havde Udkig! Jeg hørte, der var ingen Skade skeet, og siger et Par opmuntrende Ord til de to Mænd fordi de ikke lod dem forlede af de andre Kujoner til at løbe bort. *“Nei, vi have Post hér!”* svarede de, og den Maade de svarede det paa var saa betydningsfuld, at jeg turde med mit Liv indestaae for, at de to Mænd ikke skulde have forladt Deres Post, før de vare skudte bort fra den. Jeg spurgte dem hvad Landsmænd de vare, de svarede mig, *“Ja vi kjende godt Dem!”* *“Hvor ere I da fra?”* Ja, de vare fra Dyrhedens Huse.

Nu fik jeg naturligvis mere Interesse for dem, jeg lod Herskabet paa Sæbygaard vide, at de vare et Par flinke Soldater, og jeg er vis paa, at de ved Leilighed nok bleve betænkte. - Captain Bartholin var i Dag meget nær efter at komme galt derfra to Gange, paa Næsen i Snavset maatte han, men derved blev det heldigviis. Første Gang streifede en Brandgranat ham saa nær, at den sved Haaret paa hans Baghoved. Anden Gang kom en Granat og tog et 4 Tommer bredt Bælte bort af hans vatterede Frakke, saa det hvide Foer skinnede frem. En Artillerist, som havde et deilig stærkt Skjæg, fik det aldeles afsvedet, saa hans Ansigt var ganske svirpet og sviende jo hæsligt.

Ordonantsen fra No. 3 fik om Aftenen, da han bragte Melding, den Hilsen med fra Captainen til Skandsecommandeuren og hele Besætningen; at han var i høi Grad misfornøiet med dem Alle. - Jeg havde nu atter Landlov, og efterat have besøgt nogle af Infanteristerne i Løbegravene og gjort dem en lille Visit i Skandsen 7, støvlede jeg af ned ad Sønderborg Veien; alt længe forinden jeg kom ned mod Brohovedet hører jeg en stærk Hurraraaben, der gjentog sig med korte Mellemrum; da jeg kom længere ned, saa jeg at denne Raaben kom fra Militaire, som stode opstillede ved Sønderborg Kirke. Jeg gik over Broen for nærmere at undersøge Grunden til denne Glæde, men forundret blev jeg i høi Grad, da jeg hørte, at det var 17de Regiment, som ikke vilde gaae over i Stillingen, og besvarede deres Officerers Ordre og Trudslar med Hurra; denne skjændige Scene havde været længe inden en Officer, jeg troer Captain Møller, endelig fandt den rette Maade til at faae sit Compagni til at gaae frem, og nu fulgte de Andre efter; som jeg senere hørte, skal 16de Regiment have viist sig endnu mere oprørsk. Efter denne uhyggelige Scene søgte jeg hjem til vort lille Huus og traf her Alt vel. -

17. april - J. P. fortæller om bror Otto og hans forhold til sin oppasser - og om denne aften og nat, der skulle blive hans sidste dag i Skanse VI - Om forholdene i skyttegravene foran skansen, og om hvordan J.P. kan takke sin ureglementerede kappe for redning af sit og Kaptajnens liv og lemmer.

Næste Dag besøgte jeg Heiberg igjen; han fortalte mig en morsom Historie om et par Ambulancesoldater, der kom bærende ind med en Infanterist, som klagede sig ynkelig over sit Laar; Emil tager meget forsigtig, for ei at forvolde ham unødvendig Smerte, og klipper Benklæderne op; han undersøger Laaret og finder Alt i Orden, siger derpaa til Fyren: *“Reis Dig!”* Aah, aah, det gjør saa ondt, siger han; *“Naa, reis Dig!”* Under Vaanden letter han da paa sig, Heiberg purrer ved og faaer saa Fyren paa Benene. *“Naa ret Dig! Gaae!”* Nei, han kunde da ikke, det gjorde saa ondt, *“Naa Sludder - Gaae! som jeg siger Dig!”* og endelig kom da Fyren efter, at det lod sig gjøre og bort gik han. Den godmodige Emil, som stadig havde ondt af *“de stakkels Folk i Stillingen”*, lo kun af dette Fif istedetfor at give alle tre Køtere nogle ordentlige Fugtel, de havde naturligvis alle tre været enige, saa vare de i Salveten saalænge. Mulig laae der en Haardtsaaret derude og ventede med Længsel paa de Skurke, som paa den Maade havde sneget sig bort.

Ja, Lt. Bærentsen var en mageløs Karl, altid lige livlig og munter kunde han være her og der ved Broerne, og dog dække et Thebord om Aftenen, som bugnede af skjønne Sager, saa man skulde tro, Ægyptens Kjødgryder stode i Brohovedet til hans Raadighed. Den Aften var han ogsaa usædvanlig flot, saa Capt. Hedemann spaade (som forøvrigt ikke var saa vanskeligt dengang), at vi sang vist paa det sidste Vers. Bærentsen bad os blot tage for os af Retterne, han skulde nok holde ud ligesaa længe som Dybbølstillingen.

Jeg hørte en comisk Passiar mellem Otto og en Oppasser, som om Dagen havde været en Tour paa Augustenborg; Otto spurgte ham: “*Talte Jens (hans Oppasser, som stadig laae paa Landet) ikke om at han snart vilde ud og se til mig?*” Nei, Jens sagde, “*at saalænge Løitnanten var hér, kom han ikke herud; skulde han herud, saa vilde han stille for sig!*” (Han var en smuk net Karl og riig Mands Søn, som Otto overlod Kasse, Tøi og Alting til, “*men den Skydning holdt han ikke af*”). “*Ja, saa kommer jeg til at komme ud til ham, da jeg meget trænger baade til Penge og Tøi*”, svarer Otto, ganske som det var i sin Orden. Jeg blev derfor meget forundret, da jeg en halv Time senere saa min rolige Broder, som jeg ikke troede kunde tale høit, langt mindre give en Karl en alvorlig Irettesættelse for Fronten af sine Folk, springe hen og skjælde en Mand saa alvorlig ud, at ingen af os Brødre skulde gjort det bedre - og vi kan jo ellers nok vende Vranken ud. - Han havde den Aften ikke Brug for hele sit Mandskab og spurgte derfor “*om der var Nogen, som havde særdeles Grund til at forlange at blive tilbage i Aften*”, og det stormede nu ned med Begjæringer: Nogle havde Mavepine, Nogle Koldfeber, Andre daarlige Been og mange flere Svagheder blev regnet op. Nogle Enkelte fik nu Lov at træde af, og glade vare de, de øvrige gik til Skandserne.

Skjønt vi nok indsaae, at Dybbølstillingens Dage vare talte, troede jeg dog ikke, at det skulde være den sidste Aften at vi fulgtes ad derud. Skydningen havde heller ikke været videre voldsom det sidste Etmaal; dog saa Skandsen en heel Deel mere ramponeret ud end da jeg forlod den Aftenen før. - Om Natten fortsatte jeg min sædvanlige Beskjæftigelse og kastede Granater ud med Morteren; der blev hen ad Morgenstunden alarmeret og skudt en kort Tid i Forpostkjæden; da Dagen brød frem, saae vi at Fjenden havde taget vore Skyttegrave lige hen til midt ud for Skandsen og havde alt samme Nat begyndt Opkastning af Skyttegrave circa et halvt Bøsseskud fra Skandsen; nu stode de ikke længere borte end vi raabte til hinanden. De spurgte noget om Rolf Krake, men jeg kunde ikke forstaae det.

Illustration 16: Samaritter henter en såret soldat

#ill16 Et Stykke, vel 100 Alen indenfor de Skyttegrave de nu havde besat, laae en falden Prøiser, som de om Natten ikke havde faaet med. Det var det oprørske 17de Regiment, som Fjenden havde taget Skyttegravene fra, og da der var flere Slesvigere i Regimentet, tvivler jeg ikke om, at de tildeels uden videre ere løbne over om Natten; det skal slet ikke undre mig, om en af vore Forposter uden videre er stukken af om Aftenen over til Fjenden og inviteret dem til at komme og besætte vore Skyttegrave. - Nu havde Fjenden vore Skyttegrave lige fra venstre Fløi til midt ud for Skandsen 6 i Centrum; Vore stode endnu i Skyttegravene herfra til høire Fløi. -

Det var et underligt Liv der blev ført i disse Skyttegrave; naar man fratager det Par Nætter da de bleve tagne, var Skyttegravene rene Salveter; de vare det sikkestede Sted paa hin Side Alssund, der blev aldrig skudt hverken med Granater eller Geværer; Mandskabet gik saa roligt og spadserede dér, som de havde gaaet paa Sæbygaards Vei.

Ofte besøgte Forposterne hinanden (en skammelig Uskik, som vist har forført mangan en Slesviger til at desertere) og drak af hinandens Feltflasker; i et lille Huus, som laae imellem Kjæderne paa venstre Fløi, havde de ofte Sammenkomster. Denne Dag - den 17de - saae jeg Posterne fra vore Skyttegrave tilhøire

for Skandsen hente Vand ved en Dam samtidig med Fjendens forposter, som vare fremskudte om Natten. Naar de nu denne Nat kom ind i deres sidste Nat paabegyndte Skyttegrave, kom de til at staae saa de Natten efter kunde ved at trække lige til Venstre, omgaae vor Høire Skyttekjæde, og det troede jeg var Planen. Da jeg derfor paa min Forespørgsel næste Morgen (den 18de) *“om Skyttegravene fra Høire Fløi vare tagne”* fik et benægtende Svar, var jeg rolig for, at der endnu ikke vilde skee nogen Storm før dette er sket.

Majoren besøgte os i Løbet af Dagen; han er en Mand som en Commanderende bør være, naar man saae ham staae aldeles rolig og tænde sin Cigar, uden at ændse Jord og Snavs røg ham om Ørene af en sprængende Granat, da maatte man være en æreløs Cujon, naar man viste Frygt. Er det mere end blot Mundsveir, *“at man vil vove Liv og Blod for en Mand”*, da maatte det være for en Mand som Major de Jonquieres. -

Jeg fik den Dag at føle hvor høit jeg skattede Manden; han havde lige sagt Farvel (hans sædvanlige venlige Afskedshilsen til mig ved et trofast Haandslag var *“Hav det godt”*) til Capt. Hertel og mig og var gaaet om bag Blokhuset, afslaaende vor Ledsagelse, da en Granat slaer ned og springer paa den Side. Idet jeg løb hen for at see efter ham, kunde jeg ikke have været i større Angst for min Broder, og blev derfor inderlig glad at jeg strax kunde bringe Captainen den Melding, at Majoren gik uskadt ud over Broen.

Capt. Hertel fik den Dag Leilighed til at erkjende, at min *“Pantserkappe”* - som Major Kaufmann gjerne vilde skumle over - ikke var saa gal. Medens vi stode og talte sammen i Skandsen, slog en Granat ned lidt foran os, jeg sprang da strax foran ham, og holdt paa min sædvanlige Maneer min Kappe høit op foran mig; en Masse Jord dyngede hen over os, og Captainen gav min Kappe det bedste Vidnesbyrd. To Rifter i min Kappe vidnede godt nok om dens Nytte; havde jeg faaet de Smører i Hovedet, som Kappen de to Gange havde taget op, kunde det maaske seet daarligt nok ud. Uagtet jeg havde Kappen for, fik jeg s’gu dog en Dag saa alvorlig et Knubs over Panden, at jeg maatte sunde mig noget inden jeg kom paa det rene med at det var Spøg. Mod Slutningen var jeg dog kommen saa vidt med mine Kammerater, at jeg fik flere af dem til at staae klar med et sammenlagt Uldtæppe til Dækning; jeg brugte ogsaa ofte et Tæppe indenfor Kappen, det tager et sværere Slag op end nogen vel skulde tro.

J.P. fortæller om de uhyggelige scener, der udspiller sig for de sårede soldater. Blokhuset skydes i brand

Den Dag havde jeg den uhyggeligste Scene under hele Felittoget; Skydningen var ikke meget stærk den Dag, der havde samlet sig en halv Snees Mand (18de Regiment var i Skandsen den Dag) Infanterister inde ved min Kanon; vi sade alle i en Klynge og passiarede sammen, da en Brandgranat slaer ned ved os og fylder Luften med den hæsligste Svovldamp som næsten var kvælende; Intet kunde man see for den tykke Damp, jeg havde faaet et Slag saa Voldsomt paa mit høire Skinnebeen, at min Glæde var stor, da jeg mærkede, at jeg kunde strække Benet ud; en Mand jamrede sig ynkeligt ved Siden af mig; Røgen drev nu lidt bort og ud styrtede de Mennesker som sædvanlig naar Faren var forbi, kun en Stakkel laae tilbage, raabende: *“Maa jeg komme ned i Krudtmagazinet, aah lad mig endelig komme derned”*; dernæst raabte han *“Aah jeg brænder, jeg brænder, er jeg haardt saaret, er jeg saaret paa begge Benene? Aah, aah! jeg brænder!”* Det var en stor stærk Karl fra Flensborgegnen; hans høire Been var skudt af lige over Knæet og laae ind under ham (han laae paa Ryggen), kun hængende sammen med en halv Tomme tyk Trevl Hud; hans venstre Knæskal var heel borte og Knoglerne laae blottede mod hinanden uden at bløde; fra Knæet og temmelig nær op mod Skrævet paa samme Been var Kjødet aldeles oprevet og i dette store aabne Saar var hans Buxer i fuld Ild; jeg forsøgte at dæmpe Ilden ved at lægge mine Hænder i det gabende Kjød, men nei, dette lykkedes ikke, ved min gjentagende Raaben paa Vand kom der endelig et barmhjertigt Menneske med Vand og jeg fik Ilden slukket; nu skulde jeg see nærmere til og Menneskets venstre Overarm var knækket, Munden stod fuld af Blod og Ansigtet stærkt blodbestænkt. -

Manden som havde bragt Vand var strax gaaet igjen og jeg sad nu ene der i lang Tid, vist hanad $\frac{1}{2}$ Time, med denne ulykkelige Stakkel; jeg havde gjentagende Gange raabt paa Ambulance, men den kom ikke; gaae bort fra ham for at hente den selv nennede jeg ikke, da han stadig bad mig endelig ikke at forlade ham; det bønlike ulykkelige Øiekast hvormed han ledsagede de Ord - *“For Guds Skyld forlad mig ikke!”* - da jeg reiste mig fra ham for at hente min Feltflaske og give ham Drikke - glemmer jeg neppe nogensinde. Han laa med sit venstre Been bøiet, et Par Gange skulde jeg rette det ud, men det forvoldte ham endnu svare Smerter. - For hvert Skud der kom medens han laae der, gyste han af Angst, saa han rystede, og han knugede min venstre Haand, som han holdt med sin høire, endnu fastere. Jeg talte med ham om hans Familie for at forkorte ham Tiden, han havde kun en Søster levende. - Endelig efterat jeg saa ofte havde raabt af mine Lungers fulde Kraft: *“Er der da ingen Skandsecommandør i denne Skandse, som kan sende en Ambulance”*, kom endelig den svenske Sergeant Russel (en rask modig lille Karl) og bragte en Baare med, saa jeg fik overstaaet et af de ubehageligste Momenter i mit Liv. - Da jeg om Eftermiddagen blev afløst, forhørte jeg mig om, hvorledes det var gaaet med ham, men jeg kunde ikke følge Sporet, rimeligvis har man lagt ham hen *“fordi han skal dø!”* Jeg vil haabe han ikke er altfor gjenstridig, som hin ulykkelige med den ituskudte Mave paa Augustenborg. #1116a

illustration 17: Dagligt liv i skanserne

Strax efter Middag kom der Melding fra Skandsen 2, "*at Blokhuset var skudt i Brand og at man ikke kunde blive Herre over Ilden*". Jeg saae med ængstelige Blik til vort stakkels "Fattighus" og tænkte paa hvorlænge det kunde holde sig, det stod vel endnu, men i den bedrøveligste Skikkelse. Gud ved ogsaa hvormange Granater det havde staaet for; det havde prøvet Virkningen af 84-pundige Bomber, 24-pundige Rundgranater, 24- og 12-pundige Brandgranater, 24-pundige Schrepnels, 24-, 12-, 6- og 4-pundige Spidsgranater med Percussionsrør, samt 24-pundige Kardætsker, det var Prøisernes daglige Traktement til os derude.

Capt. Hertel foreslog mig midt paa Eftermiddagen, at jeg istedetfor at gaae og kjede mig, skulde bruge Søndagen (d.v.s. den 18. april) bedre og gjøre mig en Tour ind paa Als. Jeg fulgte hans Raad og Tilladelse og begav mig ned ad Brohovedet til; paa Veien stoppede jeg, idet jeg saae en Granat slaae ned et Stykke foran, der kom et Par Officerer til, jeg bad dem opholde dem lidt, da det var muligt, at Granaten endnu kunde sprænge. "*Den er sprungen og det lige over Dem, det var et større Stykke, som slog ned foran, saa De kan sige De var heldig den Gang*".

J.P. forebereder sig til fredelig søndag på Als. Otto får ros for sin resolute og modige optrædem den 17.4 på Skanse II.

Jeg søgte jo strax hjem og traf Otto hjemme, vi bleve enige om at besøge Hagerup, medens vi vare der kommer Majorerne Jonquieres og Kaufmann derud; Kaufmann stod lidt afsides og talte med Otto, vi andre 3 stode og talte sammen om Sprængningen af Skandserne. Med et siger Major J. til K. "*Den Lieutenant Larssen, det er dog en mageløs brav Karl!*" "*Saa ligner han den Anden* (svarer K. meget smigrende for mig)". *Ja, veed De hvad han har gjort i Dag? Hør Du Kaufmann, raaber han i det samme, veed du at i Middags da Blokhuset i 2 blev skudt i Brand, løber Lieutenant Larssen der strax derud for at hjælpe til at bære Sandsække til Dækning af Krudtmagasinet og til at slukke Ilden, det var jo noget han ikke havde med at bestille, det skulde ikke mange af vore Officerer have gjort ham efter!*" "*Ja, det er flinkt, det kan jeg lide*", svarede Kaufmann.

Otto stod dér stærkt rødme, som en ung Pige, der bli'er sagt en Compliment; jeg stod der stolt af min hæderlige Broder. Denne Roes af just de Mænd havde for mig mere Værd end Ordener og Medailler. Major J. spørger Otto: "*Vil De ikke sige mig hvorledes denne ubehagelige Affaire med Artilleristerne i No. 3 hænger sammen?*" Jo, svarer Otto, jeg slog Broen over om Natten og sender da en Mand ind i Skandsen med Ordre til Artilleristerne at komme ud og bringe Kanonen ind; der kom ingen. Jeg sendte atter Bud, men der blev svaret: Nei, de vilde ikke; jeg gik nu selv ind og stillede mig midt i Skandsen og raabte, at jeg vilde tale med Skandsecommandøren; han kom ikke, han laae nede i Krudtmagasinet, jeg raabte endnu en gang, at han skulde komme, hvorpaa jeg raabte, at han var den største Kujon i Skandsen, og saa gik jeg! Majoren rystede paa Hovedet og sagde, "*Ja, det er jo forførdeligt at tænke sig Sligt kan skee.*" - Forinden vi skiltes ad, sagde Majoren til mig, "*Overcommandoen har taget sin Bestemmelse, Imorgen faar De den skriflige Ordre, og jeg lover Dem, at De skal blive den første Mand, som bliver udvexlet, ifald De falder i i Fjendens Haand*". -

Jeg gik nu hen i Smedeværkstedet til Lt. Petersen for at bestille en ny Jernskinne til min Kanon, som ved den Brandgranat, der slog den stakkels Mand fordærvet i Formiddags, havde faaet en slem Skavank igjen. - Paa Veien tilbage gik jeg ind paa Ambulancen for at spørge til min stakkels Kammerat. E. Heiberg var reist Dagen før, der var nylig kommen 2 norske Læger, saa han fandt han nu kunde undværes, men det var vist meget beklageligt han tog bort, jeg betvivler meget, at denne elskværdige Mand kunde erstattes paa denne Post. Jeg benyttede mit Bekjendtskab med Lægerne til at faae min Haand, som stadig blev værre, godt forbunden og fik en Deel Bind og Lærredsklude, hvormed jeg kunde hjælpe paa mine Kammerater derude; en god Portion havde jeg haft med mig derover, men det var gaaet med lige til det sidste Tørklæde. Lægen var saa høflig - han troede at gjøre mig en Tjeneste - at ville give mig Attest som Kvartersyg - , men jeg betakkede mig; jeg havde éngang lovet mig selv, at jeg ville staae eller falde med Dybbølstillingen, og jeg skulde være haardt medtaget inden jeg gav det op. - Lt. Hønsche, som havde faaet en slem Brandbyld i Siden, var reist til Kjøbenhavn, saa vort Selskab var temmeligt lille om Aftenen, men vi levede s'gu godt. -

Kapitel 3 - Angrebet på Dybbøl den 18. april og J.P.'s oplevelser på Als

18. april. Angrebet på Dybbøl - Skanserne falder. J. P. og Otto tilbringer denne dag - søndag - på Als. Det redder deres liv - foreløbigt.

Det var dog et mageløst deiligt Veir den 18de April om Morgenen; Otto foreslog *“vi skulde tage en Tour ud”*, som jeg var parat til; Captain Hertel havde været saa venlig at tilbyde mig sin Vogn, naar jeg vilde benytte den; Aftalen blev at vi skulde mødes hos Hagerup og benytte hans Vogn ifald vi kunde faae den, Klokken henad 6 gav vi os paa Vandring; Otto først til Captain Good; der var stærk Skydning den Gang, saa en af os gjorde den Bemærkning, *“at de nok havde faaet ny Ammunition nu”*, da de senere Dage havde sparet meer paa den. -

Ved Kirken mødte jeg Capt. Sick, som gik over for at løse Capt. Hertel af; han siger, *“Det var da heldigt jeg møder Dem her, gjør mig den Tjeneste at sætte Adressen paa dette Brev til Fru Larsen (H. Larsens Enke) og send det af”*. Farvel! *“Ja vi sees jo i Eftermiddag”* siger han og gik dermed ud - for 2 Timer senere at være Fange.

Da han kom ud, vilde han overtale Capt. Hertel til at vente noget, *“da denne heftige Skydning jo snart maatte sagtne noget”*, men Hertel sagde nei, som var hans Lykke, da han ellers enten var bleven der, eller kommen til Spandau med.

Hagerups vogn var til vor Tjeneste; vi kjørte nu først til Hørup Hav og derfra til Augustenborg. Den Dag var Folk venligere paa Kroen, der var nylig kommen en Kjøbenhavnsk Opvarter, som adret satte Frokost frem til os. Just som vi vare begyndte at spise, kommer den stive langsomme Major Ovesen af Ingenieurerne ind, han siger ganske rolig til Otto, *“Fjenden stormer nu Skandserne, 1 og 2 ere alt faldne!”* Vi kom nok op i en Fart og ned for at faae forspændt; medens Karlen spænder for, kom vi i Tanke om, at vi ikke havde betalt; Otto løb op og kastede en Fem Daler Seddel til Opvarteren; denne, som saae at Otto havde Hastværk, prøvede paa om han ikke kunde spise ham af med et Par Mark og spare de 4 Rdl., men det gik ikke, Otto forlangte haardnakket det Hele han skulde have. Nu fik Kudsken Ordre *“at kjøre hvad Hestene kunde løbe”*, og vi vare ikke komne ret langt hen paa Veien, før vi mødte den uendelige lange Række Vogne med Saarede. Ved Hagerups Park kastede Otto Tuteins Peltsfrakke til mig med de Ord: *“Bed Christensen (H's Oppasser) at tage sig af den, at den kommer i Sikkerhed”*, og dermed løb han ind til Sønderborg; jeg kom jo gesvindt bag efter og søgte strax til Artillericommando-contoiret, men det var alt rømmet; nu steilede jeg ligesom Otto, som jeg passerede nogle Gange, vildfarende om og kunde ligesaa lidt som han finde mine Foresatte; Skydningen var voldsom, og det stille Veir gjorde, at Krudtdampen blev liggende over Slagpladsen, saa man kunde Intet see. #ill17

Illustration 18: Angrebet på Dybbøl skanser 18. april set fra Kirkebatteriet på Als herfra dækkede man tilbagetoget over pontonbroen

Endelig traf jeg Capt. Bartholin, som jeg fik Ordre til at følge, saa nu var jeg tilfreds. Samlingspladsen var i Capt. Hagerups Park og her kom nu Tid efter anden de sparsomme Rester af Artillerister, som kom tilbage fra Stillingen. Det var et skjønt Syn, at see Folkene bære de Saarede Kammeraters Oppakning. Hagerup dækkede op paa det lange Bord, med alt hvad Huset formaaede, og mangen en træt Karl fik her en god Styrkning ovenpaa denne anstrængende Affaire.

Capt. Bartholin med 4de Fæstningscompagni skulde til Ulkebøl Nørmark op mod Arnkilsøre. Ligesom vi vare klar til at afgaae, kom Capt. Hagerup og sagde til mig, *“Du maa blive her”*, han bad da Capt. B. om at beholde mig. Han havde nemlig lige modtaget en Ordre fra Majoren til at gjøre 3 Miner klar til at sprænge den Deel af Broen med som endnu laae tilbage. - De tre Miner, med 70 Pund Krudt i hver, vare snart færdige og Majoren kom da selv ud i Parken; da jeg meldte ham at Minerne vare klar, sagde han, *“Det er godt; Ingenieurerne skal besøge Resten. Nu vil jeg bede Dem Larssen - De holder jo af at være, hvor det gaaer varmt til - at gaae ud i Baadsager Batteriet og melde Dem til Capt. West, der er livlig Skydning endnu”*.

Jeg skyndte mig nu ind til Sønderborg og fik mig udprovianteret (min Tornyster og andet Tøi vidste jeg ingen Besked om, det havde jeg efterladt i vort lille Huus i Brohovedet, som nu var i Fjendens Vold). Jeg traf her *“Helten i Hosesokkerne”*, som om Formiddagen var kommen løbende ind - Løitnant K.

Da jeg gik fra Byen for at gaae ud i Skandsen mødte jeg Capt. Hedemann og Otto, som gik og spadserede sammen paa Veien. Hedemann siger til mig, *“Skal vi nu være ganske oprigtige mod hinanden og saa tilstaae, at vi nu føle os lettede og at vi erkjende at vi slap bedre fra den Historie end vi havde ventet”*. Jeg syntes, det var en haard Tilstaaelse, da det hed sig, at Tabet mindst var 5.000 Mand.

J. P. begiver sig mod Bådsager for at melde sig til Captain West, men bliver standset af en svensk officer, der tror han er spion.

Illustration 19: Sønderborg Rådhus bombes

#ill18 Jeg gik nu rask ud ad Baadsager til, paa Veien derud (jeg stak tværs over Marken), tilraaber et Par Officerer mig, som stod ved et Hegn, *“Hvem er De, hvor vil De hen?”* Jeg svarede dem, at jeg var Artillerist og vilde til Baadsager Skandse, og gik min Cours rask frem uden at ændse deres Raaben, *“Holdt lidt, De ser os noget underlig ud som Artillerist!”* *“Ja, det kan gjerne være”*, svarede jeg og gik videre. Ved en rask Marsch naaede jeg snart den Vei, hvorfra Colonneveien førte ned til Batteriet; paa det Sted stod der en lille pyntelig Artillericorporal, jeg spurgte ham: *“Det er jo Veien til Baadsager Batteriet?”* *“Ja det er det”*, svarer han paa svensk og dermed gik jeg videre; han blev

staaende, nu kom der 2 Infanterister løbende hen til ham og i Forening med dem indhentede han mig, griber mig i Armen, sigende: *“De er Spion! De skal med til Sønderborg!”* De to Infanterister udbrød ligeledes: *“Ja, De er Spion, De skal med os!”* Jeg svarede dem halv leende (denne Scene morede mig naturligvis): *“Nei, det er jeg s’gu egentlig ikke, jeg er Constabel”*;

Corporalen blev nu ivrigere i sin Paastand, at jeg var Spion og hans 2 Mand samstemmede med ham deri. - Jeg sagde nu til dem, at det var meget rigtigt at de anholdt mig, da de troede mig mistænkelig, og knappede min Peltsfrakke op og viste dem Uniformsfrakken, men det hjalp endnu ikke; jeg tog derpaa min Portemonaie op og viste dem mit Kort til Bropassagen fra Artillericommandoen; nei, det hjalp altsammen ikke, Spion var jeg og til Sønderborg skulde jeg. Jeg var nu ikke oplagt til Spøg mere, og sagde dem paa en kort og aldeles bestemt Maade, at der ikke kunde være Tale om at jeg gik med dem til Sønderborg, men det stod dem jo frit for at følge med til Batteriet og aflevere mig der, og dermed gik jeg hurtig frem eskorteret af min Vagt, én paa hver Side og én bagefter. Strax vi vare passerede Ruinerne af den afbrændte Baadsagergaard, kom vi ind paa en aaben Mark med lidt Skraaning ned mod Batteriet

og Sundet; vi vare neppe gaaede en Snees Skridt, før Fjendens Riffelkugler hvislede nok saa rask omkring os; nu tog Fanden ved hele min Vagt, den Ene efter den Anden løb tilbage over Marken, som de vare besatte. Jeg kunde altsaa uhindret fortsætte min Gang og havde den Ære stadig at blive saluteret (Fjenden har rimeligvis antaget mig for noget meget mere end en simpel Constabel fordi jeg gik med min lange Kappe slængt flot over den venstre Skulder); da jeg kom ned i Nærheden af Batteriet, blev jeg for Enden af et Gjærde tilraabt af en Artillerist: "*Captainen gi'er Dem Ordre til at De skal gaae bag ved Gjærdet her*". Kort efter meldte jeg mig for Capt. West i Skandsen.

Nu kom endelig min Hr. Corporal Sandgren stikkende frem; jeg gik hen til ham med Haanden til Huen, som det sig bør overfor sin Foresatte og spurgte til hans Befindende; jeg haabede ikke den anstrængende Løbetour havde haft nogen skadelig Virkning paa hans Helbred. Senere fik jeg denne for mig ret comiske Historie nærmere opklaret: De to Officerer, som fandt, at jeg saae noget underlig ud som Constabel, havde sendt de 2 Infanterister efter mig; de traf paa Corporal Sandgreen (Sandström troer jeg han hed), som om Formiddagen havde gjort Tjeneste i Skandsen 4, hvorfra han var kommen ind med en "Aftræktersnor" i Haanden, pralende af sine Bedrifter ved Skandsens Forsvar; ham var det, som bragte den falske Efterretning, at Løitnant Crone laae falden paa Brystværnet med dragen Sabel omgivet af sine Folk, og som foranledigede Major Jonquieres til om Eftermiddagen i Hagerups Park at sige, "*Det gjør mig meget ondt at have mistet min brave Crone, men han fik en skjøn Død, ret som en Officer bør dø*". Han bragte ogsaa den Efterretning, at Captain Sick laae gjennemboret i Brystet af en Bajonet. Jeg tvivler ikke om at Asenet er løben fra Skandsen strax der blev alarmeret, og han stod senere i Bladene fremhævet som en Helt, der havde skudt indtil Aftræktersnoren var sprungen; - saa lidt kan der stoles paa Bladreferenternes Efterretninger. -

Han havde ligesom jeg faaet Ordre til at gaae ud i Baadsagerskandsen, men da Fyren er kommen derud i Nærheden af og seet den stærke Skydning, er han bleven ganske rolig staaende der og "lure hende af", indtil de to Infanterister bragte ham den velkomne Efterretning, at han nu kunde faae Leilighed til at vise sin Tjenesteiver og med det samme undgaae at komme med i Skandsen.

J.P. i Bådsagerbatteriet ved Alssund. En infanterikaptajn beskylder artilleristerne for at være kujoner, da de advarer ham mod at kommandere mandskabet ud i ildlinien.

Capt. West commanderede Flanke- og Baadsagerbatteriet, hver paa 4 Kanoner; det første var forladt, da alle Kanonerne vare demonterede, i det andet stod han nu med omtrent 40 Mand og kun een brugelig Kanon, som stod i tilbagetrukken Stilling og hvormed der i Smug af og til blev gjort et enkelt Skud; de andre 3 Kanoner laae nedskudte ligesom Brystværnet, og da der endnu var en temmelig livlig Ild mod Skandsen, og simpel Dækning for Mandskabet, som stod der til ingen Nytte, undrer det mig ikke, at han saa længselsfuld ventede Majoren ud, som han troede jeg vidste Noget om. Majoren kom ikke, og det blev Aften; endnu foer der af og til en Granat hen over os; Captainen var gaaet bort, vi seer en Colonne Infanteri komme ned i en Slugt og med den Cours de stavrede, vilde de gaae lige ind i Fjendens Skudlinie. Efter nogen Raadslagning mellem mine Kammerater, raaber en Constabel til Colonnen: "*Spred Eder og træk til høire!*" Et Øieblik efter kommer en høi Mand, en Infantericaptain (Lund af 17de Regiment) springende hen foran Skandsen fra den modsatte Side, raabende meget høit, saa hvert Ord i den stille Aften godt kunde høres over paa den anden Side Sundet: "*Hvad er det for en Dreng - en Cujon - et Asen etc., som vover at commandere - at demoralisere mine Folk! Frem med ham strax her!*" Constablen, en Kjøbenhavnner, nu Snedkermester i Korsøer (Jacobsen) traadte frem for den vrede Mand, undskyldende sig med, at "*vi havde funden det at være vor Pligt at forhindre Folkene at gaae ind i Skudlinien*". Captainen var fnysende gal, ruskede ham i Skulderen og skjældte ham ud paa den mest uforskammede Maade; Underofficeren i Skandsen traadte frem for at jevne Sagen; Captainen slaaer til hans Pibe saa den fløi langt bort med de Ord; "*Væk med den Pibe dit Bæst, naar du staaer over for en tapper dansk Officer*", han rasede væk: "*I Cujoner, I Artillerister, som sidde dér, I fortjente ikke bedre end jeg stødte Eder ned alle tilhobe*". Han regnede nu en forfærdelig Mængde op, om alle de Bomber og Granater han havde staaet for, og siger til sine Folk: "*Ikke sandt Folk, I vil følge mig i Tykt og Tyndt!*"

Bajonetterne paa! mod de Cujoner, som sidder der i Skandsen!” Vore Folk havde længe siddet og murret; En af dem foreslog nu “at kaste Kanonen om” og vise Infanteristerne, at de kunde jo blot komme. Jeg havde hele Tiden taget det fra den comiske Side og sagt, at det jo var tydeligt nok, at Manden enten var fuld eller gal! Endelig standsede da denne Syndflod af Skjældsord, og bort gik Manden. Jeg forsøgte nu at stille Jacobsen tilfreds med, at han sikkert havde gjort sin Pligt! Manden var hvid som et Liig og rystede som et Espeløv, han havde formelig tabt Mælet, og der gik nogen Tid bort inden han kunde fremstamme de Ord: “*Det er aldrig overgaaet mig før, at en Officer har skjældt mig ud*”. Jeg fik ved denne Leilighed Interesse for Manden og vi bleve senere gode Kammerater, som viste hinanden mange af de Smaatjenester, som Feltlivet gi’er saa god Anledning til; han var en særdeles net og flink Mand. #ill19

illustration 20: Sønderborg i ruiner

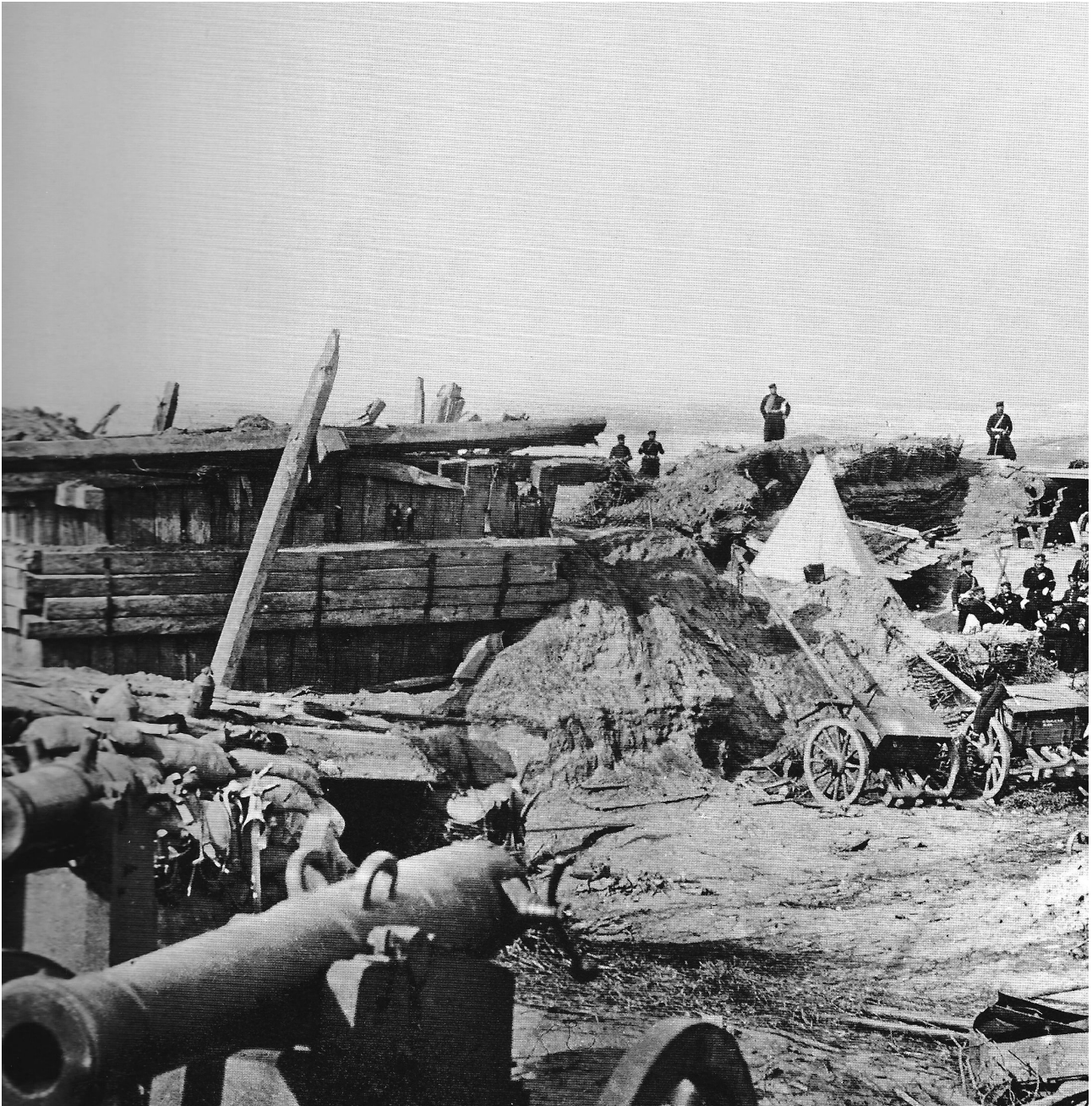
Sønderborgs Brand tog sig overordentlig storartet ud, seet fra vor Skandse; vi stode længe i den Formening at Slottet brændte indvendig, saa oplyste vare alle Vinduerne som vendte ud mod Byen. Captainen var nu kommen tilbage (han havde været henne at opsøge en Leirplads for Natten), og gav Ordre til 6 Mand at blive ved Skandsen; vi øvrige gik op til vor Leirplads bag et Gjærde. -

Paa Touren derop meldte Underofficeren den forefaldne Scene; jeg lod som om jeg ikke vidste at det var bleven meldt, gik hen paa Siden af Captainen og siger: “*Der forefaldt en ret comisk Scene, medens Captainen var borte.*” “*Ja, det er jo en høist ubehagelig Historie*” siger han; jeg svarede, at jeg fandt den mere comisk end ubehagelig, da det var tydeligt nok at Manden eller vedkommende Officeer var utilregnelig paa en eller anden Maade; jeg troer nok det kjølede lidt paa hans varme Blod. Ankomsten til vort Nattekvarteer tracterede Captainen med Viin til hele Mandskabet, som inden kort Tid laae paa Grøftkantene i Søvnens Arme.

Der var altformange Tanker, der den Aften krydsede hinanden til at jeg kunde sove for det første; desuden gik jeg og hev med en meget alvorlig Forkjølelse, som satte haardt for Brystet; jeg havde forunderlig nok paadraget mig den, første Nat jeg laae i Ottos Seng; efterat have ligget under aaben Himmel de første 3 Nætter, faldt jeg i en stærk Sved da jeg kom i Sengen og havde om Natten kastet Dynen af mig. - Hvad der fornemlig laae mig paa Sinde varm at komme paa det rene med, om jeg skulde ærgre eller glæde mig over ikke at have været med i Skandsen om Dagen! - men jeg kom dog til det Resultat, at det Sidste var rimeligst. Der kom ikke een Mand tilbage af No 6's den Dag; altsaa havde jeg i heldigste Tilfælde været i Fangenskab (dette mit største Skrækkedillede), og nu var Spørgsmaalet, om jeg kunde have gjort den Nytte, at jeg kunde have fundet Tilfredsstillelse deri for min tabte Frihed og mulig ituskudte Lemmer; jeg troer det ikke, thi om ogsaa jeg selv nogenlunde havde opfyldt min Pligt, saa var Tonen saa slet den Gang blandt Artilleristerne, at jeg vilde have fundet en daarlig Assistance hos mine Kammerater, og altsaa kun haft Ærgrelse og Skam til Løn. Jeg takkede derfor min gode Skjæbne, og var tilfreds for mit personlige Vedkommende. Efter en temmelig stræng Nat med Hoste og Kuldegysninger var jeg af de første paa Benene. Mine nye Kammerater vare meget opmærksomme mod mig, de fortalte mig, at da de om Eftermiddagen saae mig komme spadserende ned til Skandsen, vare de blevne enige om, at det var en Mand, der enten var fra Forstanden, eller ogsaa vilde han være skudt; det var dem derfor kjært, at de nu saae, at ingen af Delene var Tilfælde. En Nordmand fra Bergen, som nylig var bleven Undercorporal, lod til at have særlig Interesse for mig og spaaede mig, at jeg nok snart vilde faae en Snor ligesom han; *“Det kan du tro Fa'er min, de Danske gjør noget for raske Folk, og dertil regner jeg Dig!”*

19.april - Dagen derpå - J. P. funderer over betydningen af nederlaget ved Dybbøl og tager til Hørup Hav efter at have mødt Otto og Major de Jonquire - og bliver indkvarteret i et brændeskur

Illustration 21: Dybbøl skanser efter stormen den 18. april

#ill20 -Der var noget ganske forunderligt - Hemmelighedsfuldt eller Spøgelsesagtigt - jeg veed ikke det rette Udtryk for den Dødsstilhed, som nu herskede efter denne langvarige stadige Skydning; den var næsten uhyggelig. Jeg hører, at det er gaaget mange andre, som det gik mig, at nu da Spændingen var ovre, faldt man sammen.

Jeg besluttede mig til at bede Capt. West om Tilladelse at søge et Kvarter op, da jeg trængte til Rekreation; han tilstod mig den villig, men var naturligvis lidt forundret over den Constabel, som kom om Aftenen for strax igjen at løbe om Morgen. Jeg søgte nu først Oplysning om Ottos Opholdssted og var heldig nok snart at træffe ham sammen med den uforlignelige Lt. Bærentsen, der ikke alene vidste at passe det rette Øieblik for Afbrydning af Broen (maaske noget af det Bedste under hele Affairen den 18de), men ogsaa havde vidst at skaffe sig Tid til at faa vort Tøi, som laae i Huset, bragt i Sikkerhed paa Als.

Conversationsen mellem Officererne, hvoraf flere vare samlede her, dreiede sig naturligvis om Gaarsdagens Begivenheder; Meningerne vare meget forskjellige. - Otto udtalte som sin bestemte Mening og Anskuelse, at vi nu tilstrækkelig havde godtgjort, at vi ikke forstode at føre Krig, og at han fandt, at det aldrig burde tillades os mere at omgaaes med slige farlige Instrumenter, som Skarpe eller Ildvaaben. Igaar Eftermiddags, medens jeg var beskjæftiget i Parken hos Hagerup, da der gik endog meget overdrevne Rygter om vort Tab, siger han, "at det var ganske rigtigt at vi havde holdt Stillingen og afventet denne Catastrofe; det var et Offer, vi vare nødt til at bringe, fordi vi vare løbne fra Dannevirke; det skyldte vi Nationen, Arméen og Europa. Fjenden maatte med egne Øine see, at vi havde holdt os til det Yderste." #1121

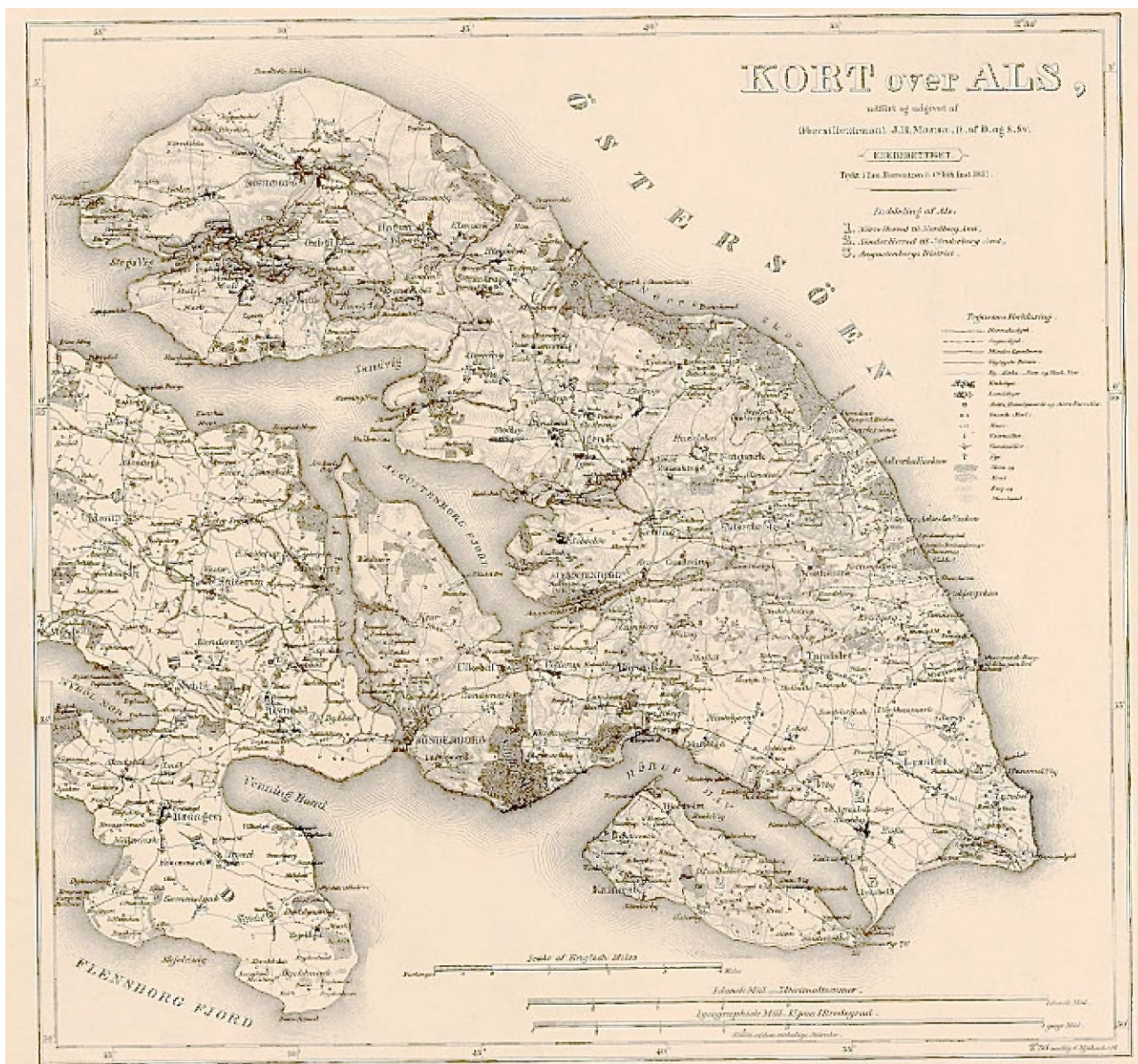

Illustration 22: Kort over Als - 1864

Jeg hverken kunde den Dag eller nu give ham Ret i den Anskuelse; vort Nederlag er en Seir for Fjenden, lad os have fægtet aldrig saa tappert den 18de, saa fatter jeg dog ikke, at det skulde have været hæderligere for os at have trukket os tilbage den 15de og 16de og dermed forspildt Fjenden sin "Seir". Det er ikke Tabet af Liv og Gods jeg beklager, det maa man finde sig i naar man vil føre Krig, maaske faae ere villigere til at ofre det end mig; men det er Hæderen, Æren, jeg vil have bedømt paa den rette Maade, og den finder jeg vi havde bedst bevaret, ifald vi havde opgivet Stillingen og sprængt Skand-

serne i Luften, som Majoren vilde. Major Jonquieres skal selv med sin Adjutant have gjort de sidste Skud fra Brohovedet den 18de, han gik derfra lige op til Kirkebatteriet, hvor Ilden var saa stærk, at Capt. Hagerups folk trykkede dem for at kjøre Ammunition derud, saa han selv maatte følge Vognen, og han var en Mand, som ellers nok forstod at holde Disciplin.

I Sønderborg gik Majoren ind i sit Contoir igjen for at søge et Papir; medens han er derind slaer en Granat ned i Huset og springer uden at skade ham, som man nok kan henregne til de usaarlige. Jeg kan ikke komme bort fra denne herlige Mand igjen naar jeg først er kommen til at tænke paa ham; saaledes erindrer jeg nu, det var en Dag medens vi endnu havde Dybbølstillingen, at Otto og jeg traf sammen med ham; han siger da til os i overstrømmende Følelse af Velvillie for os: *“Jeg holder virkelig af de to Brødre, som hørte de mig selv til.”* -

Jeg satte nu Cours for Hørup Hav og var heldig nok til her strax at træffe min gode Ven Capt. van Deurs, som satte mig ombord i hans skønne Beatrice, hvor han indrømmede mig sit smukke Kammer og deilige Køie, lod Kokken koge en Kjedel Grynsuppe til mig, saa jeg kunde ret pleie Kadaveret her. Efter at have været en Tour i Land igjen kommer han dyngvaad ombord; en Mand var falden overbord inde ved Broen og raabte om Hjælp, van Deurs (der tidligere har reddet flere Mennesker fra at drukne) springer strax ud og faaer ham fat; nu raaber Folk til ham: *“Lad ham løs! Han kan godt svømme selv!”*, og dermed stak van Deurs jo flov og ærgerlig af, lovende det skulde vente noget til han lod sig narre igjen. Her laae jeg nu næste Dag over og befandt mig en heel Deel bedre, tog derfor Afsked med min fortræffelige Sygevogter Kokken, der ikke paa nogen Maade vilde tage imod Drikkepenge af en syg Soldat, og van Deurs fulgte nu med op til Capt. Hagerup, som havde maattet rømme sin gamle Parkplads og var flyttet til Ulkebøl, men efterladt sig sin gamle Hytte, hvori begge Artillerimajorerne havde ligget paa det bare Gulv den 18de om Natten.

Hos Hagerup fik jeg Vogn op til Ulkebøl Nørmark og meldte mig der til min gamle gode Capt. Bartholin igjen. Han boede selv 9de Officeer i en Bondegaard dér, hvor vi desforuden laae henad 300 Mand. Major Schreiber, Chef for 9de Batteri, havde sin Parkplads paa en Mark ved Siden af og boede ogsaa i denne Gaard; han laae i Seng, de øvrige Officerer laae paa Halm; han tog overmaade venlig mod mig og sagde, at jeg vilde være ham velkommen naar som helst. Her skulde jeg ingen fast Tjeneste gjøre, jeg skulde være til Disposition, en Slags Adjutant eller Ordonants til Captainen, gaae med ham i Stillingen (fra Arnkilsøre til Kjærvig) om Natten, og selv see mig om i Skandserne om Dagen. #il123

Illustration 23: Soldater i behagelig indkvartering

Det kneb med Nattekvarter; jeg havde endnu hidtil undgaaet Sovekammerater, og vilde nødig indlade mig derpaa nu; ved gode Ord og Tilbud af Betaling fik jeg Lov af Bonden - naar jeg vilde holde det hemmeligt for de andre Soldater - at ligge inde i hans Huggehuus, hvortil der var Nøgle og ellers blev lukket af om Natten. - En Undercorporal Bock, en skikkelig lille Fyr, som laae ude om Natten, fordi han ikke kunde bekvemme sig til at ligge i den store Soldaterseng, og som var meget angrebet for Brystet, lod jeg komme ind med mig. Gud skal vide, at det var ingen videre Herlighed jeg havde at byde min Gjæst; vi laae paa

den bare Jord, ja, lidt Huggespaaner var der, med Tornysteren under Hovedet, men vi havde da ingen Frygt for “den graae Indkvartering”. (Kommentar: rotter!)

Da jeg laae mig ned dér, kunde jeg ikke undgaae at anstille en Reflektion over Verdens Foranderlighed, og hvor det gaar forunderligt til. For 14 Aar siden var jeg ogsaa Artillerist, men da commanderede jeg 3 Batterier med circa 80 Mands Besætning, havde 2 Værelser, Oppasser, Ridehest med Hestekvarter og 15 Mark om Dagen i Kostpenge. - Næste Aften var mit Logi opdaget, da jeg kom og vilde ind var der fuldt op, og jeg gik ud bag Huset og lagde min den Nat.

Det er en frygtelig Hurlumhei der er i en Gaard med saa stærk Indkvartering, men Værten tjener s'gu godt; man kan da sikkert regne at han sælger 500 Kopper Kaffe om Dagen, og det er kun tynd Kaffe, tynd Fløde og et lille Stykke Sukker man faaar, saa 4 Skilling er en god Betaling. Om Morgenen staaer man i en lang Række, for at løse hinanden af som Spølkummerne blive tømte til, der holdes kun et Dussin Stykker, for at kunne paasee Betalingen. Melk - 3 Skilling for en [169] Feltflaske fuld, er ogsaa en god Betaling; for at faae Melk maatte man være der til bestemt tid, og da det ikke passede med min Tjeneste, traf jeg den Akkord, at jeg skulde give 4 Skilling og saa hente det naar jeg vilde. Forøvrigt var Pigerne, navnlig Datteren i huset, altid meget flinke imod mig; der skulde altid sørges for "den Gamle" først, naar jeg kom og vilde have enten Kaffe eller Melk.

J.P. hjælper til med at arrangere indkvartering for officererne - og får lejlighed til at gå ombord i Panserkrydseren Rolf Krake. Her møder han gamle venner fra 1848-50

Hagerup havde tilbudt Bartholin sin gamle Hytte, og jeg fik nu Ordre at tage Mandskab og Vogne med for at hente den; den blev stillet op paa Marken ved Siden af 9de Batteris Park, og jeg fik nu Bopæl her sammen med 4de Fæstningscompagnies Captain og Underofficerer; det var jo et Herrelaug, deilig Halm at ligge i og Tag over Hovedet. Da vi havde saa herskabelig en Bolig, havde vi stadig Besøg, navnlig om Aftenen kunne man altid høre Sang og Guitarspil hos os. Jeg kan ikke sige, at den Underofficers-Commer tiltrak mig videre, saa jeg kom sjelden hjem før jeg laae mig med det samme. Jeg havde været med Captainen ude for at anbringe Espingolerne paa de hensigtsmæssigste Steder, som jo fornemlig maatte rette sig efter Landgrunden, og i den Anledning kom jeg til at gaae ombord i Rolf Krake og Hertha, som laae lige ned for os i Augustenborg Fjord, for at see paa Søkortet.

Jeg blev modtagen med megen Forundring over min Uniform, men med megen Forekommenhed begge Steder, navnlig var min gamle foresatte Lieutenant v.d. Recke mageløs venlig; han vilde absolut dutte mig paa, "*at jeg maatte trænge til Et eller Andet*"; han tilbød mig Klæder, Mad, Drikke, Penge: "*Han maatte dog i Noget kunne være mig til Nytte.*" - Capt. Petersen var ligeledes meget vakker, saa jeg gjerne tog mod Indbydelsen og blev der til The om Aftenen. - Reservelieutenant Sørensen, en flink Mand, som føret en Kanonbaad, gjorde jeg Bekjendtskab med hér, han var ligeledes meget forekommende. - Sammen med vore Underofficerer holdt jeg nu en Slags Messe; vor fortræffelige Kok - som egentlig vel nærmest bør tituleres Restauratør - Schleppegrell (en temmelig nær Slægtning af vor populære General S.) havde sit Kjøkken og "Restauration og Café" i Grøfterne ved Siden af vor Hytte. - Schleppegrell var stedse Villigheden selv og altid i et jevnt godt Humør, skjønt han havde mange Bryderier. Uagtet han havde Besvær nok med at skaffe sig det nødvendige Brændsel og endnu næsten mere Besvær med at forhindre Soldaterne fra at "redde" det fra ham, havde han dog altid Fyr paa. Paa en smuk Solskins Morgen kunde man virkelig med megen Velbehag ligge paa Gjærdet ved Caféen og nyde den Spølkum Kaffe, som Schleppegrell med en Hankekop øste op af sin store Feltkjedel og ledsaget af et Stykke Kandis, som han med sine snavsede Næver tog op af en Cigarkasse, der tjente som Sukkerdaase og solgte for 3 Skilling; men stod det med Regnveir, saa var Caféen tilvisse "ikke hyggelig"; Støvlernerne skulde sidde godt fast paa Benene, naar man ikke skulde sætte dem til i den stærk optrampede Leerjord, og desuagtet glædede vor Vært sig ved talrige Kunder. - Han havde dog næppe nogen bedre Kunde end mig, jeg havde ofte Caffegilde; det var navnlig de stakkels Ægtbønder, hvoraf flere havde Holdeplads hér, som jeg trakterede.

Illustration 24: Soldaterkøkken

#ill25

Man talte og skrev i Vinter saameget om "Soldatens Anstrengelser og Mangel", der kunde tildeels være begrundet, men der blev dog gjort for Soldaten, hvad der efter Omstændighederne lod sig gjøre; derimod de stakkels Ægtkudske, som i Hundredevis bleve slæbte med paa Retræten fra Dannevirke, lod man gaae for Lud og koldt Vand; endnu dengang (henimod Slutningen af April) havde Ingen af dem, jeg talte med. været under Tag, eiheller deres Heste; deres Forpleining og Beklædning i høieste Grad mangelfuld. Nei, ingen Barbarer kunde opføre dem haardere mod Mennesker og Dyr, end vi havde gjort det mod dem. Naar jeg derfor var tilstede ved Naturalforpleiningens Udlevering, tog jeg min Andeel til disse stakkels Folk. Schleppegrell var meget god imod dem.

En Dag lod Capt. Bartholin mig kalde: *"Der er Vrøvl med Folkene ude i Stillingen, Larssen, de ville ikke arbejde; vil De ikke gaae ud og faae det jevnet, paa en pen Maade; De forstaaer mig nok"*. - Jeg tog som sædvanlig min Dobbeltkikkert med og gik derud. Ved en af Skandserne sade alle Mand i Hvil og vare i en høirøstet Passiar; jeg satte mig ned hos dem og hørte nu snart, at Løitnanten havde skjældt én ud for *"en doven Æsel"*, og dermed havde de sendt en Deputation hjem til Captainen og *"nægtet at arbejde"*. Det var en Bredske [? Breche], som skulle sænkes. - Da jeg havde siddet og talt lidt med de Misfornøiede og navnlig med Hovedmanden, og forklaret dem, at det var Capt. Bartholin, som hos Majoren kom til at undgælde for, at Arbejdet ikke var bleven udført, at de altsaa kun forvoldte ham Ubehageligheder og ikke Løitnanten, som kun sorterede under Captainen, saa vare de Alle enige i, at det vilde de ikke, dertil holdt de altfor meget af deres *"vakkre Captain"*, og fuldførte nu Arbejdet. - Nei, Bartholin var altfor godmodig eftergivende, man kunde ikke formaae ham til *"at straffe Folk"*. Jeg gjorde ogsaa et mislykket Forsøg paa at indføre Lynchjustits. -

En Nat havde Trainconstablerne væltet en 24-pundig Kanon ned i en dyb Grøft, som de skulde kjøre ud i Stillingen; jeg havde været ude med Captainen for at tage den op igjen, mit practiske Greb paa slige Ting kom her ret godt tilpas, og vi fik den meget lettere op end Captainen havde formodet. Formodentlig vare disse og lignende Smaabegivenheder Grunden til, at han en Dag spurgte mig, om han ikke maatte indstille mig til Officeer. Min Vægning, at jeg ikke kunde paatage mig en Artilleriofficeers Post, vilde han ikke høre noget om: *"Det bli'er min Sag"*, svarede han; *"jeg skal nok kunde bruge Dem."* *"Vær nu ikke for beskeden"*, siger han; *"og stil saa en Sammenligning mellem Dem og ch - , som De veed er bleven udnævnt til Løitnant nu."* Jeg kunde kun svare ham, *"at det var ligesaa uforsvarligt af ham at tage derimod, som af Regjeringen at udnævne ham."* - Vi spøjte nu noget om, at jeg desuden var for gammel *"til at gøre min Lykke"*, selv om jeg fik en Officeersuniform paa; og derved blev det. Major Kaufmann spurgte mig en Dag, hvor min Broder nu var. Jeg sagde ham, at jeg troede han var ansat ved Løbegravene. *"Naa, det glæder mig at høre, saa veed man, at han faaer noget bestilt!"* - Det

var en underlig Forandring og Savn for mig, at jeg aldrig saae Otto nu, medens vi laae for Dybbøl saaes vi jo hver Dag, efter jeg var kommen til Ulkebøl Nørmark saae jeg ham kun een Gang dér.

illustration 25: Soldater holder fri

#ill25

En Dag havde vi Fest i vor Hytte deroppe. Det var en Indvielsesfest af Grossererens nye Uniform. "Grosserereren" var en forfærdelig tyk Kjøbmand eller Handelsbetjent fra Randers; han havde hidtil gaaet civil, da der skulde bestilles ny Uniform til ham, og jeg troer nok, han saa lumsk glædede sig ved hver Dag der gik uden at bringe den forventede Uniform; han gik nu Underofficererne tilhaande, sørgede for Brevenes Fordeling til Mandskabet, assisterede ved Forpleiningen og skrev Lister etc.; han var, som meget fede Folk jo i Almindelighed ere, "meget sindig og meget godmodig", saa han var en reen Gevinst for Compagniet, Nu kom endelig Uniformen, og vi saa jo snart Grosserereren omskabt til Constabel til almindelig Moro, og truede ham jo med, at han skulde have stadig Post i Skandserne nu, da han saalænge havde været fri; men jeg troer nok, at det blev ved Trudselen, og Grosserereren [for]blev Grosserereren.

28. april - J.P. inviteres til at deltage i et forsøg på at udvikle søminer, der kan forhindre at Preusserne sejler over til Als.

I Parolen for 28de oplæste Foureren, at "*Frivillig Constabel Larssen næste Dags Formiddag Kl. 10 skulde møde hos Artillericommandanten i Straabjerggaard.*" Her vare flere Officerer samlede; Majoren modtog mig med sin sædvanlige Venlighed og præsenterede mig paa hans almindelige Viis som "*Frivillig Constabel Larssen fra Skandsen 6, en af vore braveste Mænd*". Jeg spiste nu Frokost hér,

denne gentile Mand havde en Maade at omgaaes sine Gjæster paa, saa selv jeg i min Soldatertrøie følte mig fri og ugenert ved hans Bord, hvor jeg senere ofte spiste. Da vi havde spist blev der forspændt, og Majoren bad Adjutanten ride for at gjøre Plads til mig paa Kjøretouren til Augustenborg. Her blev nu saavel Artilleri- som Ingenieurstabten samlet for at overvære nogle Sprængningsforsøg under Vandet, som den amerikanske Oberst Shaffner vilde foretage. Efter langvarige Forberedelser og mislykket Forsøg afreiste de høie Herrer igjen. Majoren gav forinden sin Afreise den Ordre til Lt. Bredahl (som havde en Artilleripark paa Augustenborg), at *“han skulde skaffe Larssen et godt Kvarter og sørge rigtig godt for ham”*. Løitnant Bredahl, som senere viste mig saa mange Tjenester, laante mig en vogn og [jeg] kjørte nu op for at hente mit Tøi og tage en venlig Afsked med min Captain og mine gamle Kammerater, som jeg dog havde deelt mange baade alvorsfulde og glade Timer med. -

J.P. fortæller om artilleristernes arbejde på Als, hvor alle forbereder sig på at Preusserne skal forsøge at gå over Alssund og indtage den sidste rest af Slesvig - og om langbold og anden morskab

Endnu forinden jeg forlader dem for ikke mere at gaae der tilbage, skal jeg dog fortælle et Par Smaaerindringer. - En af de første Dage, jeg gik med Captainen ud i Stillingen, kom Løitnant Ramm og beklagede sig saare over den strenge Tjeneste, der blev affordret baade Officerer og Mandskab; Løitnant Elster var seet segnet derunder, og han selv holdt det eiheller længe ud; han bad derfor Captainen paa den mest indtrængende Maade (som en Skolepog stod han og tryglede), at han vilde drage Omsorg for, at hans Tjeneste blev ham lettet. Captainen havde med sin sædvanlige Godmodighed og Langmodighed villet overtale ham om, at det ikke var nær saa anstrængende som den Tjeneste Officererne hidtil havde haft i Dybbølstillingen, og at han selv nu havde fuldkommen saa streng Tjeneste som Løitnanterne; men han vilde ikke tage imod Raison, han hylede om mulig endnu værre, saa det var formelig vemmeligt at høre paa. Capt. Bartholin henvendte sig til mig med de Ord: *“Hvad synes De?”* *“Jeg undrer mig meget over Løitnantens Udtalelse, og jeg kan forsikre Dem om, Hr. Løitnant, at skeer der et Angreb paa Stillingen, da vil De være glad ved at have fuld Besætning, thi jeg tør paastaae, at De Ingen eller allenfals kun ganske Enkelte vil faae derned naar Angrebet er begyndt; saa nøie kjender jeg vore Folk, De kjender dem neppe.”*

En smuk formiddag, da Underofficererne fra 9de Batteri vare hos os for at spille Langboldt, hører vi med ét et rungende kraftigt Hurra!, som strax blev efterfulgt af flere; det var Hurra'er, som kun den danske Sømand kan raabe dem, naar han rigtig er i Humør. Ja, ganske rigtig, det var Skibenes Landgangscorps, som i formelig Bersærkergang stormede frem gennem Skoven for at erobre det Gjærde indenfor hvilket 9de Batteris circa 250 Heste stode ved deres løse Spiltouge, og Følgen af denne uimodstaaelige Storm var, at de fleste af Hestene stødte sig løse og fore ligesaa vilde om paa Marken, som Matroserne tilbage gennem Skoven efter deres heldig udførte Stormangreb.

J.P. bliver Minør Assistent paa Als - og får luksusindkvartering

Der begynder nu et heelt nyt Afsnit af mit Liv dernede. Ved min Ankomst til Augustenborg blev jeg viist ind i et deiligt stort lyst Værelse med en elegant opredet Seng, Servante, Sofa, Klædeskab, Kommode og mange flere Luxusgjenstande, som jeg nu ikke længe havde kjendt noget til, og alle disse Herligheder stode til min Raadighed. Det kom mig for at være et Eventyr af 1001 Nat, jeg vilde neppe tro paa Virkeligheden deraf. Men den Velvære, det var for mig at kunne staae i et luunt Værelse og vadske mig, klæde mig ordentlig af og lægge mig i en deilig varm Seng, troer jeg virkelig aldrig at have følt før, eiheller troede jeg at kunne sætte saa stor Priis paa den Nydelse, som jeg tydelig mindes, at jeg gjorde.-

Noget taler maaske til min Undskyldning, at jeg lod mig saa aldeles henrive af denne Nydelsessyge; det var, at mit gamle usle Skrog ikke vilde holde Stand; jeg havde de sidste 14 Dage været meget slet for

Brystet og uden Appetit. Næste Morgen blev et smukt Thebord dækket med deilig frisk Franskbrød, saa alt var Complet. Min Vært, som Folk sagde var Slesvigholstener, var overmaade flink, og da jeg reiste derfra, maatte jeg tilstaae, at jeg baade hos ham og hans særdeles tjenstagtige Kone, havde haft det saa behageligt og rart, som det vel var muligt. Jeg fik hele Kosten i Huset, og der indfandt sig strax efter at jeg var kommen der en saa voldsom Appetit, at jeg snarere havde været til Tab end Fordeel for dem. Jeg havde Ordre til i Forening med Løitnant Pedersen at overvære Oberst Shaffners gjentagne Forsøg den Dag. Der blev gjort to, det Første med 50 Pund Krudt i en Mine 3 Fod under Overfladen;

Virkningen var ikke videre. Det andet forsøg med en Mine paa 100 Pund Krudt, 7 fod under Overfladen, var meget smukt. Vandsøilen, som denne Mine satte en 30 à 40 Fod tilveirs med en diameter af circa 14 Fod, var meget storartet; i denne Vandsøile saae man de itusprængte Stykker af Broen og nogle store Sukkerfæde, som vi havde lagt i Nærheden af Minen. - Løitnant Pedersen indgav vor Rapport, som dog ikke anbefalede Shaffners Methode. - Lt. Pedersen lod nu arbeide paa den af ham construerede Mine, og jeg gik omkring i Værkstederne (der siden Dybbølstillingens Fald vare flyttede til Augustenborg) og saae til.

Næste Dag kom Capt. Hagerup op for at see til os, og da han fandt, det gik altfor langsomt, skjældte han mig huden fuld: *“Du fatter nok ikke den høie Stilling Du nu indtager; hørte Du ikke Majoren sagde, at herved udnævnte han Dig til “Oversprængmester”, og dermed var hans Mening at Alt var givet i Dine Hænder. Du har blot at forlange hvad Du vil have; Løitnant Pedersen og Værkstederne skulle assistere Dig, men Du er ene Manden; Arméens og Øens Sikkerhed og Redning afhænger maaskee af disse Miner. Vaagn derfor op og tag ordentlig fat, det gaaer s’gu med Dig som med hine romerske Helte, der hengave sig til Vellevnet; Du kan nok ikke taale dette forfinede Liv.”*

Hagerup havde virkelig Ret, jeg gik ogsaa og drev de første Par Dage, men hans alvorlige Vækker kurerede mig lige med det samme. - Jeg fortalte senere hans Kone hvorledes han havde skjældt mig ud, og hun havde ganske ondt af mig.

Vi fik saa Lt. Pedersens Miner færdige og skulde gjøre Prøver med to; een med 50 Pund Krudt, og én med 80 Pund. Skjønt de unægtelig vare meget sindrige, havde de den store Feil at være saa vanskelige at sætte ud, at Rimeligheden for at sprænge sig selv i Luften ved Udsætningen var større end at sprænge Fjenden, og det var jo unægtelig en stor Feil. Disse Miner vare flydende og beregnede paa at drive med Strømmen. Mekaniken var saaledes indrettet, at naar Minen stødte imod en Gjenstand fra Vandfladen til 4 Fods Høide (Brodækkehøide), da vilde strax en Fjeder springe løs og en brændende Lunte falde ned i Krudtet. Vi havde bygget en Flaade til Prøven, sat Minen ud med en tynd Snor befæstet til den, for med den at styre den ned mod Flaaden; jeg roede Jollen, Lt. Pedersen skulde stikke Linen ud, han taber Linen, og Minen driver ned mod Kongebroen, hvorpaa der stod en Deel Folk; der var jo intet andet for end at ro tilbage til Minen og med Forsigtighed (Tungen lige i Munden) see at faae fat i Styresnoren igjen, som vi da ogsaa gjorde. -

Minen blev nu ledet hen mod Flaaden, men Fjederen var sat for fast i, saa den ikke vilde gaae af. Nu prøvede vi den store Mine med 80 Pund Krudt; jeg stillede Fjederen paa den og det saa let som muligt. Luntten blev antændt, den drev nok saa net ned og berørte Brodække, hvorved Fjederen strax sprang af, men Explosionen udeblev. Det var altsaa rimeligt at antage, at Luntten var slukket. Vi roede derfor hen til Minen, men kom hurtig bort derfra igjen, da vi saae Røgen af Luntten stige op af den. - At den brændende Lunte kunde ligge nede i Minen uden at antænde, laae deri, at den firkantede Jernplade, hvorpaa Luntten laae, ikke var kærtret over, da Fjederen sprang af, men er falden plat ned paa Krudtet og Luntten saaledes bleven liggende paa den.

Vore Underofficerer i Haandværkeretaten, som næsten alle vare Holstenerne, holdt meget af Løitnant Pedersen og vare altid meget forekommende mod mig, overraskede os hen mod Aften med et veldækket Varmmadsbord i det Grønne og en Kande udmærket fiin Cognacs-Toddy, saa havde det været i 1848,

vilde jeg intet Øieblik have draget i Tvivl, at den Cognac jo var “reddet fra Hertugens Kjælder”; nu maa Gud og Snedker Petersen vide, hvor den var reddet.

Medens vi sad der og levede godt, kom Snedker Vehmer og bad om Tilladelse, at maatte gaae ud med Jollen og tage Minen ind. Vehmer var en adræt Karl, men temmelig ængstelig, som jeg et par Gange havde ladet ham vide. Folkene havde nu ogsaa duttet ham paa, at han var bange, og derfor var det, at han nu vilde vise dem sit Mod, ved at hente Minen ind. Løitnant Pedersen lod ham endelig gaae med en anden Snedker. De roede nu nok saa rask lige ind mod Minen, Vehmer griber med Haanden lige ned i Hullet, løfter Pladen op med den brændende Lunte paa, og bli'er nu saa angst, at han i sin Befippelse kaster Pladen med den brændende Lunte lige ned i Minen med de 80 Pund Krudt, og nu griber de Aarerne for at stage dem bort, men i det Sted stagede de dem i deres Befippelse kun rundt om Minen. - Uagtet at vi jo ventede strax at see dem sprænge i Luften med Jollen, var man dog saa forhærdet, at vi ikke kunde afholde os fra at briste ud i Latter over denne tragicomiske [217] Situation, og Vehmer, som troede at faae Opreisning for sit udviste Mod, blev naturligvis alvorlig aalet, fordi han ikke beholder Luntten oppe da han engang havde faaet den op, men saa gaaer hen og kaster den lige ned igjen. Det var jo et mærkværdigt Held, at den bliver liggende paa Jernpladen, det er af den Slags Ting, som kun gaaer godt engang. -

Resultatet af vore Forsøg blev, at vi maatte kassere de Pedersenske Miner, og jeg foreslog nu den simple og ufeilbarlige Maade, at sætte en tempereret Lunte lige ned i Krudtet. Næste Morgen gik jeg til Majoren og meldte ham de uheldige Forsøg med de Pedersenske Miner, og foreslog ham min simple Methode, som han gik ind paa, saa vi strax fik 50 Stk. Miner sat i Arbeide. Majoren gav mig nu Ordre til nærmere at undersøge Kysten langs Sundet og indkomme med Forslag til Kystens Bevogtning med Miner. *“Vi ere ganske henviiste til os selv hvad Sundets Bevogtning angaaer; Marinen har erklæret, at den ikke kan yde os nogen Assistance her.”* Det var Majorens Ord til mig.

Maj 1864 - J.P. bliver beordret til at komme med forslag til bevogtning af kystlinien på Als - Og forsøgene med søminer fortsætter. Men der bliver tid til en udflugt og frokost med bror Otto

Jeg foreslog cand. Ibsen, som nogen Tid havde været Frivillig i Skandsen 1 (den døde Skandse), men siden 15de April havde gjort Tjeneste paa Augustenborg Lazareth som Læge, hvor der nu ikke var videre at bestille, at gjøre Compagniskab med mig; han gik villig ind herpaa, og lod til at interessere sig meget for Planen. Vi gjorde nu strax en Tour ud til Sundet og undersøgte Terrainet fra Arnkilsøre til Sønderborg. Det var paa denne Tour (den 1ste Mai) ret interessant at see Bladene paa den nyudsprungne Bøgeskov bedækket af den stærkt nedfaldende Sne.

Paa en Plade i det nordligste Batteri ved Pynten stod nok med store prangende Bogstaver “Hotel dans la Terre”, men hér var dog hverken Vaadt eller Tørt at faae, saa jeg drak min Formiddags Caffé i Løbegraven hos en af de omvankende Caffeskjænkere (Infanterister), som med deres Suppekjedel, en Spølkum og Sukker i et Lommetørklæde gaaer omkring i Stillingen og sælger Caffé for 3 Skilling Spølkummen. Ibsen var for fiin og fik derfor ingen Caffé. Da vi kom ud for Sandbjerg Slot, saae vi at Fjenden lige nedenfor havde opkastet et Batteri og var i fuld Arbeide med at lægge Briske.

Illustration 26: Strandvagt på Als overfor Sandbjerg Skov

#ill24

Senere mødte vi begge Majorerne og meldte dem det. Kaufmann svarede paa sin flotte Maade: *“Ja, vi duperer dem! Det gaaer dem akkurat som det gaaer os; vi ere bange for at de skulle komme herover, og de ere bange for, at vi skulle komme over til dem.”*

Jeg fremkom nu med det Forslag, at der blev stationeret 12 smaae norske Pramme med 2 Mands Besætning i hver langs Sundet, og foreløbig 4 Miner paa hver Station. Dertil skulde jeg altsaa bruge 48 Mand Søfolk og 4 Underofficerer. Næste Dag gik jeg en Tour langs Havnen i Sønderborg for at eftersee, om der laae nogle brugelige Pramme, og det var ret interessant at gaae der - jevnlig anraabt og hilset af de fjendtlige Poster paa den anden Side det smalle Sund.

Otto og J.P. får sig en herrefrokost - Østers og sherry!

Fra Sønderborg tog jeg i samme Ærinde ned til Høruphav, hvor jeg havde den Glæde at møde Otto, det var først 2den Gang vi saae hinanden i de sidste 14 Dage. Jeg havde et Par Gange tidligere søgt ham i hans Kvarter, men han var der saa lidt og saa sjældent, at hans Vært slet ikke vidste, at han boede der, og sagde: *“Nei, der boer ingen Lt. Larssen hos ham.”* - Men sidste Gang fik jeg dog fat paa hans Oppasser, og “den fortræffelige Jens” indbød mig gjæstfri til Caffé, der traf meget heldigt, da jeg var dygtig sulten og tørstig efter en lang Ridetur, og efterlod en Kvittering til Otto - jeg troer - paa 6 Kopper Caffé, 1 Pægl Fløde og en heel Tallerken Smørrebrød. - Otto, som havde Arbeide dernede i Egnen, benyttede Leiligheden til at hente en Kasse med Viin, som hans Ven Lunddahl havde sendt ham over. Kassen fik vi snart hentet hos en Skipper der laae paa Rheden, og paa Feldtlivets Viis, som “Øieblikkets Børn”, var det jo en Selvfølge, at Indholdet skulde prøves strax. Vi sloge Kassen op, den

første Flaske, som faldt os i Haanden, var en Flaske "gl. Xeres [sherry] af 1830"; altsaa var der ingen Grund til at søge videre. Vor Reise gjaldt nu Zimmermanns Delicatesshandel, hvor vi snart bleve forsynede med 25 Stk. Østers, og med disse Herligheder etablerede vi nu ved Kroværtens Assistance en Frokost i dennes Have, hvortil jeg indbød min Chef fra Baadsager Skandsen, Capt. West, som nu havde Parken i Hørup Hav. - Vinen var saa udmærket, at Afsenderen fik den Løn derfor, at han blev erklæret for at være gal. Frokosten kunne ikke vel være livligere, og hvad der i Særdeleshed kryddrede den for mig, var, at jeg tydelig kunde see paa nogle høitstaaende Officerer, som sade i Haven, at de misundte Soldaten, som sad dér ved dette flotte Maaltid. - Captain West fortalte os ret comisk hans Forundring over denne Fremtoning i min Person den 18de om Eftermiddagen. Møde og skilles - vexler ingen Steder hurtigere end i Feltlivet; vi vare snart hver til sin Dont igjen, men længe vil jeg mindes den glade Frokost.

Hvordan J.P. får skaffet både og mandskab til bevogtning af Alssund

Artillericommandoen havde forespurgt Eskadrechefen, Orlogscaptain Muxoll, om han kunde levere det nødvendige Antal Pramme og Mandskab, som ved en senere Bestemmelse var sat ned til 10 Pramme, 40 Mand og 4 Underofficerer, hvorfor jeg fik Ordre til at reise ned og tale med ham om denne Sag. "Manden med Jernmasken" (som han kaldes i Marinen) sad i den stærk ophedede Kongesalon i "Falken", hvorfra hans høie Ordre udstedtes, og naar den Afstand kunde udmaales, som der er imellem en Eskadrechef og en mening Constabel i Artilleriet, da tvivler jeg ikke om, at den Tid jeg maatte vente indtil jeg stilledes til Audients i Chefens Kahyt - hin høie - maatte ansees for meget kort. - Han sagde mig, at de 10 Baade og 40 Mand kunde faaes paa Forlangende, derimod erklærede han bestemt ikke at kunne levere de 4 Underofficerer. Jeg tillod mig at gjøre ham opmærksom paa, hvor aldeles nødvendigt det var for mig at faae dem, allenfals mindst 2, som han jo nok vilde indrømme mig Rigtigheden af, men derfor ikke lod sig bevæge til at love. De Baade han havde maatte jeg strax erklære for aldeles ubrugelige til vort Øiemed, som han ogsaa fandt i sin Orden, da han hørte den lagte Plan. Pramme erklærede han ikke at kunne skaffe.

Han begyndte i Samtalens Løb at nedlade sig lidt mere fra sit høie Sæde, og siger: "*Jeg vil dog sige Dem, da jeg haaber jeg kan stole paa Deres Discretion, at det er et meget vanskeligt Foretagende, De har for; jeg har paalidelig Underretning om, at Fjenden har udlagt Net og Touge i Alssund som Fælder for os, og jeg har ved en Officeer selv ladet det undersøge, og han har seet Bøier ligge paa den betegnede Plads.*" Han udfærdigede nu et Brev til Artillericommandoen, som jeg strax afleverede. Efterat Majoren havde læst Brevet, leverede han mig det med et vantro Smil, over de deri omtalte udlagte Fælder; dog gav han mig Ordre yderligere at undersøge Sundet. Min Undersøgelse ledte kun til, at jeg paa et Par Steder saae en enkelt Vildand ligge i Sundet, og da jeg ikke tvivlede om, at det var én af disse uskyldige Skabninger, som en ung Søofficeers rige Fantasi havde omskabt til en "Bøie", meldte jeg Majoren dette Udbytte af min Undersøgelse, og dermed begravede vi "de tyske Fælder" i Forglemmelsen, og arbejdede videre paa Udførelsen af vor Plan, uanfægtet af slige Skrækk billeder.

Amerikaneren Oberst Shaffner har planer om raffinerede miner og kommer på tværs af J. P. Men det lykkes ham at få stillet 2 underofficerer og 40 mand til rådighed for mineforsøgene

Pludselig kom der "en Mand i Veien med en Slæde" i Form af Oberst Shaffner; han var i høi Grad fortrydelig over, at Majoren ikke vilde gaae ind paa hans Sprængningsproject, og sagde en Dag til Lt. Pedersen og mig: "*Om det ogsaa skal koste mig 2.000 Sølvfrancs af min egen Lomme, saa skal mine Miner lægges ud!*" Da han ikke kunde sætte sin Villie igjennem paa Als, reiste han over til Kjøbenhavn, og kom kort Tid efter tilbage med den Ordre fra Krigsministeren, "*at der skulde ydes ham den Assistance han begjærede til sine Miners Udlægning i Alssund*" - én af Krigsministerens dumme Streger.

Næste Morgen reiste jeg saa ned til Høruphav og modtog fra "Frederik VI" 2 Underofficerer og 40

Mand, som strax afmarcherede til Augustenborg, hvor de bleve indkvarterede hos Kammerraad Fenger paa Ladegaarden. Da jeg om Aftenen kom tilbage til Augustenborg igjen efter en Tour, som jeg strax maatte foretage til Artillericommandoen for at faae sørget for Mandskabets Forpleining, traf jeg ikke de to Underofficerer paa det Sted, jeg havde sagt, at de skulde være ved min Tilbagekomst; jeg lagde derfor en Billet af i deres Kvarter, *“at de havde uopholdelig at møde i mit Kvarter”*. - Kort efter kom de, og jeg var meget tilfreds med, at de strax havde givet mig saa god Anledning til at vise dem min laadneste Side. Modet var snart taget fra det Par Karle, og de lovede Bod og Bedring.

Næste Formiddag gik jeg op for at takke Kammerraad Fenger, fordi han havde taget alle Mand i Kvarter, da han egentlig kun skulde have 30. Da jeg kom ind i Gangen, blev Døren til Stuen strax aabnet, og en ung smuk Dame (ældste Datter i Huset) viste sig deri, meget venlig indbydende mig til at træde ind og tage Plads. Jeg indsaae jo strax, at her fandt en Feiltagelse Sted, seer paa min Soldatertrøje og seer paa hende, sigende: *“Jeg ønskede at tale med Kammerraaden angaaende de Søfolk, som igaar bleve indkvarterede paa Gaarden.”* *“Ja, Fader kommer nok ret snart, behag at tage Plads! Jeg kjender Dem nok, De er jo en Broder til Lt. Larssen (ah, ha, tænkte jeg, der er Opløsningen paa Gaaden); han boede et Par Dage her hos os efter Dybbøls Fald for at rekreere sig lidt, som han virkelig ogsaa trængte til.”* Hun roste ham nu lidt som en behagelig Gjæst og beklagede, at han ikke havde holdt sit Løfte, snart at besøge dem igjen. - Jeg blev nu ret snart fortrolig med min Stilling som *“Gjæst i Huset”*, og havde aldeles intet imod at det varede en Times Tid inden Faderen kom hjem. Efter det Liv jeg havde ført i den sidste Tid, havde denne Fremtoning af en ung, kjøn, meget livlig og noget excentrisk Pige - den eneste, jeg den Gang havde talt med, siden jeg kom til Als - jo noget særdeles behageligt og tiltrækkende ved sig. Vi kunde saa prægtig blive enige om Krigens mange onde og faa gode Sider, men da hun udtalte den Overbeviisning, at Fjenden inden 8 Dage havde taget Als, og refererede til enkelte Officerers Udtalelse af det sandsynlige til denne Paastand, var vor Enighed forbi.

Saa vakker og behagelig Datteren var, saa knarvorren og misfornøjet lod Faderen til at være; han klagede strax over, at mine Folk havde revet Halm ned i hans Lade, endskjønt han havde givet dem Halm til at ligge i. Jeg lovede ham, at jeg skulde paasee, at det ikke skete oftere, og bad ham, dersom der senere skulde være nogen som helst Grund til Klage over dem, da at meddele mig det strax, da jeg ikke ønskede, at Commandanten skulde have noget med mine Folk at bestille. Jeg afslog Familiens Indbydelse til Middag, og gik strax ned for at lade Mandskabet stille i Gaarden. Jeg sagde dem nu, at der alt var kommen Klage over dem til mig, og at jeg agtede tilfulde at bruge den Myndighed, der var mig givet over dem, til haardt at straffe enhver Forseelse, som kom til min Kundskab. Jeg satte en ordentlig Trumf paa, at de kunde være sikre paa, at der indenfor Soldatertrøien sad en gammel Sømmand, som de sidste 16 Aar havde commanderet Søfolk og var vant til streng Lydighed; rørte de et Straa mere end der blev dem anviist, kom de til at ligge i Krudtmagasinet herefter. - De bundtede nu det Halm sammen igjen, som de havde revet ned (6 Knipper) og laae det tilbage paa sin Plads. -

Det var mig en Æressag at holde mine Folk til streng Orden, da jeg saa tillidsfuldt havde sagt til Majoren, at han trygt kunde overlade det til mig, og da man paa Augustenborg hørte, at der foreløbig skulde indkvarteres 50 Mand Søfolk, var det en sand Skræk for Beboerne. Desuden havde jeg, ligefra første Dag jeg kom i Felten, ærgret mig over den slette Disciplin, saa der var Grund nok for mig til at opbyde Alt, hvad der stod i min Magt, for at holde de Karle i Ave.

Den danske Sømmand er i Almindelighed let at komme tilrette med, og jeg maa sige til mine Folks Roes, da de skulde reise igjen, sagde deres Vært til mig, *“at han aldrig havde haft en flinkere Indkvartering.”* Frøkenen var heelt indtaget i *“de raske Matroser”*, som i deres Fritid havde saamange Smaaløier og Kunster for nede i Gaarden, saa hun *“meget vilde komme til at savne dem nu de reiste bort.”*

10. maj 1864 -Arbejdet med Oberst Shaffners miner trækker ud - de er store og komplicerede. Og så mangler J. P. to pramme til afprøvningsforsøget. Og her møder J.P. en rigtig bureaukrat

Mandskabets Bestilling deroppe var at lave Oberst Shaffners undersøiske Miner til; vi havde heraf 19 Stk. under Arbeide med 300 Pund Krudt i hver. Arbeidet gik kun langsomt fra Haanden, da man stadig manglede, hvad der skulde bruges dertil; endelig den 10de Mai meldte Shaffner til Artillericommandoen, *“at han næste Aften vilde være klar til at lægge sine Miner ud.”*

Endskjønt jeg godt kunde indse, at det ikke kunde ske, vilde jeg dog ikke resikere at han skulde kaste nogen Skyld paa mig, og bad derfor Majoren om en Udleveringsordre paa 2 Pramme, som vi nødvendig maatte bruge ved Udlægningen, da det ikke var mig muligt at købe Pramme af Skipperne (som kun lode til at have Interesse for Krigen for den Fordeel, de kunde gjøre dem deraf), hvortil jeg havde Fuldmagt. Jeg fik nu et Brev fra Artillericommandoen med Begjæring til Herredsfogden om *“at udlevere mig 2 Pramme strax til Brug ved Forsvaret af Alssund”*, og med dette Brev kørte jeg nu ned til Justitsraad Finsen i Høruphav.

Denne forholdsvis unge Embedsmand, som alt i nogle Aar havde beklædt Herredsfogedembedet i Sønderborg og stadig været fremhævet som *“en af de første og nidkjæreste Embedsmænd dernede”*, traf jeg paa hans Contoir, som ikke var saa lige at finde, da man ikke er vant til at søge en Justitsraads Contoir i en lille ussel Fiskerhytte med smaa Blyvinduer og Steengulv. Han spurgte mig, om de 2 Pramme jeg skulde have, hørte Beboerne af Høruphav til; da jeg svarede nei, jeg antog ikke, at Beboerne havde af den Slags Fartøier, og at vi vist bleve nødte til at tage dem fra Skibene, som laae der, svarede han mig: *“Det har jeg intet med at gjøre, det vedkommer ikke mig, det maa De rimeligviis henvende Dem til Capt. Raffenberg eller Assessor Hartvigsen om!”* Jeg spurgte ham nu, *“om han ikke kjendte de to Herrer”*, han saae lidt forundret paa mig og svarede *“Jo!”* *“Ja, saa veed Justitsraaden vist ogsaa, at det vilde være til liden Nytte, at en menig Mand henvender sig til nogen af dem med en slig mundtlig Begjæring!”* Han svarede nu utaalmodig, *“Ja, jeg siger Dem, den Sag vedkommer ikke mig.”*

Jeg var nu ærgerlig over alt det Vrøvl for en slig Ubetydelighed, og spurgte, *“om der ikke stod i Brevet, at Prammene skulde bruges strax, ja, jeg veed, at der endog staaer, at det er paatrængende nødvendigt at faa dem strax!, og jeg kan sige Dem, Hr. Justitsraad, at maaskee hele Øens Sikkerhed og Redning afhænger af de to usle Pramme, som jeg har Ordre til at bringe ned i Sundet i Nat! De siger, det vedkommer ikke Dem; det undrer mig meget at høre en slig Udtalelse af Dem; jeg mærker desto værre atter her, at jeg bliver høilig skuffet med Hensyn til de forestillinger jeg har gjort mig om Ret og Pligt mod Fædrelandet; jeg troede, at vi arbeidede Alle hen til et fælles Maal: at forsvare vort Land! - men jeg seer jo nok, at jeg har taget Feil!”* Han saae med megen Forbauselse paa den menige Artillerist, som talte ham til paa den Maade, reiste sig op, sigende: *“Ja, jeg vil gjerne gaae med Dem ned for at tale med Raffenberg og Hartvigsen, naar De troer at det kan hjælpe Noget.”*

Han gik altsaa med ned, og kort Tid efter havde jeg begge Prammene stablet op paa Vognen - den ene indeni den Anden - og bort kørte jeg med Trainkudsken liggende bag i - i halv Søsøge troer jeg - af den megen Slingerage. - I dette Optog mødte jeg paa Veien Fyringenieur Grove, som Dagen før var kommen derover og forgjæves havde søgt mig; han morede sig kosteligt over at see *“dette Amphibium”*, som han kaldte mig.

Skjønt det jo vist kunde have interesseret ham at see en Deel af Stillingen, hvor man nærmest ventede, at Fjenden vilde forsøge Overgangen, og hvor Shaffners Miner skulde udlægges, var den Befordring, jeg kunde byde ham, dog saa halsbrækkende, at han afslog at tage med derud, og vi gjorde Aftale at træffes i hans Logi naar jeg kom tilbage om Natten.

Shaffners Miner, som havde en Vægt af henved 350 Pund foruden 100 Pund Ballastjern, altsaa hver enkelt Mine omtrent 450 Pund, skulde lægges ud i en Afstand af 20 Fod fra hinanden, under den af

Fjenden tæt besatte Kyst, med en Feltvagt lige overfor, og indenfor et halvt Bøsseskuds Afstand derfra; det var et Arbejde, som hen i Mai Maaned, da Nætterne ei længere ere saa mørke, vel kunde tænkes at gaae nogenlunde uforstyrret hen den første Nat, men sikkert ikke gjentages flere Nætter i Rad uden den alvorligste Afviisning af Fjenden. Jeg havde ingen Tillid til det Shaffnerske Project, og følte mig aldeles overbeviist om det usandsynlige i at komme helskindet derfra, som Majoren ogsaa godt havde indseet, da han sagde til mig, *“at jeg ikke skulde bringe en Mine ud uden at Obersten selv fulgte med”*, men det vidste jeg jo nok, der ikke blev noget af; det blev s’gu mig og mine Folk, der kom til at tage Stødet op, det var nu vist nok..

Shaffners mineprojekt bliver sat i bero - Der bliver indgået våbenhvile ved Londonkonferencens mellemkomst. Våbenhvilken træder i kraft den 12. maj. Major Jonquiers bliver kaldt til København og J.P. tager afsked med sin øverste chef

Minerne bleve da ikke færdige, hverken denne eller næste dag, og nu kom Efterretningen om Vaabenstilstandens Afslutning (d.v.s. ikrafttræden) fra den 12te, som jeg for mit personlige Vedkommende kun kunde glæde mig ved, da der kun er lidet opmuntrende ved den Overbeviisning, at man uundgaaelig skal sætte sit Liv eller sine Lemmer til for en Sag man ikke har Tillid til, og før det var skeet, er jeg sikker nok paa, at vi ikke havde ophørt at lægge Miner ud; dertil kjendte jeg Oberst Shaffner for godt; og hvad Værd kunde vel ogsaa nogle danske Søfolks Liv have for ham, naar han kun kunde sætte sin Plan igjennem.

Et Par Dage før Vaabenhvilens Afslutning blev Major de Jonquieres kaldt hjem til Kjøbenhavn og skulde overgive Commandoen til Major Kaufmann. Det vakte en almindelig Sorg i Artilleriet, at vor herlige brave Chef skulde forlade os; han var vist den Mand, som Als mindst kunde taale at miste; han levede udelukkende for sit Kald, han havde kun én Interesse, og det var Omsorg for hans Artilleri; derfor boede han kun daarligt i en Bondegaard, fordi den laae Stillingen nærmest. Han havde f. Exp. kun et Lagen paa sin Seng. Med Hensyn til Kosten var han lige saa nøisom; naar jeg undtager de første Dage efter Dybbøllstillingens Fald, da man levede flot med No 8’s (Lt. Thilges) Leverpostei, som Artillerikommandanten tog i Arv, da Eieren var paa en Reise til Spandau, saa levede vist meget faa Officerer tarveligere end Artillericommandanten. Jeg har truffen paa flere Mænd i forskjellige Stillinger i Livet, som jeg har næret en høi Grad af Agtelse for, men aldrig har jeg truffen Major de Jonquieres’ lige - og ham kunde Søetaten ikke bruge.

Dagen efter Vaabenstilstanden var indtraadt, skulde han reise; paa Skibsbroen ved Dampskibet havde en heel Deel Honoratiores samlet sig for at tage sidste Afsked med ham dér. Jeg var egentlig ogsaa taget derned, for at sige ham Farvel, men da jeg saae alle disse gallaklædte Herrer, vilde jeg ikke gaae derud, og blev derfor meget forundret ved at see Majoren komme ind ad Broen til mig og give mig en godmodig Irettesættelse, *“fordi jeg ikke vilde komme ud og sige ham Farvel.”* Han førte mig nu midt ind i hele Stadsen, og blev gaaende temmelig længe og talte med mig; det havde tilfølge, at Raffenberg og Finsen viiste en kjendelig Forandring i deres Opførsel imod mig. Samme Morgen havde jeg været nede ved Alssund for at afhente de to Pramme, som vi nu ingen Brug havde for, og afleveret dem til Assessor Hartvigsen efter Artillericommandoens Ordre; her fik jeg nu god Anledning til at føle, hvor utaalelig denne “Skippernes Tyran” kunde være. Jeg havde ofte hørt Folk, som havde Forretninger med ham, beklage sig over hans Brutalitet, og nu maatte jeg tilfulde sande, at en større Tølper træffer man Gudskelov kun sjældent. Jeg forholdt mig aldeles rolig overfor ham - Soldatertrøien er en herlig Dæmper for et hidsigt Sind - og sagde kun, da jeg gik: *“Jeg haaber om meget kort Tid at hilse paa Assessoren igjen, naar jeg har faaet min egen Trøie paa”*. Jeg søgte ham 1ste Pindsedag [den 15. maj], da jeg reiste, men traf ham ikke - denne fallerede Kjøbmand fra Randers.

Major Kaufmann havde nu overtaget Commandoen; jeg har aldeles ikke noget imod Manden, han er vist en meget flink Officer, ja, var det i en Affaire, da skulde jeg aldrig forlange en flinkere Mand at staae under, - men han gjorde ikke Indtrykket af at have nogen særlig Interesse for det Hele; han havde en

egen flot Maade at tee sig paa, saa det syntes, som om det var ham temmelig ligegyldig, hvad enten det gik op eller ned. Han var en complet Contrast af mit Ideal af en Officer, Major de Jonquieres. -

Jeg spurgte Major Kaufmann om han vilde give mig Permission saa længe Vaabenhvilen varede. Han svarede, at han nu tog op til Generalen, og vilde da tale med ham om den; om en Time kunde jeg træffe ham hjemme og faae Besked. - Jeg mødte ham om Eftermiddagen og fik Tilladelse at reise. Han takkede mig meget pent for min gode Tjeneste og sagde mig, at jeg vilde være ham meget velkommen ifald jeg kom tilbage til ham igjen. Jeg fortalte Majoren hvor ubehagelig Assessor Hartvigsen havde været mod mig om Morgenen, samt hvor umulig det var for en menig Mand at komme tilrette med ham, for det Tilfælde han oftere sendte en Constabel i Forretninger til denne Matador.

Johan Peters Spredte Erindringsglimt fra Dybbøl og Als - fra før Dybbøl faldt

Forinden jeg forlader det første Afsnit af mit Soldaterliv, skal jeg dog fortælle et Par Smaaerindringer fra den Tid. Mindes jeg ret, var det den 2den Aften jeg var i Skandsen 6, lidt før Mørket faldt paa, og den almindelige Arbeidstid begyndte, at Prlt. Wulff - Skandsecommandeur den Dag - kom springende ind til mig paa sin sædvanlige halvvilde Maade (jeg gik alene og ryddede saa smaat op ved min Kanon), sigende: "Her seer jo forfærdeligt ud, vi skal have gjort det og vi skal have gjort det; nu gør jeg Dem ansvarlig for, at det hele bliver gjort ordentligt." jeg svarede ham ganske roligt: "*Hr. Løitnanten maa gjøre mig ansvarlig for én Mands Arbeide, men ikke meer; jeg staaer her som No 5 ved denne Kanon og kan altsaa ikke paatage mig noget Ansvar for mine Kammerater, som ligge i Krudtmagasinerne.*" Det var nu "*hu, hei!*", og væk var han igjen. Han var virkelig undertiden, som om han havde en Skrue løs.

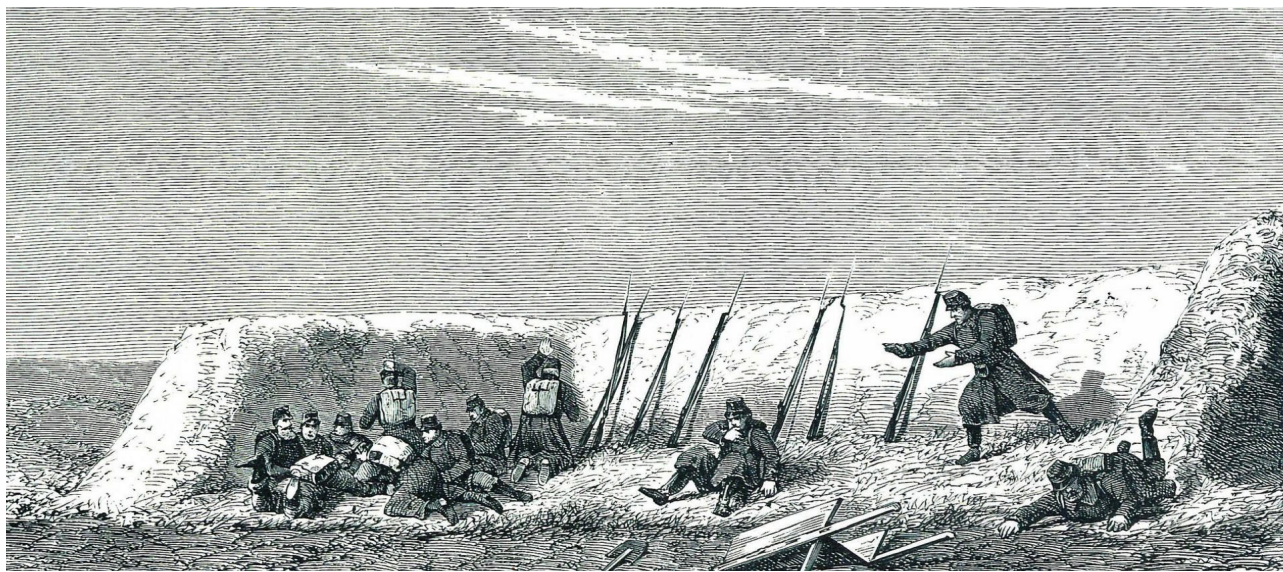

Illustration 27: Dagligt liv i løbegravene før 18. april

#ill26

En anden Aften kommer en Infanteriofficer farende hen til min Kanon, raabende: "*Er her nogen Constabel ved denne Kanon?*" "*Javel! Jeg er Constabel ved denne Kanon!*" "*Naa, veed De da nogen Besked om, hvor Infanteriposterne skal udstilles?*", og endnu forinden jeg fik ham svaret herpaa, siger han: "*De seer mig noget aparte ud til at være Constabel - er De Stedfortræder?*" Jeg svarede ham kort: "*Nei!*" "*De seer mig for gammel ud til at være udkreven, De er maaske Frivillig?*" "*Ja!*" "*Naa, saa De er kommen herved for at have Noget at fortælle om senere.*" Det var jo vel i og for sig ikke noget fornærmeligt heri, men da det var en Infanteriofficer og en ældre Premierlieutenant, og der tilmed lae noget stødende i den Maade han tiltalte mig paa, var jeg ærgerlig og traadte hen hel foran ham med de Ord: "*De kan være rolig for, min Hr. Premierløitnant, at jeg maaskee opfatter Situationen her ligesaa godt som Dem; Folk i vor Alder forlade vist ikke deres Hjem og gaae i Skandserne for at have Noget at fortælle om senere; vil De vide, hvor Deres Poster skal udstilles, da er jeg til Deres Tjeneste,*" og

dermed endte vor Passiar. - Næste Dag jeg gik ud fra Skandsen, kommer samme Løitnant fra Løbegravene bagved hen til mig, hilser meget venligt og spurgte, hvorledes det var gaet inde i Skandsen; han præsenterede sig selv som PrLt Johansen og spurgte om mit Navn.

Blenderingen for Krudtmagasinet No 2 blev en Dag skudt igjennem saa de svære Bjælker knækkede og forstuede Indgangen; der laa naturligvis dengang som altid en heel Deel Folk derinde, men heldigvis vare de kun foreløbig begravede; Ingen blev dengang skudte, men det saae høist comisk ud, da de nu En efter Anden kom kravlende op igjennem et Hul i Taget ved Enden af Bjælkerne. Vi vare naturligvis i nogen Spænding inden det første Væsen kom stikkende frem med Hovedet og gav os beroligende Efterretning.

En Dag blev jeg løbet formelig overende af en Karl, som i vild Flugt søgte ind i Krudtmagasinet, fordi en Granat sprang ham "lidt nær"; jeg blev ærgerlig over det Cujoneri og siger: "*Saa for Satan, see Dem da for Menneske!*", og blev jo ikke lidt flov, da jeg saae, at det ikke var nogen anden end - min egen Skandsecommandeur, Lt. J. Atter den Dumhed, at vende Ryggen til, istedetfor at bruge sine Øine og undgaae Faren.

Ture til det udbrændte Sønderborg - efter 18. april

Illustration 28: Ruiner ved Sønderborg slot

#1127

Efter Dybbølstillingens Fald gjorde jeg en Dag en interessant Tour med Capt. Hagerup ind i Sønderborg. Han havde endnu en Deel Gods liggende i Slottet, hvorfra det Tid efter Anden førtes bort. - Slottet var

en lille Fæstning for sig selv; Kanoner stode opkjørte i de tykke Vinduesfordybninger paa 1ste Sal, og Espingoler vare ligeledes anbragte her. - Riffelskytterne havde deres Poster i Salene ud mod Sundet, saa det Hele saae ret fæstningsagtigt ud. - Fra Slottet gik vi noget omkring i Sønderborg Ruiner, men havde nær ikke funden ud igjen, da der flere Steder var opreist "uoverstigelige Barrikader"; disse interesserede mig meget at sé, thi hvem kan vide, om man endnu ikke paa sine gamle Dage kan komme til at kjæmpe bag dem - "den sidste Fortvivlelsens Kamp for sin Frihed og Ret."

"*Lader de Døde hvile i ro*" - det gjaldt ikke for dem, som laae paa Sønderborg Kirkegaard. De dybe og brede Løbegrave tværs over "*de Dødes Have*" toge ingen Hensyn dertil; deres Knokler laae spredte som Avner for Vinden. - Medens vi endnu havde Dybbølstillingen, kom jeg jevnlige den Vei over Kirkegaarden; kort derfra, nærmere Byen, glædede jeg mig ofte - skadefro - over at sé de pyntede Kjæmpedukker - Garden - endelig vare komne med for - at gaae paa Jordarbejde!, og deres hovne, opstrammede Officerer gaae og kontrollere dem. Men ogsaa her kom de bagefter, de fik ikke deres Arbeide fuldført. Det eneste, man dengang havde hørt om disse Kraftkarle, var deres gaadefulde Landgang paa Holsteens Kyst, hvor der nok ikke var Laurbær at hente, derimod vaade Trøier.-

J.P. inspicerer arbejdet med minerne rundt om på Als - og besøger sin ven, Kaptajn Hagerup

I de 14 Dage, jeg var indkvarteret paa Augustenborg, havde jeg næsten daglig Forretninger over en stor Deel af Landet, men det kunde næsten altid slaae til, at jeg paa disse Toure fik Leilighed til at besøge min Ven Hagerup. Traf jeg ham ikke hjemme, da var hans fortræffelige Husholder, Christensen, altid tilstede. "Som Herren er - saa følge hans Svende". Christensen inviterede altid til The, Caffé eller Middag, og sagde meget fornærmet, naar man ikke tog mod hans Indbydelse, "*De vil aldrig spise af min Mad*". Det hændte nok, at Capt. Hagerup kom hjem og traf Middagsselskab i sin Hytte paa flere Personer, som Christensen gjæstfri opdækkede for. -

En portugisisk Officer kom undertiden og besøgte Capt. Hagerup; han vilde jo gjerne bringe en Erindring med til sin Konge fra Krigsskuepladsen, hvorfor Hagerup gav ham et Bundt prøisiske Bagladepatroner, som han jo var meget fornøiet over, men han vilde navnlig gjerne have "en prøisisk Spidsgranat fra Dybbøl". I en Dam, der var i Parken, havde en af Artilleristerne kastet en 4-pundig Spidsgranat ned, som han en Dag havde taget med ovre fra Stillingen, og den blev der nu søgt efter med lange Stænger og Svabere, men uden at det vilde lykkes at faae den op. En Kjøbenhavnner Rod klæder sig derpaa af og springer lige ud i Dammen - det var endnu saa koldt, at der var Iis paa Vandet - ta'er sig en Dukkert, og efter vist over 1/4 Time at have ligget og rodet i Dammen, kommer han til uendelig Glæde for Portugiseren med Granaten, som Hagerup lavede en kjøn lille Historie om, "*at den var slaaet ned i Skandsen 2 den 14de April, etc. etc.*"

Hagerup fortalte mig, at Otto havde tilbudt Overcommandoen ved Nattetid at lade sig sætte over til Broager for at undersøge Kysten i Vemmingbund, hvor man frygtede for, at Fjenden samlede Baade sammen, for derfra at gjøre Overgang mellem Sønderborg og Sønderskoven. Da jeg hørte dette søgte jeg strax Otto op og foreslog ham den efter min Formening langt sikkrere og hensigtsmæssigere Plan, at han og jeg tog en lille let Jolle og seilede eller roede ind i Vemmingbund midt om Dagen. Vemmingbund er circa 3000 Alen bred, saa vi ved at holde os midtvands kunde se hvad vi skulde see med vore Kikkerter, - og i en Afstand af 1500 Alen vilde saavel Gevær som Kanonskud være saa usikkre efter en Jolle, at Risikoen var meget ringe. - Otto gik villig ind paa den Idé, og tilbød Overcommandoen, paa den Maade at skaffe Underretning, men nei! De vise Herrer foretrak at blive i Uvished. Tilbudet blev ikke modtaget, og vi gik glip af det lille Eventyr, som jeg havde glædet mig til.

Blandt Constablerne ved mit Compagnie var der en Sadelmagermester Halvorskou fra Kjøbenhavn, som en Dag tilligemed nogle raske Kammerater havde ført en Kanon bort, som stod paa et meget udsat Sted, og derved vunden en Doucør, jeg troer af 20 Rigsbankdaler. Pengene bleve dem udbetalte, men de skjænkede dem strax til deres saarede Kammerater. Samme Halvorskou kom alt imellem og forærede os

en Høne, som han var en stor Mester til at "redde".

Der blev sendt over til Als en Slags Granatraketter (Hales Raketter) (kommentar: engelske raketter, der første gang blev brugt ved Københavns Bombardement), som vi skulde prøve oppe fra Augustenborg. Denne Prøveskydning foretog vi paa en Mark ud mod Fjorden, saa enkelte af Raketterne gik ud i Fjorden, ned ad Skibene til, Dagen efter denne Prøveskydning alarmeredes man i Augustenborg over det Rygte, "*at nu havde Prøiserne faaet Skyts, hvormed de række Augustenborg; det var aldeles paalideligt, da man havde fundet enkelte af disse mærkværdige Projectiler*". En af vore Smede kom og viste mig ét, og jeg beroligede ham med, at det var af vore egne. - Men hvad der morede mig endnu mere ved denne Skydning var, at vi havde alarmeret Skibene i Augustenborg Fjord, saa en af Cheferne skal have indberettet, "*at de havde seet Fjendens Projectiler slaae ned helt inde i Fjorden*", et slaaende Beviis paa vor sørgelige Tro paa Prøisernes Almagt!

En Dag, jeg var ombord i "Hertha", fortalte Lt. v.d. Recke mig den smukke Plan han havde lagt, og som han ventede at skulde faae realiseret, at skaffe mig en Ansættelse under Marinen ved nogle af dens Kanoner, som skulde anvendes i Batterier paa Als. Capt. Petersen (Eskadrechefen) og Lt. Recke talte meget hemmelighedsfuldt om disse Kanoner, som om de frygtede, at jeg skulde faae formeget at vide; jeg kunde derfor ikke dycke mig for (efterat have takket dem oprigtigt, fordi de saa venligt havde tænkt paa mig, og sagt dem, at jeg befandt mig saa vel i Landetatens Tjeneste, hvor jeg havde nydt saamegen Tillid, Forekommenhed og Velvillie, at det ikke kunde falde mig ind at forlade den) at fortælle dem, hvor langt bedre jeg var underrettet om, hvor Marinens 8 Stk. 24-pundige Kanoner skulde hen, end de vare, saa Næstcommanderende ved Eskadren blev jo meget forbauset ved at modtage saa vigtig en Oplysning af mig. - #ill28

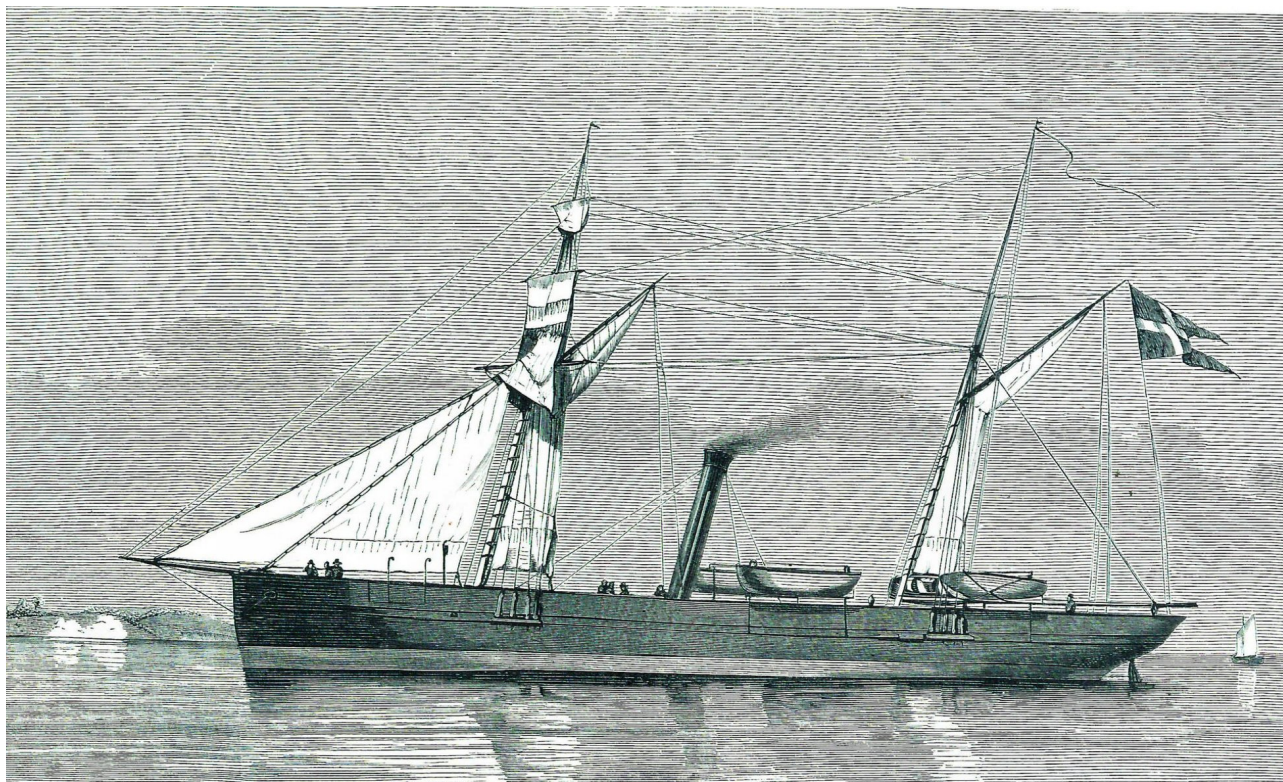

Illustration 29: Panserskonnerten Esbern Snare

En Dag kjørte jeg med Oberst Shaffner og Lt. Petersen ned til Høruphav; de skulde ombord til Eskadrechefen; da jeg ikke havde Tid til at gaee med, bad jeg Lt. Petersen om at bringe ham min Tak, fordi han dog mod Forventning havde sendt mig de to Underofficerer med Folkene. Han gav Lt. Petersen det mærkelige Svar: "*Ja, De kan hilse Larssen fra mig, at det var kun af privat Velvillie mod*

ham". Her traf jeg sammen med Captain Kraft, Chef for "Esbern Snare", og min gamle Skandse-commandør, nu Adjutant Wulff; de bøde mig med ind hos Axel Zimmermann paa et Glas Portvin; Capt. Kraft tager Glasset med de Ord: "*Lad os saa drikke dette Glas paa en snarlig Udgang, hvordan den saa bliver!*" Jeg spurgte, om han meente af Teltet hér? Nei! Han meente af denne forbandede Krig! Lt. Wulff sagde Ja og Amen! og det kunde De drikke paa! Det var virkelig sørgeligt at høre en slig Stemning hos Officerer, som havde selvstændige Commandoer, den maatte jo nødvendig forplante sig til de Folk, de kommanderede, og derved skade meget.

I Selskab med Capt. Hagerup og Forpagter Rosen kjørte jeg en Dag op til Rønhave. Denne deilige nye opbyggede Gaard - vel en af de største paa Als - stod kun de røgende Ruiner nu tilbage af, hvori man saae 30-40 Stk. opbrændte Sviin ligge; det var et sørgeligt Skue, men den uforsagte Rosen meente, at Alt kunde godt ordnes endnu, naar han kun fra nu af kunne komme til at arbeide uden at blive forstyrret af Fjenden. - Af hans Besætning var et Par unge Kvier løbet ind i Skoven, hvor de vare blevne saa vilde, at de ikke vilde lade dem fange; jeg lovede ham at fange dem, men mine dovne Kammerater gad ikke være med dertil, saa de løb endnu mere vilde om, da jeg reiste derfra. - Længere hen paa Aaret blev hans deilige Hvede- og Rapsmark hugget om "af militaire Hensyn".

Tur til Drejet, Hørup Hav og Kegnæs

Illustration 30: Drejet - overgang til Kegnæs

#ill29

Ibsen og et par unge Læger fra Lazarethet, Driebein og Leth, foreslog Store Bededags Dag at vi skulde gjøre en Tour til Drejet. Jeg skulde skaffe Vogn og henvendte mig som sædvanlig til den velvillige Lt. Bredahl, som strax gik ind paa, at han var mig en Vogn skyldig, da jeg Dagen før maatte gaae 2-3 Miil i en Forretningsreise, fordi han ingen Vogn kunde skaffe. Idag kneb det forøvrigt ogsaa, men vi fik det dog ordnet paa den Maade, at jeg fik Heste hos ham og Vogn hos Lt. Petersen, og afsted kjørte vi Kl. 3. Jeg Kudsk, og Trainkudsk liggende krum bag i den lille tosædede Vogn. Der var over 2 Miil til Drejet, men Veiret var smukt, Egnen saa yndig, og de smaa Knapstrupper løb så det var en Lyst, Selskabet muntert, saa det heele var en complet Fornøielse.

Drejet, den vel noget over 100 Alen brede, lave Sandtunge, som forbinder Als med Halvøen Kegnæs, var saa gjennemskaaren af Kanaler og belagt med spanske Ryttere, Harver og Spidspæle, at det eneste tilgængelige Sted var en smal Bro, hvor der stod en Skildvagt opstillet, som havde Ordre til at notere Alles Navne op, som passerede frem og tilbage fra Kegnæs. Strax indenfor denne Bro laae de fortificatoriske Værker, hvori Mundringen af Søetatens 8 Stk. 24-pundige Kanoner pegede ned mod Drejet. - Landet er her meget sandet, saa disse Batterier vare hovedsagelig byggede op af Sandsække og saae meget pyntelige ud. Besætningen var Søfolk, som bevæbnede med Entrebiler toge dem høist comisk ud. - Jeg lo saa smaat ved mig selv over den Tanke, at her i denne Afkrog, over 2 Miil fra Fjenden, var det at Lt. Recke vilde skaffe mig Post, som nu snart skulde have min Post "foran Infanteriets Forposter".

Vi besøgte nu min Collega, Fyrmesteren paa Kegnæs Fyr, den fra den forrige Krig hæderlig bekendte Slesviger Schrøder, og besaae derpaa de store nyanlagte Retraitebroer paa Vestkysten. Paa Hjemtouren laae vi Veien om ad Høruphav, for i Nielsens meget besøgte Feltrestauration at tage os et ordentligt Aftenfoder, hvortil vi alle trængte. Jeg bad Kudskene sørge godt for Hestene og sig selv, og blev meget forundret over at see ham staae grædende ved Vognen; jeg troede han havde slaet Enden itu ved at ligge bag i Vognen. Nei, Grunden var en ganske anden: "*Jeg er ulykkelig!*" sagde han (han var en troskyldig Landsmand - Jyde); "*Jeg var jo kjørende over til Augustenborg med Krigsraad Halvorsen, og det er Capt. Hagerups Heste; det gaaer mig reent galt*" hulkede han. Vi søgte at trøste ham med Jydens bedste Trøster, Mad og Drikke, men nei! Først efterat jeg havde givet ham et Par Ord til Capt. Hagerup, hvori jeg havde fritaget ham for al Skyld, kom Staklen lidt i Humør igjen; han sagde til Ibsen, som tog sig specielt af ham, "*Ja, det er ham, Captainens Svoger, der er Skyld i hele min Ulykke; han kjender nok de smaa Knapstrupper, saa han nok vidste, at de ikke hørte Lt. Bredahl til.*" -

Vi levede flot her i denne Armeens meest søgte Restauration, et stort af uhøvlede Bræder opført Skuur, og traf her sammen med Sergeant aspirant, senere Løitnant Pingel, som faldt den 29de Juni, og som man dengang formodede skulde have været Næstcommanderende ved Capt. Benzons Corps, som man ventede oprettet, og hvori Ibsen havde foreslaaet mig, at vi skulde gaae ind sammen. - Capt. Benzon havde været flere Aar i østerrigsk Tjeneste, Lt. Pingel et Par Aar i den franske Fremmedlegion i Algier. Pingel var en særdeles net Karl, som jeg ved det Par Timers Bekjendtskab syntes meget godt om. Capt. Benzon traf jeg senere sammen med, og syntes ogsaa godt om ham, saa jeg fik mere Lyst til at følge Ibsens Forslag. - Det var en Slags Fremmedlegion; hans Corps skulde bestaae af Ungarerer, Italienerer, Polakker, der tillige skulde udføre Feltpolititjeneste. Saavidt jeg veed var han, efterat Regjeringen havde haft en Udgift af 5000 Rdl. paa Organisation af Corpset, klar til at samle det, og tilskrev nu Regjeringen fra London om at sende ham de nødvendige Penge, men det skete ikke, og dermed var det forbi med det samme.

Underholdning og forplejning i top - Soldaterne slapper af med manér

Da jeg Dagen efter denne Tour traf Capt. Hagerup og gjorde ham Undskyldning for den indløbne Feiltagelse med Befordringen, sprang jeg lige fra Dynen i Halmen. Krigsraaden, Breidahl og Kudskene havde Alle holdt det skjult for ham, og nu kommer jeg, den egentlige Synder, og aabenbarer det Hele. Pintsemorgen Kl. 3½, i det skønneste Veir, stillede hele Haandværkeretaten fra Augustenborg Slot; som Æresgæster mødte Lt. Pedersen, Ibsen og jeg, og nu gik det lange Tog med en Mand i Spidsen, som bar Gevinsterne - syngende fædrelandske Sange - ned til en skøn aaben Plads i den deilige Augustenborg Skov, hvor lange Borde med smukke hvide duge stode opdækkede med Caffé og Hvedebrød. Efterat have drukket Caffé begyndte Løierne, idet Kampdommerne indtog deres Plads. Væddeløb i og uden Sække, Klattren med og uden Rem, Springen Buk, løbe til Ring, bide til Bolle etc. etc., samt smaae naragtige Scener af maskeradeklædte Personer. Det hele var meget comisk og livligt. Herefter fulgte Frokosten, hvortil man drak den "halve" medbragte Punsch, den øvrige Halvdeel skulde gjemmes til Middag, for at drikkes som Gravøl for vor gamle Smed, naar han var kommen vel i Jorden; samme gamle Fyr, som en Aften fulgte med mig ud i Skandsen 6 og frygtede saameget for Døden.

Illustration 31: Legende soldater ved Strib Færgestation

#ill29a

13. maj 1864 - Johan Peter tager med Oberst Shaffner og Løjtnant Petersen til København - men har ikke planer om at fortsætte som minør. Han planlægger i stedet at tage på spiontur ned gennem Jylland under Våbenhvilen.

Samme Dag Kl. 9 om Formiddagen kjørte jeg, forsynet med Kort fra Commandoen til uhindret at passere overalt, fra Augustenborg med Oberst Shaffner, hans Søn og Lt. Pedersen, som han gennem Krigsministeriet havde faaet commanderet til Kjøbenhavn, for her at fortsætte som Minearbejder, og antog som en Selvfølge, at jeg blev hos ham. Jeg havde Intet imod at følge med ham til Kjøbenhavn, da jeg dog vilde derover, men ligge der for at gjøgle med ham vilde jeg s'gu ikke, jeg havde ganske andre Planer for. - Jeg fatter ikke, at denne Mand, saavel her i Landet som senere i Sverrig, har kunnet vække Opsigt med sine Miner, da jeg ombord i vore Dykkerkuttere har seet Anvendelsen af undersøiske Miner, som have været meget mindre complicerede, og følgelig ogsaa meget paalideligere end Oberst Shaffners.

Kl. 10 gik vi bort fra Høruphav med Aurora; det traf sig heldigt nok for mig, da dette Skib tidligere havde været brugt af Capt. Aarøes Corps, og jeg saaledes alt her kunde indhente adskillige Efterretninger om Corpset, som Otto og jeg havde talt om at gaae ind i, ifald Fjendtlighederne begyndte igjen.

Strax vi vare komne iland i Korsør, hørte jeg en Toldembedsmand meget ivrig trænge ind paa en Officeer med den Yttring, "Men hvorfor i al Verden lod De da ikke Broerne blive liggende til der var kommen 5-6000 Prøisere over, som De saa kunne myre!" Jeg tænkte: "Vor Herre bevare os; er det den slags Passiar vi skal opvartes med af Hr. Sørensen", og fik senere at høre, at det var saaledes.

I den Coupé, hvori jeg kjørte ind til Kjøbenhavn, blev jeg af Shaffner præsenteret for en Mr. Skinner, Correspondent for et engelsk Blad. Han var en ung, meget livlig og snaksom Mand, som skjønt han kun

havde opholdt sig her i Landet i lidt over 2 Maaneder dog talte ret godt Dansk. Da han af Shaffner hørte, at jeg havde tjent i Skandsen 6, fik han jo nok at tale om. Han fortalte mig, at han saa hurtig havde lagt sig efter at lære Sproget, da det var nødvendigt for en Referent at kunne tale med Soldaten selv. Mange vilde ikke indlade sig med ham; *“De sagde han var en Tydsker! men jeg sagde dem nei! - jeg er en Engelskmand og en god Ven af den Danske.”*

16. Maj på besøg i København. J.P. besigtiger Nordsøeskadren, der var anløbet dagen i forvejen og analyserer de fejl, som var begået, da den Østrigske flåde ikke var blevet forfulgt og ødelagt.

(Kommentar: Slaget ved Helgoland den 10 maj stod mellem fregatterne 'Jylland' og 'Niels Juel' og den østrigske flåde fregatterne Schwarzenberg og Radetsky. Østrigerne flygtede til den engelske ø, Helgoland og kom derved i neutralt farvand, medens 'Jylland' opgav at forfølge fjenden, da skibet ikke kunne styres)

Kjøbenhavnerne vare heelt optaget af Affairen ved Helgoland den 10de, som nu - da vore stolte Skibe vare komne hjem for at eftersees - strømmede i store Hobe til Toldboden for at yde dem sin Hyldest. Massen lod til at være særdeles stolt og tilfreds over “den vundne Seir”; dog hørte jeg ogsaa oftere den Mening udtale af Folk, hvis Dom jeg havde megen Tillid til, at det kun var “halvgjort Arbeide”, da man ikke havde forfulgt den vundne Seir.

Illustration 32: Slaget ved Helgoland. 'Jylland' og 'Niels Juul' til højre

Niels Juel og Jylland, som jeg begge var ombord i, laae inde paa Nyholm. Chefen paa den første viiste mig forekommende om i Skibet og fortalte mig om Affairen, som jo interesserede mig i høi Grad, men da han omtalte “den voldsomme Ild”, og jeg, paa mit Spørgsmaal om, hvor mange Træffere Niels Juel havde haft i Skroget, fik “Ti” til Svar, kunde han vist neppe have undgaet at see et forundret og spydigt Smil trække over mit Ansigt; “voldsom Ild” og 10 Granater! ha! ha! - Et meget interessant Skud saae jeg der ombord; det var en 24-pundig Spidsgranat, som circa 5 Fod over Dækket var gaaet midt ind i Stormasten, hvor den var trængt saa dybt ind, at den sad med Bunden 12 Tommer indenfor Yderskallen; her blev den siddende, Hullet blev spundet ud og et Jernhylster lagt om Masten.

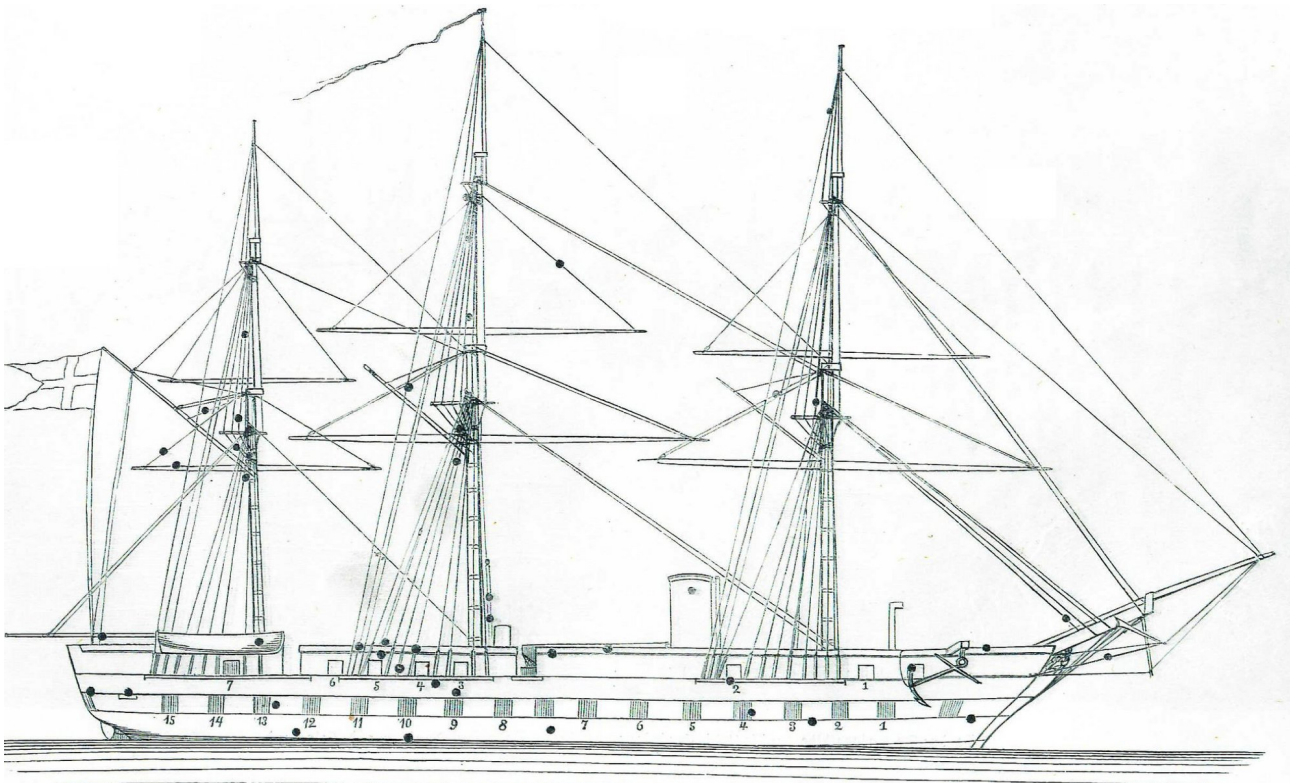

Illustration 33: Markeringer af træffere på Fregatten Jylland

Jylland havde faaet 22 Træffere, hvoraf efter Opgivende de 2 havde skudt dens Ratline og Grundtallie bort lige i det uheldigste Øieblik, da den skulde forfølge den retirerende Fjende "Schwartzenberg". Næstcommanderende, som velvillig viiste mig om i Skibet, fortalte mig, at de to Cordeler paa Ratlinen bleve skudte over; den 3de var ubeskadiget, men derved stak Tampene af de overskudte Cordeler frem (Ratlinen er af Hudstrimler), saa den ikke kunne vandre i de smaa Jernkramper, hvormed den er fanget op under Dækket paa Batteriet, og følgelig maatte de signalisere "Skibet uden Styring" og indskjære en ny Ratline. Mig forekommer det at være meget simplere - det staaer ganske vist ikke i Reglementet - med en Hammer eller Merlespiger, hvad der nu var ved Haanden, at slaae det Par Kramper bort, som forhindrede Linens Vandring, og da lægge en Smule Surring om Cordelerne; dermed kunde den Skade vist været lægt i Løbet af et Minut; og var det tilfældet, da saae jeg ikke et Skud i nogen af Skibene, som havde haft nogen videre Indflydelse paa deres Kampdygtighed; og saa vil man dog gjøre den Paastand gjældende, at Træskibe ikke mere kunne bruges som Batailleskibe, med mindre de ere svært bepantsrede.

Efter alle de Beretninger jeg fik om Helgolands Affairen, skal vore Folk have viist dem meget flinke; den hele Affaire skal være gaaet med Liv og Lyst, saa det er i høieste Grad sørgeligt, at man nu tuder den danske Sømand Ørene fulde, "at han ikke kan gaae mod Fjenden uden at have 4. Tommer Pantser til at dække sig med". Nei! - Død og Fordærvelse over den ulykkelige Pantserlære, som ruinerer vore Søfolk!

Kapitel 4 - På spiontur gennem det besatte Jylland under Våbenhvilen

Maj 1864 - Johan Peter sejler til Frederikshavn for at begynde sin inspektionsrejse ned gennem Jylland.

Jeg laae kun nogle faa Dage i København, for at bringe noget Regnskabsvæsen i Orden, og naar jeg undtager Cand. le Maires behagelige Omgang, saa kunde man snart faae nok af Kjøbenhavn i den Tid, og tøflede derfor af til Frederikshavn. Paa denne Tour havde jeg det behagelige Reiseselskab af min gamle "Styrmand", nu Rigsraadsmand Tutein, som reiste over for at stille sig til det forestaaende Rigsdagsvalg. Vi gik med det seendragtige "Fylla", som var saa overfyldt med Passagerer, at en "Staaplads" endog kostede 7 Rdl.

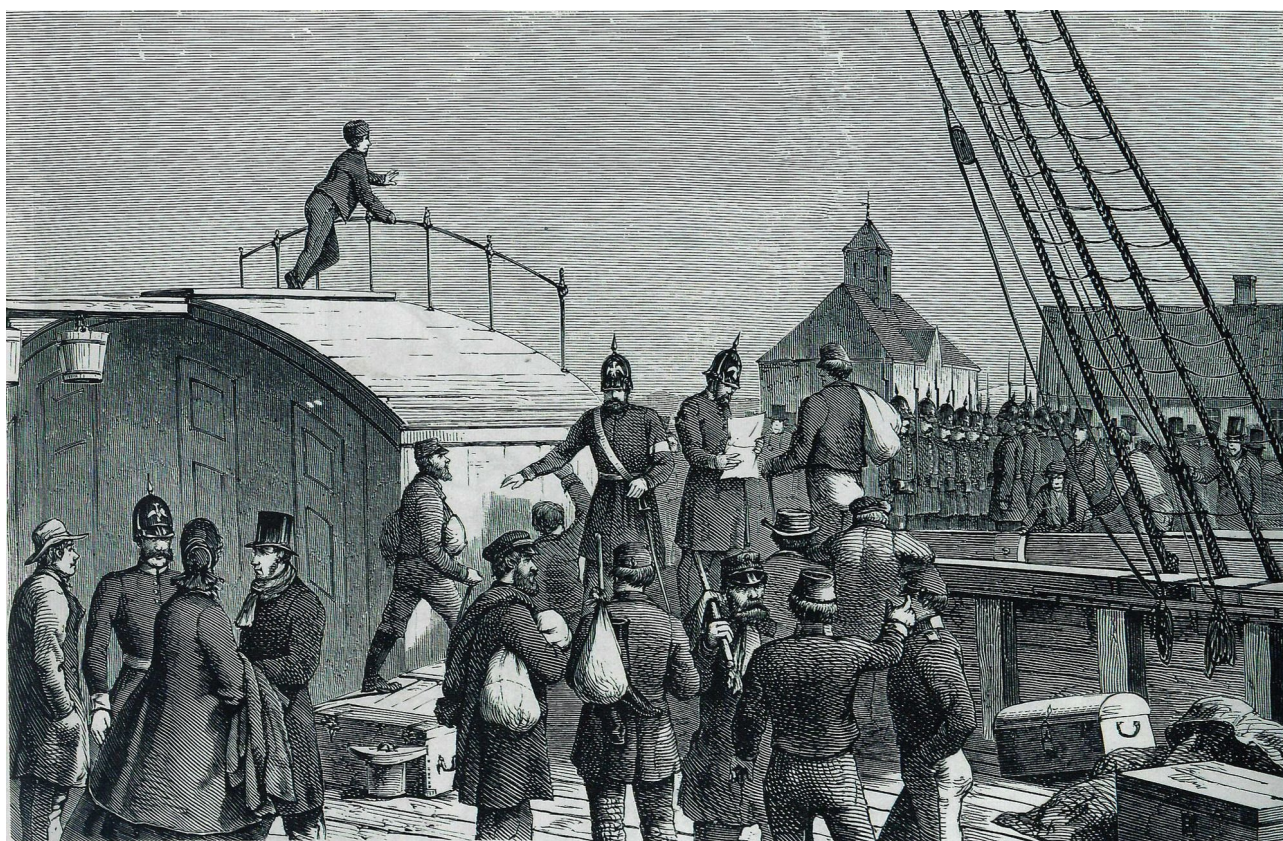

Illustration 34: Færge fra Korsør anløber Århus under Prøjsernes besættelse - passene kontrolleres af Preusserne
#ill32

Efter en halv Dags Ophold i Frederikshavn tog jeg til Sæby, og var en Dagstid ombord i Skibet. Stemningen hos mine Landsmænd huede mig ikke; Krigen havde ikke varet i 4 Maaneder endnu, og de havde alt tabt Modet; det var sørgeligt at høre "de tro, seige Jyder" udtale sig paa den Maade, og hvad der endnu var sørgeligere var, at de altid refererede til en eller anden Officeer eller til Soldaternes Udtalelse, "at det kunde ikke hjælpe noget at vi fortsatte Krigen, vi vare for svage overfor den store Overmagt." Ja, Gud veed alt hvad der var iveien. Jeg befandt mig mod Sædvane ikke vel i denne Egn; for mit personlige Vedkommende havde jeg under mit korte Ophold her kun den Grund til Klage, at nogle Damer, som jeg ellers smigrer mig med mener mig det godt, sankede gloende Kul paa mit Hoved, ved at byde mig som afpryglet Soldat - Blomsterbuketter.

Jeg forlod atter denne Gang min Fødeby med den sangvinske Forhaabning, at vi nok skulde komme til at vise Tydsken tilbage hvor han kom fra, naar vi blot viiste Udholdenhed. -

Min Bestemmelse da Vaabenhvilen blev sluttet (d.v.s. begyndte) d. 12te, var egentlig strax at have reist over til Sundeved; jeg vilde sé med egne Øine, hvor nær og hvor stor den Fare egentlig var, som vi havde ventet os derovre fra; men de første Dage var det saa omstændeligt, blot at komme derover, at der vilde kun have været ringe Sandsynlighed for, at jeg kunde have faaet Lov til at see, hvad jeg vilde; derfor besluttede jeg mig til at reise gennem Jylland ned. - Til Opnaelsen af min Hensigt var det jo aabenbart det ene rigtige, saa meget som muligt at søge Selskab med fjendtlige Officerer, og det havde jeg da ogsaa bestemt at jeg vilde, men da jeg traadte iland paa Broen i Aalborg og saae dem myldre dér - Flere med Byens Børn paa Armene - blev jeg saa ærgerlig, at jeg ikke kunde fordrage at sé til det Pak, mindre tale til dem.

Stemningen i Aalborg var bearbejdet af Bernhard Ree [redaktør af Aalborg Stiftstidende], ja ligefrem Slesvigholstensk. Her kunde man naturligviis ikke blive enige om at indsende nogen Adresse om "*Krigens fortsatte energiske Førelse*"; derimod i Randers forandrede Tønen sig alt kjendelig til det bedre, dog havde jeg ventet mig nogen mere Energi, navnlig af min gamle Ven - og tidligere Officeer - Mads Møller, som jeg fandt at være "lidt løi" under disse Forhold; han var lige kommen op af en Sygdom, det kunde jo ogsaa have nogen Grund. -

J. P. tager med Postvognen til Århus og møder familie og bekendte. En artig historie om en adelig frøken, der falder for de flotte prøjsiske officerer.

Her hørte jeg, at den prøjsiske Post tog enkelte Passagerer med, og jeg besluttede nu at overvinde mig selv, og gik hen for at tage Billet paa det prøjsiske Posthus. Paa Veien derhen løb mig en ung Fløs af en Feldwebel paa Ærmet; jeg havde Fortougsret og vilde jo ikke vige; og jeg mærkede strax, at Blodet kogte saa stærkt op i mig ved denne Berørelse, at jeg gjorde klogest i at holde mig borte fra det Pak, istedetfor at søge dem; altsaa tog jeg med vor egen Post til Aarhus. Her gjorde jeg om Eftermiddagen en prægtig Tour ud i Riis Skov med Camilla og Sophie. - Da vi sad og drak Chocolate ved Skovløberhuset, underholdt Konen dér os med denne ret interessante Historie:

"Den Iste Mai reiste en nærbeslægtet af Grevinde Frijs paa Frijsenborg, Frøken H., en ung smuk Pige, derfra til Aarhus, for at være hos en Familie dér. Der gik over 14 Dage hen, og man havde intet hørt fra hende siden Afreisen; som Følge heraf troede Familien hun laae syg og bad dem nu strax underrettet om hendes tilstand; men hvor forundrede og ængstelige bleve de ikke, da de faae den Efterretning, at hun slet ikke var ankommen til den Familie. Nu skrev de i deres Angst til Politimesteren i Aarhus, for at bede ham anstille Undersøgelse. Han søgte i Riis Skov og fandt her en Mantille, Parasol etc., som hørte den bortkomne til, og ved nøiere Undersøgelse fandt han den unge Dame selv i et lille Huus i Skoven. "Han kunne blot strax have henvendt sig til mig", tilføiede Fortælleren, "saa kunde jeg have sparet ham for hans Søgen, thi jeg har hele Tiden vidst at hun boede der og hver Dag seet en prøjsisk Officeer ride hen til Huset. Den unge Dame svarede Politimesteren, at han ikke skulde bryde sig om hende, da hun havde det, som hun vilde have det."

J. P. inspicerer den fjendtlige forskansning ved Vejlefjord - og konstaterer, at man ikke kan stole på Københavnerpressens udgydelser om Prøjsernes behandling af befolkningen

Aftenen tilbragte jeg meget behageligt sammen med min gamle Ven Capt. Lund fra Hermod, hos Apotheker Meyers i deres luxuriøse Hjem. Næste Morgen kjørte jeg til Veile, paa hvis nordlige Høider Fjenden havde opkastet Forskandsninger, formodentlig de samme, som disse raa Magthavere tvang vore egne Beboere til at arbejde paa. Jeg spadserede nu ud til Petersholm, for at besøge den efter Bladenes Beskrivelse "meest betrængte af alle betrængte Jyder, hvis Huus i den Grad var udspiist, at han og hans talrige Familie nu maatte leve af Fjendens Naturalforpleining, og selv var saa nedbøiet af alle de Gjenvordigheder han havde maattet udstaae under Krigen, at han var bleven baade graae og krum". Jeg kan derfor ikke nægte, at det var mig særdeles kjært at see Proprietær Hansen - aldeles uforandret! Han var lige rank, hans Haar ligesaa sort, og hans Smil ligesaa tilfreds, som forrige Sommer jeg besøgte

ham. Den eneste Grund han kunde tænke sig til den Avisefterretning, "at de maatte leve af Fjendens Naturalforpleining", var, at Forpagteren for at undgaae de mange farlige Kogesteder i Gaarden, havde truffet den Accord med Indkvarteringen, at han tog deres Naturalforpleining, og lod dem spise hos sig; og en Middag de sade og spiste af de grønne Ærter, som blev Soldaten leveret, siger han til en bekjendt, som traadte ind: "Ja, nu leve vi da af Fjendens Naturalforpleining".

#ill33

Illustration 35: Østrigske Soldater i parade på torvet i Vejle 1864

Fredericia - en gang Danmarks stærkeste fæstning, nu besat af Østrigerne, der var igang med at sløjfe voldene.

Kommentar: Fredericia Fæstningen blev betragtet som en meget stærk fæstning, og General Gerlach forsøgte at modsætte sig Krigsministeriets beslutning den 28. april om at rømme Fæstningen og overføre styrken til Fyn. Den blev rømmet den 29. juli, og Østrigerne indtog derefter fæstningen, som de straks begyndte at sløjfe.

Den Deel af Befolkningen, som jeg talte med, viiste s'gu ingen Forknythed endnu, og stolede trygt paa Frugterne af seig Udholdenhed. Fra Veile ankom jeg hen paa Aftenen til Snoghøi, hvor jeg hos Commandanten dér forsynede mig med Tilladelse at passere ind til Fredericia. I Selskab med 2 unge Damer, som kom ovre fra Fyen, kjørte jeg Kl. 12 om Natten med en drukken Kudsk i en stærk Fart lige ind i Fredericia By; Skildvagtens Anraab ændsede vor Kudsk ikke, saa jeg paa den Maade godt kunde have sparet mit Pas, som forøvrigt ikke kostede mig nogen Uleilighed, da jeg lod Værten i Snoghøi besørge det til mig, medens jeg drak min The. Ak! Hvor forandret! Da jeg for et Aar siden gik rundt paa disse stærke Volde og Bastioner, og derfra saae de svære ny-opførte Yderværker, som jeg troede skulde være stærke nok til længe at trodse enhver Fjendes frække Angreb; da tænkte jeg mindst paa, at jeg skulde gjense disse stolte kostbare Værker, dette "Jyllands Bolværk", sløifet med Hakker og Spader af Fjendehaand, og det forinden deres Styrke endnu havde bestaaet sin Prøve.

Illustration 36: Udsigt fra Snoghøj mod Fredericia

#ill34

Jeg søgte at trøste mig med Capt. Hagerups Ord, da han paa min Forespørgsel [den 27. april], om han havde hørt den Røverhistorie, som nu circulerede paa Als: at man rømmede Fredericia: *“Ja, jeg har ikke alene hørt det, og troer det, men jeg anseer det endog for at være aldeles rigtigt! Heri er der Beviis for, at vi ingen Hjælp kan vente den første Maaned; den Tid kan Fæstningen maaske holde sig, og da vil den falde med et Tab for os af circa 8000 Mand eller mere, og det er for kostbart for os, at hale Krigen ud i én Maaned paa den Maade.”*

De to Fløibastioner og den Deel af Fæstningen, som vendte ud mod Søen, stode urørte. Da jeg gik op mod Oldenborgs Bastion, blev jeg afviist af den østerrigske Skildvagt med hans “nicht passier”, men jeg duperede ham imidlertid let ved rask at tage et Kort op af min Portemonnaie og holde ham det frækt hen for Næsen. Besynderligt nok, dette Kort, som Fjenden nu lod mig passere paa, var Artillerikommandantens Kort til Passagen over Als Bro, og som vore egne Folk nægtede at respektere den 18de April. Bastionen var monteret med vore egne 84- og 24-pundige Kanoner, som pegede over mod Strib. I Kastellet gjorde jeg Forsøg paa at komme ind, men blev complet afviist.

Alle Krudtmagasinerne og begge Udfaldsportene vare sprængte, saa der var dybe Huler ned i Volden paa de Steder. Et Sted saae jeg en heel Væg af Jernbaneskiner man havde brugt til Blending, laae nedstyrtet ved en Sprængning. Ja, Ødelæggelsen var i Sandhed stor; derimod kan jeg ikke sige, at den Skade Byen havde lidt under Bombardementet, var videre iøinefaldende - da var jeg vant til at sé noget heelt andet fra Als!

Den tappre Landsoldat stod der, takket være, at Østerrigerne ikke lignede deres røveragtige Allierede, aldeles urørt; og de 6 Morterer, hvoraf 2 alt vare førte bort, men paa Gablenz' Ordre førte tilbage igjen, kneisede rundt om ham.

Photographerne havde stadig Arbeide med at tage Prospekter af Landsoldaten og Kjæmpegraven, hvor Østerrigerne da paa forskellig beskyttende Maade grupperede dem omkring disse vore Mindesmærker

fra en hæderlig Tid. Der laae endnu Spor af Blomster og Krandsse, hvormed Østerrigerne, strax de droge ind, prydede Landsoldaten. Jeg købte nogle enkelte af disse Kort, som senere skaffede mig megen Fornøielse ved at vise dem frem baade for Ven og Fjende.

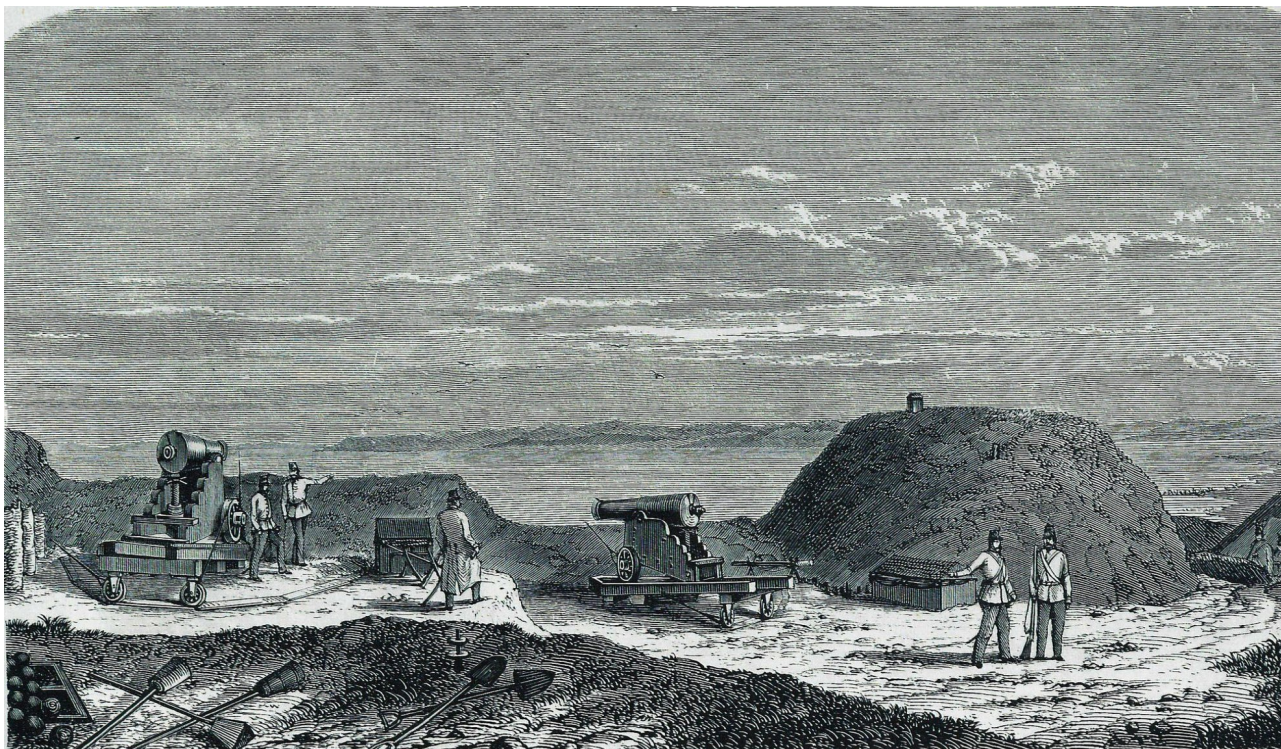

Illustration 37: Fredericia Fæstningen besat af Østrigske soldater

#ill35

Skjønt jeg jo paa ingen Maade nærer - eller har Grund til at nære - det Had til Østerrigerne, som til det elendige storpralende Røverpak, Prøiserne, kreperede det mig dog meget, at sé Byens Piger fjase med Soldaterne. Jeg spurgte en lille smuk Pige, hvorledes det gik til, "at de saaledes fjasede med Fjenden, de kunde jo dog ikke tale sammen". Denne Evas Datter svarede nok saa rask: "*Nei, men vi forstaae dog godt hinanden alligevel!*" Jeg saae flere Underofficerer og Soldater gaee med danske Kokarder og Dannebrogssløifer, som Pigerne i Byen havde lavet til dem. Officererne loe kun deraf og lod dem gaee dermed.

Fra Fredericia går turen til Kolding. Her har beboerne fundet en måde at indsamle penge til efterladte efter faldne soldater.

Det var ikke Byen alene, som viste Spor af vor hevngjerrige raa Fjende, nei selv Landeveiene; paa lange Strækninger langs Chausséen havde de omhugget Træerne, og sjeldent til Brug men hovedsagelig kun for at ødelægge.

Under Kjørselen gennem Kolding Gader maatte Posten kjøre en Omvei, da hele det store Musikkorps spillede udenfor Generalens Kvarteer. Det er jo en mageløs deilig Musik, det kan ikke negtes, men jeg kunde dog ikke bekvemme mig til at gaee hen for at høre paa den, og besøgte i det Sted de særdeles interessante Ruiner af Koldinghus, som nu, da vi have mistet vor gode Frederik, der ogsaa havde lagt sin beskyttende Haand paa disse Mindesmærker fra gammel Tid, vel snart vil styrte sammen under den Mand, som ikke beskytter det Nye, langt mindre det Gamle!

Skjønt Kolding ved dengang var den By, som meest havde mærket Krigens Tryk, var den dog ikke seen til at indsende sin Adresse. Koldingboerne fortjente Prædiketet af "ægte gamle seige Jyder", der ikke vare forknytte for at holde en Tørn ud endnu, i Haab om bedre Tider. Fjenden havde her er Par Gange ladet sælge kasserede Heste ved Auction. Første Gang havde Beboerne betalt dem med fuld Værdi, men

de kom jo snart efter, at der var forkert; da der derfor 2den Gang holdtes Auction, kostede ingen Hest over 15 Rdl., men de holdt nu strax efter Auction igjen mellem dem selv indbyrdes, hvor Hestene saa betaltes til deres fulde Værdi, hvorved der saa indkom et Overskud af henved 500 Rdl., som da blev tilstillet Komitéen for de Saarede og Faldnes Efterladtes Forsørgelse.

Mod Slutningen af Dybbølstillingens Levetid havde flere østerrigske Officerer meget indtrængende opfordret nogle af vore Embedsmænd i Byen til endelig at udvirke Alt hvad de formaaede for at faae vore Tropper til at forlade Stillingen, som vi umulig kunde holde, og sprænge Skandserne i Luften; *“thi Prøiserne staae da skamskændede i hele Europas Øine.”* Nogle deilige allierede Venner!

Fra Kolding til Haderslev med natpostvognen. Her møder J. P. en østrigsk officer, der har stor respekt for de tapre danske soldater - og ringeagt for Slesviog-Holstenske overløbere.

Da jeg traadte ind i Postvognen blev jeg meget behagelig overrasket ved at blive modtaget af en ung meget smuk Dame med kulsorte spanske Øine, med de Ord: *“Det var da rigtig rart, at De skal med; jeg var saa bange, at der ingen Danske skulde med.”* Hun havde hørt mig staae i Samtale med Postmesteren og en fordreven Flensborg Embedsmand, Schøller. Hendes Forlovede, en Telegrafbestyrer Fauerschou fra Ribe, der laae i Kolding som Fange, stod ved Siden af, og anbefalede mig *“sin skjønne Herskerinde”*. Foruden os to var der en tysk Handelsreisende, som jo kun fik *“ja”* eller *“nei”* til Svar paa hans Ordstrøm, saa han satte sig snart til Ro. Det var en Nattetour, og Kl. 11 afleverede jeg det mig betroede skjønne Gods i Haderslev.

Illustration 38: Preussiske soldater beslaglægger friske heste
#ill36

Næste Morgen hørte jeg en meget højrøstet Støi nede i Gæstestuen paa Hotellet, som jeg nu saae var foranlediget af en østerrigsk Officeers Ankomst. Han skjældte alle Slesvigholstenere ud paa den eftertrykkeligste Maade: *“De værste Løgnwühlere, der existerede i Verden, som Danmark havde behandlet altfor lemfældigt, og havde nu kun Oprør til Løn derfor; han havde ligget saa længe i Slesvig og Jylland nu, at han havde lært de rette Forhold at kjende; han havde den høieste Agtelse for den danske Nation, og den største Ringeagt for det slesvigholstenske Pak..”* Han spurgte, om der ikke var en ægte dansk Mand her tilstede, og da Gaardskarlen, som gik og bar Tøi ind, svarede: *“Jo, der er min Sjæl jeg!”*, forlangte han strax en Flaske Viin, skjænkede to Glas op, satte saa sit Glas til Karlen og tog hans igjen, klinkede med ham med de Ord: *“Saa drikker jeg da det sidste Glas med en ægte dansk Mand! Jeg reiser nu hjem til Østerrig og skal ikke forsømme at lade mine Landsmænd vide, hvilken skammelig Sag vi have været kaldte herind for.”* Jeg sad stille, men glædede mig jo kosteligt, da der var flere Wühlere tilstede, som jo ikke turde mukke et Ord mod den rige østerrigiske Baron. -

Mod Åbenrå - J. P. konstaterer de prismæssige konsekvenser af besættelsen. Inspektion af fjendens batterier og befæstningsanlæg.

Min ny Postillon, hos hvem jeg satte mig paa Bukken, bar vel endnu den røde Uniform, men uden Kokarde og med det hvide Bind om Armen; han var fra Aabenraa og "kras Dansk". Han viiste mig tæt udenfor Byen et Ponton Train paa 15 Vogne, det var af de temmelig omfangsrige, lette Jernblikspontonere. I den Kro vi bedede, gav jeg mig i Passiar med nogle Fruentimmer, som skulde til Byen med Smør; de erklærede mig strax for at være "en af vore". De fortalte mig, at de fik 28 Skilling for Pundet af deres Smør i Haderslev, som undrede mig, da det dengang blev solgt i Aarhus for 14 Skilling - jo en Følge af Occupationen.

I Aabenraa søgte jeg strax min gamle tro Skibskammerat Oscar Gad, som jo strax smed Øxen for at gaae hjem og tage Kisteklæderne paa, som begyndte at mugne, saalænge havde de ligget gjemte. Paa vor Tour ud i den smukke Omegn havde vi det sørgelige Syn at møde et østerrigsk Train med nogle og Tredive 84 og 24-pundige Kanoner fra Fredericia; et Tog med ligesaamange Liig af Vore havde ikke kunnet gjort saa bedrøveligt et Indtryk!

Paa vor Tour viste Oscar mig nu, hvor Fjenden havde sine 4 anlagte Batterier til Forsvar mod Søsiden. Her i Byen lod de til at have den gamle Respekt for Flaaden, naar et Skib en enkelt Gang viste sig i Fjorden, da retirerede de værste Wühlere strax ud af Byen; ja selv Prøiserkongen stoppede paa Veien Syd for Byen og vendte om igjen, fordi man saae en Damper ude i Fjorden.

Illustration 39: Prøjsiske soldater beslaglægger fødevarer (her i Aarhus)

#ill35a

Aabenraa har desværre flere formaende Wühlere, men den farligste og værste af den Alle, en stor Skibsrheder Raben, som endog eier Landeiendomme her i Vendsyssel, har dog skadet vor Sag meest dernede. Da Fjenden i Marts Maaned samlede Baade og Pontoner sammen i Blans Sø for derfra at gjøre Overgang til Als den 2den April, som jeg hørte bestemt stadfæstet af Beboerne dernede, havde Raben reist omkring for at søge de hensigtsmæssigste Baade ud til dem, og ikke undset sig ved at stemple dem med sit eget Mærkejern. -

Fra Åbenrå mod Gråsten til fods. J. P. hører om Prøjsernes overgreb på Pastor Mørk Hansen og noterer sig hvem der er danske og hvem der er overløbere

Fra Aabenraa sendte jeg mit Reisetøj til Rasch's Hotel i Flensborg, da jeg nu agtede at fortsætte Reisen til Fods. Min første Udvandring var til Felsted Præstegaard, hvor jeg traf min gamle Ven Cand. Weke, som i flere Aar havde været Huslærer for Pastor Mørk Hansens Børn. Jeg troede mig aldeles ubekjendt i Familien, og blev derfor meget forundret ved at en gammel livlig Dame, Fru Levinsen, Præstens Svigermoder, kommer ind, hilser meget venligt og bekjendt, sigende: *“Det fornøier mig særdeles at høre vi have min bedste fortræffelige Ven, Provst Abels Søstersøn [han var altså en dattersøn af provst A.!] til Gjæst i vort Huus”*. Hos denne herlige Familie hørte jeg en heel Deel om Fjendens Færd dernede, og skjønt vist faa Familier dernede have nydt værre Behandling end dem, sagde Damerne dog, *“Ja, vi kan og skal nok holde det ud, men de stakkels Jyder!”* Jeg trøstede dem med, at akkurat de samme ord havde jeg hørt Jyderne udtale om Slesvigerne. -

Den Behandling, Fjenden havde udøvet mod Mørk Hansen, var i høieste Grad oprørende. Uden nogensomhelst [anden] Grund end den, at han var en nidkjær dansk Embedsmand, slæber de ham en Vinteraften i det meest forrygende Veir, uden at give ham Lov til at klæde sig ordentlig paa, ud paa en Slæde; de kjøre nu Slæden itu, efterat have døiet meget i Uveiret; kommer tilbage igjen til Præstegaarden, spænder strax for en Vogn og kjører nu i 10 samfulde Timer inden de naaede Graasteen, en Vei af neppe 2 Miil; saa man kan tænke sig, hvad han har maattet holde ud. Herfra førtes han til Flensborg, hvor han blev kastet ind i et simpelt Fangehul, hvor det blev ham nægtet at have Lys, Alt uden nogen Anklage, uden Forhør! Hans senere Arrestation varede kun ganske kort. - Der boede et Par katholske Præster hos ham en Tid; de vare meget fordringsfulde medens de boede der, og da de reiste bort, røvede de en Vogn og Seletøj fra ham. Samme to Herrer kunde man saa jevnt spore paa deres Reiser; et Sted her i Jylland toge de en stor Steg med dem, som de svøbte ind i Dugen og Bordtæppet. -

Da jeg opholdt mig i Felsted kom Skolelæreren ind med et nyt Danmarkskort og en dansk Læsebog, som Provsten havde forbudt at holde i Skolen, da de *“vare for danske”* - til megen Ærgrelse for Mørk Hansen. - Jeg tog nu Afsked med denne vakkre Familie - disse Martyrer for vor Sag - og spadserede ned ad Graasteen til, for her at besøge den for sin bestemte Optræden og den danske Sag tro hengivne, bekjendte Kjøbmand Ditlevsen, hos hvem jeg traf den unge Læge Vedel, som sidste Sommer havde været Passager med mig op til Flensborg. De havde begge været arresterede et Par Gange. Da Dybbøl faldt den 18de April, vilde de prøisiske Officerer tvinge Ditlevsen til at illuminere; han spurgte dem, om det virkelig var deres Alvor, at de vilde forlange at han skulde illuminere nu i hans store Sorg over det Tab, hans Landsmænd havde lidt, og som de nu i Hundredevis kom kjørende med, saarede og døende, forbi hans Huus! Det hjalp ikke, at han appellerede til dette Røverpaks Ridderlighed; hans Ruder ud til Gaden bleve alle slaaede ind, da det blev mørk; men da hans Indkvartering beboede de Værelser, kom Fjenden tildeels selv til at undgjælde for deres ondsksfulde Kaadhed, da Ditlevsen paa ingen Maade lod sig bevæge til at lade Ruderne sætte ind igjen. -

Flensborg - Rasch' Hotel. J. P. undersøger danskheden. Madame Rasch samler penge ind til de sårede ved at sælge billeder af Løjtnant Ancher.

Doctor Vedel foreslog mig at tage med til Flensborg næste Morgen, for at aflægge Conrad Ussing et Besøg, som jeg gjerne gik ind paa, da jeg dog vilde til Flensborg nu eller senere. Vi ankom til Flensborg næste Dags Middag, men kunde ingen Vogn faae ud til Ussing, saa vi maatte opgive den Tour. - Vedel vilde fornemlig gjerne høre Ussings Bestemmelse for Fremtiden; selv var han meget kjed af at være dernede. Jeg kunde ikke afholde mig fra bestemt at erklære ham, at jeg ligefrem ansaae det for feig Kujoneri, og i høieste Grad uforsvarligt, naar ikke Enhver dansk Mand nu, under disse Forhold, holdt sig dernede, saalænge som muligt; nu var Tiden kommen, da de skulde vise, at de vare danske. -

Ved Indkjørselen til Flensborg laae et 2 Etages Sted, hvori næsten alle Ruderne vare slaede ind, og nu sad udstopet med lutter røde og hvide Klude. I Flensborg-Norden saae man kun et enkelt slesvigholstensk Flag, derimod var Syden stærkt behængt. -

Strax efter min Ankomst til Rasch's Hotel sendte jeg mit Kort ind til Madame Rasch, med Begjæring om at hilse paa hende. Jeg blev da ført ind i hendes storartede luxuriøse private Leilighed paa 1ste Sal, hvor baade Konger og Prindser havde boet i den sidste Tid. Madame Rasch er en høi, kraftig, mørk, falmet Skjønhed paa omtrent 40 Aar; hun er dansk af Sind og Skind, som hun har givet mange smukke og opofrende Beviser paa; hun forener med en god Forstand en kraftig Villie, og en meget bestemt Optræden, der, som Enebestyrer af saa stort et Hotel, nok kan være nødvendigt. - Jeg sagde hende, at jeg vilde hilse paa hende, for i mine mange saarede og fangne Kammeraters Navn at takke for hendes uførtroede Omhu for dem, at hendes Navn som de danskes trofaste Ven alt længe var naaet op til det nordligste Jylland, hvorfra jeg kom. I det Par Timer, jeg sad og talte med hende, fik jeg mangan interessant Historie at høre. Endskjønt hun havde haft baade den prøisiske Konge og Prindser samt commanderende Generaler i Kvarter, havde hun dog undgaaet at sé Flag heist paa sin Flagstang. Hun erklærede altid, at hun var dansk, og altsaa kun af fri Villie kunde og vilde heise det danske Flag; men da hun stod som ene Fruentimmer, var det jo en let Sag for "Magthaverne" at tvinge hende til at heise et andet Flag, naar de ikke undsaae dem derfor. -

Hendes store brillante Album, som hun jo nok vilde prale lidt med, indeholdt ikke destomindre en Mængde høitstaaende fjendtlige Officerer; dog det Portrait, som lod til at smigre hende meest, var Løitnant Anckers, som hun nylig havde modtaget fra ham med Paaskrift: "*Til min høitærede Veninde fra hendes hengivne Ancker*". - Da jeg fandt, at hendes Ancker-Mani var lidt for stærk, fortalte jeg hende nu, at Lt. Ancker, saavel af sine Foresatte som af sine Kammerater blev anset for at være en meget flink Officeer! men Major de Jonquieres havde selv udtalt i min Nærværelse, at der blev gjort formeget Væsen af Ancker, da vi havde mange Artilleriofficerer, som vare ligesaa flinke! Mænd som Løitnanterne Carstenskjold, Crone, Nielsen og Petersen vare jo i alle Maader ligesaa flinke og dygtige Folk som Ancker, men det var "Tilfældet", der havde skaffet ham Navn, da hans Skandse var den, som fra først af blev meest engageret, og han først fik riflet Skyts, hvormed han kunde besvare Broager-Batterierne. - Fra Kjøbenhavn havde hun faaet sendt en heel Deel af Lt. Anckers Portraiter, som hun solgte til de prøisiske Officerer og jevnlig fik 1 Thaler for Stykket, saa hun derved samlede Penge ind til vore saarede Fanger.

Illustration 40: Madame Rasch, Flensborg

#ill37

Da jeg senere sad inde i Gjæste-Stuen, kom en høi, mørk, smuk prøisisk Officeer ind. Madame Rasch løb strax hen mod ham: "*Goddag min kjære Hauptmann, velkommen tilbage!*" (Under Vaabenhvilen

havde Tropperne nemlig tildeels været forlagt midt ind og i de vestlige Egne af Landet for at skaane de østlige Egne, som havde været saa haardt belagt, og han var blandt dem); og efter at have skjændt lidt paa ham, *“fordi han alt havde glemt sit Danske”*, kom de snart i Disput om Slesvigs Delingslinie. - Derefter førte Madame Rasch Løitnant Ancker paa Tale. *“Ja vist, Deres Løitnant Ancker har jo nok været en brav Officeer”*, svarede han; *“men det er jo ligefrem Tilfældet, som har gjort ham bekendt, fordi han netop commanderede den Skandse og havde bedre Kanoner.”* Madame Rasch og jeg saae til hinanden og smilede. - De kom nu til at tale om Affairen den 18de April, og han fortalte hende nu, at han havde været med at begrave Captain Knauer - som var savnet - i den store Grav paa Dybbøl, og taget et Kort og en Ting til af hans Lomme, som han havde sendt til Berlin, men gjerne vilde skaffe tilbage, ifald Familien skulde ønske de Ting. Hun blev glad over at have faaet denne Oplysning, som om det var én af hendes Egne, der var savnet, gik strax hen for at skrive denne Efterretning til Kjøbenhavn. Saaledes var Madame Rasch altid tjenstagtig og behjælpelig ved enhver Leilighed.

J. P. besøger feltlazarettet i Flensborg, der styres af Søstre fra Johannitterordenen.

Johanniter Ordenen havde leiet to af de smukkeste og friest beliggende Localer med Have til Lazarether. *“Bellevue”* var Lazareth No 1; jeg søgte her forgjæves Aspirant Emil Bruun, Broder til Løitnanterne P. og C. Bruun i Søetaten; og gik derfor hen paa Lazareth No 2, Etatsraad Knudsens smukke Gaard. Jeg stod i Gangen og talte med en af Lazarethets Folk, da en Mand i Slaabrok kom hinkende ind ad Døren, udbrydende: *“Nei, hvad seer jeg her, er det ikke en Mand fra Skandsen 6?”* Lidt forundret over denne Tiltale paa dette Sted af en mig ubekjendt Mand svarede jeg: *“Jo, jeg har været i Skandsen 6.”* Han siger derpaa: *“Veed De hvad De svarede mig, sidst vi talte sammen? “Vil Infanteristerne ikke arbeide bedre nu til Natten end sidste Nat, da seer det s’gu skidt ud!””* Jeg svarede ham, at jeg nu kunde tænke at han var Infanteriofficeer, og havde haft sine Folk paa Arbeide i Skandsen Natten mellem den 14de og 15de. Ja, han var Prlt. Hjort af 2det Regiment, og blev saaret og fanget den 18de April; han var forlovet med Frk. Hindenburg og en Bekjendt af Otto; han førte mig nu ind i Stuen, hvor hans 3 saarede Kammerater fra den 18de laae: Løitnant Borberg med Skudskaar i Armen; E. Bruun med Skud tvers gennem Ryggen, saa der endnu kom Beenstumper ud af Rygraden, samt Kugle gennem venstre Haand; Løitnant Fischer, som havde faaet en Kugle ind gennem Munden, det venstre Kjæbebeen og ud gennem Halsen; han sad og blødte noget hvidt Brød op i Melk, som han med temmelig Besvær fik ned, da der endnu kom Beenstumper ud af Kjæbebenet; de første 8 Dage havde han faaet sin Næring ned igjennem en Guttaperka-Tragt, som blev sat ham ned i Halsen. - 5te Mand paa Stuen var en ung prøisisk Officeer, som for Tiden var ude i Haven. Søstrene - meest ældre, dog var der ogsaa ganske unge, smukke Damer - som hørte til Ordenen, bare alle sorte Dragter med hvidt Liin om Hoved og Hals og Haandled [og] vare næsten alle af Adelsklassen: Grevinder, Baronesser etc. Stormesteren selv, Grev Stolberg-Wernigerode og hans Kone opholdt dem dengang ved Lazaretherne i Flensborg. #1137a

Illustration 41: Lazarettet i Flensborg

Al den Bekvemmelighed og Velvære, der kunde forskaffes de Saarede - uden Hensyn til Nationalitet - nød de ved disse fortræffelige Damers moderlige Omsorg; Intet blev sparet, som kunde forfriske dem: kostbare Vine og Sydfrugter, lette Haandvogne til liggende og siddende Saarede, hvori de bleve førte

om i den deilige Have med sin smukke Udsigt over Fjorden - stode til deres Raadighed, og da disse Pleiesøstre tillige havde lægevidenskabelige Kundskaber, troer jeg neppe, at der kunde existere noget smukkere og bedre af den Slags end Johanniter Lazaretherne i Flensborg. - Det undrer mig derfor ikke, at Lt. Hjort udtalte, at han ikke ret kunde glæde sig ved sin tiltagende Helbredelse, da han saaledes nærmede sig den Tid, da han skulde ombytte dette yndige Hjem med en trist præisisk Fæstning. Den samme Sorg havde Lt. Crone, der boede som Reconvalescent hos Pastor Evaldsen.

Hos min Ven Zedeler, hvor jeg tilbragte den første Aften i hans vakkre Familie, kom Advocat Muus hen, og da vi gik derfra siger han, at han var kommen derhen for at træffe mig, da han havde hørt, at jeg var kommen til Byen. Unægtelig blev jeg noget forundret over denne Tiltale af Manden, som jeg ikke kjendte videre til end, at jeg engang sidste Sommer var bleven flygtig præsenteret for ham sammen med Flere. Jeg gik paa Opfordring hjem med ham for - som han sagde - at vi uforstyrrede kunde tale sammen, og hørte nu, at han var af den Formening, at jeg reiste "paa Armeens Vegne" for at skaffe den Oplysninger, hvorfor jeg strax gjorde ham bekjendt med hans Vildfarelse og forsikkrede ham til, at jeg kun reiste for min private Fornøielse, men dertil hørte naturligviis ogsaa at høre saa meget som muligt om Krigsbegivenhederne. Jeg blev meget forundret over at høre ham erklære aldeles bestemt, "*at Armeen endnu ikke for 8te Dage siden vidste, hvor stor Fjendens Styrke var*", som han vidste var dem magtpaaliggende at faae Underretning om. - Ja, det var ikke saa underligt!

J. P. vækker opsigt i Flensborg og beslutter sig til at sejle tilbage mod Gråsten. Selvom det blæser en stiv kuling er J. P. naturligvis mand for at styre en jolle.

Ved næste Dag atter at besøge Lazaretherne, tale med de danske Saarede, jeg mødte paa Gaden, besøge den danske Klub, siddende paa Rasch's Hotel og høre paa de præisiske Officerers Samtaler, samt ved den Opmærksomhed Madame Rasch viste mig, vil jeg nok tro, at jeg havde tildraget mig en Slags Opmærksomhed i Byen, og blev set til af Flere med "skjæve Øine". Zedeler begyndte at faae endnu flere Skrupler over min Sikkerhed, som tiltog, da han hørte jeg intet Pas havde og vilde seile bort fra Byen, som han paastod var aldeles ugjærligt, da man skulde have Havnecaptainens Tilladelse, der skulde forevises for Skildvagten ved Udløbet af Havnen først, og som havde Ordre at skyde naar denne Tilladelse ikke var foreviist ham. Zedeler gik med mig paa Politikammeret, og jeg fik her et Pas udfærdiget, hvorpaa jeg sagde min gamle gode Ven Farvel!, og agtede nu at seile min egen Sø, uden at tage Hensyn til hans Forsigtigheds-Formaninger. Mit Tøi havde jeg om Morgenen sendt med en Kjøbmand til Vagten ved Sønderborg Havn, og beholdt kun en lille Taske tilbage, med den gik jeg ned til Havnen - det blæste den Dag en stiv vesten Kuling - tog mig en lille Seiljolle, satte mig selv til Roers og lod Manden, som eiede Baaden, sidde forud, og dermed lod jeg stryge ud ad Fjorden til. -

Det var en uhyre komisk Seilads, jeg troer neppe nogensinde at have haft en morsommere; det blæste som sagt tæt, og Fyren jeg havde med - en ældre Sømand - sad og vaandede sig, som han var besat, hvergang Jollen halede lidt over: "*Aah, aah! lad gaae! lad gaae! gode Herre!*" - saa halede han i Gitougene, saa det undrer mig, de holdt - "*tænk paa, jeg har Kone og Børn! Vi drukne! vi drukne!*" Jeg lo, og roste jo svært hans lille hurtigseilende Jolle; "*Ja, ja, det var en rar Jolle, men lad gaae! husk paa jeg har Kone og Børn, aah Herre Gud! gode Herre, lad gaae, lad gaae!*" I den Tone gik det hele Tiden lige til vi løb ind til Okseøerne, to smaa Øer en halv Miil fra Flensborg, hvor jeg fra forrige Sommer kjendte Eieren, en Skibs- og Baadebygger, god dansk Mand, som jeg havde Interesse af at tale med, ifald vi skulde komme til at operere i Flensborg Fjord.

Her hørte jeg med Forundring, at Fjenden aldeles ikke havde bevogtet de to smaa Øer eller Kysten lige ind for, saa der Intet havde været til Hinder for, at vi derover kunde haft stadige Efterretninger. Jeg lod ham forstaae, at vi mulig saaes igjen under andre Forhold, og han lod til, at jeg var velkommen naar som helst.

J. P. diskuterer med fjenden om Rolf Krake og man diskuterer effekten af det danske artilleri før stormen på Dybbøl.

Derfra seilede jeg til Egersund, hvor jeg afmønstrede min frygtsomme Kammerat og gik op til Graasteen, for hos Commandanten der at faae mit Pas paategnet til Overfarten til Als. Contoiret var lukket, og aabnedes først næste Dags Formiddag Kl. 9, og da jeg forjæves havde søgt Ditlevsen og Vedel, gik jeg hjem paa Hotellet og satte mig der ved et Glas Øl. Kort efter kommer der 3 Løitnanter og 2 Feldwebler ind, og idet de gjøre en Slags Compliment for mig, sætter de dem ned om Bordet og forlanger Øl. Vi kom nu snart i en ivrig og undertiden temmelig heftig Disput. Den ene Officeer var fra Alnor-Batteriet og havde været med til at beskyde Rolf Krake den Dag den var inde ved Egersund. En anden var fra Gammelmarks-Batteriet paa Broager. Officeren fra Alnor-Batteriet siger: *“Nu have vi da først rigtig faaet at vide, hvor uhyre stor den Skade var, som Rolf Krake led den Dag! Han var synkefærdig, havde faaet 140 Plader gjennemskudte, og maatte løbe sin Cours, ladende Anker og Kjæde i Stikken, som de Danske nu vare i Arbeide med at bjerge igjen! Rolf Krakkes Manøvre havde tillige den Dag været saa slette og Captainen havde ligefrem viist Cujoneri; det havde Skibsførere, som havde ført Skibe paa Ostindien og Kina, selv sagt”*; saaledes lød Passiaren for hans Vedkommende. Jeg fortalte dem nu, at den præsiske Marine kunde prise sig lykkelig, ifald den havde Mænd som Capt. Rothe og Skibe som Rolf Krake! Hvad Manøvren angik, da havde selv de Skibsførere, som havde ført Skib paa Ostindien og China, ingen ret til at bedømme den; de forstode dem ikke paa at manøvrere med et Pandserbatteri som Rolf Krake, da det aldeles ingen Lighed havde med en Ostindiefarers Manøvre. Captain Rothe var enoverordentlig dygtig og modig Mand; og nu hvad Rolf Krake angik, da det aldeles ingen Lighed havde med en Ostindiefarers Manøvre, da havde ikke en Plade taget Skade, nogle Huller i Skandseklædningen og maaske Skorstenen, som var aldeles uden Betydning, var den eneste Skade, der var skeet. Om ogsaa han havde *“stukket Anker og Kjæde fra sig”*, som jeg ikke troede var Tilfældet, saa var det saa almindeligt, at Skibene gjorde dette, at det aldeles ikke var til at lægge nogen Vægt paa.

#ill38

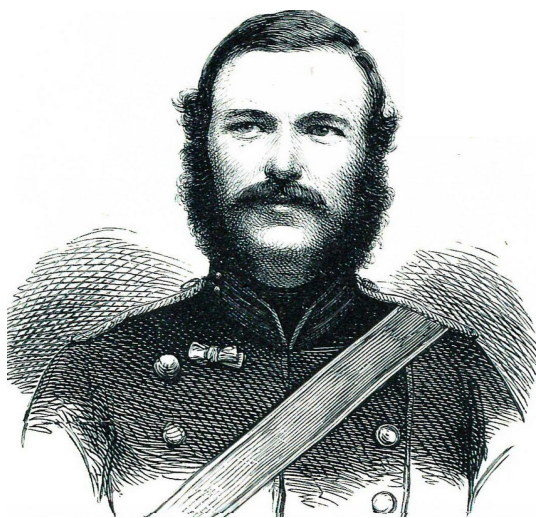

Illustration 42: Artilleriløjtnant Ancher

Herren fra Broager Batteriet rev dygtig ned paa vore Artillerister og forsikkrede, at vi ikke en eneste Gang havde bragt noget af deres Batterier *“til Taushed”*. Vi havde engang imellem skudt dem en Lavet itu, og saaret *“en enkelt Mand”*, men det var ogsaa det Hele vi havde udrettet med al vor Skyden. Jeg spurgte ham, *“af hvad Grund de saa selv gjorde saa megen Stads af Løitnant Ancker?”* De svarede, at de gjorde ingen Stads af ham. Da var det dem vist neppe ubekjendt, at præsiske Officerer havde sendt ham en anerkjendende Skrivelse, og at han, da han var fanget, blev *“inviteret”* til Berlin. Det vilde de vel neppe have gjort, naar han havde betjent sit Skyts saa slet, som de fortalte havde været Tilfælde, da en Artilleriofficeers Roes - efter mit Begreb - maatte afhænge af, at hans Skyts blev godt betjent. Nei, det hjalp intet; vore Artillerister - paastode de - vare slette; derimod vare de villige til at tilstaae, at vore Ingenieurer vare dygtige Folk. Forunderligt nok, hos os skulde Ingenieurerne altid være Syndebukkene,

som de andre Vaabenarter reve ned paa. Efter den Erfaring jeg gjorde, medens vi havde Dybbølstillingen, maa jeg dog ærlig tilstaae, at Ingeniurerne i den Tid havde en besværligere Tjeneste, og opfyldte den bedre, end Artilleristerne - en Anskuelse, jeg ogsaa dengang ved en Leilighed udtalte i flere Artilleriofficerers Overværelse uden at blive modsagt. Hvad specielt Otto angaaer, da blev det ogsaa almindelig anerkjendt dernede, *“at Løitnant Anckers og Skandsen 2's Berømmelse for en stor Deel skyldtes hans ufortrødne Virksomhed”*. Minegallerier og slige Ting, som han byggede der til Dækning for Mandskabet, kjendte vi ikke noget til i Skandsen 6.

Henad 5 hele Timer sad jeg og skjændtes med de Mennesker; undertiden, naar det syntes at gaae forvidt, satte jeg mig fornærmet tilbage i Sofaen og sagde: *“Ja, mine Herrer, kan vi ikke tale roligt om Sagen, lad os da hellere strax bryde af.”* Mod Slutningen tog jeg mine Fotografier af Løven fra Flensborg Kirkegaard (sørgelig Ihukommelse) samt Landsoldaten og Kjæmpegraven i Fredericia op og viste dem med de Ord: *“Det kan mulig interessere de Herrer at se, hvorledes Østerrigerne behandle vore Monumenter! Det der, Løven, ved De jo Besked om!”* De lode dem hurtig gaae fra Haand til Haand, bleve synlig fornærmede og - jeg troer nok - ogsaa flove, og det bevirkede en brat Slutning paa vor Samtale. -

J.P. befinder sig tæt ved det tidligere brohoved over Alssund til Sønderborg og iagttager hvordan Prøjserne har behandlet skanserne og hvilke nye fæstningsanlæg de har arbejdet med.

Næste Formiddag, da jeg kom ind paa Commandantskabscontoiret, seer jeg en af mine Bekjendte fra foregaaende Aften sidde dér. Jeg forlangte mit Pas paategnet; han hvidsker til Officeren ved siden af, de saae paa Passet - og gloede paa mig; den Ene gik nu ned og kort efter kom Commandant Zella - en smuk Mand med sort stukken Silkejacet - op med Passet i Haanden; han siger: *“De vil reise til Als?”* Jeg svarede *“Ja!”*, og dermed paategnede han Passet. Jeg gik nu ned til Egersund, og efter den Undersøgelse, jeg der anstillede fra den Plads, hvor Broen havde ligget, kan jeg ikke forstaae, at Rolf Krake ikke kunde faa Broen aaben for Pynten af Landet.

Alnor-Batterierne vare forstærkede i den senere Tid, hvorimod Batterierne ved Møllen vare sløifede. I Færgegaarden boede der et Par ægte dansksindede Folk; de havde haft en frygtelig Sjou af Fjenden dér paa dette meget befærdede Sted. Manden selv kunde slet ikke begaae sig mellem dem, og var bleven syg af lutter Ærgrelse og maatte derfor overlade det hele til sin dygtige Kone, som bedre kunde have deres Kram, endskjønt hun ofte blev truet med Arrest.

Min Reise gjalt nu Heides og de gamle Hygums i Iller, hvor jeg havde bestemt at overnatte. Da jeg traadte ind i Gaarden, mødte jeg Frøken Hygum og Bachmand - en ung Mand, Søstersøn af Heide, som bestyrer Teglværket for Tanten - ivrig Slesvigholstener; til min Forundring trak hun sig strax tilbage uden at hilse; han tog meget forlegen imod mig og trykkede sig næsten ved at byde mig ind. Han siger kort efter: *“Jeg hører, De har tjent i Skandsen 6!”* *“Ja, det er ganske rigtig, det har jeg.”* Vor Samtale gik nu meget trevent, jeg befandt mig ilde her, og sad og tænkte paa at gaae igjen strax, men blev dog til de gamle Hygums kom op fra deres Middagssøvn, og gik saa over til dem. Her mødte jeg den gamle hjertelige Modtagelse, som jeg i 16 Aar havde været vant til i Iller, og hørte nu, at min Formodning - at Datteren var forlovet med Bachmand og selv slesvigholstensk - var feil; Grunden til at hun strax trak sig tilbage var den, *“at hun ikke var pyntet nok.”* Jeg tog nu mod Indbydelsen til at blive dér Natten over. - Gamle Hygum havde jo mange Ærgrelser af den slesvigholstenske Frænde Bachmand, som dog ikke, af Hensyn til Familien, var gaaet saa vidt endnu som hans Nabo, at bære *“Deutsche Vereins”* Uniform, graa med grøn Krave og Opslag. -

Bachmand viste sig efterhaanden meget forekommende, og da jeg aldrig kunde træffe en gunstigere Leilighed end den nærværende til at indhente Efterretninger om Fjenden, som kunde være af nogen Interesse for os, forsøgte jeg efter bedste Evne at spille *“Diplomatens Rolle”*. Vi gik en lang Tour ud sammen, paa hvilken han viste mig Fjendens sløifede Batterier, deres Parkplads, samt en 24-pundig

Spidsgranat fyldt med Bly, hvoraf de ved det nærmeste Batteri havde lavet 150 Stk. til paa den Maade, for dermed at traktere Rolf Krake, naar den atter viste sig. - Rolf Krake spillede en særdeles vigtig Rolle i Fjendens Fantasi; denne "Sænkning", naar den gik i Kamp, forbausede dem især. Bachmand blev derfor saa fornøiet over min Oprigtighed imod ham - idet jeg gav ham den Meddelelse, at det aldeles ikke var tilfælde, at Rolf Krake kunde "sænke sig", men det synes kun saa paa Afstand, naar Skandseklædningen blev slaaet ned - at han strax blev kjendelig aabnere og oprigtigere mod mig.

Illustration 43: Indsejling til Vemmingsund - Rolf Krake i baggrunden

#ill39a

Oberst Shaffners Sprængningsforsøg paa Augustenborg var ham vel bekjendt, og han formodede, at det var en lignende Sort Miner, som Fjenden havde lagt ned for Indseilingen til Egernsund til Beskyttelse af deres Broer. Han spurgte mig nu om jeg vidste, og hvad jeg syntes om Fjendens Plan - at gaae over til Als i Baade den 2den April; jeg svarede ham: *"Ja, da vi mistede Femern, harmede jeg mig forfærdeligt over; at den skulde blive taget paa den Maade; men kunde dette Vovespil af Prøiserne have ledet til, at de vilde gjøre lignende Forsøg paa at tage Als, da havde vi haft den største Grund til at glæde os over Femerns Tab!"* Han svarede meget opiltret: *"Ja, jeg raadede dem ogsaa derfra hvad jeg kunde, og sagde dem, at det aldrig vilde gaae godt"*.

Vi kom nu til at disputere over den Styrke Fjenden havde herinde. Jeg paastod, at han ikke havde over 70.000 Mand Nord for Eideren, han, at der var flere, og jeg blev meget forbauset over at høre hans nøie Kjendskab til hver enkelt Afdeling af Fjendens Styrke, og tildeels hvor den havde ligget. Efter hans nøiagtige Opgivelser, som jeg vil tro vare aldeles paalidelige, var den aktive Styrke paa det nærmeste 75.000 Mand; han sagde, at Afgangen altid blev meget hurtigt erstattet fra Depotcompagnierne, saa Styrken altid kunde ansees som fuldtallig.

Hos Heides boede for Tiden en Søster, Enkefru Jespersen, med sin ældste Datter, som vare flygtede fra deres Gaard i Ragebøl. Hendes 24-aarige Søn, som i Foraaret havde stillet for sig til Armeen, var for Tiden hjemme og bestyrede Gaarden. Der var i de Dage megen Tale om og Tiltro til, at Fjenden vilde

foretage en tvungen Udskrivning i Slesvig; Listerne over det unge Mandskab laae alt klar, og Fru Jespersen var derfor meget ængstelig for Sønnen, og ønskede, at han, som flere andre unge Mennesker, skulde flygte over til Als. Hun passede Øieblikket op, da Bachmand var fraværende, til at tale med mig derom; og jeg gav hende det Løfte, at gaae hen og tale med Sønnen. Forinden jeg om Formiddagen forlod Iller, kom den Frøken Hygum hjem i Besøg, som var hos Herredsfogden i Broager - "*en nederdrægtig Slesvigholstener*" - som meget har skadet vor Sag. Hun fortalte Forældrene, at hun vilde komme og præsentere en tydsk Feltpræst, "en meget vakker Mand", som ønskede at hilse paa dem, men som hun for øvrigt var i stadig Disput med, da han paastod, "*at denne var den retfærdigste Krig, som Prøiserne nogensinde havde ført!*" Det var formeget for gamle Hygum at taale; han for op, glørød i Kammen: "*Væk med din Præst! Jeg vil hverken høre eller se ham indenfor mine Døre, naar han kan udtale slige formastelige Ord!*"

Da jeg hørte, der laae et Par danske Officerer og flere Menige paa Lazarethet i Broager, sagde jeg, at jeg vilde komme derhen for at se til dem, og dermed vandrede jeg fulgt af Bachmand ud ad Broager Batterier til. Ved Dynt By sagde han mig Farvel, han vilde vist ikke være bekjendt at gaae med mig derigjennem, og siger: "*Ja, De kommer jo saa til Broager senere*". Ved Indgangen til Dynt gav jeg mig i Passiar med en Bonde, men værre end denne Mand rakkede den danske Nation, navnlig Kjøbenhavnere, samt den danske Soldat, ned, har jeg aldrig i mit Liv hørt. Han citerede formelig en heel Artikel af det nylig udkomne, kras slesvigholstenske Blad "Apenrader Nachrichten", hvor der fortælles, at "*Kjøbenhavnerne ikke arbeide for deres Føde, men leve ligefrem af de Millioner, som de stjæle fra det stakkels udpressede Slesvigholsten*".

Der skete just Troppedislocation den Dag; Dagen før var der kommen 24.000 Mand gennem Flensborg, hvoraf de 12.000 Mand gik mod Nord, de 12 til Sundeved; der passerede saaledes flere Soldater, medens jeg stod og talte med denne wühlende Bonde, som jo let kunde have ledet til en Indblanding fra deres Side, hvilket jeg jo helst vilde undgaae, og bad derfor om "Noget at drikke" for paa den Maade at komme ind i Huset. Han rasede væk, slog i Bordet, saa det knagede, og havde jeg ikke været "*den sølle Jyde jeg var, der var ført bag Lyset af de skammelige tyranniske Kjøbenhavnere*", da troer jeg neppe, at jeg var sluppen fra dette rasende Menneske uden Haandgribeligheder. -

J. P. besigtiger Broagerbatterierne, der havde beskydt Dybbøl skanser syd fra over Vemmingsund. Han opdager et par børn, der leger med ueksploderede granater og får forhindret en ulykke.

#1139

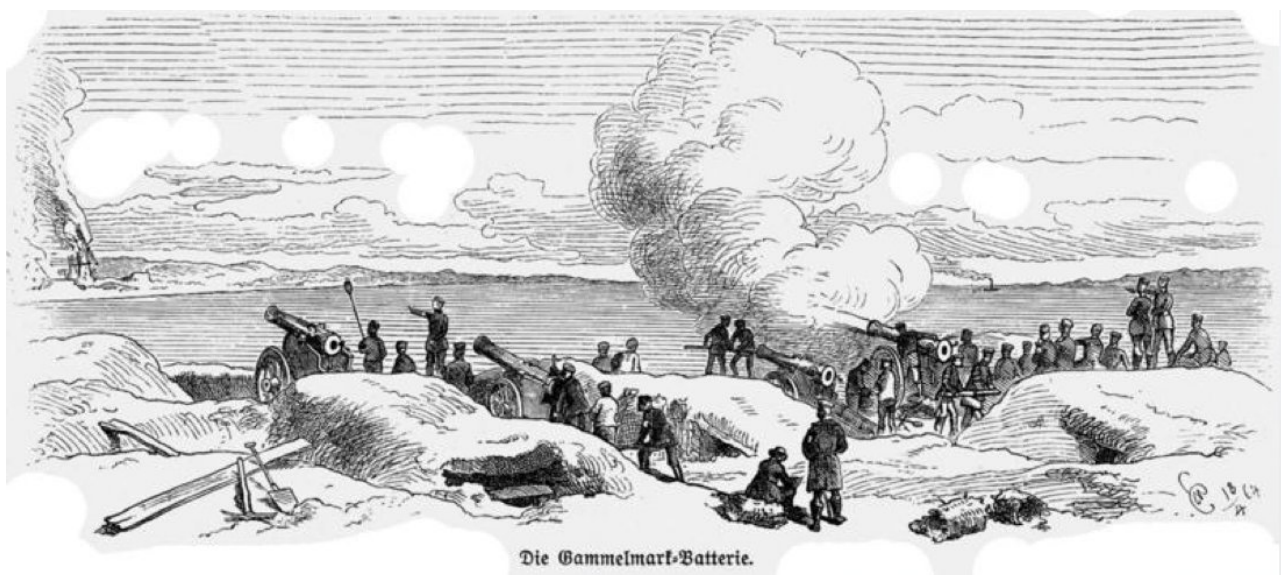

Illustration 44: Gammelmark batteriet på Broager beskyder Dybbøl

Jeg gik nu op til det forladte Gammelmarks Batteri paa Broager, og det var i Sandhed med en egen Følelse, jeg nu stod dér og saae over paa Dybbøl - hvortil det havde sendt saa mangt et Dødsbudskab, deels om Dagen, deels i Nattens Mørke! Nu kunde jeg godt indsé, at dette Batteri kunde fremstaae monteret lige med ét, thi det var udgravet lige i Kanten af den høie Bakke, som gaaer steil ud mod Vemmingbund, og havde affaldende Terrain bag ud. - Da jeg gik tilbage herfra, mødte jeg et Par Mænd, der hilste paa mig som "den Gamle fra No 6". De angave at være hjempermitterede - mulig vare de Overløbere; jeg lod i Begyndelsen som de toge Feil, men maatte jo snart til at forny gammelt Bekjendtskab. Dette Tilfælde, i Forbindelse med min Mistro til Bachmand og den slesvigholstenske Herredsfoged Fischer gjorde, at jeg foretrak at undgaae Broager By, og gik derfor langs Vemmingbund ned til Dybbølveien. I en Fiskerhytte, som laae her, hvor Løitnant Rothe i forrige Krig ofte søgte Underretninger, gik jeg ind; den beboedes af samme gamle Mand med hans 40-aarige Søn. Han satte paa mit Forlangende Smør, Brød og et Krus Melk paa Bordet; paa min Forespørgsel, om han var Tydsk eller Dansk, svarede han mig: *"Jeg ved ikke, hvem De er; De taler vel Dansk, men derfor behøver De ikke at være Dansk. Jeg er nu 74 Aar og har det meste af min Levetid faret Verden om under det danske Flags Beskyttelse, derfor vil det vist ikke undre Dem, hvem De saa end er, at jeg siger Dem ligeud, at jeg er Dansk og bli'er det til min Død."* - Han blev saa glad, den gamle Mand, da jeg fortalte ham, at det var mig, som forrige Sommer laae med den blanke Jolle til Ankers ud for hans Huus, som han tydelig erindrede. Medens jeg opholdt mig hos ham, fik han Indkvartering af 4 Uhlaner. Han fortalte mig med megen Liv *"den Glæde han havde haft af at sé Rolf Krake komme ind i Vemmingbund og børste paa Fjenden. Men jeg frygtede jo for mit lille Huus, og derfor satte jeg en saadan Skræk i soldaterne - tilføjede han polidsk - for dette Uhyre, at de strax flygtede herfra, naar de saae ham komme ind."*

Lidt længere ned mod Kysten ved et lille Huus i Nærheden af et sløifet Batteri sad nogle Børn ifærd med den farlige Beskjæftigelse - som nylig havde kostet 2 Infanterister paa Als deres Førlighed - at kradse Brandrøret ud af en Granat, de havde fundet. Jeg gik ind i Huset og foreholdt Bedstemoderen, som var ene hjemme, det Farefulde i dette Experiment, og hjalp hende nu, til stor Sorg for Børnene, at begrave deres farlige Legetøi.

Gensyn med Dybbøl - og med de danske soldatergrave

Paa Veien til Dybbøl By passerede jeg store Afdelinger Militair, saa jeg turde ikke undersøge en større Park, som laae paa Veien, hvori der stod flere Kanoner. Paa Dybbøl Kirkegaard var der opkastet flere Forskandsninger; Kirken bar enkelte Spor af Kuglerne. - I Ragebøl søgte jeg strax den unge Jespersen op; han beboede en smuk grundmuret Gaard, hvori han i Vaaningshuset viste mig Sporet af en Granat, der "som en Aftenhilsen" blev sendt fra Dybbøl Skandser og var gaaet ind tæt under Tagskjæget, gennem Salen - hvor der sad flere Officerer om en Bolle Punsch, der tillige med dem styrtede om paa Gulvet - og ud ved Fødhjørnet, hvor den var sprungen, medtagende Muren. Her var fuldt op af ny ankomne Militaire. #ill40

Illustration 45: Erobrede danske kanoner - preussisk foto

Jespersen fulgte nu med mig ud, og vi aftalte den sikreste Maade for ham at reise bort paa, ifald det viste sig nødvendigt. Han viste mig Sporet af en dyb Hule, som havde været tildækket med Tømmer og Jord, og hvori en heel Familie der af Byen havde siddet hele Dagen den 17de Marts i Vand til høit op paa Benene, medens Slagtumlen to Gange gik hen over deres Hoveder. Paa hans Mark laa der en lille Høi opkastet, vel en Fods Høide, derpaa stod en Stump af et itubrukket raa tildannet Kors; paa Stykkerne, som laae dér, fandt jeg med Blyant skrevet "ruhen 8 tapferen Dänen." Ligene - faldne den 17de Marts af 5te Regiment - vare neppe 1½ Fod under Jorden, saa Jespersen lovede at kaste en større Høi op over dem. To Steder til paa hans Mark laae der 3 og 2 Soldater begravede. Ragebøl-Batteriet paa Bakken i Nærheden af var sløifet, og det meste af den smukke lille [365] Skov derved var ligeledes bleven sløifet af Vore forinden de bleve fordrevne derfra, for ikke at den skulde forskaffe Fjenden Dækning.

Mod Sandbjerg Slot - besat af Prøjserne og et godt udgangspunkt for et angreb mod Als. J. P. forsøger at danne sig et godt billede af situationen - og fortæller om Prøjsisk valgfusk i forbindelse med det danske Rigsdagsvalg, der netop var gennemført i hele landet.

Tæt ved Sandbjerggaard tog jeg Afsked med min unge Ven, og gik indenfor at hilse paa Proprietær Svendsen. I Gaarden vrimlede det af Militair, der var over 100 Mand. Svendsen var ikke hjemme i Øieblikket, og hans Kone, som jo nu frygtede en Gjntagelse af Fortidens uhyggelige Tider, var jo mindre vel fornøiet, og gruede ikke uden Grund for Fremtiden. Hun fortalte om de Rædselsscener, de havde maattet opleve, f.Ex. den 17de April, da Fjenden - uden nogensomhelst Barmhjertighed - slæbte gamle, udlevede Folk, som i flere Aar ikke havde været oppe af deres Seng, Syge og Barselkoner, kort sagt alle menneskelige Væsener, som boede i Nærheden af Alssund, bort fra deres Hjem og stuede dem sammen i Dybbøl Kirke og en tilstødende Gaard. -

#ill41

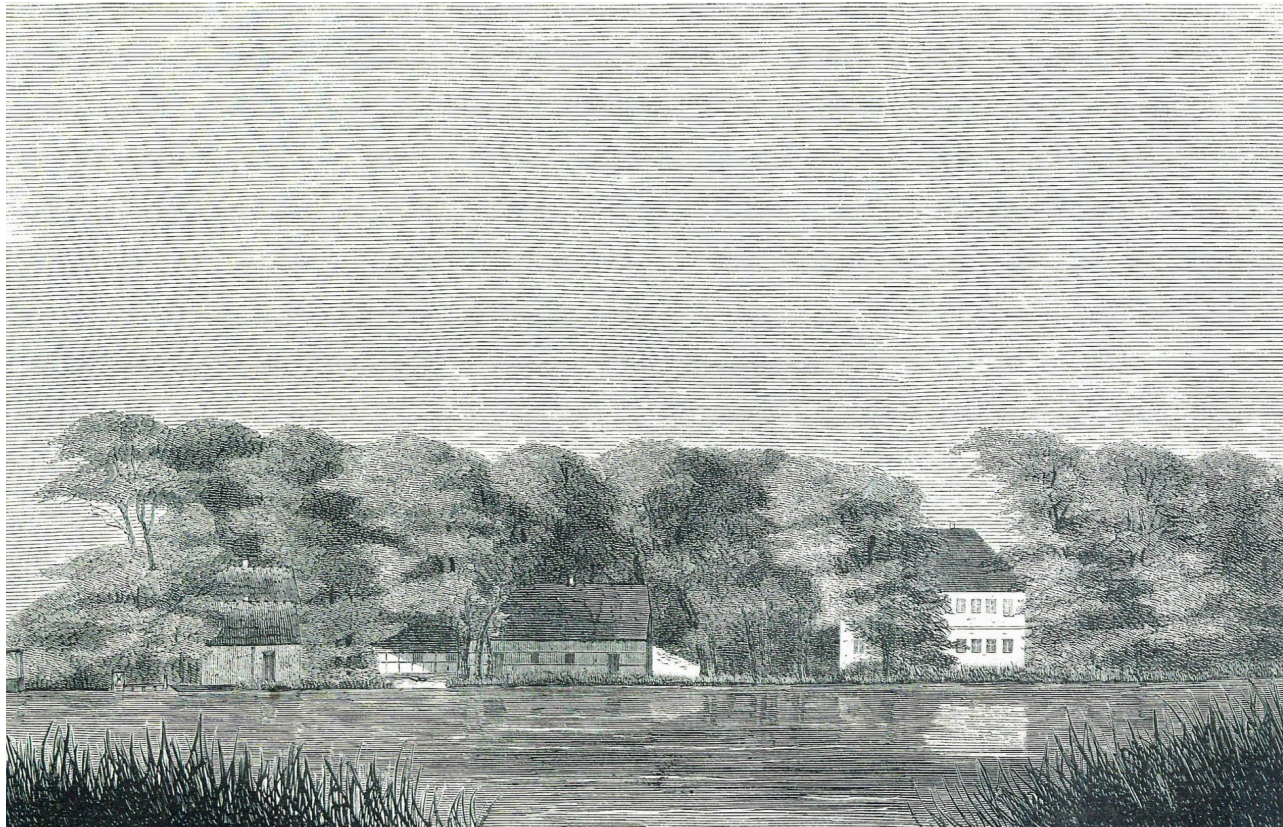

illustration 46: Sandbjerg Slot

Jeg gik ud for at besøge Theisen paa Sandbjerg Slot og sé de derudfor opkastede Batterier og Løbegrave samt Søen - hvor Capt. Hagerup altid antog, at Fjenden vilde samle sine Pontoner, og da, ved at gjennemskjære Dæmningen, føre Broen lige over til Als' Kyst. Da jeg gik ud af Gaarden, dreiede jeg til Høire istedetfor til Venstre, og kom derved ad en Gangsti langs med Søen, som fortsattes af en lang Sump uden Overgang. Jeg blev ved at gaae lige til jeg traadte ind i en af nyankommen Militair stærk opfyldt Gaard i Vester Sottrup. Idet jeg gik over Gaarden for at gaae hen til Vaaningshuset og spørge om Vei, tilraaber mig en Officer: *“Hei dér! - hvem er De? Hvor vil De hen?”* Jeg lod som om det ikke gjalt mig og gik min Kurs videre, men Officeren kommer nu springende hen mod mig og siger - paa den prøisiske Officers egne hovne Maade - *“Jeg er prøisisk Officer, hvem er De?”* Jeg svarede ham lige saa høvent: *“Jeg er dansk Skibsfører.”* *“Hvad vil De hér, hvor vil De hen og hvor kommer De fra?”* spurgte han nu meget barskere. Jeg svarede ham halvt leende: *“Jeg gaaer her for at sé mig om, kommer nu fra Sandbjerggaard og vilde gaae til Sandbjerg Slot, men gik feil Vei, og derfor er jeg nu kommen ind her for at spørge Vei ned til Sundet.”*

Han svarede nu meget vredt: *“De kan ikke gaae her Menneske og sé Dem om; hvor har De Deres Tøi; vil De strax lade det hente, jeg kan ikke lade Dem reise videre.”* Jeg svarede ham, at mit Tøi laae i Sandbjerggaard, hvor jeg agtede mig tilbage igjen, og derfor ikke vilde hente det hertil. *“Kan De da ikke forstaae, at De ikke kan gaae og spadserere om hér? De seer vor Stilling og giver maaske Underretning derom til Fjenden.”* Jeg svarede ham: *“Ja, det er ganske rigtigt! Jeg reiser ikke alene for selv at se, men ogsaa for senere at meddele mine Venner, hvad jeg har set og oplevet paa mine Reiser.”* Han blev endnu mere forundret og siger: *“Men hvem er De, har De noget Legitimations-Beviis?”* Jeg tog nu mit Pas frem og leverede ham (og saae, at han laae Mærke til mine Ankerknapper i Skjorten og Kompasset ved Uhrkjæden); efterat have læst det siger han: *“Hvor ligger Deres Skib og af hvad Grund kommer De her, naar De skal til Als?”*

“Mit Skib ligger i Læsø Rende op mod Skagen; jeg gjør hver Sommer en Lystreise; de to foregaaende Aar havde jeg med min Baad seilet omkring paa Slesvigs Kyst, iaar havde jeg derimod foretrukket at reise over Land, fordi det var interessantere.” Jeg fortalte ham nu, at jeg var reist hele Jylland igjennem, havde opholdt mig i Frederitz, beseet Broager Batterier, og endnu havde ikke ét Menneske før ham lagt mig nogensomhelst Hindring iveien, og var derfor meget forundret over, at det nu skete. Han spurgte mig om dette Fyrskib var et “Regjeringskib”; jeg svarede: *“Nei, det hører Marinen til og ligger der til Veiledning for Skibe, der passere gjennem Renden.”* Min strenge Hr. Major von Lüdertz begyndte nu at bleve kjendelig mildere stemt; han bød mig indenfor, satte Cigarer frem og lod Melk bringe ind. Han spurgte mig nu om “vor Forfatning” og hvorledes Folket i Almindelighed yndede den, om Forskjellen paa “Rigsraadet” og “Rigsdagen”, som der just for et Par Dage siden havde været holdt Valg til, og efterat vi havde siddet en halv Timestid i nok saa gemytlig en Passiar, kom Oppasseren ind og meldte, at Vognen holdt for Døren.

Han tilbød mig nu en Kappe til at tage over mig, som jeg naturligvis afslog - ja, det var deiligt at komme i prøisisk Uniform! - og “inviterede” mig til en lille Kjøretour hen til Generalen, da han, som han bemærkede, dog ikke turde lade mig gaae uden at tale med Generalen derom først. Jeg var “hans Gjæst” og skulde som saadan sidde paa hans høire Side. Ja, det var fiint! Paa Veien førte vi hele Tiden en livlig Samtale, og han tilstod mig aabenhjertig, at hverken han eller hans Kammerater havde ventet at sé saa deiligt frugtbart og velhavende et Land som Slesvig var, og tilstod, at de i flere Retninger vare “førte bag Lyset” angaaende de slesvigske Forhold. Jeg fortalte ham nu, at der for 2 Dage siden, den 6te, var kommen over 200 Sydslesvigere med Jernbanen til Flensborg, som blev givne fri Reise, for at møde i Haderslev og dér afgive deres Stemme som “Nordslesvigere”, for en nærmere Tilslutning til Tydskland, og saaledes foregik de største Underfundigheder af det slesvigholstenske Parti, som intet Middel skyede for at sætte deres Planer igjennem. Majoren tog aldeles ikke til Gjenmæle herimod.

J. P. Møder General Göeben - og diskuterer med prøjsiske officerer om hvordan den danske hær havde behandlet de udkommanderede 'ægtbønder' fra Slesvig-Holsten.

(Kommentar: En Ægtbonde er en bonde, der gør sin pligt, d.v.s. i dette tilfælde udkommanderet til at hjælpe den danske hær)

Paa Veien mødte vi nogle gaaende Officerer, hvoraf Majoren inviterede den ene til at kjøre med, som satte sig op ved Kudsken, og naaede nu snart Sottrup Præstegaard, hvor General Göeben boede hos Pastor Krog Meyer, der havde sat Generalen saaledes ind i de slesvigske Forhold, at han en Dag, til sine Officerers store Forbauselse, erklærede for Dem, *“at nu var han bleven Dansk!”* Majoren forlangte mit Pas, hvormed han gik ind til Generalen; under hans Ophold dér blev jeg underholdt af en anden Officer. Da han kom tilbage og leverede mig Passet, spurgte han denne om den nærmeste Vei til Sandbjerggaard, hvortil han vilde kjøre mig; jeg sagde ham, at jeg helst vilde kjøre med ham tilbage til hans Kvarter, hvorfra vi kom, da jeg derfra vilde gaae igjennem Sandbjerg Skov forbi Slottet tilbage; han blev endnu ved med sin gamle Paastand, *“at det ikke gik an, at jeg saaledes spadserede omkring udenfor Landeveiene”*, og raadede mig til at gaae over til Als, da jeg let resikerede at blive taget op af en Anden, som ikke lod mig slippe saaledes. Vaabenhvilens Udløb var jo desuden saa nær forhaanden, at jeg let kunde blive opholdt, saa jeg blev nødt til at reise over Lybæk tilbage. Jeg svarede ham, at jeg naturligvis ganske vilde rette mig efter hans Raad, og at jeg ikke vilde gaae andre Steder, end hvor det var mig tilladt at gaae, og bad ham om Tilladelse til at besee Dybbøl Skandser, som fornemmelig havde været Hovedformalet for min Reise. Det kunde han ikke give Tilladelse til, men han formodede ikke, at Kommandanten der vilde nægte det. Da vi henad Aften kom tilbage, inviterede han mig forekommende til at drikke The hos sig, som jeg jo afslog. -

Under den lange Samtale jeg havde med Major von Lüdertz, havde han kun en eneste Gang revet ned paa *“de Danske”*, men det gjorde han ogsaa grundigt. Det var for vor Behandling af de slesvigske Ægtbønder, som vi i Vinter slæbte med herover til Als. Hans Beretning var jo nok en heel Deel overdreven, idet han paastod, *“at 60 af disse Bønder vare skudte, frosne ihjel eller døde af Mangel.”* Jeg kunde jo ikke andet end give ham Ret i hans Paastand, at de havde nydt en barbarisk Behandling, men sagde jo, at den Efterretning han havde desangaaende *“jo vist var meget overdreven”*; men han svor: *“Nei, han havde aldeles paalidelige Efterretninger herom.”* Han fortalte mig ogsaa om den store Dødelighed, der i Foraaret havde hersket der i Egnen blandt Beboerne, paa Grund af den stærke Indkvartering og deraf følgende Sammenstuvning af Folkene. I to Maaneder, sagde han, at der var død flere end i et heelt Aar under almindelige Forhold.

9. juni 1864 - J. P. får at vide, at Våbenhvilen, som trådte i kraft den 12. maj, stod foran sin umiddelbare afslutning, så han får travlt med at komme tilbage til Als.

Jeg gik nu tilbage til Sandbjerggaard, hvor jeg af en Mand, som nylig var kommen over fra Als hørte, at det var sidste Aften man kunde komme over, da de Danske ansaae Vaabenhvilen for udløben om Natten Kl. 12 - 4-Ugers Dagen efter Afslutningen. Jeg fik derfor travlt, og da det alt var Aften, og jeg var bange for, at Overfarten var ophørt, søgte jeg strax ned til Lille Mølle for at overtale Fiskeren dér til at sætte mig over, som han dog ikke turde indlade sig paa. Imidlertid havde jeg faaet Leilighed til at tage Mærke af hans Jolle, som unægtelig havde staaet Fare for at blive *“reddet”* til Natten, ifald det havde knebet for mig. Jeg gik nu over Skandsen 9, som man arbeidede paa Sløifningen af, og hvor de svære Betonblokke af det sprængte Krudtmagazin laae spredte omkring. Lidt nærmere Brohovedet laa en smuk pyntet og indhegnet Grav med et Kors, hvorpaa der stod en pralende Inskription om 10 prøisiske og østerrigske Underofficerer, som faldt her *“für König und Vaterland”!* Kjæmpegravene mellem Skandserne 5 og 6, som man fortalte mig skulde gjemme henad 300 faldne af vore, og som Prøiserne praledede af, at have smykket med Kors og Inskription, samt vore andre Skandser, fik jeg desværre ikke Tid til at sé.

Illustration 47: Den ødelagte bro til Sønderborg. Her udleveres liget af en falden officer

#ill42

Da jeg kom ned i Nærheden af Brohovedet, hørte jeg Signal blæse “for Parlamentair”; jeg skyndte mig at løbe og kom lige tilpas til at komme tilbage med Jollen, som havde bragt nogle Damer over fra Sønderborg. Den prøisiske Officer, som havde Vagt i Brohovedet, uddelte Cigarer til vore Soldater, som roede Jollen, der ikke lode til at genere dem ved at tage imod Fjendens Presenter.

Klokken 9 Aften traadte jeg iland i Sønderborg, og blev unægtelig meget forundret over at høre, saavel Justitsraad Finsen som Byens Kommandant erklære, at de ikke vidste, om Fjendtlighederne begyndte igjen om 3 Timer eller 3 Døgn!

Kapitel 5 - J. P. Larssen tilslutter sig Kaptajn Aarøes 'Flyvende Korps'

10. juni - Afgang fra Als til Svendborg. J. P. leder efter Kaptajn Aarø for at tilslutte sig hans 'flyvende korps'. Våbenhvilen er forlænget yderligere 14 dage.

Næste Dag laae jeg over paa Als og gjorde i Selskab med Captain Hagerup og Otto en herlig Tour gjennem Stillingen til Sønderborg; her ulmede Ilden endnu enkelte Steder i Grunden, altsaa næsten 2 Maaneder efter sidste Brand. Otto boede nu igjen hos Kammerraad Fenger, og da den smukke Datter - "Løvinden" - nu var kommen hjem fra Fyen, gav han mig den vigtige Kommission, "snarest at sende ham hans Barbertøi". Han skulde jo nu til at være "pæn Mand".

Ombord i "Aurora", hvormed jeg den 10de afgik til Svendborg, traf jeg sammen med Orlogskaptainerne Schultz og Raffenberg. Kaptajn Schultz, som forestod Transportvæsenet ved Max Müllers flyvende Brigade, hvorom man dengang gjorde sig store og vistnok grundede Forhaabninger, fortalte mig, at denne Brigade, som bestod af 2 Regimenter Infanteri, 1 Batteri Feltartilleri og tilhørende Kavalleri, kunde kastes i Land paa en aaben Kyst paa 1½ Time, og man ventede ved fortsat Øvelse at kunne bringe Landgangen ned til 1 Time. Han søgte en Bekjendt-Mand til Brigaden, og bad mig under mit Ophold i Svendborg at tale med Thingsted derom. - #ill43

Illustration 48: Kaptajn Aarøe

Kaptain Raffenberg var Dagen før afløst af Løitnant Schive i Søetaten, som efter ham overtog Transportvæsenet i Høruphav. Han fortalte, at han fra Bregninge Kirke havde set, hvad Klokken viste paa Kirketaarnet i Nakskov - 5 Miil - men tilføiede dog, at det paa den Dag var meget sigtbart, og at han havde en god Kikkert!

Strax efter min Ankomst til Svendborg tog jeg over til Taasinge for at tale med Kaptain Aarøe; han var endnu ikke ankommen, men Næstkommanderende ved Korpset, Premierlt. Schultz, i forrige Krig Insurgentofficer, en høi, kraftig, meget mørk og smuk Mand, antog nok, at jeg kunde blive antaget ved Korpset. Han havde just modtaget Telegram, at Vaabenhvilen var forlænget 14 Dage; følgelig havde jeg intet at haste efter nu og blev Natten over i Svendborg.

- Næste Dag laante jeg en lille Arendals-Jolle med Sejl, udprovianterede ved min vakre Værtindes Hjælp for 2 Dage, og sejlede saa ud ad Langelands-Beltet til. Efter at have ligget og drevet omkring i Stille ankom jeg først hen mod Aften til Lohals - just som Max Müllers Brigade, der den Dag havde gjort Landgangsforsøg tæt norden for, gik derfra, hvilken Begivenhed jo havde sat de gode Langelændere i Humør, saa de drak endnu rask i Færgegaarden paa deres nylig afrejste - 4 à 5000 Fremmedes - Velgaaende.

Fra Tåsinge til Nyborg - Køretur lngs kysten og retur til Tåsinge, hvor J.P. møder 'Korps Aarøe'

Næste Morgen gik jeg atter under Sejl fra den Ø, som Beboerne holde for at være endnu rigere, skjønnere og frugtbarere end Fyen, hvorom Andersen dog siger:

Fyen - paa Dansk betyder fin,
Og vil saa meget sige,
At Fyen det er en Have fin
For ganske Danmarks Rige.

Efter en langvarig Seilads ankom jeg endelig til Nyborg, hvor jeg atter traf mit gamle Logis i "Beatrice" og indkvarterede mig hos min gamle ven van Deurs. Min Reise gjaldt en Samtale med Løitnant le Maire; han stod just klar til rejse en Tour ud, saa jeg tog mod hans Indbydelse næste Morgen tidlig at kjøre en Tour ud med hans Forlovede og ham langs den nye, smukke Strandvej gennem de dejlige fyenske Landskaber til Svendborg. Herfra gjorde vi en Tour over Hvidkilde og Egense langs Kysten tilbage, som jo er overordentlig smuk; og derefter toge vi over til Taasinge, "Strøjfbandens Hjem".

Strax ved Landgangen udfor Hovedkvarteret stode Korpsets 4 smaa Malmpiecer opkjørte. Vi gik nu en lang Tour om paa denne deilige Ø - som Svenskerne og Nordmændene vare komplet forgabede i - men hvor smuk og skjøn end Taasinge er, mærkede vi dog tydeligt, at "*der skulde mere til for at leve*", men opdagede desværre, at Mad var her ikke til at opdrive for Penge. Vi toge derfor mod Løitnant Raabs Indbydelse, at spise til Middag i hans Kvarter, hvor hans vakre gjæstfrie Værtinde dækkede op med et Maaltid, som svarede til det øvrige af dette lille Paradis. Premierlt. Raab - svensk Generalstabsofficer, Baron, eneste Søn af en rig Godsejer ved Stockholm - havde været 2 Aar i præisisk Tjeneste, tjente tidligere i vort Hovedkvarter, men gik ind i Kapt. Aarøes Strejfkorps ved dets Oprettelse - er en meget stærkt bygget kraftig Mand paa 35 à 36 Aar. Han blev anset for at være en Mand med mange Kundskaber og var særdeles behagelig i Omgang. -

Efter Middag skaffede han en Vogn, og vi kjørte nu en Tour op til Bregninge bekjendte Kirke. Paa Vejen mødte vi en Del - fra Excersits hjemvendende - Tropper; og det var næppe Indbildning, naar man ved første Øjekast saae, at disse Folk ikke vare almindelige "Jenser"; dertil vare deres Bevægelser for lette og frie, Udtrykkene i deres Aasyn for glade og livlige. Det eneste ydre Tegn, hvori Korpsets Folk afveg fra den øvrige Armé, var, at de paa Brystet bare smaa røde og hvide Silkesløjfer, hvortil Nordmændene og Svenskerne føjede deres nationale Farver. Enkelte vare saa naragtige dertil at bruge reglementerede Ordensbaand. At Soldaten gik med hvide Handsker var ogsaa langt almindeligere her end i

Regimenterne. - Enkelte bare fuld Oppakning; det var Synderne, som lede deres Straf! Thi dette Korps brugte ikke den for Soldaten meget besværlige Oppakning, som saa væsentligt hindrer hans frie Bevægelse og hurtig trætter ham paa en varm Dag.

Blandt de forbigående Soldater, hvis Alder varierede fra 17å 18 Aar til det dobbelte og derover, viste han snart en theologisk, juridisk eller medicinsk Kandidat eller Student fra Norge, Sverrig eller Danmark, - saa en Balletdanser fra den kongelige Ballet, en Kjøbmand, som var rejst hjem fra England for at stille sig i vore Rækker, en Mægler eller Grosserer fra Kjøbenhavn, og flere, som alt i Efteraaret havde stillet for sig til Armeen, men da Landet kaldte sine Sønner til Hjælp, mødte de selv med. En Soldat stod og malede en Skydeskive; "*Denne Mand*", bemærkede Løitn. Raab, "*som maler dér, maler ellers Altertavler, naar han er hjemme i Sverrig.*" -

Den norske "Bjørnejæger", som Bladene i Foraaret kappedes om at bringe i Ry, var den Gang alt kasseret af Korpset for "*slet Opførsel, Kujoneri og daarlig Skydning*"; men det afholdt ikke denne Frække fra at gaa op til Kongen og tigge Uniformen, han bar, og et Dannebrogskors til at fæste derpaa, for dermed at prale i sit Hjem og nedsætte Betydningen af de Hæderstegn, som Christian IX uddelte.

(Kommentar: En hjemsendt Nordmand fik tildelt en Dannebrogorden, selvom han var blevet afskediget fra Korps Aarø)

Den vide, smukke Udsigt fra Bregninge Kirke er saa bekjendt og omtalt, at jeg kun skal bemærke, at vi den Dag maatte give den fuld Anerkjendelse. Kunde vi end ikke - som Kapt. Raffenberg - se, hvor mange Klokker var paa Nakskov Kirke den Dag, var Synsvidden ikke desto mindre betydelig og skjøn.

Vi vendte nu tilbage til Færgegaarden, hvor Kapt. Aarø imidlertid var ankommen, og jeg henvendte mig nu til min fremtidige Chef med Spørgsmaal, om han vilde optage mig i sit Korps paa den Betingelse, at jeg kunde forlade Korpset igjen, naar jeg vilde, i Fald jeg dertil fandt Anledning; jeg vilde gaa ind som menig Konstabel, uniformere og holde mig selv, men var naturligvis villig til at gjøre den Tjeneste, jeg formaadede; navnlig antog jeg at kunne bringe Korpsets Landgangsvæsen paa en bedre Fod. Kapt. Aarø gik villig ind paa mit Forslag, saa min Skjæbne var dermed afgjort, og Max Müllers Brigade, som jeg - i Følge fleres Raad - saa smaat havde tænkt paa at gaa ind i, var altsaa opgivet. -

Kapt. Aarø er en Mand paa 40 Aar, lille af Væxt, et raskt, kjækt Ansigt; dog havde hans store - noget dorske - blaa Øjne nær skræmmet mig strax; men jeg fik senere god Leilighed til at se, at der kunde komme Liv i de samme Øjne; hans Bevægelser ere hurtige, og hans Stemme klar og tydelig, saa man nok fik Indtrykket af, at samme "lille Karl" kunne være Fører for Banden. -

En Ceremoni, som Taasingerne fandt saa højtidelig og smuk, var, at 1ste Compagnie - Svenskere og Nordmænd - hver Morgen stillede udenfor Compagnikommandøren, Løitn. Raabs Kvarter til Bøn!

J.P. hører om broderen Ottos temperamentsfulde udfald, hvor han øjensynligt var blevet fornærmet af en overordnet, så han truede med at blive infanterist

Fra Taasinge seilede vi over til det skjønne "Christiansminde", hvilket Lystanlæg Svendborgerne i Sandhed have god Grund til at være stolte af. Saavel paa Seiltouren som ved Spadseretouren i Anlægget bleve vi underholdte af Nattergalenes Sang fra Taasinge og Christiansminde. -

Dagen efter kjørte vi ad den gamle Landevej tilbage til Nyborg, som i Skjønhed af Egnen jo ikke nær kan komme op mod den nye, hvorpaa vi kjørte ud. Løitn. le Maire fortalte mig de nærmere Omstændigheder ved Ottos korte Ansættelse som Compagnichef i Februar Md., og det fremgik tydelig af denne Beretning, at vor rolige, besindige Broder ikke er et Haar bedre end vi andre, naar han tror sig fornærmet! Hans halsstarrige Paastand, "*at gaa ud af Ingenieurkorpset for at træde ind i Infanteriet, saa længe Krigen varede*", der blev ham saa ivrig fraraadet baade af hans Foresatte og Venner, forhindrede ham dog ikke i at sende sin Ansøgning derom ind til Krigsministeriet, hvor den jo blev naadigst afslaaet.

- Saaledes er vi Mennesker!

Fra Nyborg tog jeg en lille Sviptour ind til Kjøbenhavn, hvor jeg ekviperede mig som Artillerist. Her søgte jeg Kand. Ibsen op og leverede ham "Haandpenge" fra Kapt. Aarøe; men det hjalp ikke: Ibsen vilde ikke slaas mere den Gang - han foretrak at lappe paa Patienter paa Frederiks Hospital. - Oberst Shaffner fik her Fingre i mig igjen, og vilde have mig til at gaa i hans Tjeneste igjen, som jeg bestemt afslog, da jeg jo havde taget Tjeneste, og desuden sagde jeg ham, at jeg ansaa det for at være aldeles ugjærligt at lægge hans Miner ud paa denne Aarstid, da vi ingen Nat havde. Han var jo ikke godt fornøjet med mit Afslag. -

Juni - J. P. Ekviperer sig som artillerist for at træde ind i Korps Aarøe, men tager en sidste tur fra København til Als. Her hører han, at fjenden ærgres sig over at 'spionen' er sluppet gennem deres linier. Tilbage i Svendborg diskuterer han med Rolf Krakes chef om mulighederne for at gå ind i Alssund.

Fra Kjøbenhavn ankom jeg til Nyborg Kl. 3 ½ Morgen, og da det blæste frisk af N.V., gik jeg strax under Seil med min Jolle; det var en lille rask Sejler, som jeg 2 Gange sejlede saa meget Vand ind i, at jeg - da jeg var ene - døjede nok med at klare mig til Svendborg. - Herfra gjorde jeg strax en lille Tour til Als igjen; og da jeg traadte ind i Pastor Svendsens meget gjæstfrie Hus, blev jeg leende modtaget af Kapt. Hagerup med de Ord: "*Der have vi min Sjæl, sikkert Fyren!*" Disse Ord vare henvendte til Pastor Feilberg, som nylig var fordrevet fra Slesvig og just havde fortalt, at Fjenden ærgrede sig over, at de havde ladet en forklædt dansk Officer passere, som de havde Fingre i. Feilberg raadede mig til, i Fald jeg vilde derover igjen, da at tage mit Skjæg af. - Jeg blev derfra - og beholdt mit Skjæg. Nu var det rent galt fat! Thi et af vore egne Blade havde ogsaa for kort Tid siden henledet Opmærksomheden paa mig, som "en mistænkelig Person". Det er en farlig Tid, denne Krigstid!

Jeg opsøgte Otto, og efter den Forklaring Løitn. le Maire havde givet mig, og den Tillid General Steinmann hele Tiden havde vist ham, kunde jeg jo ikke - hvor meget jeg end ønskede det - andet end fraraade Otto at tænke mere paa at komme over i Aarøes Korps. Jeg tog nu atter tilbage til Svendborg. En Aften ankrede "Rolf Krake" paa sin Rejse Syd over op i Nærheden af Byen; og det varede ingen halv Time, før vist henved 100 Baade og Joller omsværmede den. Svendborg er den By i Landet, som har de fleste Lystbaade. En Mængde Mennesker stimlede op paa det brede, rummelige Dæk, hvor det nye Kommandotaarn, som under Vaabenhvilen var bygget for Chef og Rorgænger, især interesserede mig at se. -

Til Næstkommanderende ytrede jeg, at denne Gang gjaldt deres Virksomhed vel hovedsagelig Alssund; men han svarede mig som engang tidligere - i Augustenborg Fjord - at Rolf Krake ikke kunne gaa igjennem Alssund; dertil styrede den for slet. Jeg udtalte ikke min Forundring til ham over, at de ikke under Vaabenhvilen havde prøvet, om det lod sig gjøre; der var dog vistnok flere af den end den modsatte Mening. Hvilken uberegnelig Betydning vilde det ikke have haft, i Fald Fjenden havde set den gaa gjennem Sundet! Rolf Krake var den Dag kommet fra Sydenden af Langeland, hvor hele Flaaden havde ligget samlet, men til Dels - paa Grund af Storm - gaaet i Drift; der stod temmelig høj Sø, og den havde mod Forventning vist sig som et udmærket godt Søslib, der gjorde sine Ting bedre end de fleste andre. Efter en Times Ophold blev der givet Ordre til Letning, og Baadene forlode nu i Travlhed denne "vor Trøster" og Fjendens "Bussemand", hvortil Nationen og Armeen satte saa megen Tillid, og ledsagede den paa dens majestætiske Vandring med Hurraraab og de bedste Ønsker om fremtidig Held og Glans. -

25. Juni - Efter en aften i Dansepavillonen ankommer postdampskibet 'Jylland' til Svendborg. Det bliver Korps Aarøes hovedskib - med plads til 700 mand!

Streifkorpset, som under Vaabenhvilen havde ligget indkvarteret paa Taasinge, opførte sig i det hele taget meget godt, saa Beboerne vare vel tilfredse med Indkvarteringen. Skete der imellem nogle smaa Optøjer, som jo ere uundgaelige i en saa uensartet Forsamling, da bleve Gjerningsmændene afstraffede af deres Kammerater indbyrdes, saa Officererne sjælden fik Melding derom. - I Dansepavillonen i Christiansminde deltog jeg kort før Vaabenhvilens Udløb i et meget net Bal, hvor flere af Korpsets Officerer og Menige vare med, og saae her flere af Byens "første Løver" blive betydelig distancerede af "Strøjferne" hos Ballets overordentlig smukke og nette Damer. Ja, det var rent galt med de unge Piger og saa "Strøjferne". -

Den 25de Juni ankom Dampskibet "Jylland", der var stillet til Kapt. Aarøes Disposition, førende Korpsets Flag [tegning af splitflag med bogstaverne A - SC i den lodrette hvide stribe], og ankrede op ud for Taasinge Bro. Nu kom der ret Liv i Lejren; næste Dag skulde Fjendtlighederne begynde igjen! Jylland er et af vore eleganteste og mest hurtigsejlende Skibe; det har den - for en slig Expedition - store Fordel, at det kun stikker 6 Fod i Vandet. Foruden den store, smukke Salon, hvori der er to Privatkahytter, som benyttedes af Chefen for Korpset og hans Adjudant, har det to smukke Sovesaloner, een med 14 Køjer, som afbenyttedes af Officererne, og hvori Kapt. Aarø meget forekommende strax anviste mig min Køje, een med 24 Køjer, som Underofficererne benyttede, samt Doktors Kammer. Paa Dækket og i Forlasten rummede Skibet 5 à 600 Mand.

Illustration 49: Postdampskibet 'Jylland' her opankret ved Strib Færgegaard

#ill44

Skibet var monteret med 4 Stkr. 4-pundige riflede Kanoner og vel forsynet med Ammunition, hvoraf en Del blev lagt op i Svendborg. - Efter Kaptajnens Ordre overtog jeg Kommandoen over Artilleriet, hvis Styrke den Gang kun bestod af 4 Mand, men kort Tid efter suppleredes med 1 Korporal, 1 Underkorporal og 8 Konstabler. -

Om Aftenen blev jeg af en Del Skibsførere inviteret til et Gilde i Svendborg, der trak ud til Kl. 2 om Natten, da de roede mig om Bord i Jylland, hvor jeg i al Stilhed tog Afsked med mine Venner, og listede

mig stille ned i Kahytten. Da jeg vil lægge mig ind i Køjen, griber jeg om Armen af et Menneske, og blev jo meget flov, da min Næstkommenderende - Løitn. Schultz - foer op og spørger: "Hvad er det her?" Han havde nemlig lagt sig i min Køje, og jeg havde nu kun lidt for al min Forsigtighed, da jeg strax første Dag, jeg var traadt i Tjeneste, begyndte med saa dum en Streg. Heldigvis havde jeg da ikke nogen fastsat Tid, at jeg skulde være om Bord. -

26. juni 1864 - Våbenhvilen ophører, kampene kan begynde igen. Skibet gøres klar og sejler til Kalundborg

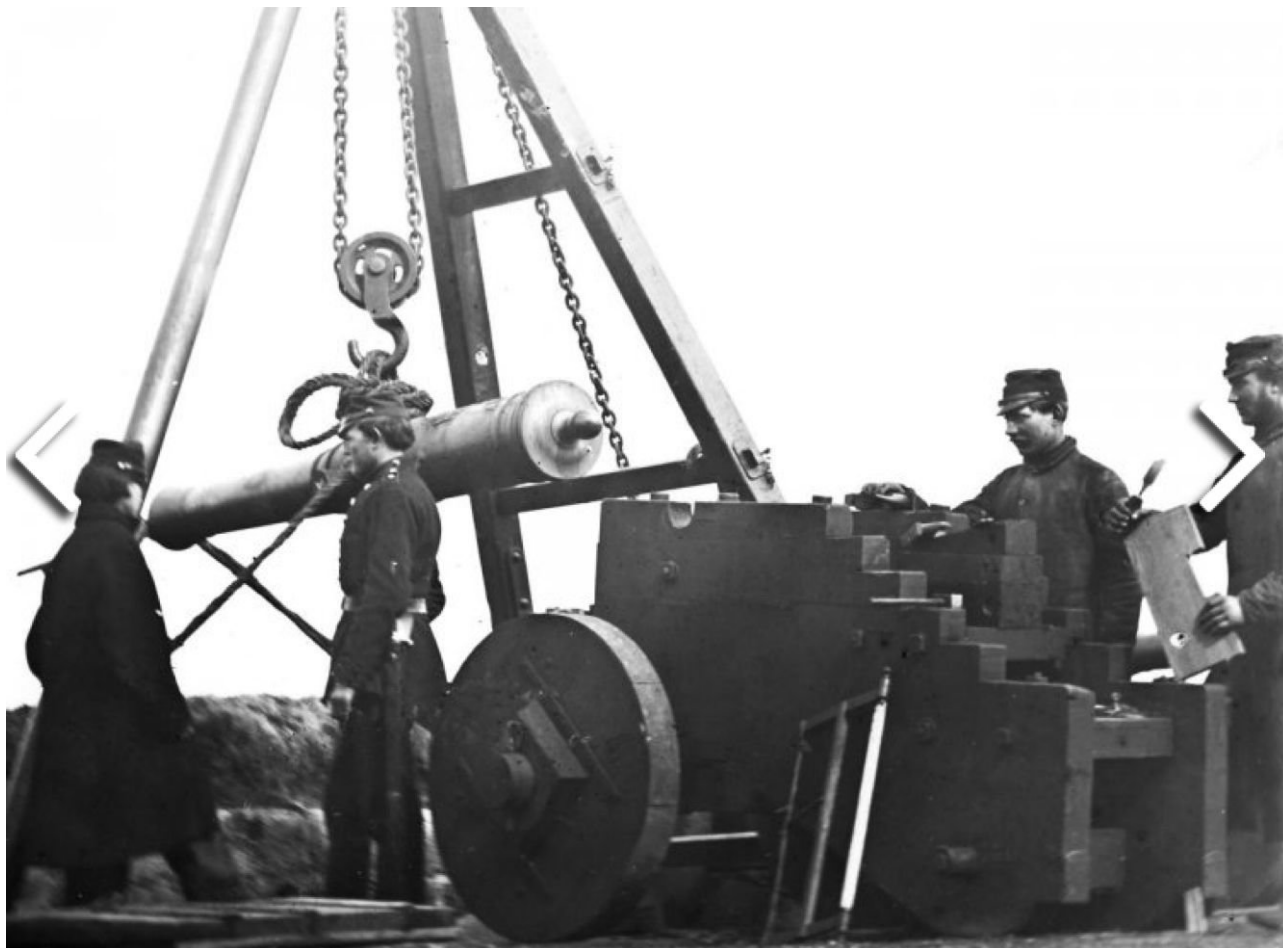

Illustration 50: Kanoner monteres

#ill44b

Næste Dag indskibede vi vore 4 smaa Piecer samt hele Mandskabet, hvorfor Transportbaaden blev lagt til Broen. Dette fortræffelige Fartøj, hvoraf Arméen havde 15 à 16 Stkr., kunde rumme ½ Bateria eller 54 Heste i Lasten. Da de ere uden Opstaaende, fik vi snart lavet løst Opstaaende til vor Baad, hvortil vi da - til Dækning for Mandskabet - kunde surre deres Tornystre. Vore 6 Joller, som hørte Jylland til, bleve hejsede under Davidderne, og bort gik det stolte Skib nu med Transportbaaden paa Slæb, medbringende Kap. Aarøes "flyvende Korps", som bestod af 19 Officerer, 4 Compagnier Infanteri - 600 Mand - 30 Dragoner, 15 Artillerister foruden Dampskibets og Transportbaadens Besætning, under rungende Hurra fra den forsamlede Mængde og stadig Viften med de hvide Lommetørklæder, og jeg er vis paa, at mange af Taasinges unge Piger den Dag fældede rigelige Taarer for de bortdragende "Strøjfere", der nu skulde vise, om de virkelig fortjente den Tillid, man satte til dem, og de mange Erobring, de - som bekjendt - havde gjort der i Egnen.

Da vi passerede Svendborg, vistes der Korpset samme Opmærksomhed. Sangen fra Skibet og Transportbaaden afvekslede med Hurraraaben hele det smukke Svendborgsund igjennem, hvor man over alt saa viftende Lommetørklæder og Flag. -

Kursen var nordlig, men hvorhen og hvad Korpset skulde foretage sig, vidste kun den ene Styrende - Chefen. Der er noget overordentlig pikant og spændende i den Situation: at vide sig givet med Hud og Haar i den ene Mands Vold, som mulig, inden Solen atter staar op, har ført os i blodig Kamp med Fjenden! -

Det er en Selvfølge, at jeg med Interesse fulgte Kursen, og da vi vare passerede Kjerteminde i et Par Mils Afstand, begyndte jeg alt at kunne indse, at det ikke den Nat gjaldt nogen Landgang, men derimod Kalundborg By, som jo blev meget forbauset over at skulle modtage Indkvartering - en Begivenhed, som var uhørt i denne fredelige Bys Annaler i den sidste Menneskealder. Det er derfor en Selvfølge, at det - uagtet Autoriteternes Vejvilje - tog temmelig lang Tid at faa ca. 700 Mand indlogerede. Kapt. Aarøe var saa opmærksom mod mig, at levere mig Billet til Officers-Kvarter, hvorfor jeg henvendte mig til min Vært og blev meget venlig modtaget; men da det var en gammel Mand, som var meget døv og lod til at være ikke mindre nysgerrig, foretrak jeg at renoncere paa Kvarteret i Land og blive om Bord i "Jylland". -

'Strejferne' fester i Kalundborg. Korps Aarøe rummer både svenskere og nordmænd, så der spares ikke på punchen.

Førte Aften i Kalundborg samledes hele Officerspersonalet for at drikke - ikke eet, men mange Glas i Anledning af 4 nye Officerers Udnævnelse Dagen før. Det var to Nordmænd - Frederiksen og Andersen - 1 svensk - Schmaltz - og 1 dansk - Balsløv - , der alle vare traadte ind som Menige, og hvoraf Frederiksen var den første fremmede Frivillige i Armeen.

At Svenskerne forstaa at lave gode Drikkevarer, er bekjendt nok; dog tror jeg, at Løitn. Raab i den Retning overgaar sine Landsmænd i Almindelighed, som han denne, og flere Gange senere, aflagde de bedste Beviser paa. Kaptajn Aarøe og Løitnant Schultz proponerede mig strax at drikke Dus med dem, og viste ved denne Opmærksomhed saa vel Officererne som mig selv, hvilke Plads de vilde, jeg skulde indtage mellem dem. - Der blev den Aften talt mangt et skjemtfuldt Ord; men der blev ogsaa talt Alvorsord. hvis Betydning enhver af de tilstedeværende vist følte til fulde. Vi stode lige ved Fjendtlighedernes Begyndelse igjen atter ene, og jeg tvivler ikke om, at enhver af os følte det Ansvar, der hvilede paa ham lige over for Nationen, Korpset og vor Chef, da vi alle vare indbildske nok til at tro, at vi vare nogle Fandens Karle, vi Strøjfere, i hvilken Tro "Hr. Sørensen" trolig og stadig bestyrkede os, hvor vi kom. - Der var udbragt flere Skaaler. Ja, Baron Raab havde endog udbragt en Skaal for "*den gamle Konstabel fra Skansen 6 - den ældste Mand ved Korpset*", hvortil jeg kun kunde svare, at jeg vilde bestræbe mig for at gjøre mig værdig til den Tillid, de satte til mig; men endnu var der ikke udbragt nogen Skaal for vore Venner fra Broderrigerne, som just her vare saa stærkt og smukt repræsenterede. Endelig rejste Kapt. Aarøe sig, og med en meget smuk og kraftig Stemme sang han Richardts Sang:

En Skaal for det blinkende Søernes Baand,
Som folder sig om Sveriges Skulder;
For Staalet, som fra Dybet voxer Helten i Haand,
For Sangen, som med Fosserne ruller!
Og er der lidt vel pynteligt ved Gosserne der:
Det kommer af de nysselige Birketræer!
Svensken er os god,
Med ham vi blended Blod.
Sverrig har vi kjært,
Thi længe har vi lært:
"För sanning och rätt"
Bliver Armen ikke træt,
Og Hjertet har Brodersind mod Danmark.

En Skaal for den mægtige Højenlofts-Hal
Med Sneflokker tavlet og tjældet,
Hvor Nordlyset tænder i Tusindetal
Med Julelys Granerne paa Fjeldet!
Og er der lidt stikkent ved Gutterne der:
Det kommer af de mange, mange Naaletræer.
Norsken er os god,
Med ham vi blanded Blod.
Norge har vi kjært;
Thi længe har vi lært,
At fjeldbunden Mand
Har ej trælbunden Stand,
Men Frihed og Brodersind mod Danmark.

En Skaal for de Roser bag Klitternes Rad,
Som lunt mellem Lyngen sig dølger!
En Skaal for hvert gyngende Aakandeblad
Til Ankers i Østersøens Bølger!
Og er der lidt mageligt ved Svendene der,
Det kommer af de skyggefulde Bøgetræer.
Danmark er vor Moder
Vor egen dyre Jord,
Sjælen i vor Røst
Og Slaget i vort Bryst!
Og sner det med Fjender,
Saa tør det med Blod,
Saa tit det gælder Kampen for Danmark.

Ja, vel er der langt fra Studenternes Bord
Til Fyrsternes kongelige Taffel,
Og vel er der langt til et sejrende Nord,
Og Treforken er kun en Gaffel;
Men dog skal der tændes en lysere Dag,
Da Kattegat skal lystre det nordiske Flag!
Vi er kun en Flok;
Men Folket kommer nok;
Derfor kun paa Vagt,
Og altid uforsagt!
Og Skaal for de to - bag den gyngende Bro -
Med dem vil vi kæmpe og sejre!

Vi udbragte derpaa en Skaal for de svenske og norske Officerer, som havde indfriet deres Løfte ved at give Møde i vore Rækker.

28. juni - Planerne må udskydes på grund af dårligt vejr. De ombordværende 'spioner' - 'den store hemmelighed' og 'den lille hemmelighed' skulle sættes i land i Jylland for at rapportere om fjendens bevægelser.

Bestemmelsen var, at "Jylland" - strax den havde landsat Tropperne - skulde afgaa med "den store Hemmelighed" til Jyskekysten; men det lod sig, paa Grund af Stormvejr, ikke gjøre hverken denne eller næste Dag..

Da Dampskibet "Jylland" blev stillet til Kapt. Aarøes Disposition, forlod hele Mandskabet med Undtagelse af Maskinmestrene, Mas[ter] Oswald og Hammer, Skibet. Der gik de besynderligste Rygter blandt Publikum om Korpsets Love og Vedtægter; navnlig hed det sig for sikkert, at det tog og gav ingen Pardon, samt at Fjenden uden videre hængte de Fanger, han gjorde. -

Korpset bestod af lutter Frivillige; dog vare de fleste værnepligtige fra forskellige Regimenter, som havde meldt dem dertil. I Begyndelsen, det blev oprettet og kun bestod af en ringe Styrke, havde det haft det lille Slæber-Dampskib "Maria" til Raadighed, som førtes af en "Lausen", der nu var Styrmand paa Jylland, et stort Vrøvlehoved, men Kapt. Aarøe og Korpset blindt hengiven; han blev altid kaldt "Garibaldi", og var stolt af Navnet, som han følte hos sig selv, at han godt kunde tilkomme, "*for sine Bedrifter og sit Mod.*" Han var meget adræt, og Frygt kjendte han kun af Omtale; han havde gjort "*hvad Fanden saa Aarøe havde forlangt af ham*". - Hans Værdighed som Fører af Baadene ved Landgang var han meget stolt af, og saae derfor lidt skjævt til mig, da jeg strax ved første Landgang maatte bede ham "*tie ganske stille eller blive om Bord*". Da han mærkede, det skulde saaledes være, vare vi meget gode Venner.

Korpset havde derefter en kort Tid det lille Dampskib "Niord", ført af en ung Mand, Jespersen, som Kapt. Aarøe syntes saa godt om, at han fik udvirket, at Kapt. Jespersen blev Fører af Jylland, og han tog næppe Fejl i sit Valg; thi en flinkere og vakrere Fører og mere hengiven Ven vilde han vanskelig have fundet, der med saa smilende et Ansigt "gik i Tøjlet" Nætter og Dage igjennem. -

En Person, som spillede en overordentlig vigtig Rolle ved Korpset, var "Hr. Nikolaj Clausen", en Mand paa saa vel 40 Aar; han var Kok, Steward og Messeforstander i Jylland, tidligere en af Holmens faste Stok, og havde i flere Aar faret som Mesterkok med Orlogsmænd og Dampskibe.

Han var i Besiddelse af en ualmindelig Dygtighed, var højst komisk, godt skaaren for Tungebaandet, meget snu, og forstod saaledes at sno sig blandt alle; han satte en Ære i at vise sin Kunst, og der er vist heller ikke ofte ført en flottere Messe end den, der blev ført i Jylland: foruden 3 Retter udmærket tillavet Mad med Kage og Konfekt til Middag, var Frokost- og Aftensbordet altid rigelig forsynet med de bedste Ting; - jo, en temmelig flot Levemaade for "en Soldat uden Gage".

Naar Korpset var om Bord, døjede Clausen jo ofte med at passe paa sine Sager i Kabydsen; det hændte jo ikke saa sjældent, at en eller anden af disse Fribyttere "reddede" et Stykke Steg, Skinke eller sligt fra hans Koksmath, naar han selv var agter ude; og naar Clausen saa kom forud til Kabydsen igjen, kunde man høre den frygteligste Syndflod af de mest raffinerede Nyboders Skjældsord regne ned over "*de forbandede Soldater*".

Foruden Maskinfolkene bestod Skibets Besætning endvidere af en "Bedstemand", en "bekendt Mand" og 12 Matroser, der foruden deres reglementerede Gage havde 5 Rdl. Tillæg om Maaneden, og endelig den "store" og "lille Hemmelighed" - de civile, Korpsets Spioner.

Soldaterne ved dette Korps fik foruden deres almindelige Gehalt 2 Mark om Dagen i Kostpenge, og det var jo nok væsentlig denne Fordel, som for en stor Del drev dem til at søge dertil.

29. juni - Prøjerne går over Alssund om formiddagen. J.P. opfordrer Aarøe til at sejle til hjælp.

Kort over Middag paa den for vort Fædreland saa sørgelige og skjæbnsvangre Dag - den 29de Juni, saa vi General Steinmanns Depeche af Kl. 10 Fmd. opslaaet, hvori han bekjendtgjorde, at Fjenden havde sat sig fast paa Kjær Halvø og avancerede. Dette overraskende Tordenbudskab samlede jo snart alle Officererne. Jeg var endnu for ny i Tjenesten, til at jeg turde ytre nogen Mening i dette store Selskab, og passede derfor et Øjeblik op, da Kapt. Aarøe fjærned sig, til at udgyde mit meget beklemt Hjerte og indstændig bede ham om, "endelig at handle strax"; det forekom mig, at der ikke kunde være Spørgsmaal om, at vi jo hurtigst mulig maatte derned. Han telegraferede nu til Overkommandoen, og hen paa Eftermiddagen afgik Jylland med Transportbaaden paa Slæb og en Deling af 50 Mand Infanteri foruden Artilleristerne. Ordren lød, saa vidt jeg ved, "at løbe langs Als' Øst- og Nordside for at tage de mulig afskaarne Tropper op, og derfra at gaa til Kegnæs for at assistere ved Overskibningen til Faaborg".

Illustration 51: Preusserne sejler over Alssund

#ill47

Nogle Timer maatte vi stoppe op i Svendborgsund for Mørket, og ankom den 30te om Morgenen Kl. 5 ved Mommark paa Als' Kyst; "Frederik VI" passerede over ad Fyen til med Tropper. Kapt. Aarøe og hans Adjudant, Løitn. Baumann, roede ind til Broen med Jollen, men traf ingen af vore her; kort efter roede de atter ind ved Fynshavs Bro, hvor der heller ingen fandtes, men satte her den lille Hemmelighed i Land, for at han kunde samle afskaarne Tropper, til vi kom tilbage igjen med Skibet. -

Vi sejlede nu op til Nordkysten af Als; ude paa Nørreløkkebroen saa vi en Infanterist og en Matros staa. Kapt. Aarøe, , som vel var kjed af sine 2 mislykkede vaade Toure, gav mig Ordre til at ro ind med Jollen og høre, om der var noget for os at tage Vare. Infanteristen fortalte mig, at Kommandanten var i en Bondegaard der i Nærheden, hvorfor jeg lod ham føre mig til Gaarden. Da vi kom dertil, var han rejst til Nordborg. Jeg spurgte Beboerne, om de vidste noget om Fjendens Stilling, og de mente, at Fjenden endnu stod et Stykke Syd for Nordborg. I Nabogaarden stode 2 Dragonheste, som vore havde efterladt Dagen før; jeg sendte derfor Infanteristen tilbage med den Melding til Kapt. Aarøe: at jeg var redet til Nordborg og vilde være tilbage saa hurtigt som muligt; lod derpaa den ene Hest opsadle og fik en Knøs til Vejviser paa Ryggen af den anden, og ham lovede jeg 3 Mark, i Fald han kunde ride fra mig. Min Vejviser tjente ærlig sine 3 Mark, og vi kom paa en meget kort tid til Nordborg, hvor jeg strax blev beroliget ved at møde enkelte af vore Infanterister paa Gaden, som sagde, at Kommandanten boede paa Apotheket i den modsatte Ende af Byen; men her fik jeg den Oplysning, at han rimeligvis var paa Slottet, der var indrettet til Lazaret, saa jeg jo hurtig søgte derhen.

J.P. redder flygtninge fra Nordals - men er ikke helt klar over, om han er gået over sine beføjelser

Da jeg rask traadte ind i en stor Stue og spurgte om Kommandanten, tror jeg næsten, at den lille sygelige Mand, der - civil klædt - sad i en Krog af Stuen og havde opgivet Tanken om at komme bort, da han forrige Dag havde forsøgt det forgjæves ved Fynshav og Mommark, blev halvt bange; men det varede ikke længe, før Glæden straaled fra hans Ansigt, og han og alle der fik nu frygteligt travlt, da jeg

meldte dem, at Kapt. Aarøe laa med Jylland ved Nørreløkke Bro, og at de kunde komme med, naar de uopholdelig gav Møde dér.

Jeg var kun faa Minutter inde paa Slottet; men der havde dog alt samlet sig en Del Folk udenfor, da jeg kom ud igjen, og da jeg deriblandt saa en Toldembedsmand, spurgte jeg ham om, hvorledes Kapt. Aarøes Broder, Kontrollør dér, havde det; han sprang gesvindt op paa min Vejvisers Hest for - som han sagde - at føre mig til ham, og Manden var saa bestemt paa absolut at føre mig derhen, at jeg maatte være formelig uhøflig mod ham for strax at faa ham til at staa af Hesten igjen, da jeg nok ikke havde Tid til at aflægge Visitter den Gang.

Da jeg igjen red ud af Byen i Skridtgang, blev jeg af flere udspurgt, om det var sandt, *“at Russerne vare komne”*. Jeg svarede: *“Jeg har ikke set dem; men man siger det”*; og jeg tvivler ikke om, at det var min Ridetour gjennem Byen og disse løst henkastede Ord, der som en Løbeild spredte sig over Øen og derfra gik over i Bladene. Flere spurgte mig, om vi kunde have Heste og Vogne med, og jeg svarede: *“Ja, kom blot hurtig ned til Nørreløkkebroen med alt, hvad der hører Armeen til.”*

Illustration 52: Preusserne går i land på als - tysk træsnit

#1149

Da jeg kom tilbage - hvad heller ikke varede længe - var jeg jo ikke fri for at være en Smule benauet over, hvorledes min Chef vilde optage min egenmægtige Handlemaade, og spurgte derfor, om jeg havde opfattet min Sendelse i Land paa den rette Maade. Han svarede: *“Ja, naar jeg sender dig noget Sted hen, har du altid uindskrænket Fuldmagt til at handle, som du finder rigtigt.”* Kort efter, at jeg var kommen om Bord, begyndte Vognene at komme med Flygtninge til Broen, hvis Ombordskibning var meget besværlig og mod Slutningen farlig, saa det var lige paa Nippet, at de 2 sidste Joller vare gaaede under, da det stadig blæste mere op og satte højere Sø paa Land. Imidlertid fik vi Kommandanten med Familie, Lazaretforvalteren - en Nordmand - med hans 2 unge svenske Diakonisser, en gammel døv Doktor og omtrent 50 Mand Soldater, mest Rekonvalescenter, om Bord samt en Del Tæpper fra Lazarettet. Paa Land stod endnu tilbage 15 Heste, nogle Vogne og en Del Lazaretsager, men den stive Kuling og høje Sø paa Landet tillod os ikke længere Ophold her, saa inden vi gik bort, saae vi Beboerne løbe hver sin Vej med *“reddede”* Tæpper. -

Kapt. Aarøe søgte at holde Auction over de 15 Heste, men Beboerne turde ikke købe dem. Jeg foreslog ham, at jeg vilde gaa i Land og forsøge at bringe Hestene over til Mommærk eller Fynshavs Bro, hvor vi da kunde tage dem om Bord, da Vinden der var ud af Landet; men han vilde ikke gaa ind derpaa, og svarede - meget smigrende for mig: *“Tror du, jeg vil miste dig for 15 Heste?”*

Løitnant Schmaltz - som ved Korpset hed Schamyhl - en særdeles vakker og elskværdig Mand, der havde 3 Maaneders Permission hjemmefra, men da de vare forløbne, lod sit Embede som Overretsadvokat i Stockholm gaa tabt for vedvarende at tjene vor Sag, kom triumferende med et meget smukt, langhaaret brunt Tæppe, som han havde "ræddat" inde paa Broen, og i det samme udbryder en af de svenske Diakonisser: "*Aah, det var da roligt, det är mit teppa!*" og Schamyhl fik nu sin Landsmandindes Taksigelse for det smukke "*räddade teppa*", saa Diakonisserne fik dog nok heldigvis deres faa Ejendele med. Det var et Par yngre Damer, som Lazaretforvalteren forsikrede, havde gjort langt mere Nytte end alle de andre Medhjælpere tilsammen, som han havde haft paa Lazarettet. - Ved at tænke tilbage paa Lazareterne i Flensborg og høre denne Ros over de to Damers Virksomhed, kunde jeg ikke andet end undre mig over, at den danske Kvinde skulde takke disse Fremmede for den omhyggelige, opofrende Pleje, de ydede deres saarede og syge Frænder og Venner, i Stedet for selv at opfylde denne Pligt.

Illustration 53: Preussisk plan for angrebet på Als den 29. juli 1864
#11149

30.6 Kurs mod Kegnæs - Redningsaktionen fortsætter - Prøjerne rykker mod den danske hovedstyrke. J.P. må forklare Kaptajn Aarøe at kanonerne på 'Jylland' ikke rækker til beskydning af fjenden på land.

Vi lettede nu med Skibet og løb atter ned til Broerne paa Østkysten, hvor vi tog "den lille Hemmelighed" om Bord igjen, som ikke havde set noget til nogen af vore. Bønderne vare alt i fuldt Arbejde med at bryde Brodækkene op, og der holdt flere Vogne paa Kysten til strax at føre det "reddede" Tømmer bort. Da vi igjen vare komne om Bord, blev Kursen sat for Kegnæs.

Vi ankrede op ud for den yderste Bro, og jeg roede i Land med Kapt. Aarøe; vi gik over til Søetatens Batteri ved Drejet, hvor jeg traf sammen med Oberst Shaffner, som her, paa det tørre, havde lagt sine Miner ned. Vi afgik snart igjen, da Indskibningen skete ved "den store Bro", som laa ½ Mil nordligere, hvor vi saa ankrede op med Jylland. Jeg fik Ordre til at gaa i Land og melde Dampskibets Ankomst til Major Gulstad, som havde Kommandoen; kort efter afgik "Nordstjernen" med Last, og vi lagde nu til Broen paa hans Plads. -

Til denne Bro, som vist var et sandt Mesterstykke af Brobygningskunst, kunde der med Fralandsvind eller Stille lægge saa mange Skibe og Baade til paa een Gang, at 10.000 Mand kunde udskibes; nu blæste det en Storm, til Dels paa Land, og desuagtet gik Udskibningen rask fra Haanden. -

Det varede ej længe, før vi havde et halvt hundrede Heste og en hel Del Gods indskibet i Damperen; Transportbaaden var imidlertid ogsaa tilladet, saa vi hen paa Aftenen afgik til Faaborg. Her var - tror jeg næsten - endnu større Røre end ved Udskibningsbroen; her laa jo en Masse Skibe, og det gjaldt jo om at faa kastet i Land, hvad man havde, for hurtigst muligt at komme over igjen; derfor udskibede man rask væk over hinandens Dæk. Eet Skib gjorde man alle - saa vidt muligt - Plads for, og det var Lazaretskibet "Zampa" med sin sørgelige Last.

Næste formiddag 1.juli mødte vi atter ved Broen og fik Last ind; det mindskede nu betydeligt i Beholdningen. Løitnant Schive af Søetaten, der fornemmelig forestod Udskibningen, og som siden d. 29de i Dagningen, da han paabegyndte Udskibningen fra Høruphav - og hvis virksomhed vi vist hovedsagelig have at takke for, at hele vor store Transportflaade dér kom vel ud - havde nu paa 3die Døgn været i uafbrudt Arbejde, saa han var i høj Grad medtaget af Anstrængelse. -

Min gode Løitnant Breidahl, som jeg traf hér, gav mig den beroligende Efterretning, at han Dagen før troede at have set Otto paa Broen sammen med Kapt. Hagerup.

Kort over Middag afgik vi med en Jagt paa Slæb; da vi vare komne tværs af Drejet, opdager Kapt. Aarøe noget fjendtligt Militær, som rykkede den Vei ned ad, og blev nu forfærdelig ilter for at komme til at skyde. Det hjalp ikke, at jeg gjorde ham opmærksom paa, at de Granater, som Kanonerne vare ladede med, vare tempererede paa 2000 Alen. De bleve skudte ud, og der blev nu tempereret paa 4000 Alen; det hjalp heller ikke - Distancen var større. Aarøe var frygtelig ilter, og da Batteriet ved Drejet begyndte at skyde, havde han alt givet Ordre til at stoppe for at kaste Jagten los, og vilde da med Jylland gaa ind under Land for at [420] tage Del i Kampen, som jeg ikke vil nægte, at jeg var meget imod, da den Nytte, vi kunde gjøre med vore 2 Stk. 4-pundige Kanoner paa Siden aldeles ikke stod i noget Forhold til den Resiko vi løb derved, da vi gik med lastet Skib, og desuden var Drejet saa stærkt forskandset, at vor Assistance dér var aldeles overflødig. -

Et Par Timer efter vor Ankomst til Faaborg ankom de sidste Tropper fra Kegnæs, og dermed var nu hele Als i Fjendens Vold.

J. P. får at vide at Otto er savnet - og frygter at han er dræbt. Senere får J.P. dog besked om at han er taget til fange, og får efter nogle få dage et brev fra Otto. J.P. pønser på at fange en prøjsisk officer for at udveksle ham med broderen.

Først nu fik vi lidt Tid og Ro til at høre noget nærmere om denne ulykkelige og i sine Følger saa højst sørgelige Begivenhed. Enhver af os havde nu tabte Venner og Bekjendte at beklage, og jeg fik nu ogsaa her den sørgelige Efterretning, at Otto var savnet. Adjudanten, som kom om Bord i Jylland, fortalte os, at det sidste, man vidste om ham var, at han var gaaet ind i Arnkilsøre Skov om Natten, da Fjenden havde gjort Landgang. Han tilføjede: *“Man beklager meget Tabet af Løitn. Larssen; han havde nylig indgivet en lang, omhyggelig udarbejdet Plan til Forsvaret af Als, som har vundet megen Paaskjønnelse; men man haaber jo endnu, at han kan være i Behold.”* Dette Haab var unægtelig kun meget svagt hos mig, da Otto og jeg oftere havde talt om, at vi ikke kunde fatte, at Folk saaledes bleve fangne uden at være saarede; saa jeg følte mig aldeles overbevist om, at han i det heldigste Tilfælde var faldet saaret i Fjendens Haand.

Tabet af Als gik mig vist lige saa nær som nogen anden dansk Mand; dog skal jeg ikke fragaa, at det lettede en tung Sten fra mit Hjerte, da Løitn. Holst fortalte mig, at min kjære Broder ikke alene levede, men endog havde sine Lemmer i Behold. Det gjorde mig jo inderlig ondt, at han var kommen ud af en Virksomhed, som han saa hæderligt havde udført, og jeg rugede nu stadig - ja, jeg kan med Sandhed sige baade Dag og Nat - over den Plan at fange en fjendtlig Officer levende for at faa ham udleveret igjen, og da mulig faa ham til Korpset. -

Af Ottos Brev saae jeg, at han var paa Arbejde i Nærheden af Kjærvig, da Overgangen begyndte. Han løb nu til det nærmeste Kanondeplacement for at tilbyde sin Assistance, da han saae, at der kun var 2 Mand, men den ene - Løitn. Bentzon - afslog hans Tilbud. Han søgte derpaa op ad Skoven til, for ad den Vej at komme op til Arnkilsøre, hvor han vilde hjælpe til at kaste Fjenden tilbage i Vandet igjen; men alt tæt ved Skovfogedhuset løb han lige mod en hel Slump Prøjsere, som han saaledes, ene og aldeles ubevæbnet som han var, jo kun havde at overgive sig til. Det maa have været højst harmeligt for en Karl som Otto at høre den prøjsiske Officer, som hans Bevogtning overgav ham til, sige - med et haanligt Sideblik til ham: *“Es thut mir nur leid, dass sie ihm nicht gleich auf den Kopf todt geschlagen haben!”* Han blev nu ført over til Sundeved, hvor man absolut vilde dutte ham paa, at han var en svensker, *“denn alle die Schweden sollen gehängt werden!”* Endnu den Gang stolede han paa, at Rolf Krake snart maatte komme ind og ødelægge Baadene, saa de Prøjsere, der vare komne over, maatte falde i vore Hænder. (Nej min Broder, Erfaringen burde have gjort dig klogere,]saa du maatte have indset, hvor lidt du havde Grund til at vurdere andres Mod og Kraft efter dig selv!).

Otto, som jo var ude i Forpostkjæden, da Angrebet skete, skrev strax hjem fra Fangenskabet: *“Det var vist ikke Mangel paa Paapassenhed strax eller Udholdenhed senere fra 4de Regiments Side, som var Skyld i Ulykken; men at de vare for faa!”*

De fleste, der havde været i hans Sted, vilde vist fra Kjærvig være søgt hjem til Kvarteret og have søgt at bringe sig selv og sit Gods i Sikkerhed - og havde jo været fuldstændig berettiget dertil. Det er derfor en haard Skjæbne, naar man skal høste saa liden Løn, fordi man vil gjøre lidt mere end sin ligefremme Pligt. - Dog, een Gang maa man jo fare vild, naar man ofte afviger fra den slagne Vej: Otto havde jo saaledes i Dybbøltiden ofte gaaet udenfor sin egentlige anviste Virksomhed, dels for at tage Kort op over Fjendens Arbejder, for at bringe saarede ind, assistere ved Slukningen af Blokhusets Brand etc., og det var jo stadig gaaet godt. Ja, mange vilde maaske finde, at han endog var sluppen billigt, eftersom han ofte havde været paa Spil. For mig derimod stod Fangenskabet i hele dets afskrækkende Skikkelse, og jeg tænkte kun paa at faa ham hjem igjen. -

På spiontogt mod den jyske kyst. 'Den Store Hemmelighed' sættes i land på øen Hjelm og transporterer 4. Regiment til Æbelø for at bevogte den mod fjendtligt angreb og derefter mod Samsø

Vi afgik nu med Jylland tilbage til Kalundborg, satte Tropperne i Land og forlod Havnen igjen hen mod Aften; vor Bestemmelse var at bringe "den store Hemmelighed" i Land paa den jyske Kyst, hvilket helst skulde ske over Hjelm, for at vække saa liden Opsigt som muligt. Vi ankrede derfor med Damperen Øst for Øen og roede ind med Jollen, spadserede op til Fyrmester Petersen - bekjendt fra Mac Clintons Nordpolsexpedition - der velvillig paatog sig at skaffe vor Mand i Land paa Kysten, hvorfor vi afgik tilbage til Kalundborg. -

Vi indskibede nu Løitnant Esmann med hans Kompagni - 4de - samt de 4 smaa Piecer, som skulde bevogte Æbelø. De indfødte paa denne deilige lille Ø lode til at være menneskesky. Husholderen paa Gaarden - en ung Pige - som jeg bad om et Fad Tykmælk, gav sig strax til at græde; men jeg fik nu snart Kapt. Jespersen frem, hvis milde Ansigt og civile Dragt strax trøstede den ængstelige, saa Graaden ikke alene hørte op, men hun kom endog, med et smilende Ansigt, frem med et dejligt stort Fad Mælk. Ja, den Jespersen var en stor Strik! -

Vort Ophold her var jo kun kort, og vi gik tilbage til Kalundborg for strax at indskibe den øvrige Del af Korpset, som blev landsat ved Langøre for at bevogte den nordlige Del af Samsø, hvor det ogsaa hed sig, at Fjenden vilde gjøre Landgang. -

Dagen efter afgik Kapt. Aarøe med Jylland paa en Rekognoscering i Aarhus-bugten. Jeg fik Ordre at gaa med Aarhus Lodsbaad, som laa i Langøre Havn, op til Hjelm for at hente "den store Hemmelighed" igjen. Resultatet af hans Tour til Jylland - hvor han havde rejst som Fyrinspektør paa Inspektion - var, at vi næste Aften - d. 6te - indskibede Løitn. Schultz med hans Compagni - 2det - for at gjøre vor første Landgang paa den jyske Kyst. Denne Dag havde vi naturligvis med megen Længsel ventet paa. Der var nu alt gaaet over 8 Dage hen, og endnu havde vi ikke vist nogen Virksomhed af den Slags, som vi mente, at vi vare bestemte til. Der var derfor ogsaa en almindelig Jalousie hos de andre Compagnier, fordi 2det Compagni havde den første Expedition, som de troede altid blev foretrukket. Om det da var med eller uden Grund, tør jeg ikke fælde nogen Dom over; men at Mandskabet i dette Compagni selv troede, at de hørte til det bedste Comp., det er vist uden for al Tvivl.

Naar Officererne vare samlede, var der altid Tale om den store Betydning det vilde have for Korpset, at den første Expedition gik heldigt af. -

Løitn. Schultz - der efter min Formening var saa brav og flink en Soldat som nogen i Korpset - uagtet man maatte kalde ham en streng Officer, som holdt paa Disciplinen til de mindste Bagateller (f.Ex. Maaden, hvorpaa Soldaten tog til Huen) - var dog ikke alene frygtet, men ogsaa afholdt af sine Folk, og besad vist deres fulde Tillid; han følte vist til fulde det Ansvar, der paalaa ham ved denne Leilighed, og da hans Broder, et ungt Menneske paa 19 Aar, stod som Feldwebel i den prøjsiske Hær, maa nogle underlige Tanker have krydset hans Hjerne. -

På togt mod Grenå for at fange prøjsiske officerer. J. P. leder landgangspatroljen.

Løitn. Schultz fortalte nu Officererne og mig den lagte Plan: med Dampskibet at ankre op ca. ½ Mil Syd for Grenaa Havn, og da gaa med en større Styrke i Baadene Norden for Havnen og landsætte den der paa Kysten; og en mindre Styrke, som han vilde give mig Kommandoen over, skulde gaa i Land Syd for og forhindre Fjenden i at retirere over Aaen. - Jeg gjorde nu Løitn. Schultz opmærksom paa, at jeg var kjendt der ved Havnen, og at der laa en Bro over Aaen, saa man kunde passere derover Syd fra til Havnen; og Planen blev nu forandret derhen: at hele Styrken skulde landsættes Syd for Havnen; jeg skulde da, strax naar Dampskibet var ankret op, gaa i Land med en lille Jolle, for i et Hus, der - efter

Kortet - laa i Nærheden af Kysten, at indhente nærmere Underretning om Fjendens Stilling og Styrke, samt om Broen laa der endnu; og imidlertid skulde Tropperne være skibede i Land paa Kysten lige udfor. -

Saa lydløst og stille som muligt, med alle Vinduer og Ruder godt tildækkede, søgte Dampskibet nu i Midnattens Mørke og stærke Regnbyger - ret en Nat, som egnede sig for slige Mørkets Gjerninger - ind under Kysten for saa vidt som muligt at ankre op paa den betegnede Plads, der ikke var saa given en Sag at finde, da Fornæs Fyr var slukket af Fjenden. -

Med 2 Mand i den lille Jolle roede jeg nu - bevæbnet med min Revolver - ind mod Kysten; da vi kom den paa ca. 100 Alen nær, opdager jeg pludselig en større, mørk Gjenstand paa den flade Strand og varskoer: *“Træk paa Aarerne!”* og lagde Roret bagbord. Strax udbryder Folkene: *“Det er en Patrouille! Den følger efter os!”* De vilde nu uden videre til at ro væk, hvilket jeg jo snart satte en Stopper for, idet jeg svor dem til, at der skulde falde Skud først, inden der kunde være nogen Tale om at ro væk. - Ved den Fart, Jollen gjorde, saa det jo i Nattens Mørke ganske ud, som Gjenstanden bevægede sig, og jeg var selv fuldt i den Tro, at det var en Patrouille, hvori jeg saa meget mere bestyrkedes, som jeg - ved at ro lige ind paa den raabende til den: *“Hvem der? Svar strax, eller jeg skyder!”* - ser en enkelt mindre Gjenstand træde ud fra den større. Svar fik jeg ikke, da det var et Ruf, hvorpaa Døren var slaaet til Side.

Denne Parlamenteren med Ruffet havde jo altid forfrisket mig noget, saa at jeg løb, hvad jeg kunde, for at naa Maalet, og kom over Udløbet af en Bæk, hvor der var meget stærkt Kviksand. Da jeg havde passeret den, løb jeg op mod et Vognspor der gik langs et Buskads, og er heldig nok til at træffe paa det - som jeg troede - betegnede Hus; men da jeg kom hen mod Huset, som vendte Enden til, hvorpaa Døren stod aaben og fremviste et Rum med Halm paa Gulvet, fik jeg nok min Revolver spændt i en Fart og betænkte mig et Øjeblik paa, hvad her var at stille op. Jeg gik stille og skelende forbi det meget mistænkelige sorte Hul op mod Siden af Huset, og efter at have fundet en god Retrætelinie bankede jeg nu haardt paa Vinduerne, men fik intet Svar, gik saa tilbage forbi det aabne Rum igjen, hvor endnu alt var tyst og stille, til den anden Side af Huset, hvor Døren var lukket med en Krog udvendig. Jeg aabnede den, gik gennem en lille Gang ind i den første Stue, men fik intet Svar og absenterede mig derfor, ærgerlig over mit Uheld, for at søge et beboet Sted; men efter længe at have løbet forgæves om, maatte jeg vende tilbage med uforrettet Sag, da jeg vidste, at Korpset ventede paa mig, og beklagede bitterlig, at jeg ikke havde taget en Mand med mig, som jeg kunde have sendt med Melding; thi i dette Tilfælde skulde jeg vel have faaet det hemmelighedsfulde Hul nærmere undersøgt. Efter hvad jeg senere har hørt, er det dog muligt, ja rimeligt, at der laa Tropper derinde. -

J.P. kommanderer Folkene over bækken i ilmarch - Selvom de er bevæbnede med gheværer, har de ikke sat fænghætter i!

Da jeg gik tilbage, undersøgte jeg Bækkens Dybde, for at Tropperne ikke skulde gaa over den farlige Kviksand, og fik derved mine store Støvler fulde af Vand. Da jeg kom tilbage, vare Folkene satte i Land, og efter at have faaet Vandet hældt af Støvlerne, marcherede jeg forud som Fører, og paaskyndede Marchen, saa Schultz paastod, at det var den hurtigste Ilmarch, han havde været med til. Ikke desto mindre gik jeg dog en Del forud og undersøgte Beliggenheden af Broen, gik saa Schultz i Møde og meldte ham, at Broen laa og var passabel. -

Nu gjaldt det jo om den største Hurtighed og Stilhed fra vor Side; utidig Skydning af vore Folk havde Løitn. Schultz sikret sig imod, da han ikke havde ladet dem sætte Fænghætter paa. Han vilde fange Fjenden levende, og da han ikke kjendte sine Folk nøje nok til at turde stole paa deres Ro og Besindighed, fandt han, at han burde sikre sig paa den Maade. Det manglede ikke paa Lyst hos Folkene, som vi havde slaaende Beviser nok paa, idet de Folk, som vare beordrede til at blive om Bord, rask væk tilbød deres begunstige Kammerater 5 Rdlr., ja, der blev endog budt 10 Rdlr. for at faa en andens Landgangstour. -

Da Blænkerne - en halv Snes Mand - kom hen ad mod Broen til, begyndte de med nogle - tidsspildende - militære Kunster "at dække dem". Jeg sagde: "Aah, Passiar! Paa, paa! Gesvindt over Broen, ingen Kunster." Og over løb de nu rask for at besætte Grenaaachausse, og Kolonnen kom nu strax efter. Jeg fik nu 2 Mand med mig - Mægler Bjerre og en svær Karl til - for at tage de udstillede Poster paa søndre Havnemole. I Spidsen for dem gik jeg nu rask frem - jeg skal ikke nægte, at jeg var lidt forundret over, at de med deres Bajonetter ikke søgte forud; men vi fik kun en lang Næse, da Posterne alt vare dragne ind. Vi havde hørt eet enkelt Skud og en stærk Kommandoraaben af Løitn. Schultz, saa vi vidste, at vore Folk vare trufne paa Fjenden. Der laa just 3 store Mudderpramme paa søndre Havnemole; dem fik jeg med meget Besvær, ved hjælp af mine to - temmelig usøvante - Kammerater staget over til nordre Side, og dér lagt klar ved Havnehovedet, for at vore Folk, i Fald en hurtig Retræte blev nødvendig, kunde med den vestlige Vind, det da stod med, lade sig drive til Søs med dem. -

Just som vi havde besørget dette Stykke Arbejde, raaber Løitn. Schultz paa mig, at jeg strax skulde komme; han og et Par Mand til, som vare i Færd med at tage Sadeltojet af 3 prøjsiske Husarheste, vare tilbage paa denne Side Broen; vore øvrige folk vare alt ovre; vi gik nu over Broen, som da blev afbrudt.

Tilfangetagelsen af de 4 Infanterister og 3 Husarer var gaaet meget let, men var ogsaa sket lige i det sidste Øjeblik, da Vognen holdt forspændt, som just skulde have kjørt dem til Grenaa. Da de saa sig omringede, løb de ind i et Pakhus, hvor Schultz skjød sin Revolver af i Luften og spurgte, om de vilde have Pardon, som de villig raabte paa; og dermed tog han den ene i Nakken efter den anden og smed dem udenfor. 2 af Posterne vare undløbne, saa vi kunde jo nok vente Kavalleri ned fra Grenaa inden ret lang Tid var gaaet. - #ill52

Illustration 54: Prøjsiske husarer

Jeg fik nu Ordre til at løbe forud ned til Kysten og sørge for, at Baadene (der, da Landsætningen var sket, havde Ordre til at ro op langs Kysten ad Havnen til, for at være parate til at tage Tropperne om Bord igjen) vare klare; jeg blev derfor meget ilde til Mode, da jeg kommer ned og ser, at Lodsbaaden,

som skulde have mindst 50 Mand, slet ikke var der. Vinden var - efter Regnen - gaaet nordligere, og der begyndte alt at staa nogen Sø, som vilde vanskeliggøre Udskeibningen. -

Jeg sprang gesvindt i min lille Jolle og roede nu ned ad Dampskibet til, der var kommet til at ligge over ½ Mil sydligere end Bestemmelsen, og traf nu endelig Lodsbaaden, som laa her ganske rolig og kadrejede, med vor Doktor, hvis Paamindelse om at sejle op de ingen Notits havde taget af. Det varede jo ikke længe, inden Skøderne vare stærkt anhaledede, og Skipper Nielsen, som sad til Rors, kunde i Sandhed takke sin gode Skæbne og sin betimelige Tavshed for, at han ikke fik nogen værre Medfart end at blive skjældt ud for *“den værste Køter, Kujon og ligefremme Forræder”*, der maaske i dette Øjeblik opofrede et halvt Hundrede af vore Folk *“ved sin fejge Efterladenhed”*. -

Korpset vender hjem med fangsten af de prøjsiske infanterister og husarer

Nielsen var Fører af den engelske Ingeniør Shot's Lystkutter “Rowan”, hvormed han laa i Langøre Havn. Han havde Dagen før været paa Hjelm med mig, og paa denne Tour ytrede han stor Lyst til at komme hjem for at se til sin Familie, som boede tæt syd for Aarhus (og lod til at være en rask Karl, som ikke var bange for et lille Eventyr), naar kun han kunde faa nogen til at sætte sig i Land paa Kysten. Jeg tog ham strax paa Ordet og tilbød at sætte ham i Land samme Nat og afhente ham igjen næste Nat, naar han blot vilde erkyndige sig lidt om Fjendens Styrke og Stilling der i Eggen. Men nu lod Modet til at synke noget hos Fyren; han fik Betænkeligheder, saa jeg nok fik Grund til at have ham noget mistænkt for Praleri og Kujoneri. Hans Undskyldning ved denne Lejlighed var, *“han ikke vidste, han skulde forsejle langs Kysten, men troede, at han skulde holde sig paa samme Plads, hvor han havde skibet Folkene ud.”*

Heldigvis var der endnu ikke sket nogen Forfølgning af Fjenden, saa vi fik alle Mand vel udskeibede. En af Jollerne var overfyldt og holdt for langt til Søs, hvor Søen var højere; det var Løitn. Schultz's Jolle. Jeg holdt selv med Baaden og de Joller, jeg kunde korrespondere med, nærmere inde under Kysten i smuldere Vande, og det gav Anledning til, at Løitn. Schultz og jeg kom lidt i Disput om, hvorvidt man skulde frygte Fjendens Kugler eller Havets Bølger mest. Og, forunderligt nok! Han - Soldaten - holdt paa det første; jeg - Sømanden - holdt paa det sidste! -

Det var Dag, da vi kom om Bord igjen; Vejret var nu klart og smukt med stiv Kuling, saa Lodsbaaden gik sin egen Kurs, og vi hejste vore Joller og stod Syd over igjen. Efter at have faaet tørt Tøj paa, samledes vi ved Frokostbordet, hvor Kapt. Jespersen strax maatte op med den Flaske Portvin, han havde udsat som “Ducør” for de første Prøjsere, vi bragte om Bord i hans Skib.

Skjøndt det jo var ærgerligt nok, at vi ikke vare komne Aftenen før, da vi saa havde taget 30 Mand mer, som lige var trukne bort, maatte vi dog være tilfredse, da vi ved at komme nogle faa Minutter senere kun havde faaet en lang Næse. -

Løitn. Schultz fortalte mig, at han var nær ved at opgive mig, da han stod paa Kysten og ventede; og senere, da jeg var løbet forud, gik han i stadig Frygt for, at jeg skulde spolere ham hele Expeditionen. Imidlertid erklærede han sig nu tilfreds, da det var gaaet godt, og vi drak et Glas paa, at vi snart maatte gjøre en Tour sammen igjen. - Løitn. Schamyhl var ganske henrykt over denne lille Expedition - *“den første, han havde været med til”*. - Den lille Løitn. Folkersen, der nylig var kommen til Korpset fra 1ste Regiment, tog jo den lille Affære roligere op. -

Anløber Hjelm for at få efterretninger. 'De røde husarer' viser sig at være lokale bønder med tophuer!

Tværs ind for Hjelm stoppede vi nu med Skibet udfør en større Gaard, hvor vi undertiden søgte Underretninger. Jollen blev firet, og jeg fik en Underofficer og 5 Mand med, hvorpaa vi roede ind mod

Gaarden. Da vi vare komne omtrent Halvvejen, kom nogle Folk løbende ned gennem Gaarden. Underofficeren fo' er op og raaber af fuld Hals ud mod Damperen: "*Der kommer røde Husarer! Vend om!*" Jeg bad ham øjeblikkelig "*holde Kæft*" og blot sørge for, at han selv og hans Folk havde deres Geværer klare; thi "*her kommanderer jeg!*" Da vi kom nærmere ind mod Land, saa min Hr. Underofficer, at de røde Husarer reducerede sig til - et Par Bønder med røde Trøjer.

Da vi roede ud igjen havde samme Fyr Frækhed nok til at sige: "*Havde der blot været en 5-6 Stykker, som vi kunde have faaet Fingre i!*" Jeg gav ham nu saa alvorlig en Tilrettevisning for hans Fejghed og Praleri, at han næppe glemmer mig saa snart. Han burde jo absolut have været kasseret; men af ren Øllebrødsbarmhjertighed meldte jeg ham ikke. -

Vore Fanger befandt sig tilsyneladende meget vel hos os, og bleve behandlede med al mulig Gjæstfrihed fra vore Folks Side. Da vi lagde til ved Kalundborg Bro, stimlede jo snart en Masse Mennesker sammen for at se den første Prøve Prøjsere, som Korpset bragte til Byen. -

Kapt. Aarøe sagde mig nogle pæne Ord i Anledning af min Deltagelse i Affæren. Han fortalte mig, at han havde indstillet, at Kapt. Jespersen og jeg maatte faa Tilladelse at bære Marinens Løitnantsuniform, hvilket jeg jo strax for mit Vedkommende erklærede ham aldeles bestemt ikke at ville tage imod paa nogen Maade; kun den Uniform, jeg bar, agtede jeg at bære i denne Krig. -

Næste togt for at fange fjendtlige officerer: Ashoved mellem Horsens og Vejle Fjord. J.P. bliver beordret til at styre jollerne - Løjtnant Esmann leder landtropperne. En blodig affære!

Næste Morgen afgang vi med Jylland til Æbelø, og indskibede dér 4de Comp., som jo var inderlig kjed af den Post, de havde haft, og løb saa op til Bogense for at lade Kul. - Hen imod Aften hørte Løitn. Esmann, at der laa en østerrigsk Feltvagt paa Ashoved, den fremskydende, skovbevoxede Pynt mellem Horsens og Vejle Fjord; og gjorde nu Aftale med Adjudanten, Kavalleriløitn. Baumann, Korpsets Kæledægge, om at løbe over om Natten og tage denne Feltvagt. -

Vejret var stille og smukt, og ved Midnatstid stoppede vi op med Damperen ca. ½ Mil fra Ashoved, iagttagende alle Forsigtighedsregler: lade Dampen gaa i Tide, tilstoppe alle Ruder og lade Ankeret falde saa lydløst som muligt. Jollerne bleve nu firede, og Infanteriløitn. Baumann - Broder til Adjudanten - beklagede meget "*sin tunge Skæbne*", at det just skulde falde i hans Lod at skulle blive om Bord. Han blev derfor ikke lidet overrasket ved det Tilbud af Løitn. Dahlmann, som skulde have været med i Land, at han gjerne vilde bytte med ham, da han saa rolig kunde gaa ned og lægge sig til at sove, hvilket han da ogsaa nok saa pænt gjorde. #ill52a

Illustration 55: Markedsscene i Horsens under besættelsen

Da det Aftenen før - paa Grenaa-Expeditionen - var gaaet saa forkeret med Fartøjerne, ønskede Løitn. Esmann ikke, at jeg gik med i Land, men bad mig dirigere Jollerne. Vi roede nu ind og satte Tropperne i Land en lille Kvartmil inden for Hovedet, og fulgte nu ganske smaat langs Kysten med Jollerne, som vi kunde tænke, de avancerede til. Det varede ikke længe, før jeg saa en lille Ildkugle - som en Geværskud - fare fra Pynten ud over søen; nu faldt der et enkelt Skud, saa hele Salver, hvorfor vi roede rask hen til Hovedet og lagde Baadene klods ind til Land, hvor vore Folk nu snart besteg dem igjen, medbringende 7 Fanger, hvoraf 2 Haardtsaarede, og 1 civil. En død og 1 saaret, som Løitn. Baumann havde taget om Livet for at føre ham med ned ad Bakken (da han troede, at han af Modvillie ikke vilde følge med, faldt her om og var, som det senere viste sig, kun besvimet, medens Baumann troede, at han var død), bleve liggende paa Pladsen.

Det var en lille og kort, men blodig Leg. Løitn. Baumann var paa sin højre Side helt tilsølet af Fjendens Blod. I min Jolle, hvori Løitn. Esmann sad, var en Underkorporal, hvis Bajonet var rød af Fjendens ryggede Blod, omtrent 4 Tommer op; han havde med dette Stød i rette Tid reddet Esmann, hvis Revolver klikkede, just som en fjendtlig faldt ud mod ham. -

To af vore Folk fandt for godt at ville prale lidt, den ene af en Strejfkugle, den anden af et Bajonetstik; men Sporene vare saa ubetydelige, at det lige saa godt kunde være Rifler af Tjørn; derimod havde de 2 saarede, vi fik med om Bord, faaet en værre Medfart. Den ene døde en Timestid efter; den anden, en smuk ung Karl fra det egentlige Østerrig, blev lagt ned i vor smukke Salon paa Fløjels Hynder; og jeg tør nok sige, at ingen Broder eller Ven kunde blive mere varsomt og omhyggeligt plejet, end denne Karl blev det af Løitn. Andersen - norsk medicinsk Student - og mig. Han fortjente det ogsaa paa Grund af den næsten utrolige Aandsstyrke, hvormed han beherskede sine voldsomme Lidelser. Der kom ikke et Suk eller en Klage over hans Læber; derimod takkede han os imellem for vor Omhu for ham, og et fornøjet Smil gik over hans ligblege Ansigt, da jeg sagde ham, at hans Saar næppe vare farligere, end at mere haardtsaarede end han ofte vare blevne helbredede. Det var dog kun sagt til Trøst for ham; selv troede jeg ikke derpaa, da han havde et gennemgaaende Skud fra venstre Side ud midt gennem Maven, et Skud tæt ved i Maven, hvor Kuglen sad inde, et Skud i Venstre Laar, hvor Kuglen rimeligvis ogsaa sad inde, og 2 slemme Bajonetstik eller Skud i højre Arm, som en af hans Kammerater alt i Baaden havde lagt Bind om, som den østerrigske Soldat altid bærer tæt sammenrullet under sine Skulderklapper for derimod at støtte Geværremmen paa Marchen, og i Nødsfald - som her - at bruge som Bind. Ved Ankomsten til Bogense blev den døde og haardtsaarede bragte i Land; han døde Dagen efter. Fred være med ham! Han var en Karl, man maatte agte højt! -

Feltvagtcommandøren, et højt, smukt Menneske paa 18 à 19 Aar, en Feldwebel, som lige stod for Tour til at blive Officer, en von Vöghl, der de sidste 2 Aar havde været i østerrigsk Tjeneste, var jo i høj Grad ilde til Mode over sit Uheld; han blev behandlet med al den Høflighed, man skylder en tapper, overvunden fjende, men hvor vidt den almindelige Beklagelse, som vi alle ytrede, over, at det ikke var Prøjserne i Stedet for Østerrigere, som havde faaet denne Medfart, smigrede ham, da han var Søn af en prøjsisk Kavallerigeneral, som havde været med herinde i forrige Krig - skal jeg lade være usagt. - Han fortalte os, at det var almindelig antaget i "*den allierede Armé*", at Aarøes Korps ikke gav eller tog mod Pardon; derfra kom den haardnakkede Modstand.

Den civile, der blev gjort til Fange, var en ung Bondeknøs fra Palsgaard, som holdt der med sin Befordring til Feltvagtens Afbenyttelse; han havde sin Dumhed og Taushed at takke derfor. Han lod til at befinde sig vel hos os, og traadte ind i Korpset. -

Da jeg ikke selv var Øjenvidne til denne Affære, tør jeg ikke fælde nogen bestemt Dom derover; men naar en Styrke paa over 50 Mand ved Nattetid overrumpler en Feltvagt paa 8 Mand og deraf skyder de 4 ned, da synes det at være uden for al Tvivl, at der har fundet en utidig Ofren af Blod Sted, og jeg følte mig meget tilfreds med, at jeg ikke deltog i Landgangen. Havde Esmann gjort som Schultz - ikke ladet

Folkene sætte Fænghætter paa - da var der uden Tvivl sparet 4 Mand, som vi da havde haft mere til Udvexling. -

I Bogense indladede vi nu vore Kul og gik tilbage til Kalundborg, hvor der jo atter var samlet en Mængde Mennesker nede ved Broen for at se "den østerrigske Prøve". -

Kapt. Aarøe, som alt pr. Telegraf var underrettet om det passerede, vilde ikke ytre nogen Misfornøjelse til Løitn. Esmann, der nylig var traadt ind i Korpset, fordi han paa egen Haand havde foretaget sig denne Expedition; men han fortalte mig, at den Plan, han havde lagt: næste Nat at gaa til Palsgaard for at overrumple en Styrke paa 100 Mand, som laa der, nu ved denne Expedition var aldeles forstyrret. -

Afsejling mod Bogense - Kalundborg-borgerne overdænger Korpset med blomster !

Næste Morgen indskibedes hele Korpset, saavel Officerer som Menige; de var saa forsynede med Buketter, at man skulde tro, det var 1850 og ikke 64, vi levede i. Jeg gjorde vist de gode Kalundborgere Uret, i Fald jeg sagde, at det var af Glæde over at blive deres Indkvartering kvit, at de den Dag mødte saa tidligt paa Broen for at udbringe deres rungende Hurraer for det bortdragende Korps, som - det hed sig - ikke kom mere tilbage dertil. -

Rejsen gjaldt Bogense, hvor Korpset foreløbig skulde gjøre Kystvagt; her var Indkvartering, da vi kom, saa det smagte ikke vore forvænte Folk rigtig godt at bivouakere paa Gaden om Natten. Ogsaa her var Kapt. Aarøe saa opmærksom at give mig Billet til Officerskvarter; her havde jeg mere Held med mig, idet mit Kvarter var hos den gamle, joviale Doktor Larsen; han, Kone og Døtre vare alle lige vakre, saa jeg her fandt et overmaade behageligt, gjæstfrit Hjem, som jeg dog ikke kom til at profitere meget af. Den første Gang, jeg var deroppe, byder den gamle Doktor mig Tobak og siger til Plejedatteren: "*Hent Grev Bernstorff!*" Kort efter kom hun med en meget smuk, veltilrøget Merskumspibe. Jeg spurgte Doktoren, om det ikke var lidt dristigt af ham at give saa kostbart et Stykke over i en Soldats Haand, som var ham fremmed? Han svarede, at han stolede endnu trygt paa Soldaten. Jeg behandlede "Grev Bernstorff" med al Omhu, og da Doktoren saa, at jeg havde røget den ud lige til Bunds, saa jeg let blæste Asken ud, klappede han mig paa Skulderen og sagde: "*De forstaar at behandle en Pibe!*" - og jeg havde øjensynlig vundet hans udelte Agtelse. Kun den, der har Passion for Merskumspiber, vil ret kunne fatte Betydningen. -

Samme Dag, vi kom til Bogense, slog Kapt. Jespersen og jeg vor Chef en Plade for en Vogn. Vi opgav, at det vilde være godt, at vi til Lands gjorde os bekendt med Lokaliteterne oppe ved Baaringvig Bro, i Fald vi ved Nattetid skulde komme til at løbe an der, og vi kjørte nu en prægtig Tour - i en elegant Møllerbefordring - ud paa Landet gennem Fyens store Humlehaver, som jo unægtelig ere meget smukkere end Rhinens Vinhaver.

Paa denne Tour besøgte vi min Værts Søn, Løitnant ved 21nde Regiment, og Cand. Speier, Intendant ved et Dragonregiment. Han havde lavet sig en nydelig Straahytte, med grøn Løvbeklædning indvendig, paa Marken, hvor Regimentet laa, hvor vi sad og havde det overmaade gemytligt ½ Times Tid. Da han havde Kroen til Nabo, var der ingen Mangel paa Opdækning. Pludselig blev der blæst "*Appél*", og hurtig rykkede nu hele Styrken ud; virkelig et dejligt Syn at se disse svære, haandfaste Karle paa deres stærke, jydsk Heste, som de forstaa at tumle lige saa godt som den svære Klinge ved deres Side, der havde været Fjendens Tugtemester de faa Gange, de havde haft Lejlighed til at bruge den. Da vort Kavalleri vist er den Vaabenart, som har mest Selvtillid, og som Fjenden har den største Respekt for, er det jo dobbelt sørgeligt, at Hegermann-Lindencrone har leget Skjul med det. -

Kommentar: General Hergermann-Lindencrone havde ledt 4. division op igennem Jylland efter rømningen af Dannevirker for at lokke Prøjsiske soldater efter sig. Af denne grund blev han kaldt 'General Baglæns'

Illustration 56: Strandvægter i halmhytter

#ill53

En Officer svarede Speier paa hans Forespørgsel: hvorhen?, at de skulde til Stranden for at forsøge, hvor langt til Søs de kunde attackere Fjenden! - Aftenen tilbragte vi meget behageligt i mit prægtige Kvarter, hvorfra vi gjorde en herlig lille Tour ud i den smukke, lille Skov, som ligger nær op mod Byen.

Dannebrog og Niels Juel kom hen paa Eftermiddagen majestætisk dampende op mod Vejle Fjord, hvorfra de efter et kort Ophold stode Nord over igjen, dog uden at lade høre fra sig. Den Aften blev Byen underholdt med Sang af 1ste Comp.'s Sangforening "Svenskerne" til helt hen mod Midnat. Svenskerne sang jo udmærket godt; dog begyndte 2. Comp.'s Sangforening at konkurrere med dem om Prisen. -

Nye togter for Aarøes flyvende korps: Mod Moesgaard, syd for Aarhus. En vejviser forsinket afgang. Diset vejr generer navigeringen.

Næste Dags Eftermiddag modtog Capt. Aarøe et Telegram fra Samsø, at der var kommen en Mand derover fra Aarhus, som berettede, at der paa Moesgaard ved Aarhus laa en Styrke paa ca. 80 Mand, og at samme Mand var villig til at lede Expeditionen. Der blev nu strax bestemt, at Løitn. Holst med 3die Comp. skulde foretage denne Expedition. Jeg fik Ordre at skaffe de nødvendige Transportmidler til Veje, og søgte et Par større brugelige Fartøjer ud, som laa i Bogense Havn og kunde rumme 50 Mand hver. Det ene, tilhørende en Mand i Byen, var strax til Tjeneste; derimod vægrede Ejeren af det andet - en Mand fra Horsens - sig ved at lade os faa sit Fartøj, med mindre han selv fulgte. Jeg sagde ham, at det var der aldeles ikke noget i Vejen for; men da han ikke kunde faa at vide, hvor vi skulde hen, og hørte, at han kom til at staa under militær Kommando paa Touren, frafaldt han sin Paastand, men var meget utilbøjelig til at finde sig i, at jeg benyttede mig af den af os meget yndede militæriske Ret i Belejringsstilstanden - [til] uden videre Vrøvl at tage hans Baad. -

Det var alt blevet hen ad Aften, inden vi bleve klar til at afgaa, og da vi anløb Kolbys Havn paa Samsø for at faa vor Vejviser om Bord, som dog ikke gav Møde dér, mistede vi ikke alene hans Assistance, men forsinkedes derved over ½ Time, og Tiden var kostbar. Vi satte nu Kurs for Moesgaard; jeg blev kaldt ned for sammen med Officererne at høre den lagte Plan. Ved Compagniet var der en Karl fra

Aarhus, som blev kaldt ned og opgav en meget nøje forklaring om Vejen fra Stranden op til Gaarden, Haven, Bygningernes Beliggenhed og de forskellige Indgang dertil. Moesgaard ligger omtrent 2000 Alen fra Kysten, hvor der ligger et Teglværk Norden for en Bæk eller lille Aa, og et Fiskerhus Syd for samme, som har sit Udløb her, og hvortil en Vej førte ned. -

Tiden var løben fra os, saa Kl. alt var 1½; vi bestemte derfor, at Damperen kun skulde ligge 1000 Alen Syd for Teglværket for saa meget hurtigere at naa Maalet, endnu inden det var lys Dag; vi vare jo Mørkets Børn. -

Da Fartøjerne saaledes ikke skulde forsejle, men blive liggende, hvor vi gjorde Landgang, havde Løitn. Holst intet imod, at jeg fulgte med op til Gaarden, og jeg saa mig alt i Tankerne gribe den prøjsiske Officer i Nakken, for hvem jeg skulde have min kjære Broder udløst af Fangenskabet. I denne sangvinske Forhaabning sprang jeg glad ned i Jollen, strax da Damperen stoppede, for med en 5 à 6 Mand - deriblandt Infanteristen fra Aarhus - at ro ind til Fiskerhuset (i Teglværket formodede vi, der laa en Feltvagt), for der at faa nærmere Underretning; Tropperne skulde imidlertid indskibes og følge efter.

Jeg havde proponeret for Løitn. Holst, om han ikke vilde lade Løitn. Carré - svensk - gaa med mig i min Jolle; Grunden var ligefrem den, at jeg havde Lyst til at prøve Fyren. Da jeg første Aften var til Gilde sammen med ham i Kalundborg, havde jeg drukket et Glas med ham paa, at han maatte gjøre lige saa megen Lykke, naar det gjaldt, som nu hos Damerne. Han var smuk, meget livlig og af en svenskers hele elastiske Væsen, saa han var i høj Grad feteret af det smukke Kjøen. Han ytrede ikke selv Lyst til at gaa med mig, og Løitn. Holst mente, at det ikke var til nogen Nytte, saa jeg fik ham ikke med. At Løitn. Carré havde "Mavepine" den Nat, anfører jeg paa ingen Maade som nogen Forklejnelse for ham; man vil jo paastaa, at det er meget almindeligt hos folk paa "Slagdage" selv for anerkjendt modige Folk. -

Jeg roede altsaa tværs ind mod Land og fulgte nu Kysten tæt af Nord over for ikke at ro forbi; vi havde alt roet hen ad ½ Time, da jeg ser en Sejler under Land, som jeg antog maatte være en Fiskerbaad; det begyndte at blive temmelig diset i Luften, dog saa man endnu tydeligt Omridsene af Skoven, som nu hørte op, saa min Aarhusmand erklærede, "*at dette var galt!*" Det var ikke ved Moesgaard, vi vare.

Den lille Sejler viste sig nu som en Slup; men det varede nu kun kort, inden vi tydeligt saa, at vi roede lige ind mod Aarhus By; Sejleren var - Domkirken! - Heldigvis klarede det lidt op; thi havde det i Stedet for tyknet mere til, vare vi roede med hele vor Flotille - 8 Baade - lige ind mod Byen. Jeg vendte nu om, og mødte snart Løitn. Holst med de øvrige Baade, som jeg underrettede om, at vi vare alt for nordlig. Da vi kom tilbage til Damperen, var det høj Dag, og vi saa nu til vor store Ærgrelse, at vi havde Teglværket liggende "*tæt agter for tværs*" af os, saa stopper vi et Par Minutter før med Skibet, havde vi truffet lige paa Maalet, da vi roede ind. Se, saa usikker er Krigerens Lod; af disse Par Minutter afgang mange Menneskers Liv! -

Illustration 57: Preussiske Stabsofficerer på Lystsejlads til Helgenæs
#1154

I min Jolle blev jeg forundret, da det blev Dag, [over] at se Julius Hesse, som jeg først den Gang fik at vide var med. -

Alle vore skjønne Forhaabninger laa nu begravede med Solens Opgang, og fra den Expedition, hvoraf vi havde ventet os saa megen Glæde, vendte vi nu floue og slukørede tilbage til Bogense. Her indskibede vi nu atter vore Folk for at gaa tilbage til vor gamle Station, Kalundborg. -

Høj stemning i det flyvende korps på vej 'hjem' til Kalundborg. Sangkonkurrence mellem 1. og 2. Kompagni.

Der var altid meget Liv og Lystighed om Bord, naar hele Korpset var med. Kapt. Aarøe holdt nok selv af Munterhed, og de svenske Officerer vare altid parate til Kommers, saa der immer var en eller anden Lystighed for paa Halvdækket. Kun Løitn. Schultz deltog aldrig i nogen Slags Løjer paa Halvdækket, da han fandt det at være upassende for en Officer i sine Folks Paasyn. -

Mandskabet havde jo de hundrede Spilopper for og gav hele Scener til bedste, som vare meget komiske og vittige, men ofte indeholdt en bidende Satire over højere staaende Officerer, som de kopierede.

Sangen vexlede paa disse Toure mellem 1ste og 2det Compagnis Sangforeninger, som søgte at overgaa hinanden; og det var vist med god Føje, at Sanglærer Hansen var stolt af 2det Comp. 's Sangforening. - Løitn. Baumann, som den 6te havde tabt sin Revolver ved Grenaa Havn, vilde laane Løitn. Holsts, som ingen Patroner havde eller kunde faa; det var nemlig franske Patroner af en egen Sort, der var sluppen op. Holst mente, at Baumann hellere kunde give ham sine Patroner. Nej, det vilde han ikke, og siger saa til Holst: "*Hvad kan det hjælpe, at De holder en Mand Deres Revolver for Brystet uden Patroner?*" Holst svarer strax: "*Dog vel altid mere, end at De holder ham en Patron for Brystet uden Revolver!*" og det kunde B. jo ikke fragaa. -

Illustration 58: Officerer i Korps Aarø - J.P. nr. 4 fra venstre - bagest - manden med bowleren er een af 'hemmelighederne'

#ill55

Løitn. Holst var en særdeles net og vakker Mand og meget morsom, naar han gad være over at være det; hans Satire, der altid kom under den uskyldigste Form, kunde ofte være meget bidende og skarp for den paagjældende. -

Kalundborgerne modtog Korpset med den gamle Gjæstfrihed og Velvillie. -

Korps Aarø beordres til at indsamle joller og småbåde fra alle øerne ud for den jyske østkyst for at forhindre fjenden i at benytte dem til landgang på Fyn.

Næste Dag afgik vi med Jylland for at tage alle Baade og Smaaagter bort fra Endelave, Samsø og Tunø samt [den] jyske Kyst ved Helgenæs. Jeg blev sendt i Land paa Samsø for at beordre Beboerne dér til at samle deres Baade paa et bestemt Sted; imedens gik Damperen over til Endelave for at give samme Ordre dér. Derfra gik vi til Tunø, hvor Beboerne efter Aftale skulde beholde en større og en mindre Baad, som de angav var aldeles nødvendige for dem at have paa Øen; og de skulde da passe paa, naar Damperen kom tilbage Nord fra, da at ligge klar med de øvrige Baade i Farvandet, saa vi hurtigt kunde tage dem. Min Kollega Fyrmesteren - Pastor Hansen - lovede at ville paase, at det skete. Vi gik nu med Damperen til Helgenæs, og saa nu atter Bevis paa, med hvilken Frækhed Fjenden tumler om med Baade i vore Farvande, idet han havde taget Sømærkerne bort fra en Grund 1. Mil fra Land. Marinen vilde give Vind og Strøm Skylden, men den afhuggede Stage paa en Jærnbøje, som han ikke havde kunnet lette, afgav tydeligt nok Bevis for, at det var Fjenden, som havde taget dem bort.

Ved Helgenæs blev der hejst Flag, saa Capt. Aarø gik i Land med Jollen, ; der kom kun af og til Patrouiller derud, saa der blev gjort Aftale med Sognefogden angaaende Maaden, vi senere skulde staa i

Forbindelse med dem paa. Vi toge nu her de Joller, som laa langs Kysten, paa Slæb og stode nu ad Tunø til igjen. Det var alt Aften; der laa ingen Baade klar i Farvandet, hvorfor jeg roede i Land med Jollen.

Alle Baadene stode endnu paa Land, og en Del Folk derved. Præsten fortalte mig, at Grunden til, at Baadene ikke vare komne ud, var den, at Beboerne ikke kunde blive enige om, hvis Baad der skulde blive tilbage. - Jeg skaffede gesvindt "Enighed"; det var kun faa Minutters Sag, inden alle Baadene vare satte i Vandet. Jeg viste de feige Tunøboere, at jeg ikke var kommen i Land for at vrøvle med dem, og vi stode nu op ad Endelave til. Her havde jeg nær skræmmet Livet af en stakkels Enke og hendes Datter, da jeg om Natten Kl. 1 dundrede paa Døre og Ruder, saa de troede, at det var Prøjserne, som vare komne i Land paa Øen. Her var det samme forbandede Vrøvleri, at Fartøjerne ikke vare klare, saa vi først bleve færdige hen ad Morgenstunden til at gaa over til Samsø, hvor vi lode Ingeniør Shots Kutter blive tilbage til Telegrafpersonalets Raadighed, og gik nu bort med en Hale af omtrent 40 Fartøjer i 2 Kolonner, som saa meget godt ud, og løb med dem til Kalundborg. -

Mod Svendborg for at lade ammunition og kul - med en mand i gabestok.

Næste Dag kom Løitn. Holst om Bord med et Arbejdskommando; Løitn. Carré havde faaet Tilladelse til at gaa med for at besøge Lavia, sin Fæstemø, i Svendborg. Vi inladede nu hele Korpsets Geværer og afgik dermed til Nyborg, hvor de bleve ilandskibede paa Arsenalet, og gik saa herfra til Svendborg for at inlade Artilleriammunition og Kul.

Paa Rejsen havde én af Konstablerne været uhøflig mod Korporalen, og blev derfor dikteret 6 Timer i Gabestokken - staaende surret til Masten, hvilket jo var drøjt nok for Fyren, da det just var ved Svendborg Bro vi laa, hvor der jo strax kom en Mængde ned for at hilse paa "*deres kjære Strøjfere*". Forsynet med Kul og Ammunition samt medbringende Løitn. Holsts smukke Frue og en ung svensk Frivillig, som alt tidlige i Foraaret var rejst hjemmefra i det nordligste Sverrig for at ile til vor Fane, men paa Grund af Vinterbesværigheder og Sygdom først nu var naaet hened, forlode vi Svendborg for at gaa til Nyborg. Vi laa Natten over her; om Aftenen blev jeg paa Hotellet meget forekommende hilset af Kaptainerne Koch, Toft og flere af disse Skippermatadorer, som jeg kun kjendte af Omtale; de fortalte mig, at de med megen Interesse og Agtelse havde fulgt mig i mit Soldaterliv. Lund med Hermod, en Mand, hvis Dom jeg har megen Agtelse for, skjældte nok lidt ud, fordi jeg vilde gaa ind i Strejfkorpset, men gav mig alligevel et godt Skudsmaal, saa jeg vil ikke nægte, at det smigrede mig meget, at jeg, som I, mine Brødre, var kommen til at indtage en mere fremragende Plads blandt vore Kolleger, om ogsaa jeg havde maattet gaa "*Soldatervejen*" for at naa det. Her maa man sande Ordsproget: "*En Soldat kan man lave paa 5 Uger, men ikke en Matros paa 5 Aar!*" -

Dampskibet Aalborg laa her, som det hed sig, til Kapt. Aarøes Disposition og ventede kun paa Ordre fra ham. Vi inladede her Miniérifler i Stedet for de afleverede Tapkuglerifler. Kavalleriløitn. Saurbrey med sine 2 prøjsiske Heste kom om Bord - samme S., som havde den hæderlige lille Affære ved Vorbasse; han skulde løse Løitn. Baumann af, hvem Krigsminister Hansen havde kaldt hjem til Ordonansofficer. Strax efter vor Ankomst til Kalundborg lod Kapt. Aarøe hele Korpset stille paa Havnepladsen og gjorde dem nu i en kort og smuk Tale bekjendt med, at Kavalleriløitn. Baumann skulde forlade det. Med et 3 Gange gjentaget rungende Hurra for hans Fremtids Vel tog Korpset, hvoraf næppe en eneste Mand ikke beklagede at skulle miste denne herlige, brave Officer, Afsked med ham, Han lovede, i Fald det var ham muligt, da at komme tilbage til Korpset igjen. -

Jeg gik hjem til Løitn. Schultz og sagde ham, at Dampskibet Aalborg laa klar i Nyborg til Kapt. Aarøes Ordre, og foreslog ham den Plan - i Fald Kapt. Aarøe ikke strax vilde gaa med hele Korpset op til Vendsyssel for at operere dér - da at sende mig med Aalborg op til Læsø Rende, hvor jeg da fra Fyrskibet let kunde gaa i Land og indhente de nødvendige Efterretninger om Fjendens Stilling i en Egn, hvor jeg kjendte hver Mand og hver Sti. Schultz blev ganske smittet af min Tiltro til det Koup, som jeg lovede ham, vi sikkert skulde gjøre deroppe. Jeg vil ikke fragaa, at den personlige Interesse, at skaffe

Otto en Stedfortræder, stadig var i mine Tanker, og det var jeg sikker paa skulde ske her. - At mine Venner deroppe ville forbande mig, fordi jeg gjorde deres fredelige By til en Slagplads midt i deres rolige Søvn, var jo Hensyn, som man under disse Forhold maatte sætte sig ud over. Schultz gik strax hen for at tale med Aarø om Planen, og senere paa Aftenen, da vi mødtes i Klubben, kom Kaptajnen hen til mig og sagde: "Det er afgjort, du skal gaa i Morgen!" Men jeg kom s'gu ikke af Sted; som jeg senere har hørt, var Grunden den, at der med det nye Ministeriums Tiltrædelse var gjort Fjenden Forslag til Vaabenhvile, og dermed alle Fjendtligheder fra vor Side suspenderede, til Sagen var afgjort. -

18. juli - Rygter om at Fjenden vil besætte Samsø. Hvordan samspillet med hær og flåde er mere vanskeligt end man skulle tro. Og hvor vi erfarer at en salve kanonskud fra en fregat koster 100 rigsdaler

Den 18nde modtog Kapt. Aarø et Telegram fra Overkommandoen, at Fjenden agtede at besætte Samsø og de omliggende Øer, hvorfor han beordredes til strax at drage Omsorg for disse Øers Bevogtning og til dette Maals Opnaaelse at sætte sig i Forbindelse med Kattegats-Eskadren. - #ill56

Illustration 59: Kort over Samsø og Tunø ca 1870

Det var alt saa sent paa Dagen denne Ordre kom, at der ikke kunde være Tale om at søge Eskadren op den Dag, da det blev Aften, inden vi vare ude af Fjorden. Vi stode nu lige over til Tunø, hvor vi landede med Transportbaaden Kl. 11 og satte Løitn. Holst med hans Kompagni i Land samt Løitn. Saubrey med hans 30 Dragoner. Det ser ret kuriøst ud, naar Dragonerne komme rask efter hinanden ridende ud af Hullet i Agterenden af Baaden og lige i Land, hvori baade de og Hestene nu havde god Øvelse. -

Kapt. Aarø havde taget mod mit Forslag, at jeg i Tilfælde af overlegent fjendtligt Overfald forbandt mig til uden Dampskibets Assistance at klare mig selv bort med Transportbaaden, hvorfor jeg strax lod Masten rejse og alt gjøre klar til at gaa under Sejl, i Fald vi bleve nødte til at retirere. Posterne bleve udstillede, og efter at have aftalt de nødvendige Signaler, dels med Raketter, dels med Dækning af Fyret i Alarmeringstilfælde, afgik Kapt. Aarø igjen med Jylland for med de øvrige Tropper om Bord at patrouillere Natten over mellem Øerne. -

Tunøboerne bleve jo svært alarmerede ved dette store natlige Besøg paa deres fredelige, stille Ø. Den gode Pastor Hansen og hans vakre, venlige lille Kone vare alt paa Benene, da vi kom derop, hvor Hovedkvarteret jo skulde være, og begyndte strax at lave Kaffe til os. At jeg faa Dage før havde været noget kort for Hovedet, da jeg tog Baadene bort, havde denne godmodige kristne Mand forlængst tilgivet, og kappedes med sin Kone om at gjøre Vagten saa behagelig som mulig. Udenfor Præstegaarden kamperede det Mandskab, som ikke var paa Post, og de nøde ogsaa rigelig godt af Præstefolkenes Gjæstfrihed, som disse forøvrigt maatte betale med Tabet af en Sølvgaffel, der blev stjaalen fra dem - uden al Tvivl af "den lille Hemmelighed", som var med i Land. -

Omtrent Kl. 2 blev der af Posten meldt "Raketsignal" - Alarmsignal - fra Vestsiden af Øen. Løitn. Holst tog sig det - som vel var - meget roligt, smed sig paa sin Hest og red derud, og kom snart tilbage og sagde, at det var blind Alarm. Kl. 5 toge vi Afsked med de gode Præstefolk, som jo venligt bade os tilbage igjen til Aften, og vore Folk bleve nu indskibede for at landsættes paa Samsø. -

Kapt. Aarø afgik nu med Jylland Nord over for at opsøge Kattegats-Eskadren. N.Ø. for Hjelm traf vi Dannebrog, hvor Eskadrechefen var om Bord, og hvor jeg gik over med Kapt. Aarø. Niels Juel stod den Gang over ad Samsø til. Dannebrog's Batteri frembyder et imponerende Skue med sine svære Kanoner, hvoraf dog 2 Stk. 150-pundige Armstrongs midtskibs især udmærke sig; men det er ogsaa en kostbar fornøjelse at høre de to Herrer "tale med"; hvert "Ord" koster over 100 Rdlr.

J.P. bliver anmodet om at få fregatten Niels Juel til at placere sig så den kan forhindre fjendtlig landgang. Og konstaterer, at mandskabet er i land for at få fat i høns og fjerkræ.

Chefen, Kapt. Gottlieb, saa vel som de øvrige Officerer toge meget forekommende mod mig, og lo de mig end lidt ud for min Uniforms Skyld, saa kunde jeg dog med Grund le bedst og sidst, da de om Bord i Dannebrog vare i megen Affekt over den Efterretning, som de nylig havde modtaget af en Mand fra Aarhus, der berettede dem, at Fjenden havde gjort Landgang paa Samsø, af hvilken Grund Niels Juel Nu alt var paa Vejen derned, og Dannebrog skulde nu efter for i Forening med den "*at fange Prøjserne*"!!! Jeg stod aldeles taus og hørte paa hele Fortællingen, og da den var ude, sagde jeg dem, at de vist godt kunde spare dem Ulejligheden, da hele vort Korps laa paa Samsø! "*Naar nu blot Niels Juel ikke gaar hen og antager dem for Prøjsere og skyder paa dem*", tilføjede jeg; og det lod til, at de ikke vare uden Angst derfor. De Herrer bleve unægtelig mere floue over denne Oplysning af mig, end jeg blev over deres - lidt utidige - Skumleri over min Uniform. - Vi løb nu med Jylland tilbage til Samsø igjen; her laa Niels Juel til Ankers. -

Kapt. Aarø gav mig Ordre til at gaa om Bord til Chefen, forevise ham Overkommandoens Depeche, og aftale det fornødne med ham angaaende Øernes Forsvar for Natten. Jeg kan ikke nægte, at det jo undrede mig meget hos en Orlogskaptajn og Fregatchef at træffe den Ubestemthed - for ikke at sige Vægelsind - som jeg her altfor tydelig sporede hos Orlogskaptajn Paludan. Bestemmelsen blev endelig den, at han med Fregatten vilde lægge sig ved Nordenden af Samsø, som uden Tvivl var den Plads, hvor han kunde gjøre mest Nytte; hvor han laa, var han aldeles ingen Nytte til, som jeg havde tilladt mig at sige ham, da han først foreslog at blive liggende. Hans Landgangskorps, der jo alt var i Land "*for at fange Prøjsere*", bad han mig give Ordre, at de strax skulde komme om Bord. -

Jeg roede nu i Land for at bringe Kapt. Aarø's Melding om den trufne Aftale: Samvirken mellem Hær og Flaade, og mødte snart Niels Juels Landgangskorps, et højst komisk Optog! I Spidsen gik Officererne; derefter 30 à 40 Mand Infanterister, og efter dem vel 50 à 60 Mand Matroser med Gevær i den ene Arm og dels døde, dels levende - Høns, Kyllinger og Ænder i den anden, som med deres Skrig akkompagnerede den meget lidet harmoniske Sang af "den tapre Landsoldat", som de af fuld Hals stemte op, hver med sit Næb.

Illustration 60: Fregatten Niels Juel

#ill57

Da Clausen hen mod Aften kom i Land for at fouragere, i hvilken Anledning han havde laant en Artilleriuniform af en af Konstablerne for bedre at imponere de Indfødte, fik han strax det Svar af Beboerne, at de havde solgt alt til Fregattens Folk, hvad de kunde undvære. Men Nikolaj Clausen, som ikke var raadvild og nok havde klaret værre Bugter, lod til at have uhyre Hastværk, og fortalte de forbausede Indfødte den skrækkelige Nyhed, *“at Prøjserne lige havde gjort Landgang Syd paa Øen, og vare i rask Anmarch Nord paa, saa de inden 1 Time vilde være i deres Vold, og at de huserede som sande Røvere og Banditter, saa deres unge Koner og Døtre ikke stode [i] mindre Fare end deres Fjerkræ.”* Clausen havde vundet Spillet! Han kunde nu faa mere Fjerkræ end han ønskede, og det til billig Pris. Nu vilde alle hellere sælge, og dog faa noget derfor, end lade Fjenden røve det! Ja, en gammel Kone vilde endog overtale ham til at tage begge hendes voxne Døtre med om Bord. Det var en Scene som under Slavekrigen i Sæby 1848. -

Denne Genistreg af Clausen havde til Følge, at hele Øen blev alarmeret om Aftenen og Natten; og Kapt. Aarø lo hjertelig, da han næste Morgen hørte, at Grunden til hele Alarmeringen var, at Clausen var gaaet i Land for at købe Høns. -

Hen ad Aften forlod jeg Kapt. Aarø og de øvrige Officerer i Nordby; Løitn. Esmann havde ganske tilfældigt sagt til mig, at det blev en Deling af hans Korps, vi fik om Bord i Aften; ellers havde jeg intet hørt om Korpsets Bestemmelse. Da jeg kom om Bord, blev Kapt. Jespersen jo lidt forundret over, at jeg ikke medbragte nogen Ordre for Natten. Vi betvivlede derfor ikke, at der jo nok maatte komme en Officer ned med nærmere Ordre, og lode derfor en Jolle blive liggende inde ved Broen, til det blev mørkt. Nej, der kom ingen Officer, ingen Ordre! Jespersen og jeg bleve derfor enige om at patrouillere med Damperen som foregaaende Nat. Der passerede intet, og med Dagens Frembrud lagde vi atter ind under Samsø. Niels Juel havde aldeles ikke rørt sig, men var bleven ganske rolig liggende paa den Plads, han laa, da jeg var der om bord. Natten før blev der vist den største Aarvaagenhed og Paapasselighed, som om man var aldeles overbevist om, at Fjenden vilde komme. Denne Nat, da der maatte være langt større Sandsynlighed for et fjendtligt Angreb, end Natten før, lod alt til at være planløst. Vaabenhvilen indtraadte nemlig Kl. 12 Middag, og havde den forenede fjendtlige Flaade i Sinde efter dens Udløb, naar Krigen begyndte igjen, at løbe ind i Kattogat, da kunde det jo være af stor Vigtighed for ham at have Samsø besat, og han vilde da rimeligvis bruge den sidste Nat til sin Overgang for da at holde sig til Kl. 12 Middag. -

Paa Tunø Fyrtaarn vajede Flaget ikke, som det var en Aftale med Præsten, at det skulde, naar alt var roligt. - Jeg var unægtelig i høj Grad ærgerlig over at se denne Planløshed, og gik om Morgenens op til Nordby for at melde Kapt. Aarøe, at vi intet fjendtligt havde observeret i Løbet af Natten, at der intet Flag vajede fra Tunø Fyrtaarn, samt at Niels Juel ikke havde indtaget den aftalte Station, og bad ham om Tilladelse til i hans Navn at ro om Bord for at affordre Chefen en forklaring om Aarsagen dertil. - Jeg kunde jo ikke sige til min Chef, Kapt. Aarøe, at jeg var lige saa fortrydelig paa ham for hans Forsømmelighed som paa Chefen for Niels Juel. Han gav mig gjerne denne Tilladelse, men da jeg kom tilbage igjen, var Niels Juel afsejlet. -

Løitn. Holst med en Deling af sit Komp. kom om Bord, og vi afgik nu med Jylland til Tunø, hvor Pastor Hansen ikke havde hejst Flaget, da han antog, Korpset havde faaet en anden Bestemmelse, fordi vi ikke efter Aftale kom tilbage om Aftenen. Fjendtlige Fanger kunde vi ikke faa paa Tunø; vi toge saa Præsten og hans Hustru med over til Samsø, og de vare jo meget fornøjede over denne lille Extratour med det smukke store Dampskib. Den Landbefordring. Løitn. Holst kunde byde dem, op til Præsten i Nordby, var mindre elegant; det var nemlig en Ægtvogn med Halm, hvor vi stuede os paa bedste Maade. -

Hos Provst Jacobsen tilbragte vi en meget behagelig Eftermiddag i hans gjæstfrie, smukke hjem. Blandt hans mange Interesser er ogsaa Havevæsenet; og man vil sjælden træffe en smukkere og frugtbarere Have end hans. Han avlede Valdødder og Spisekastanier i Tøndevis; han havde et Morbærtræ, som bar indtil 10 Skæpper, og en Blomsterhave, som var pragtfuld.

Jeg talte nu med Løitn. Schultz om sidste Nats Forsømmelser og sagde ham, at Kapt. Aarøe let kunde forspilde sin Tillid hos Mandskabet, naar man, som her, tydeligt kunde se, at der ikke var nogen bestemt Plan i hans Dispositioner, hvilket jo vilde være den største Fare for Korpsets Fremtid. Jeg skrev til Orlogskapt. Paludan, at min Chef, Kapt. Aarøe, jo maatte antage, at jeg havde bragt ham en fejl Melding, hvorfor jeg bad ham give mig det Vidnesbyrd: at jeg havde opfattet hans Bestemmelse rigtigt, for at jeg ikke skulde forspilde den Tillid, min Chef hidtil havde vist mig; og jeg fik herpaa et Svar, hvori han ganske fritog mig, men som ikke undrede mig mindre end den mundtlige Samtale, jeg havde haft med samme Fregatchef! -

Fjenden udebliver - Men J.P. tænker tilbage på den nytte som 'Rolf Krake' kunne have gjort under landgangen på Als

Her skete nu ikke nogen Overrumpling af Fjenden; men man ventede dog, den kunde eller vilde ske; derfor var der givet Ordre fra Overkommandoen til at sætte sig i Forbindelse med Marinen, for, ved fælles Samvirken, at forhindre det. Nu ser man, hvad Følgen vilde have været, i Fald Fjenden virkelig havde villet gaa over; han havde da uden nogen Hindring gaaet i Land der, hvor Niels Juel skulde have ligget, men - ikke laa! - Denne lille Begivenhed, som vel ikke drog nogen praktiske Følger efter sig, har dog ikke kunnet undlade at give mig endnu mere Mistillid til Armeens og Flaadens "fælles Samvirken" end tidligere.

Man maa paa Grund heraf uvilkaarlig komme til at tænke paa den sørgelige Overrumpling af Als. Jeg forudsætter, at Rolf Krake ikke havde holdt sig en Aftale med General Steinmann mere efterrettelig, end Niels Juel holdt den med Kapt. Aarøe, og - Als var derved tabt! Jeg kjender ikke nøje nok til Rolf Krakes Færd den 29de til nærmere at turde berøre den; men jeg ved, at der i Alsfjord laa 2 Rokanonbaade, som man i Stedet for at lade ro frem og ødelægge Fjendens Baade, og - i Fald man ikke turde det, da lade dem ro ud af Fjorden for dog i det mindste at bjerge sig selv - lod sprænge i Luften!

Og Mandskaberne løb, med Halen mellem Benene, op til Nordenden af Als for der at passe Dampskibene op, som skulde føre vore "afskaarne" Tropper bort. Denne Streg forekommer mig at være i høj Grad harmelig for enhver ærekjær dansk Sømand! Hvad i al Verden skulle Kanonbaadene derved

for, naar de ere i den Grad angst for de kostbare Sømænds Liv, at de ikke engang tør lade dem gaa forbi Fjenden paa 2 à 3000 Alens Distance. Man raaber stadig paa dette Skrækkebillede: Fjendens riflede Skyts! Ja, ganske rigtigt! Hans riflede Skyts er udmærket; jeg skal være den sidste til at benægte det, jeg har set saa slaaende Beviser paa dets Skudsikkerhed, men kun mod et fast Punkt, hvorpaa han har indskudt sig; derimod mod en Gjenstand, hvor han skal gisne sig til Afstanden, og som tilmed bevæger sig, der har det riflede Skyts meget liden eller ingen Overvægt over det glatte.

En Skydning efter en Rokanonbaad, som rør sine 3 à 4 Mils Fart paa en Afstand af 2 à 3000 Alen, anset jeg for saa usikker, at jeg vil holde det for et Uheld, om mere end 1 Skud af 100 ramte. Og, Herre Gud! skulde der ogsaa ramme de Baade et enkelt Skud i denne Krig, saa er da vel Sømændens Liv for Tiden ikke saa meget dyrere end Soldatens, at der jo nok burde ofres noget for Standens Ære og Baadenes Frelse! Vil man med Hensyn til Kanonbaade anstille en Sammenligning mellem denne og forrige Krig, faar man de bedrøveligste Resultater. I fem samfulde Uger laa jeg i 1849 uden for Frederits, stadig indenfor et fjendtligt Batteris Skudvidde, og der blev i den Tid gjort mellem 2 og 300 Skud derfra efter min Kanonbaad, uden at et eneste ramte; og nu sprænger man Baadene i Luften, fordi man ikke tør ro forbi et Batteri paa Skudvidde! Nej, jeg takker min gode Skæbne, at jeg ikke blev Fører af en Baad, som jeg maaske havde faaet Ordre til at sprænge i Luften - en Gjerning, efter hvis Udførelse jeg ikke senere i mit Liv kunde haft en glad Time! Og havde jeg bragt Baaden ud, vilde jeg jo være blevet infamt kasseret for Opsætsighed, saa jeg har god Grund til at være Marineministeren taknemmelig for hans Forudseenhed i at kassere mig i Tide, og være glad ved min Soldatertrøje. -

20. Juli - Danmarks nye Regering under C. A. Bluhme beder om Våbenhvile. Londonkonferencen fortsætter - Danmark har hidtil sagt nej til ethvert forslag om deling af Slesvig.

Vi havde jo nu Vaabenhvile til Slutningen af Maaneden, 11 Dage; og toge næste Morgen Afsked med Samsøboerne, som denne Gang havde været saa meget flinke mod vore Folk for at bøde paa deres "mindre forekommende Modtagelse" første Gang, og løb over til vor gamle Station, Kalundborg, hvor Mandskabet nu, under Vaabenhvilen, til Dels skulde indkvarteres paa Landet. #ill59

Illustration 61: C.A. Bluhme - Konseilspræsident fra 11. juli 1864

Der gik nu de forunderligste Rygter om det nye Ministeriums Hensigter; snart hed det sig, at nu skulde Krigen føres med al mulig Energi, snart at Freden skulde kjøbes for enhver Pris, snart at man vilde kuldkaſte vor frie Forfatning og gaa ind som tysk Forbundsstat, etc. etc. Jeg ſpurgte Aarøe, om han kjendte noget til vore politiske Forhold, og om han vidſte, hvad han ſelv og hans Korps ſkulde fægte for herefter?. Nej, han vidſte intet; han vilde rejſe til Kjøbenhavn ſamme Nat; jeg bad om tilladelse til at rejſe Dagen efter. -

Om Eftermiddagen gjorde jeg i Selskab med Kapt. Jepsen og Maskinmeſter Oſwald - vor prægtige, meget afholdte Skotsmand [altså ſkotte] - en Tour over til Lerchenborg. Det er et af de ſmukkeſte Herresæder, jeg har ſet her i Landet: Bygningerne aldeles regelmæssige og den 30 Tdr. Land ſtore Have overordentlig ſmuk og velholdt. En Fuldmægtig derovre fra fulgte med os tilbage, og efter at vi havde beſøgt Soldaternes og Matroſernes Baller i Byen, drak vi The om Bord i Jylland, hvor Løitn. Dahlmann og Carré vare ved vor Ankomſt. Her udtalte Løitn. Dahlmann, den ſamme Officer, ſom ſaa villig havde overladt Løitn. Baumann ſin Landgangstour ved Aſhoved, og derpaa lagt ſig til at ſove, ſig i den fremmede Mands Overværelſe paa ſaa uforſkammeret en Maade om vor hele Armes Jammerlighed - og til Dels Strejfkorpsets med - at jeg fandt mig beføjet til at erklære ham, at det kun var fordi jeg tjente ſom Menig, og følgelig ikke vilde gjøre mig ſkyldig i Inſubordination, at jeg tav ſtille. Og dermed rejſte jeg mig geſvindt fra Thebordet, uagtet jeg kun var halvfærdig, ſatte Stolen ind under Bordet og forlod Kahytten. Kort efter kom Løitn. Carré ogſaa op paa Dækket til mig, da han ikke længere gad høre paa ſlig Udtalelſe. Løitn. Dahlmann var en dvask, miſfornøjet Størrelſe, ilde lidt af ſine Folk og viſt den eneste af Officererne, ſom ikke havde nogen virkelig kammeratlig Omgang med de andre. Han burde aldrig være blevet ved Korpset, og være Fjendtlighederne begyndte igjen, ſkulde jeg ſikkert have gjort mit til at have faaet ham fjærnet. Det var aldeles ikke af perſonlige Hensyn; han havde aldrig viſt nogetsomhelſt fornærmeligt mod mig, men kun for Korpsets Skyld. -

21. juli 1864 - Korps Årøe har åbenbart svært ved at finansiere sin drift. J. P. rejser fra Korsør til København for at høre nyt om den nye regerings hensigter. Derfra tilbage til Fyn.

Ved Dampſkibets Afgang næſte Dag havde vi en ret komiſk Scene med Clausen. Siden vi havde faaet Intendant til Korpset, hørte jeg ſtadig Jepsen og Clausen klage over, at de ingen Penge kunde faa. Clausen havde ſom sædvanlig flere Regninger at betale, men ingen Penge. Det var den gamle viſe, vi kjendte ſaa nøje. Kreditorerne ſamledes paa Broen, da det rygtedes, at Damperen blev borte i længere Tid. Den ſtørſte og meſt paatrængende af dem alle var jo Slagteren; og lige ſom Damperen har kaſtet los og ſkal til at gaa, ſmider Clausen ſin 12-aarige Datter, ſom var i Beſøg hos ham, i Armene paa Slagteren med de Ord: "*Saa tag da i Guds velsignede Navn for Retfærdighedens Skyld hende i Pant!*" - og bort ſejlede Clausen. -

Jylland havde kun et Par Gange haft Fyret ſlukket i den Tid, vi havde den ved Korpset. At "*gaa med Jylland*" var til enhver Tid lige ſaa let ſom at ſpænde et Par Heste for en vogn, der ſtod klar; den trængte derfor nok til lidt Eftersyn i Maskinen, hvilket nu ſkulde ſke i Svendborg under Vaabenhvilen. - Vi anløb Korsør, hvor jeg gik i Land for at rejſe til Kjøbenhavn, hvor man omtrent vidſte lige ſaa lidt om Ministeriets Hensigter ſom i Kalundborg; ogſaa her ymtede man om "at erklære Sjælland i Belejringsſtiland og kuldkaſte Forfatningen". - (Kommentar: Den afgæede Konſeilspræſident D.G. Monrad havde udtalt dette - men det var een af grundene til at Kongen afskedigede ham den 9. juli og indſatte diplomaten Bluhme ſom ny regeringschef den 11. juli)

Jeg hilſte paa Kapt. Aarøe, ſom nylig var kommen fra Miniſter Hansen, der lod til at være meget gunſtig ſtemt for Korpset. Han lod ikke til at have erfaret noget om den Kurs, vore nye Styrere nu agtede at ſætte. Løitn. Baumann, ſom var til Stede, bemærkede, at vi naturligviſ ſkulde ſlaas for at opnaa ſaa billige Fredsbetingelſer ſom muligt; og med denne Forklaring rejſte jeg tilbage over Korsør til Nyborg, hvorfra jeg nær var bleven viſt bort igjen af Mangel paa Pas (mit Kort fra Overkommandoen havde jeg glemt om Bord), ſom man tog meget ſtrængt i den Tid; men ved Vidneſbyrd af et Par Officerer, ſom kjendte mig, fik jeg lov at paſſere, og rejſte nu til Dalum, hvorfra jeg efter 1 Dags meget

behageligt Ophold hos min kjære Familie [morbroderen Leonard Abel, provst og sognepræst i Dalum 1845-1868] tog ned til Rorslev, hvor Hovedkvarteret laa, for at besøge Løitn. le Maire, der boede i en Bondegaard sammen med Ritmester Bylow og Kapt. Bille af Staben. - Den sidste, der jævnlig kom over til Fjenden som Parlamentær, spurgte mig, om jeg vidste noget nærmere om Affæren ved Ashoved, som Østerrigerne havde beklaget dem meget over, da de beskyldte os for at have behandlet deres saarede paa den mest barbariske Maade, navnlig kastet en af dem ned fra en høj Skrænt - det var ham, Løitn. Baumann havde haft om Livet. Fjenden paastod, at det var svenskere, som havde været i Land der, og det havde gjort dem endnu mere forbitrede.

Jeg tilbragte her en meget interessant Aften og fik Kvarter for Natten. Næste Dag kjørte Løitn. le Maire og jeg en Tour over Vejlbj, hvor vi besøgte Peter Abel [hans fætter Peter Valdemar Abel, søn af Dalumprovsten, f. 1825, skolelærer i Vejlbj 1848-1898], der fortalte os som aldeles paalideligt, at et enkelt Regiment - jeg tror 16de - som havde ligget der, ikke havde mindre end 60 reddede Hunde med. -

Vi kjørte nu ud i Stillingen, gik alle Batterierne igjennem lige fra No 1, og det glædede mig at se, at vi nu endelig havde lært at kaste os ned i Stedet for at bygge op, hvor Terrænet var dertil. - Gamle Strib Batteri, med sine svære 84-pundiger, havde jeg under forrige Krig - 49 - tilbragt mangan glad Dag i; det kommanderedes den Gang af to flinke Løitnater, Sass og Holst, med hvem vi kom daglig sammen fra Kanonbaadene. Det var her, at vi en Aften havde faaet Redaktøren af "Vestfynsk Avis" til Gjæst, som befandt sig saa vel imellem os, at han næste Dag skrev en meget smigrende Artikel i sit Blad om "de flinke Kanonbaadskommandører, lutter skæggede Karle, ægte Ætlinger af de gamle Vikinger." Det stod der nu igjen i forstærket Skikkelse med svære Traverser. Ja, der var mange prægtige Batterier; saa jeg undrede mig meget over, at vi efter de svære Tab af Materiel endnu kunde mønstre op med den lange Stilling saa tæt pakket med Batterier; vel var der en Del gamle Karle imellem fra 1801-2.

Det Batteri af dem alle, som jeg syntes bedst om - og blev saa indtaget i, at jeg, i Fald der var begyndt en Artillerikamp ved Lillebælt, rimeligvis havde forladt Korpset for at gaa dertil - var No 8. Det havde en Beliggenhed, saa det efter mine Begreber med sine 4 Stkr. riflede 24-pundige Malmkanoner ganske maatte kunde beherske 2 af Fjendens Batterier paa 8 à 4 Kanoner, som det kunde flankere. Jeg saae alt i Tankerne den Triumf at staa paa dette dejlige Værk og gjengælde Fjenden nogle af de Prygl, han havde sendt os fra Broager. -

Fra Middelfart kjørte vi op til Fænø Sund; her laa Rolf Krake, Esbern Snare og 2 Kanonbaade, men det regnede saa ubarmhjertigt, at vi ikke kom over paa Fænø og saa de der anlagte Værker. -

Ved Kongebroen, i hvis Havn et stort Oplag Bjælker laa, var man i Arbejde med at sammenkæde og forankre den Rad tykke Bjælker, som blev lagt langs hele Kysten i en Afstand af 50 til 150 Alen derfra for at forhindre Landgang med Baade. - Her havde jeg den Fornøjelse at træffe Løitn. Pedersen igjen, som var i Færd med at lægge sine Ramstedtske Miner ud, hvoraf han ventede sig mere Held end af dem, han havde lagt ud i Alssund. -

I Middelfart tog jeg Afsked med min mageløs flinke Vært, Løitn. le Maire, hvem jeg jo havde at takke for denne særdeles interessante og behagelige Tour, paa hvilken jeg, saavel hos Officerer som Menige, traf en ulige bedre Stemning, end jeg havde turdet haabe at træffe; der var en almindelig tillid til denne Stillings Holdbarhed og Tro til, at her skulde Fjenden komme til at bide i Græsset, i Fald han vovede en Overgang. -

Spekulationer over den nye ledelse af forsvaret: Krigsminister Hansen og General Steiman. Løjtnant Schultz får Ridderkorset efter at have afleveret de prøjsiske fanger i København.

Jeg tvivler ikke om, at General Hansens Udnævnelse til Minister og Steinmanns til kommanderende General havde den væsentligste Indflydelse; nu følte hele Armeen, at den havde faaet Mænd i Spidsen. -

Jeg kjørte med Posten til Odense, hvor mine gamle Bekjendte - de ved Grenaa og Ashoved fangne Prøjsere og Østerrigere - just kom for at gaa til Snoghøj, hvor de skulde udvexles, og videre over Nyborg til Svendborg, hvor jeg traf Jylland, som nu efter fuldendt Eftersyn næste Dag afgik til Kalundborg. -

Løitn. Schultz, som havde været i Kjøbenhavn med vore Fanger, var bleven dekoreret med Ridderkorset; da han kom tilbage, samlede hans Kompagni sig udenfor hans Kvarter for - gennem et Par Ordførere - at bringe ham deres Gratulation i nogle meget smukke og velvalgte Ord. Sangforeningen afsang derefter et Par passende Sange, saa det hele var højtideligt og smukt. - At Frihed og Disciplin godt kunne forenes, have vi her et slaaende Bevis paa; Løitn. Schultz var, som jeg tidligere har bemærket, en streng Officer, som godt i den Retning kunde kaldes "en Officer af den gamle Skole", der stadig holdt et vaagent Øje over Disciplinen; hans Kompagni talte mange Medlemmer af det unge, ja yngste frie Danmark, og det var just fra dem, at denne smukke Anerkjendelse af deres Kompagnikommandørs Fortjeneste udgik. -

I Kalundborg havde jeg ikke gjort noget Familiebekjendtskab, og blev derfor meget behagelig overrasket ved en Eftermiddag paa en Spadseretur om Byen at møde Fru Generalkrigskommissærinde Barfred med hendes Døtre Emma og Marie. De gik med om Bord for at bese Skibet, og jeg tog nu gjerne mod deres Indbydelse, at gaa hjem med dem for at drikke The. I Samtalens Løb havde jeg just bemærket til dem, at i denne Tid, da det gik saa uheldigt for Armeen, var det saa vanskeligt for Militæret at omgaa Civile, da deres Dom over os ofte var saa haard og streng, at den kunde være højst generende at høre paa, og derfor havde jeg fornemmelig, saa vidt muligt, afholdt mig fra al Omgang med Civile. - Kort efter at vi vare komne ind i Stuen, kom Manden - Svigersønnen - Kateket Lundholm, som jeg nok kjendte en Smule til fra tidligere Tid under hans Ophold i Frederikshavn. Jeg spurgte til hans Svoger, Apotheker Gad, og fortalte ham, at jeg flere Gange havde talt med Sønnen, Heino, som udtjente sin Værnepligt paa Feltapotheket i Augustenborg. "Ja," svarer han; "*han bar sig rigtig fiffigt ad, da Prøjserne toge Als; han holdt sig tilbage paa Apotheket og bliver jo saaledes nu fri for sin Værnepligt.*" Med megen Forundring over denne Udtalelse af "Præsten" svarede jeg, at dette Fif smagte mig temmelig meget af Overløben. Han svarede: "*Ja, det er ganske rigtigt; vi maatte kun ønske, at hele Armeen var løben over!*" "Ah, saa det er Deres Mening?" svarede jeg - tog gesvindt mit Uhr op, og undskyldte mig med uopsættelige Forretninger strax; og dermed endte dette fornyede Bekjendtskab, som var mig en god Lære for yderligere Forsigtighed i Omgang. -

Dagen efter tog jeg med Kapt. Jespersen over for at hilse paa Løitn. Schultz, som nu laa indkvarteret hos Godsinspektør Beck paa Lerchenborg. Hos denne særdeles vakre Familie tilbragte vi en overmaade behagelig Aften, hvor der opvartedes med Musik og Sang af denne meget musikalske Familie. En ung Mand fra Aarhus, som nylig var kommen derovrefra, stadfæstede, at vi paa Moesgaard vilde have truffet circa 100 Mand den Nat, vi vare deroppe. -

Korps Aarø afholder manøvre for at forsvare Asnæs. Det går ikke stille af. Man ved ikke hvad der vil ske når Våbenhvilen igen udløber.

Der skulde afholdes en stor Manøvre af Korpset næste Dag. Løitn. Schultz med sit Komp. og 30 Dragoner skulde forsvare Asnæs Halvø, hvor 3die og 4de Komp. vilde gjøre Landgang. 1ste Komp. havde Skydeøvelse den Dag. Jylland med Transportbaaden paa Slæb, hvori 3die Komp., afgik nu fra Kalundborg med 4de Komp. samt en hel Del Damer og Herrer, som vare indbudne til at bivaane denne Landgang. Vi firede først vore 6 Fartøjer og gjorde fingeret Landgang, løb derefter længere ud mod Pynten og kastede her Transportbaaden i Land, som ved et Uheld kom til at staa paa en Sten, saa Folkene ved at løbe i Land fra den alle kom i til Livet, og mange stejlede fra Broen lige paa Hovedet i Vandet. saa de kom helt under; 4de Komp. udskibedes samtidig i Jollerne. De bleve naturligvis modtagne paa Kysten af den livligste Ild fra 2det Komp., hvilket jo besvaredes med Kraft af Angriberne. Naar dertil kommer, at vi fyrede saa hurtig som mulig med Jyllands Kanoner, for at dække

Landgangen, saa hele Selskabet undertiden stod aldeles indhyllet i Kruddamp, samt Dragonernes Indhug i fuld Karriere, som jo blev saa eftertrykkelig afvist, at de i fuld Fart maatte trække dem tilbage, hvorved et Par Mand stejlede af Hestene, saa tror jeg nok, at *“Affæren ved Asnæs”* vil mindes længe med Fornøjelse, saavel af Deltagerne som Tilskuerne. Tropperne, *“de sejrende”*, bleve nu indskibede igjen, *“de fangne Officerer”* bragte om Bord, og Selskabet samledes i Salonen ved et rigtdækket Frokostbord, for hvis Sirlighed og Soliditet der ydedes Clausen al Anerkjendelse af Gjæsterne. Under denne Frokost var Jylland atter løbet til Kalundborg.

Tiden var nu omme her; den 30te juli forlode vi for sidste Gang denne Station; vore Officerer og Folk vare saa behængte med Blomsterbuketter, at Transportbaaden og Jyllands Dæk saae ud som et Par store Blomsterbede; de gjensidige Hurraer ophørte først, da vi vare helt ude paa Fjorden, hvorfra man endnu saae Damernes viftende hvide Tørklæder. -

Næste Dag var Vaabenhvilen udløben, og vi glædede os alle til fornyet Virksomhed; at vi skulde til *“den forjættede By”*, Svendborg, vidste alle; og Glæden herover var jo almindelig; der var telegraferet dertil om Kvarter for Korpset. -

Paa Rejsen blev der pludselig alarmeret i Anledning af en Vagtmesters Kaadhed; han vilde entre fra Transportbaaden over til Dampskibet paa Bugsertouget; men da han kom et Stykke ud og fik et Par Dukkerter, begyndte han at indse, at det ikke kunde gaa. En Jolle blev firet; men da han var en kraftig Karl, klarede han sig dog selv tilbage til Baaden paa Touget. Havde han ikke været en flink Karl, som nylig var bleven dekoreret, havde Kapt. Aarøe næppe ladet ham slippe for saa godt Kjøb som han gjorde. -

Lige fra Indsejlingen i Svendborgsund og op til Byen bleve vi hilste af Herrer og Damer, som i en Sværm af Baade og Joller krydsede i Sundet, syngende Adolph Reckes Sang for Korpset: (melodi Balduin Dahl, Danmarks Melodibog II side 80)

Frem Kammerater! Fremad I kjække!
Ind i den smalle, skovklædte Fjord!
Der skal den trygge Fjende I vække -
/: Husk, I er Aarøes flyvende Kor! :/

Tydsken vil kapre Skuden, der ligger;
Hal den af Grunden! Lystig om Bord!
Hurra, det gik! - I Søen den stikker,
/: Flyver med Aarøes flyvende Kor! :/

Natten er stille, Stjernerne lyse;
Ind imod Strand en Damper der foer.
Sorgløse Fjender vaagne og fnyse,
/: Fangne af Aarøes flyvende Kor. :/

Hvilen er omme. Rovlyst og Avind
Væltet sin fraadende Bølge mod Nord;
Dæmning er Danskens hvæssede Glavind,
/: Drag det, du flinke, flyvende Kor! :/

Bonden i Slesvig spejder mod Stranden,
Venter paa Frelse - Nøden er stor,
Bægeret skummer snart over Randen;
/: Flyv ham til Hjælp, du flyvende Kor! :/

Nordiske Brødre, frem i vor Række!
I, som har vist, I stod ved jert Ord,
Frem Kammerater, fremad I kjække,
/: Vis, I er Aarøes flyvende Kor! :/

raabende Hurra og vinkende Velkommen med Flag og hvide Tørklæder. -

Der var saa mange pyntede Folk paa Benene den Dag, da der var Marked i Christiansminde til Fordel for de saaredes og faldnes Efterladte; og da man ved Telegrafan var underrettet om Korpsets Ankomst, vilde de sejle deres kjære Strejffere i Møde. Mange af de unge Damer bare Korpsets Sløjfer for yderligere at vise deres Sympathi. -

Denne Feteren af Korpset fra Folkets Side gjorde næsten altid et uhyggeligt Indtryk paa mig, da vi jo endnu ikke havde udvirket noget, som var Omtale værd. At jeg vel følte og troede, at der med dette Korps, hvor Stemningen saa vel hos Officerer som Mandskab vist var saa tillidsfuld og god, som den kunde være, maatte kunne virkes noget mere end almindeligt - der er aldeles vist og sandt. Naar jeg undertiden saae Kapt. Aarø sidde imellem sine 4 Kompagnikommandører - Svenskeren Raab for 1ste, Holsteneren Schultz for 2det, Kjøbenhavnneren Holst for 3die og Jyden Esmann (af 11te Regim.) for 4de - alle Mænd, som havde tjent deres Kors paa Valpladsen, da tænkte jeg med Stolthed paa, at den Fjende maatte være stærk, som skulde bringe de Karle til at vige, og at det allen Falds ikke vilde eller kunde ske, før Æren var sket fuldkommen Fyldest. At Kompagnierne vilde følge deres Førere, tvivler jeg ikke om, saa jeg længtes inderlig efter den dag, da Aarø skulde kommandere det samlede Korps og indfri nogle af de mange Vexler, vi alt havde trukket paa Publikums Gunst..

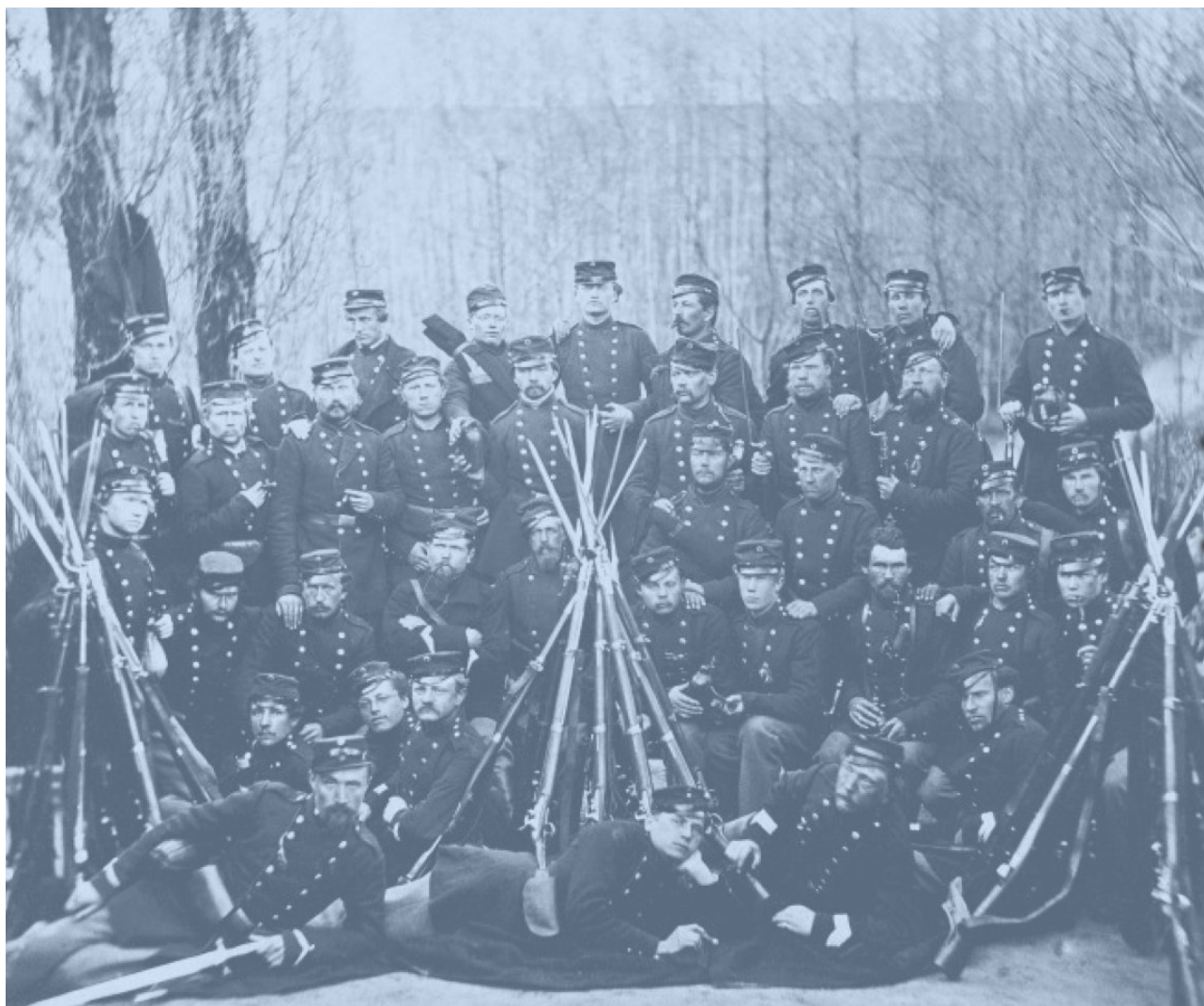

Illustration 62: Korps Aarø - J.P. til venstre for bajonetstillingen i midten
#11160

Den Dag skulde desværre ikke komme, og Korpset opløstes derfor som “insolvent” og med Skam over den, hvis Skyld det var, at saa gode Kræfter ikke benyttedes bedre. Der havde været saa lidet opmuntrende og glædeligt i denne ulykkelige Krig, at vi trængte haardt til enhver - nok saa lille - Opmuntring. Paa mine Rejser havde jeg haft god Lejlighed til at høre Armeens almindelige Dom om Strejfkorpset; og jeg fortalte Kapt. Aarøe, at han i Armeen blev bedømt paa samme Maade som Kapt. Hammer i Søetaten; man kaldte begge “Charlataner” og hele deres Virksomhed “lutter Spilfægteri”. Der var en gennemgaaende Uvillie til Stede i Armeen mod Korpset, om den tillige var ved Hovedkvarteret, og om det var derfra, de hæmmende Baand stammede, skal jeg lade være usagt, da jeg ikke ved det.

Vi laa nu med Jylland ved Svendborg Bro; Kapt. Aarøe havde uddelt Kvarterbilletter til Officererne og kom nu leende hen til mig og stak mig en Billet i Haanden med de Ord: “Der har du et godt Nummer.” Og det havde han s’gu fuldkommen Ret i. Til Vikingen Jespersens Glæde var det Kvarterbillet til Møller paa Øxnebjerg - paa den anden Side Havnen - hvor der var 2 unge, smukke Døtre i Huset, som min gode Viking smidskede for, og jo nu fik den bedste Lejlighed til at besøge. -

Da jeg ikke agtede at ligge i mit Kvarter om Natten, roede jeg over for at hilse paa min Vært og Familie - naturligvis - og sige dem, at jeg ikke kom til Natten. Strax, da jeg traadte ind i Stuen, mødte jeg de to unge, smukke Søstre, begge i fuld Stads, som jeg jo ikke tvivler om med Længsel ventede den unge Løitnant, som de vidste, de skulde have i Kvarter! Jeg kan derfor saa godt forstaa, hvor det maa have knebet for dem at holde gode Miner til saa slet et Spil - i Stedet for den forventede unge Løitnant at se en gammel, menig Artillerist som deres Gjæst! Medlidenhed havde jeg dog med de stakkels Pigebørn, og alt næste Dag indførte jeg vor Doktor og Løitn. Baumann i Huset. Doktoren fortjente det rigtignok ikke, da han ikke kunde kurere min Hals igjen, som han paa Samsø havde drejet saaledes om paa mig, at den endnu var i Uorden. Imidlertid lod jeg Naade gaa for Ret, da han ellers var en Pokkers flink Fyr, som nok holdt af at gjøre sig lækker for Damerne; og Indpas i Huset fik han da. Jespersen mødte naturligvis ogsaa næste Dag, og naar dertil kommer, at de Herrer Officerer snart fandt paa at komme og spørge efter mig i mit Kvarter, endskjøndt de godt vidste, at jeg ikke var der, tror jeg nok, at min Kvarterbillet skaffede de unge Damer rigeligt Selskab. -

Nyheden om at Regeringen accepterer forlængelse af Våbenhvilen på hårde betingelser, der indebærer afståelse af Slesvig, får frygten for en opstand i København til at brede sig

Næste Dag gik vi i spændt forventning om, hvor Slaget skulde staa, og nu kom Efterretningen om Vaabenhvilens Forlængelse paa 49 timer og anden Dagen efter om Vaabenstilstand paa 6 Uger med 6 Ugers Opsigelse. Denne sidste Efterretning var ledsaget af de sørgeligste Rygter om de fornedrende, vanærende Fredspræliminærer, som vi havde maattet gaa ind paa for at tilkjøbe os denne fordærvelige Vaabenstilstand, hvormed vi først tilfulde blottede vor hele Usselhed og elendige Modløshed for Verdens Øjne. (kommentar: For overhovedet at forlænge våbenhvilen havde regeringen accepteret at betale krigsskadeerstatninger til Preussen og Østrig på 133.341 Rigsdaler - og rygterne gik, at hele Slesvig nu var tabt)

De Nationer, som tidligere havde haft - og til Dels endnu bevarede - en vis Agtelse og Interesse for os, maatte jo nu aldeles tabe den, da vi nu overgav os til Fjenden paa Naade og Unaade; thi saaledes var det da i Virkeligheden. -

Fjenden havde taget alt, hvad han kunde tage af vort Land, vor Armé var stærkere nu, end da vi begyndte Krigen, den havde nu Tillid til sin Overkommando og sin Stilling, og Flaaden havde aldeles intet lidt, og dog *overgiver* man sig med det hele!!

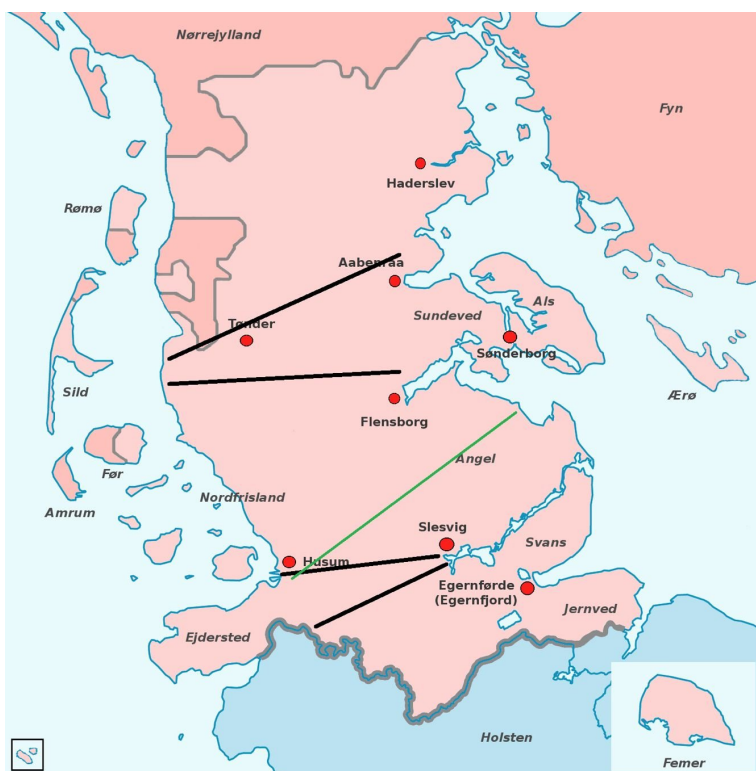

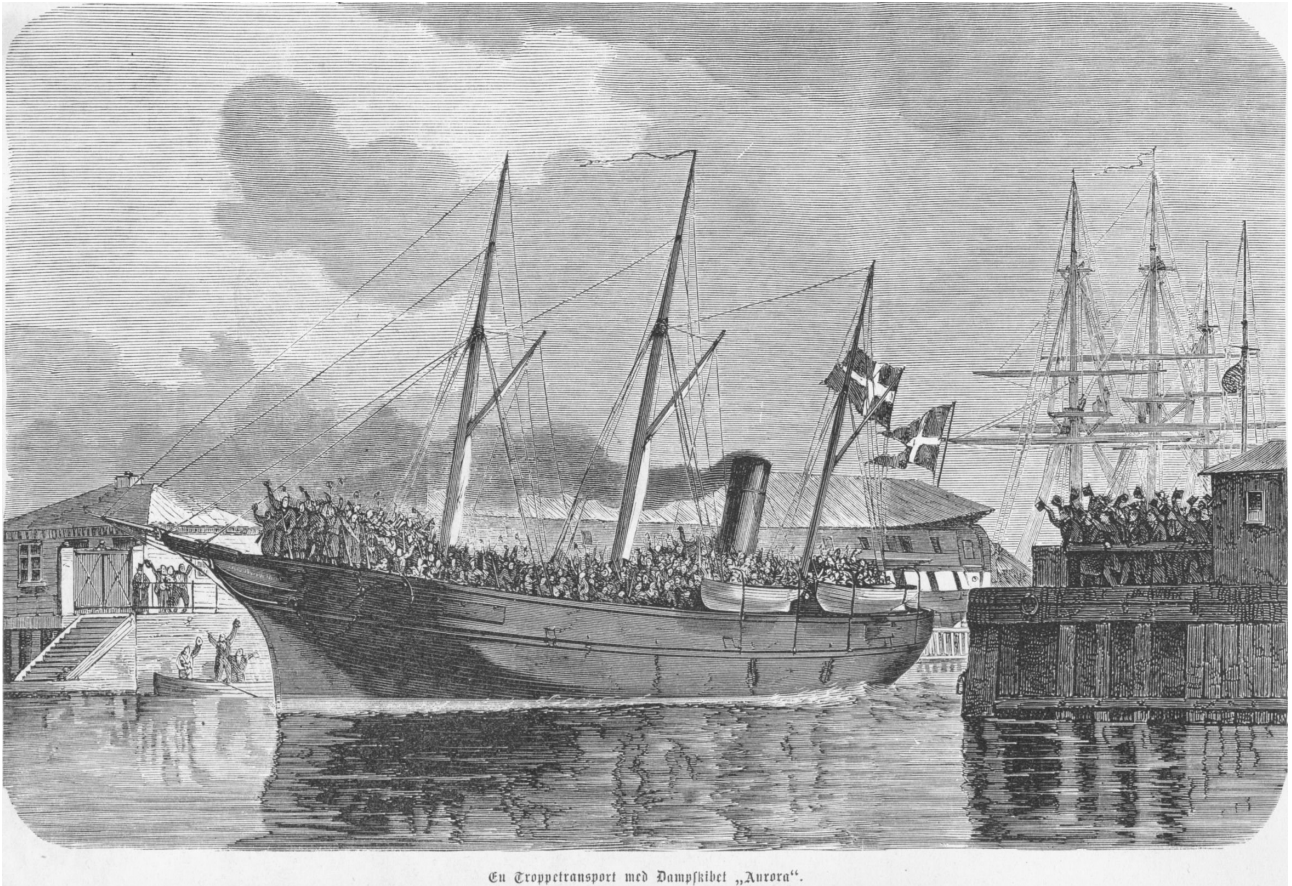
Illustration 63: Undervejs i forhandlingerne havde Preussen tilbud flere forslag til deling af Slesvig, og England havde fremsat mæglingsforslag. De blev alle afvist af Danmark

#ill61

Det var jo en saa paafaldende Begivenhed for Lægfolk, at man ikke kan undres over den Tro blandt Massen, at Offentliggjørelsen af Fredspræliminærene vilde afstedkomme Uroligheder i Kjøbenhavn. Det hed sig derfor, at Max Müller med sin Stab alt var rejst derover, og at 3die og 18de Regiment uopholdelig skulde føres over for at holde Folket i Aye ved Offentliggjørelsen. -

Jylland fik pludselig Ordre: Uopholdelig at gaa til Assens for at overføre 18de Regiment til Korsør. Kapt. Aarøe var jo meget ærgerlig over, at hans Skib, hvori saa vel en Del privat Gods som Korpssets Ejendele laa, uden videre blev taget bort til Troppetransport under disse Forhold, og gav Ordre til, at der skulde blive et Kommando af 1 Officer, 12 Infanterister og 6 Artillerister om Bord for at paase Orden i Skibet og de Orders Overholdelse, som han udstedte. Han havde just overdraget denne Kommando til mig, da - heldig nok for mig - Løitn. Baumann kom, som nu fik Ordren. -

Ved Ankomsten til Assens gjorde Løitn. Baumann strax Regimentskommandøren, Major Lundbye og hans Officerer opmærksom paa, at der ingen Restauration var om Bord - vi havde jo Messe i Jylland - hvorfor de maatte forsyne dem selv til Rejsen. - Det var den første Anledning til den Misfornøjelse og - senere paa Rejsen - til den af Officererne, navnlig Major Lundbye, Løitnanterne Ahlmann og Grev Mørner, udviste meget upassende, ja, tølperagtige Opførsel mod os underordnede, der paa saa skaansom en Maade, som det var os muligt, udførte den os givne Ordre. Aldrig har jeg før faaet sliq "Tak til Løn" for min Opmærksomhed mod Folk, som jeg fik af de Herrer, og som jeg kun taalte, fordi jeg som Soldat var nødt dertil. Løitn. Dahlmann og Mørner rakkede ned paa Strejfkorpset og vare i højeste Grad raa og brutale. Vi fik heldigvis en flink Lods, som om Natten lodsede os gennem Svendborgsund, saa vi alt tidlig næste Morgen bleve skilte ved den ubehageligste Last, som jeg nogensinde har været med til at føre over Søen. -

En Troppetransport med Dampskibet „Aurora“.

Illustration 64: Troppetransport til Korsør - Her med 'Aurora'

#ill61a

At man ikke under de Forhold, hvorunder vi levede, havde foranstaltet det - for Transportvæsenet - vigtige Svendborgsund oplyst, saa Skibene uhindrede kunde løbe igjennem om Natten, forundrede mig meget. Dér maatte de ofte stoppe op for Mørket, og Timer gik tabt, som undertiden kunde være af den største Vigtighed - kun fordi man ikke ved "Prikkerne" havde lagt Baade med ganske simple Lanterner paa om Natten. -

I Korsør laa vi paa 3die Dag, inden vi atter fik Ordre at gaa til Svendborg. Her samledes nu, paa Kapt. Aarøes Forslag, alle Officererne for at blive fotograferede paa eet Stykke. - 1ste og 2det Komp. havde nylig ladet sig fotograferere, og Aarø bad Holst, ogsaa at lade sit Komp. tage af. Holst svarede undvigende: han havde kun haft det saa kort, havde ikke nogen speciel Interesse for Komp., da han ikke havde haft Lejlighed til at bruge det, etc.; men da Aarø trængte mere ind paa ham, svarede Holst: "Ja, ja, vent saa, til vi kommer til Kjøbenhavn, saa skal jeg lade mig modellere med hele mit Kompagni. Du kan da faa en hel Æske Tinsoldater til Erindring om os!" -

Afsked med Korps Aarø - J. P. mindes den første glade aften.

Om Aftenen var jeg for sidste Gang sammen med Korpsets Officerer i Hotellets Have, hvor Løitn. Raab havde inviteret os alle til en Bolle. - Naar jeg sammenligner Stemningen den Aften med "*den første Aften*" vi vare samlede i Kalundborg, saa svarede den ganske til Tiden og Forholdene. "Den Aften" saa vi alle med Frejdighed, Lyst og Mod en hæderlig Fremtid i Møde, hvori de 3 Broderfolk i Forening skulde kæmpe ved hinandens Side; dog tænkte vist enhver af os paa fornemmelig at hævde sin Nations Ære.

Nu vare alle disse skjønne Forhaabninger begravede i denne vanærende Vaabenstilstand, og Sorgen var kun tilbage, saa vi maatte synge med Paludan-Müller:

Vil du, mit Folk, en troløs Fred besværges,
Som alt dit Hjerte raaber højt imod?
Er ej et brustent Sværd endnu dit Værges?
Vil du i Tvivl og Frygt dig selv nu hærges?
Og lægge Øxen ved din egen Rod?
Ak! Vil du svigte dine Fædres Mod,
Som aldrig blegned iblandt falske Venner?
Mon ikke Løven mer og Korset du nu kjender,
Som i dit Skjold og Banner altid stod?

Vil selv du give, hvad de andre tage,
Skal dine Fædres Blod nu blive spildt?
Vil dine Fremtidsbørn ej rejse Klage,
Og fordre bittert af din Haand tilbage
Hver Del af Arven, som du selv har spildt?
Forvirres Tankerne nu for dig vildt,
Som om du handlede kun med dit eget,
Naar du din Fremtids høje Haab har sveget,
For at faa Øjeblikket mere mildt?

Løitn. Tizell, hvis Nodebeholdning, man vilde sige, var større end hans hele Bagage, havde vel bragt en del Sange med; men de vandt den Aften ingen Anklang i vort Sørgehus. -

Forinden jeg næste Dag afgik fra Korpset, forærede Kapt. Aarøe mig et af de ved Ashoved tagne østerrigske Geværer med fuldt Tilbehør; og efter at have sagt ham, hvor han atter kunde finde mig, i Fald han havde Brug for mig, forlod jeg min kjære Chef og Ven for i Selskab med Løitn. Holst, der havde Permission, at gaa med Jylland til Nyborg, hvor den blev stillet til Transportvæsenets Raadighed. Her traf vi Kapt. Tofte, som just fik Ordre at gaa med Zampa til Kjøbenhavn, og som forekommende tilbød os at sejle med, saa vi næste Morgen landede der, hvor jeg blev liggende for at vente paa Ottos Hjemkomst. Som Følge heraf mødte jeg jo hver Morgen, der kom Fanger, nede ved Kvæsthusbroen, og jeg er vis paa at have set mindst 2/3 Parten af dem stige i Land, men ikke een eneste Gang at have hørt eller set det ringeste til den "Forhaanelse", som man i Jylland beskyldte Kjøbenhavnerne for at have vist mod vore Fanger ved deres Hjemkomst. - Tause og stille som Fangerne vare, da de stege i Land, var Publikum ogsaa. -

Illustration 65: Danske Krigsfanger i Preussen (Scheidnitz)

#ill62a

Det kan have været haardt for mangan en brav Karl, som, uagtet han til det yderste har gjort sin Pligt, dog var bleven fangen, at komme hjem til sit Fædreland igjen efter et haardt Fangenskab og ikke møde et venligt Smil eller høre et venligt Ord til Velkomst. Men Forholdene ere nu een Gang saaledes, at den enkelte ofte maa lide for det almindelige, saa, efter min Anskuelse, var Modtagelsen af vore hjemvendende Fanger, som den burde være. -

Otto er hjemme fra fangenskab. 'Jylland' går til Swinemünde for at afhente krigsfanger

Da jeg havde set min kjære Broder vel hjemme igjen, gjorde jeg en Rejse med Jylland til Swinemünde efter Fanger. Paa en Tour, jeg gjorde omkring i Byen med et Par af vore Officerer, bleve disse overalt behandlede med militær Honnør, og jeg hørte eller saa ikke noget som helst fornærmeligt mod os som Danske. - #ill62

Illustration 66: Otto Kaalund Larssen, fhv. Artilleriløjtnant

Vore Fanger kom med Dampskibe fra Stettin. Et lagde til paa hver Side af Jylland; de prøjsiske Officerer, som skulde aflevere dem, og de danske, som skulde modtage dem, gik op paa Jyllands Bro. Herfra holdt en prøjsisk Officer en Tale til dem paa Tysk, som derpaa blev oplæst af en anden prøjsisk Officer paa Dansk, hvori der gjordes Fangerne bekendt: *“at de efter Betingelserne ikke maatte tjene mer i Armeen i denne Krig, og at de, hvis de gjorde det og bleve fangne igjen, da ikke vilde nyde Behandling som Krigsfanger.”* Efter at den danske Major nu havde gjentaget Talen for Fangerne, og faaet et bekræftende Svar paa, *“at det var vel forstaaet”*, var Ceremonien forbi, og Fangerne gik over i Jylland, som nu løb ud paa Rheden og afgav 500 til Thor, som laa der, gik derpaa tilbage til Havnen og modtog Resten af sin Last, ligeledes cirka 500 Mand, og forlod dermed Havnen. -

Under Rügen passerede vi hen mod Aften 16 Stkr. prøjsiske Smaadampere, mest Kanonbaade, som laa og manøvrerede. -

Fangerne skulde trakteres med Punch om Aftenen i Stedet for med Øl, *“fordi”*, som en af Officererne sagde, *“Dagbladet mente, at det var bedre for deres Maver.”* Da mange af dem jo alt havde smagt godt paa det danske Brændevin, siden de kom om Bord, blev der en temmelig almindelig Fuldskab mellem dem om Aftenen. Den gamle Oberst Tersling, som jeg flere Gange gjorde forgæves Forsøg paa at faa til at gaa ned fra Halvdækket, hørte mangan en drøj Fortælling om en eller anden Officers Uduelighed

eller Kujoneri. Jeg hørte en Underofficer sige om sin Løitnant: *“Og saa borede han Næsen saa langt ned i Jorden, som han kunde - den Kujon!”* - Her traf jeg flere gamle Bekjendte fra Skansen 6. Den svenske Sergeant Russell, som jo nok lidt jævnlige tog sig nogle *“Tanddraaber”*, men for Resten var en uforsagt lille Karl, havde været i Skansen 6, og Korporal Jensen, som jeg ogsaa kjendte godt, havde været i Skansen 4 d. 18de, saa jeg fik nu af dem en temmelig nøje Underretning om Affæren for de 2 Skandsers Vedkommende, men hvoraf det desværre tydelig fremgik, at Artilleristerne kun havde vist sig slette, og at meget faa af dem var paa deres Post, før Fjenden var over dem, navnlig i Skansen 6. -

Nej, jeg tænkte det nok! at det ville gaa saaledes, da der efter den hæftige Skydning om Morgenen rimeligvis ikke har været en eneste Mand fremme. Saa meget tør og kan jeg sige uden Pral, at saa komplet en Overrumpling af Skansen 6, som denne lader til at have været, havde ikke sket, i Fald jeg havde været derude den Dag; thi aldrig saa snart som Skydningen begyndte at sagtnes eller høre op, anede jeg altid Uraad, og var da immer paa nøje Udkig; men jeg saa s'gu aldrig nogen anden bryde sig derom. Det var ogsaa mig, der Natten til den 13de raabte Alarm i Skansen, da det blinde Angreb skete. -

J. P. Besigtiger søbefæstningen - og tager på udflugt til Malmø

Medens jeg laa i Kjøbenhavn, foranstaltede Løitn. Keyper en Dag en Tour ud til Søbefæstningsværkerne, hvori jeg deltog, og er ham meget taknemmelig derfor, da det interesserede mig overordentlig at se disse lige saa skønne som stærke Værker; men ikke desto mindre opstod der nedslaaende Tanker hos mig: Hvad hjælper vel alle disse stærke, kostbare Værker, naar den Manddomskraft er borte, som først skal give dem deres rette Styrke? Det havde vi jo saa nylig oplevet at se de sørgeligste Beviser paa. Man maa derfor haabe, at de ikke skulde blive prøvede, før den Dag kommer, da det danske Folk i Enighed og Tillid slutter sig om sin Konge! Thi da er den Manddomskraft atter til Stede - den sover kun, den er ikke død - som skal give disse skønne, kostbare Værker deres fulde Betydning.

Et par Dage efter Swinemünde-Touren modtog jeg fra min Ven Jespersen en Indbydelse til en Tour til Slesvig, som jeg gjerne havde taget imod, naar jeg ikke den Søndag Morgen havde aftalt med Cand. le Maire og Otto at gjøre en Tour til Malmø, hvorfra vi rejste paa den billige svenske Jernbane 9/4 Mil [ni kvartmil = 17 km] til Lund, og efter at have beset Museet, Domkirken og Tegnér's Hus videre til Ringsjøen, hvis skovklædte, bakkede Bredder mindede stærkt om Silkeborg-Eggen, dog næppe saa smukt. -

Paa en Rotour over Søen kom vi meget sultne ind et slags *“Nøgternhedsværtshus”* [= nykterhet, altså en affoldsrestaurant], hvor vi til Nød fik nogle dejlige røgede *“Sik”* [helt], nok en temmelig sjælden Fisk paa Størrelse med Sild, dog noget bredere af Facon, meget velsmagende og fede; men da det var Søndag blev det erklæret for en komplet Umulighed - saa vel af Værten som af Karlen, der havde roet os over - at faa en Snaps til. Værten var ikke paa nogen Maade at overtale til at begaa den store Synd at skjænke en Snaps paa en Helligdag. Fordi vi troede, at han var til at bevæge dertil, forlod han os med et meget betegnende Øjekast til et lille Bord i Hjørnet af Stuen, hvorpaa stod Brændevinsflasken og Glas, og nu kunde vi jo drikke saa meget vi lystede; Værten var jo skyldfri! Vor Rorkarl var dog saa troende, at han modstod Fristelsen. -

En rask Skytspojke kjørte os til Banestationen i en lille firehjulet Vogn med Halm, hvori vi laa alle fire, naar undtages de raske Spring, som Pojken jævnlige gjorde op for at opmuntre Hestene, dels ved at save dem i Munden med Tøjlerne (hvoraf der kun var 2, Krydstøjler ere Luxus i Sverrig, og vor Befordring var ikke luxuriøs), dels ved at frembringe nogle aparte Lyde med Munden - som le Maire lurede ham af - saa Dyrene hele Vejen travede og galopperede baade op og ned ad Bakke, saa vi morede os kostelig over den Kjørsel, vor lille, flinke Kusk stillede an, og som er saa forskjellig fra den, man ser her i Landet. -

Vi laa Natten over i Malmø og besaa Dokken og Byen, hvorefter vi om Formiddagen vendte tilbage igjen med den Erfaring, at Touren over Lund til Ringsjøen er smuk og behagelig og kan gjøres for en billig Penge. -

Tilbage til Fyrskibet - farvel til et forsmædeligt nederlag.

Tiden var kommen, da jeg fandt det nødvendigt at tjene Penge igjen, hvorfor jeg skriftlig meldte til Ministeriet: at jeg nu efter at have faaet Afsked fra Armeen var klar til fra 1ste September at overtage Fyrskibet igjen. -

Etatsraad Suenson, min Husbond, som jeg tilfældigvis mødte, lod til at være meget venlig, og siger: *“Ja, Larssen, De havde ikke megen Glæde af Deres Opofrelse; det er jo sørgeligt, som det er gaaet; vi manglede Folk af den Slags som Dem og Deres Broder - det var Sagen.”* -

Jeg forlod saa Kjøbenhavn og kom i Selskab med vel 800 hjempermitterede Soldater, hvis usle lurvede Klædedragt var en Spot for Nationen, til Aalborg, hvorfra jeg strax kjørte til Sæby! Og, ligesom Otto fra Wesel skrev til sin Ven: *“Nu maa Du jo kunne skrive en ny og sørgelig Vise om ham, der vilde være saa tapper og endte med at sidde paa Fæstningen i Wesel”*, saaledes kan jeg nu skrive til Eder, mine kjære Brødre, *“at nu kan I jo skrive en lignende Vise om ham, der havde den bedste Villie til at være tapper Landsoldat, og endte med at ligge paa Fyrskibet i Læsø Rende.”*

Nu haaber jeg ved *“dette lange Brev”* ikke alene at have indfriet alle gamle Restancer til Eder, men endog derved at have givet Eder Forskud paa nye, og dermed forbliver jeg Eders tro hengivne Broder

Johan P. Larssen

#ill63

Illustration 67: Kort over det landområde, der blev afstået ved Freden i Wien 1864. Hele Slesvig på nær Ribe Herred, Ærø og Nørre Tystrup Herred

Kapitel 6 - Efterladte breve

J. P. Larssen tilføjede til sit manuskript nogle breve, som han udvekslede efter hjemsendelsen og som uddyber hans synspunkter på krigen i 1864. De er en del af en brevveksling med Rigsarkivet og Nationalmuseet.

I denne Skrivelse fra Kapt. Larssen er gjort rede for de Forhold han særlig kunde ønske fremhævede, som medvirkende til Krigens sørgelige Resultat, nemlig:

- 1) Mangelen paa Samarbejde mellem Armee og Flaade
- 2) Det højst ufuldkomment organiserede Efterretningsvæsen
- 3) Den mangelfulde Bevogtning af Alssund, som bragte vore Angribere en let vunden Sejr, der neppe vilde være vunder *dengang*, hvis de 10 Pramme til Observation i Sundet, som Kaptainen havde foreslaaet, var blevet anbragte.

“Den Urt, som bringer bitter Vee,
kan skjænke røde Kinder;
saa maa dit Øje Sorgen see
før det sin Frelse finder!”

- saaledes lyder den gamle Sang; Gud veed at der er Smerte og “bitter Vee” i Læsningen af disse Erindringer fra en Hædersmand, der aldrig glemte Maalet og aldrig svigtede Haabet. Gid de, der engang i en fjernere Fremtid følger hans alvorlige Skildring af vor store Sorg ogsaa maa være paa Vej til den Frelse som han søgte for vore fraskilte Brødre, og derigjennem for os selv - Frelse fra Tvang og Underkuelse, men ogsaa fra smaalig og snæverhjertet Egenkærlighed; det Billede af en *Mand* og en *dansk Mand* som gennem Skildringen lyser frem er et Virkeligheds-Billede, vel værdt at bevare til kommende Slægter.
Juli 1893,

S. Feilberg

Til Hr. dr.jur. V.A. Secher,
Arkivar i Rigsarkivet

Høien pr. Skagen, d. 10/7 90

Kjære Hr. Løitnant Feilberg,

Uagtet mit Brevskriveri næsten helt er ophørt da jeg plages af Skrivekrampe, som ikke alene forvolder *mig* Bryderi, men den der skal tyde disse slette Tegn endnu mere; saa ville det dog stride mod min Natur og Hjærtets Trang, naar jeg ikke nu takkede Dem for Deres Besøg - venlige Linier og tilsendte Piece. - Seer De Herr A.D. Jørgensen beder jeg Dem bevidne ham min dybfølte Høiagtelse og Taksigelse. - Jeg har havt to Hovedinteresser i Livet: Den *slesvigske Sag* og *Redningsvæsenet*; sat mit Liv og Ære ind paa begge, men kun mødt Skuffelser og ussel Pjaltethed hos Personer som Verden seer op til. Det maa tjene som Undskyldning for, at jeg blev saa dybt grebet, da De nævnede Deres Hjem og hæderlige Fader, som jeg har truffet sammen med i Hørup Præstegaard, og foranledigede: at Minderne *dernede fra* overvældede mig. -

Et lille Eksempel paa vor Jammerlighed vil jeg dog fortælle Dem nu; faar jeg den Glæde at see Dem her igjen, kan jeg desværre supplere det i høj Grad. -

1870, én af de første Dage i Aaret, telegraferede jeg fra Faaborg til General de Jonquieres og Tietgen om jeg kunde træffe dem hjemme Søndag Form. efter Togets Ankomst? T. var paa Pletten, Jq. havde i sit Hjem efterladt et Brev, hvori han beder mig komme til Pennehave, hvor hans Fødselsdag fejres hos Broderen.

I Rungsted Krohave traf jeg en enlig ung Mand, som jeg henvendte et Par Ord til. Det viste sig da at være en flygtet Sønderjyde fra Rinkenæs, der sad og ventede paa en Kammerat, der badede. Jeg hilste ham fra hans Hjem, som jeg faa Dage før havde seet. Da jeg sagde ham Farvel, siger han med dirrende Stemme og vaade Øjne: "*Det er de første alvorlige Ord, jeg har hørt siden jeg kom til Kjøbenhavn, jeg glemmer aldrig Dem!*"

Da jeg faa Minutter efter kom til Pennehave traf jeg Madvig, Ussing o.s.v., netop de Mænd som man troede bar den slesvigske Sag frem, og jeg gjentog for dem, med bitter Harm, den fordrevne Sønderjydes Ord. -

Banens Sluser ere aabnede; daglig hemsøges jeg af indtil 30 Gjæster i forskellige Hold. Jeg haaber, De endnu længe maa kunne leve i Fred og Ro.

I Haab om at see Dem snart igjen er jeg
Deres taknemligst hengivne

Larssen

Høien pr. Skagen, d. 12/6 92

Kjære Hr. Inspector Feilberg!

Hvor elendigt det end staar til med mit Skriveri, kan jeg dog ikke - efter Modtagelsen af Deres kjære Brev i Dag - undlade at udtale mig lidt om den Sag, der næsten altid optager mine Tanker. - Saavel Oberst le Maire, som Professor Peters og Kontorchef Rimestad, have ogsaa tillagt mine Optegnelser en vis Vægt; og den sidste havde tænkt stærkt paa at omarbejde dem til Udgivelse. Det er længe siden jeg hørte noget fra Rimestad og formoder, han har opgivet det. -

Min Ven Capt. Hagerup, som læste dem i Efteraaret 64, før jeg sendte mine Brødre i Udlandet dem, opfordrede mig dengang meget indtrængende til strax at udgive dem.

Deres Fremstilling tiltaler mig mest, og jeg gaar naturligvis med Glæde ind paa Deres Forslag. Men bliver det Tilfælde, at disse Erindringer, der oprindelig *kun* vare skrevne for mine Brødre, skal komme til at spille en Rolle som De antyder, da *bør* til Afskriften føjes adskillige Noter, som De maa have den Uleilighed at skrive paa passende Steder. Navnlige:

- 1) En skarp Fremhævelse af den store sørgelige Mangel paa Samarbejde mellem Arme og Flaade, saa stor, at man vanskelig kunde tro, at de havde et *fælles Maal* at arbejde for. Denne Note kunne passende komme *der*, hvor jeg omtaler, at min Broder og jeg vilde have gaaet ind i Vemmingbund med en Jolle for at recognoscere.
- 2) Efterretningsvæsenet var højst mangelfuldt, og det lod ikke til at Militaeretaten vilde blande sig ind i Chefen for Efterretningsvæsenets Affairer. Der var den føleligste Mangel tilstede. Kunne passende anføres der hvor jeg omtaler, at da jeg den 12. Juni kom tilbage fra min Tur i Slesvig, gjorde

opmærksom paa, at jeg kunne skaffe Forbindelse over Okseøerne i Flensborg Fjord.

3) Endelig skulle det meget stærkt fremhæves, at Planen med de 10 smaa Pramme med Miner til at bevogte Alssund, blev kuldkastet, fordi en amerikansk Charlatan (Oberst Shaffner) duperede Krigsministeren. Ligeledes som Bevis paa Raaddenskabens, at Marinens Chef (Muxoll) svarer mig: "*Ja Larssen, for Deres Skyld vil jeg lade Dem faae 2 Underofficerer.*" -

Det er og bliver min ufravigelige Overbevisning, at havde vi faaet de 10 Pramme med tilhørende Miner i Orden, da var Fjenden ikke kommet over Alssund *den Gang!*

Det burde ogsaa i et Slags Anhang tilføjes og skarpt fremhæves: at det i 1870 - da Krigen atter stod for Døren - tilfulde viste sig, at vi ikke vare blevne klogere ved den Skade, vi havde lidt i 1864, da Krigsministeren var i den Grad uvidende om Forholdene paa Als og i Sundeved, at han var en Privatmand særdeles taknemlig for de sparsomme Efterretninger, han kunde give ham dernede fra.

Jeg har intet imod at Pastor Andersen læser Brevet, og med Pastor Paludan-Müller har jeg mundtlig Aftale. - Han skulde efter Aftale sende dem til min Brodersøn som jeg har foræret dem, tillige med mine Erindringer fra 48-50, men vil De bringe Deres Forslag i Udførelse, gaa de jo tilbage til Dem først. - I Forventning at jeg snart har den Glæde at see Dem heroppe igjen, er jeg

Deres hengivne

Larssen

Høien pr. Skagen, d. 18/4 93

Kjære Hr. Inspektør Feilberg!

I No. 320 - 26/3 af "Vort Forsvar" er indrykket en Artikel: "En svensk Vagtmesters Erindringer!" Naar De sammenligner dem med Beretningen i mine Erindringer fra 64, *den 18de April*, vil De see med hvilken Løgnagtig Frækhed denne Svensker nu træder frem som en Helt. Jeg vil derfor henstille til *Dem*, om Masken bør rives af ham eller ikke; da jeg ikke agter at gjøre noget andet Skridt i den Retning. - Den Løitenant Berndtsen han omtaler, formoder jeg er Bendtsen? som ikke staar for mig i noget videre heldigt Lys - ifald jeg ikke forvexler Navnet, som jeg nu kun dunkelt mindes, hvorimod Personen staar tydeligt nok for mig. - I Haab om jeg har den Glæde at see Dem her i Sommer, ønsker jeg Dem Levvel, som

Deres hengivne

Larssen

Høien pr. Skagen, d. 27/4 93

Kjære Hr. Inspektør Feilberg,

Der er ingen Grund for mig til ikke strax at besvarer Deres kjære venlige Brev af 24de Der er ingen Grund for mig til ikke strax at besvarer Deres kjære venlige Brev af 24de ds., hvorfor jeg først vil tilkjendegive Dem min fulde Tilslutning af det Forslag: at vedlægge "Erindringerne" nævnte Exemplar af "Vort Forsvar", ligesom at jeg ikke kan have noget imod at *mine* Optegnelser indsendes, og jeg faar Afskriften.

Dog vil jeg sætte megen Pris paa, og bede Dem om at faa til Gjennemlæsning de “Forord” eller Bemærkninger, hvormed De under Deres eget Navn indsender dem.
Levvel! Deres meget hengivne

Larssen

Note til Larssens breve - (af Jørgen Peder Clausager, Nordjyllands Kunstmuseum)

Det vides ikke, hvem den løjtnant, senere kaldet inspektør Feilberg var, med hvem Larssen korresponderede om en mulig udgivelse af erindringerne; men han må være søn af den pastor F., som Larssen mødte i Hørup Præstegård, der må være identisk med Nikolaj Laurentius Feilberg (1806-99), som fra 1847 til 1864 var sognepræst i Ullerup på Sundeved.

V.A. Secher (1851-1918) var i 1893, da Feilberg skriver til ham, blevet chef for Provinsarkivet (sen. Landsarkivet) for Sjælland m.m.

A.D. Jørgensen (1840-97) var i 1890 Rigsarkivar, og i øvrigt selv sønderjyde; forfatter til bl.a. bogen “Fyrretyve Fortællinger af Fædrelandets Historie”.

Bemærkningen i Larssens brev af 10/7 1890 om “banens sluser” må hentyde til den nybyggede Skagensbane, der dog først blev officielt indviet den 24. juli 1890.

Kapitel 7 - Johan Peter Larssens liv efter 1864

Efter afslutningen af Krigen vendte Johan Peter Larssen tilbage til sit job som Fyrskipper på Løse Rev fyrskibet, Fyrskib nr. 1. Fyrskibene blev i de første år taget ind om vinteren, så i perioderne 1.12 til 28.2 var der som før 1864 god til for J.P. til at rejse og foretage sig andre ting - blanst andet t bygge sejlskibe, som var hans store passion.

I vinteren 1866 besøgte han København og Holmen, og var her især imponeret af Burmesiter og Wain-fabrikken, der nu var bygget.

I sommeren 1866 var J.P. medinitiativtager til de første danske kapsejladser, der blev en tradition og blev nævnt som Nyborg stævnet. J.P. udarbejdede her forslag til etablering af en permanent yachtklub, og det blev dermed en del af grundlaget for det senere KDY - Kongelig Dansk Yachtklub.

Efter sommerstævnet i 1866 benyttede han lejligheden til at sejle til Sønderborg, nu under tysk kommando, hvor han besøgte de sløjfede skanser på Dybbøl. Især var han skuffet over, at der ikke lå nogen blomster på de danske krigergrave.

J.P.'s store interesse var at designe sejlskibe, hvoraf han byggede adskillige, og tog på ture med dem for at afprøve effekterne. I 1870 tog han med Otto på sejlads til Skt. Petersborg og på tilbagevejen besøgte de igen Sønderborg. Her udarbejdede Otto et detaljeret kort over de tyske stillinger, som han herefter sendte tiul Frankrig. Der var jo netop erklæret krig mellem Tyskland og Frankrig, og den patriotiske Otto vidste jo nok, hvem man skulle holde med. Desværre havde dette som bekendt ingen værdi for Frankrig, der snart måtte kapitulere.

I 1873 døde Otto. Det var en stor sorg for J.P., der som det fremgår altid havde haft et meget nært forhold til sin 12 år yngre bror.

J.P. var fortsat aktiv i Sæby, hvor han tegnede nye redningsbåde til det frivillige redningskorps på Skagen. Den 11. marts 1875 skrev han en ansøgning om at få tildelt erindringsmedaljen for deltagelse i kampe for fædrelandet. Han blev også tildelt Riderkorpset, og var allerede efter første slesvigske krig blevet Dannebrogsmænd.

I efter 1875 blev han forflyttet til Fyrskibet på Drogden ved København, som blev hans sidste post. Han blev pensioneret i 1883 og fik en efter tidens forhold ganske stor pension som tak for sin indsats.

Herefter tog han hjem til Højen, Gl. Skagen, hvor han indrettede et gammelt skibsruf fra et vrak til værksted. Her byggede han joller og sejlskibe og kastede sig over en ny hobby: fabrikation af kunstfærdige møbler bygget af drivtømmer og forsynet med udskæringer og indlagt ædeltræ. #ill67

Illustration 68: Eksempler på Larssens duskårne møbler - Sæby Museum
129

Hans joller var tænkt som en forbedring af de primitive fiskerjoller, som Skagen fiskerne benyttede sig af, og han byggede derfor en jolle som foræring for at de kunne få mere driftssikkert materiel.

I slutningen af 1880'erne var J.P. indirekte årsag til at Skagen blev opdaget som turistmagnet: Hans niece, Oda Nielsen, var en feteret skuespillerinde i København og hun og hendes mand, teaterdirektør Martinius Nielsen, elskede at besøge J.P. Snart havde de inviteret mere end 30 venner og bekendte med, og det blev så grundlaget for udlejning af værelser og senere egenlig hoteldrift på Skagen.

J.P. grundlagde Højen Museum, hvor hans skitser, joller, møbler fik plads. Museet overlevede frem til 1955, hvor det blev nedlagt og fordelt mellem 4 nordjyske museer, hvoraf Sæby Museum fik den største del af hans samling af udskårne møbler.

Den 15.5 1896 døde Johan Peter Larssen i en alder af 74 år.

Illustration 69: Johan Peter Larssens grav

Bilag - Kronologisk Oversigt over begivenheder i 1864

Marts 1863

Danmarks regering meddeler, at man agter at udskille Holsten fra Kongeriget, da man agter at lade Slesvig komme ind under den danske grundlov, som blev vedtaget i 1849. Preussen protesterer.

13. november 1863

Rigsrådet vedtager en ny forfatning, der ophæver fredsftalen fra 1851, hvor Danmark gik ind på ikke at lade den danske grundlov gælde for hertugdømmerne Slesvig og Holsten.

15. november 1863

Kong Frederik VII dør - Det Tyske Forbund kræver at den nye danske forfatning trækkes tilbage

18. november 1863

Den nye forfatning underskrives af den nye konge, Christian IX

31. december 1863

D. G. Monrad afløser C. C. Hall som Konseilspræsident (d.v.s. Statsminister.) Samme dag overleverer den preussiske Feltmarskal von Wrangel pr. brev en krigserklæring til den danske overgeneral Christian de Meza.

1. februar 1864

Preussiske og Østrigske soldater overskrider Ejderen, de danske styrker trække sig ud af Rendsborg og krigen begynder.

2. februar 1864

Slaget ved Mysunde. Det danske artilleri ved Mysunde besvarer med held et angreb fra de allierede. Danskerne tager opstilling ved Dannevirke, hvor der næsten ikke findes barakker. Vinteren er hård, og man må hakke rende i isen på Slien for at forhindre fjendens overgang.

5. februar 1864

De Meza indser at stillingen er uholdbar og beordrer de danske styrker til at trække sig tilbage fra Dannevirke uden fjendens vidende. Styrken trækkes tilbage til Dybbøl, til Fredericia og Kolding i ly af natten og det dårlige vejr.

6. februar 1864

Flugten er opdaget, og en østrigsk styrke optager forfølgelsen. Ved Sankelmark smider østrigerne oppakningen og indhenter den danske bagtrop. 1. regiment og 11. regiment tager kampen op og holder Østrigerne stangen indtil 50% af styrken er tabt. Derved lykkes det hovedstyrken at nå i dækning. Den danske regering afskediger general de Meza.

15. marts 1864

Nu begynder bombardementerne af skanserne ved Dybbøl. Preusserne etablerer et b batteri på Broager overfor Dybbøl.

2. - 9. april 1864

Dybbøl stillingerne bombarderes dag og nat. De danske skanser og meget materiel beskadiges. Johan Peter Larssen ankommer til Skanse VI den 7. april.

Den 9. april anmoder general Gerlach den danske regering om lov til at trække tropperne tilbage til Als, men svaret er, at stillingerne skal holdes for enhver pris.

18. april 1864

Preusserne bombarderer skanserne uafbrudt fra klokken 4 om natten til klokken 10. Herefter indledes angrebet. Skanserne falder en efter een, danskerne flygter til Als og sprænger Pontonbroen til Sønderborg. Klokken 14. er alle danskere nået til Als. På dansk tide har man mistet 3.500 mand, på prøjsisk side 1.200. Prøjserne beskyder Als. Danskerne besvarer ilden. Sønderborg skydes i brand.

19. april 1864

Humanitær våbenhvile indføres fra 12-19 så de sårede kan evakueres. Danskere begravnes i massegrave på Dybbøl og tabet opgøres til knap 400 dræbte.

20. april 1864

På foranledning af den engelske regering begynder fredsforhandlinger i London. Men da kun den danske delegation når frem, sker der foreløbigt intet fremskridt.

26-29. april 1864

I al stilhed rømmer de danske soldater Fredericia, der ellers betegnes som den mest effektive danske befæstning. Det sker efter ordre fra Regeringen. Civilbefolkningen evakueres til Fyn. Først den 29. går det op for Østrigerne, der ligger foran Fredericia Vold, hvad der er sket og de indtager byen uden skudveksling.

9. maj 1864

Londonkonferencen foreslår nu våbenhvile i 4 uger til ikrafttræden den 12. maj

10. maj 1864

Slaget ved Helgoland. Den danske flåde har effektivt blokeret de allierede både i Nordsøen og i Østersøen. Den 10. maj når en mindre flåde med den østrigske fregat Schwartzberg og fregatten Radetsky samt de preussiske kanonbåde Blitz og Basilisk området omkring Helgoland. Den danske nordsøeskadre anført af fregatterne Niels Juel og Jylland optager kampen, Scharzenberg og Radetsky flygter ind på engelsk søterritorium og den danske flåde opgiver forfølgelsen. Men søherredømmet er bevaret.

12. maj 1864

Våbenstilstanden træder i kraft, foreløbig for 4 uger.

7. juni 1864

Der afholdes valg til Rigsdagen - også i de besatte områder.

18. juni 1864

Den engelske regering foreslår at stridighederne mellem Preussen/Østrig og Danmark afgøres ved voldgift. Det afvises pure af den danske regering.

25. juni 1864

Londonkonferencen slutter uden resultat. Dermed er våbenhvilen slut. De allierede trækker alle tilbud om deling af Slesvig tilbage. På Als observerer de danske kystbatterier, at preusserne begynder at trække både til området ved Sundeved.

29. juni 1864

De preussiske styrker går i land på als midt om natten. Rolf Krake opdager det, sænker flere

landgangsbåde, men går ikke ind i Alssund. Der udbræder voldsomme kampe på Als, og de danske styrker trækkes tilbage mod Kegnæs, hvorfra de evakueres til Fyn. Batteriet ved Drejet forsvarede Kegnæs mod de fremrykkende preussere, så evakueringen kan gennemføres.

1. juli 1864

Alle danske styrker er nu evakueret fra Als.

3. juli 1864

Slaget ved Lundby syd for Aalborg. Et dårligt gennemført dansk angreb af et kompagni under 1. regiment på en preussisk styrke på 124 mand, der stod i dækning. 32 danske soldater blev dræbt, men kun 2 preussere. Det blev det sidste slag i krigen.

8. juli 1864

Regeringen Monrad afskediges af kong Christian IX. Forhandlingerne om regeringsdannelsen trækker ud.

11. juli 1864

En ny regering dannes under konseilspræsident og udenrigsminister C. A. Bluhme. Deres væsentligste opgave bliver at standse krigen.

20. juli 1864

Danmark beder om våbenhvile.

21. juli 1864

Den danske regering må som betingelse for våbenhvilen acceptere en krigsskadeerstatning på 133.341 Rigsdaler til Preussen og Østrig.

25. august 1864

Den danske regering modtager i Berlin et forslag til fredstraktat fra det tyske rige. Her forlanger man hele Slesvig inddraget under preussen. Forhandlingerne fortsætter, men Danmark har ikke noget valg.

30. oktober 1864

I Wien stadfæstes den endelige fredsslutning - Danmark mister Slesvig, Holsten og Lauenborg, ca. 40% af det gamle danske rige. Kongeåen bliver ny rigsgrænse, kun Ribe Herred, Nørre Tystrup Herred og Ærø overføres til kongeriget Danmark.

De danske tab opgøres til 3.078 døde, 3.191 sårede (hvoraf mange døde senere) samt 7.030 savnede. Blandt de savnede er både deserterede og krigsfanger.